

România literară

LECTURA
DE
SALA

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII Scriitorilor

Joi, 20 decembrie 1990

(Anul XXIII)

51
52

PUTEREA CU ORICE PREȚ

COROANELE de flori depuse la monumente, semnul crucii făcut cu exces de zel, zimbetele largi, îmbrățișările de operetă — toate acestea nu pot ascunde adevărata stare de spirit a guvernanților actuali. Ei se simt asediați și se baricadează.

Poate nu întâmplător, în titulatura partidului aflat la putere există o sugestie a mobilizării și luptei. Acest partid tinde să facă din rămânerea sa la conducerea țării un scop în sine. Înainte de alegeri, în loc să ia primele măsuri de salvare pentru societatea românească — în condițiile în care chiar și o întârziere de o zi însemna o mare pierdere —, a dat prioritate absolută cuceririi puterii. Ne aducem aminte: a organizat în grabă alegerile, ca să profite de momentul de confuzie, a făcut să se reverse asupra populației o falsă bunăstare, a promis orice, chiar și ceea ce știa bine că nu poate îndeplini. Acum, la fel, nu are altă preocupare mai acaparanantă decât să-și consolideze și să-și apere poziția. Populația, cu problemele ei, nu-l mai interesează. Pentru Frontul Salvării Naționale — cel puțin așa reiese din acțiunile sale — oamenii acestei țări au început să fie doar o masă fremătătoare și indistinctă, din care pot să apară pe neașteptate primejdii. Faptul că acolo jos, în mulțime, există ființe omenești care suferă nu-l impresionează. Singura sa grijă este ca această suferință să nu se transforme într-o prea mare indignare și să nu-l facă să-și piardă poziția privilegiată.

O indiferență scandalosă față de consecințele actelor politice îi caracterizează pe actualii guvernanți. Frontul Salvării Naționale reactualizează, cu un sens răsturnat, vechea lozincă din timpul războiului — „Totul pentru front, totul pentru victorie” — gândindu-se exclusiv la victoria sa, la păstrarea cu orice preț a prerogativelor de partid de guvernământ.

Parlamentul, cu jenanta lui majoritate fesenistă, prezidat de un comunist din (stră)vechea gardă și de un profesor de marxism-leninism, a intrat în istorie — în istoria eroi-comică a acestor vremuri — discutând cu aprindere ce remunerație să aibă componentii săi, iar acum se războiește cu acea parte a presei care nu reflectă într-o manieră măgulitoare activitatea... parlamentară. „Și apoi în sfatul țării se adun să se admire...” — iată o acuzație de narcisism valabilă și azi, pentru care numitul Eminescu Mihai ar trebui chemat, împreună cu lucrătorii de la televiziune, în fața unei comisii parlamentare și admonestat pentru lipsă de profesionalism.

Dl. Ion Iliescu a încurajat la mijlocul lui iunie acte de vandalism fără precedent și a adus prejudicii grave prestigiului țării, numai pentru că s-a simțit amenințat și a fost cuprins de panică. În momentul de față, la fel, constatând că liberalizarea prețurilor provoacă un val de nemulțumire primejdios, s-a grăbit să corecteze inițiativa dlui Petre Roman. Așa se iau măsuri de importanță națională, în funcție de primul impuls? Ori liberalizarea prețurilor era absolut necesară acum și aminarea ei constituie o gravă greșală de care dl Ion Iliescu trebuie să răspundă, ori nu era necesară și dl Petre Roman trebuie să răspundă pentru că a încredințat sa o pună în aplicare. Ne putem juca astfel cu destinul unei țări, ne putem îngădui să facem experiențe pe douăzeci și trei de milioane de oameni?

La asemenea întrebări Frontul Salvării Naționale nu răspunde. După o binecunoscută tactică comunistă, face abstracție de realitate, o pune între paranteze. L-am văzut cu toții la televizor pe dl Ion Iliescu în scara zilei de 16 decembrie. La Timișoara zeci de mii de oameni cereau demisia sa, iar dumnealui calm, surizător, ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, se adresa Timișoarei cu o duioșie paternă.

Și nu este vorba doar despre dl Ion Iliescu, despre care se spune că în viața particulară este un om aflat și plăcut, ci de direcția politică pe care o reprezintă — reeditare prea puțin revizuită a vechii linii activisto-securistice. Este vorba despre un stil. Să-i pui la zidul infamiei pe studenții care au înfruntat moartea în decembrie anul trecut, să-i denigrezi pe opozanții lui Ceaușescu, să creezi o psihoză a conflictelor dintre naționalități, care să abată atenția populației de la probleme mai importante, să reprimi o tendință de democratizare apărută în interiorul armatei, să-ți aservești armata și să proclami necesitatea ca ea să aibă dreptul de a trage în populație, să încerci să cucerești simpatia mulțimii vorbindu-i despre venirea iminentă a unor vapoare cu... portocale, să faci să apară în ziarul *Scinteia* (sau *Adevărul*...) acuzații ireponsabile la adresa opoziției pentru a instiga mulțimea împotriva ei — să faci toate acestea și altele numai pentru a păstra puterea, fără să-ți pese de prețul plătit de poporul român este o atitudine care nu se deosebește prea mult de aceea pe care a avut-o și partidul comunist timp de patruzeci și cinci de ani.

Alex. Ștefănescu

22 DECEMBRIE 1989 (în acest număr fotografii inedite de O. Plecan, Valeriu Tanasof, Ion Cucu și Mihai Cucu)

Acum un an și astăzi

CU INTENȚIE SAU FĂRĂ, TELEVIZIUNEA NE-A OFERIT DUMINICĂ 16 DECEMBRIE CEL MAI SUPRAREALIST dintre toate spectacolele politice reale: prezentând discursul președintelui Iliescu după imaginile mitingului de la Timișoara. Cuvintele d-lui Iliescu și imaginile filmului se suprapuneau într-un chip halucinant: omagiul adus martirilor revoluției și corul miilor de oameni cerând demisia președintelui, evoca ea curajului civic al timișorenilor din decembrie trecut și revendicările timișorenilor din decembrie prezent. Încredințarea președintelui că programul revoluției a fost tradus în viață și amplificarea dezamăgirii populare. N-am văzut niciodată un mai teribil document al ambiguității situației din țară la un an de la revoluție. Nici o analiză, nici o statistică n-ar fi reprezentat un bilanț mai elocvent al istoriei acestui an. Între ceea ce au vrut milioanele de oameni care au răsturnat dictatura și starea morală a milioanele de oameni care culeg astăzi roadele revoluției este o prăpastie. Pe care discursul președintelui Iliescu a prezentat-o ca pe o continuitate firească. Domnia sa, care și-a bazat programul de guvernare pe necesitatea consensului național, ar fi putut să constate că la capătul unui an de la evenimentele din decembrie 1989, tocmai acest consens nu s-a realizat. În loc să caute cauzele profunde ale eșecului, a preferat să-l treacă cu vederea, afirmând (oarecum imorudent pentru urechile ascultătorilor pline încă de ecoul lozincilor de la Timișoara) că promisiunile făcute cu un an în urmă au fost în linii mari tinute, mai mult, că negarea progreselor pe calea democrației este opera unei minorități nemulțumite și destabilizatoare. Dificultățile existente au fost puse de către dl. Iliescu pe seama moștenirii vechiului regim, imposibil de recuperat într-un timp atât de scurt, și rezistenței față de reforme a unor elemente ostile, care nu acceptă voința țării, exprimată cu prilejul alegerilor din 20 mai. Acest fel de a pri-

vi lucrurile nu este doar incorect, dar, în idilismul lui străveziu, de-a binelea primejdios. Este regretabil că și acum, sub presiunea crescândă a valului nemulțumirii populare, președintele ratează șansa unui bilanț lucid și autocritic. În absența recunoașterii limpezii a erorilor și a jumătăților de măsură, nici un apel la calm la înțelepciune și la răbdare nu se poate dovedi eficient. Și mă îndoiesc că, înainte de a fi siguri că am lichidat structurile comuniste din economie, administrație și din celelalte sectoare ale țării, avem încă să împărțăm optimismul prezidențial cu privire la intrarea țării într-o epocă a reconstrucției materiale și morale.

BILANTUL PE CARE L-AM FI AȘTEPTAT DE LA DL. ILIESCU NU ERA TOTUȘI GREU DE FĂCUT. Domnia sa s-a referit la cele zece puncte ale platformei program a Frontului Salvării Naționale care, cu un an în urmă, ne-a umplut sufletul de speranțe, ca să constate, după cum a spus, promovarea lor în realitate. Satisfacția constatării nu mi se pare a se sprijini pe fapte, ci, mai degrabă, pe o anumită inclinație către autoamăgire. Să reamintim câteva din punctele principale ale programului. Cel dintâi este, firește, chiar acela care afirma necesitatea lichidării structurilor totalitare ale regimului comunist. Trebuie să observăm că lichidarea este foarte departe de a fi fost înfăptuită. Desigur, unele rezultate pot fi observate, dar, nu mai puțin, conservarea destul de bună a majorității acestor structuri condamnate de istorie, ba chiar regenerarea unora care fuseseră, pentru o vreme, destrămate. Este, de altfel, și obiecția cea mai frecventă pe care politica președintelui a suscit-o. Reinființarea unui Consiliu superior

al armatei nu e decît ultima în dată dintre vechile-noile structuri, de putere. Ca să nu mai vorbim de S.R.I., funcționind aproape după aceleași reguli ca și fosta securitate. Cît despre crearea de structuri democratice, în urma alegerilor din mai, trebuie de asemenea să recunoaștem unele schimbări față de trecut, cum ar fi un parlament pluripartit, sau existența unor sindicate libere, cu tot ce decurge de aici. Trebuie să amintim de asemenea libertatea călătoriei, a expresiei, a presei. Însă scorul neverosimil al alegerilor, excesele majorității parlamentare, excesul de aroganță, ca și tendințele dominante ale formațiunii de guvernământ de a se simți sensibil climatul politic. În toate confruntările — din ianuarie, din februarie, din iunie — pe care le-a avut cu strada, puterea s-a comportat în virtutea aceluiași vechi reflexe dictatoriale. Reforma economică este probabil unul din punctele cele mai nevalgice ale platformei inițiale. Privatizarea seamănă mai curînd cu un simulacru. Dizolvarea proprietății socialiste asupra pămîntului nu s-a efectuat iar legea fondului funciar întîrzie încă și astăzi, deși de la ea ar fi trebuit să se pornească. Regiile autonome și societățile comerciale nu sînt decît tot fostele întreprinderi de stat, doar că altfel botezate. Birocrațiile centrale economice nu și-au schimbat uneori decît directorii. Liberalizarea prețurilor, în absența legii concurenței și a ofertei, nu e decît o deghizare a unei masive scumpiri, imediată ca reia protecția socială este ca și inexistentă. Investițiile străine sînt cu totul nesemnificative. Iar cifrele pe care primul ministru le-a comunicat țării, în discursul său televizat din seara aceleiași zile de duminică 16 decembrie, au fost resimțite de noi, toți și de atîtea ori, ca fiind doar pe hîrtie: căci mizeriile continuă să fie goale, iar

cozile din fața lor lungi și umilitoare, transportul de toate felurile dezastruos, apa caldă menajeră pe sponci, caloriferele călii, străzile orașelor impracticabile și năpădite de gunoaie. Și, în aceste condiții, cum ar putea fi alta decît este imaginea României în lume, pentru schimbarea radicală a căreia platforma din decembrie milita cu atîtă energie?

DAR ELEMENTUL ESENTIAL ÎN SITUAȚIA ACTUALĂ SI CARE AR TREBUI SĂ PREOCUPE CEL MAI MULT echipa de guvernământ este neputința de a-și întemeia actele pe o reală credibilitate morală. Frontul Salvării Naționale și cei care ne guvernează în numele lui nu par să fi tras nici o concluzie din eșecul tragic al lui Ceaușescu, datorat îndeosebi discreditului în ochii poporului. Ni se vorbește mereu de legitimitate, pe care alegerile d.n.m. ar fi obținut-o, parcă, în chip categoric și definitiv: dar legitimitatea politică nu valorează mare lucru fără creditul moral. Și Ceaușescu se considera, imoreună cu regimul lui, legitim. Ar fi cazul ca guvernarea actuală să înțeleagă că nimeni nu poate guverna dacă legile, hotărârile ori măsurile pe care le ia, oricît de necesare sau de corecte, nu se sprijină pe sentimentul guvernanților că ele sînt luate cu onestitate spre binele lor. În viața politică, la fel ca în aceea personală, binele făcut cu sila este perceput mai degrabă ca un rău. Nu discut buna credință a unora dintre reformatori. Ea poate fi adevărată. Dar nu e de ajuns atît pentru ca reformarea unei societăți tarate ca aceea comunistă să aibă succes. A reforma astfel o societate înseamnă, într-o anumită măsură, și a o educa. La acest examen aproape toate instituțiile precare noastre democrații din ultimul an au rămas corijente. Mai grav este că ele sînt amenințate de o

repetență perpetuă. Lipsa de sinceritate în comportarea publică fiind aproape o regulă generală, transparența a rămas o vorbă goală. A trecut un an de la revoluție și nu știm cine a tras în noi vreme de atîtea zile, nici de ce au murit mai mulți oameni după 22 decembrie decît înainte; vinovații de crime din vechiul regim n-au fost pedepsiți o parte a nomenclaturii continuă a fi în funcții, securitatea desființată în ianuarie pare încă în ființă, sub alte firme și cu alte mijloace, urmărind oamenii, amenințându-i sau maltratându-i; telefoanele ne sînt ascultate și scrisorile desfăcute deși directorul S.R.I. susține că nu instituția pe care o conduce este vinovată, ci... alții. Și așa mai departe: exemplele se pot, vai, înmulți. Cîleşul marxist a așezat totdeauna viața oamenilor pe economic ca pe o temelie mai solidă ca lespezea mormintului. Prăbușirea comunismului s-a datorat neînțelegerii rolului pe care îl are în orice societate viața spirituală. Ceaușescu a crezut că producția de otel pe cap de locuitor este un doar un indice al dezvoltării, dar și unul al civilizației. Și n-a ținut în nici un fel seama de felul cum percepeau oamenii creșterea acestei producții de otel. Acum vine primul ministru și ne vorbește într-un moment critic același limbaj al cifrelor. Este, desigur, o deosebire importantă: se prea poate ca de data aceasta, cifrele să fie reale și ca economia românească să se afle pe drumul înăsătoririi. Ceea ce însă dl. Roman nu trebuie să uite este că, dacă acest drum este extrem de lung și de sinuos, cum bănuim cu toții, parcursul lui reclamă în mod absolut înțelegerea de către guvernarea a rațiunilor guvernanților. Omissionile minciunilor, intransparența pot fi fatale. Cu alte cuvinte, e nevoie ca guvernarea să acorde guvernanților credit. Criza actuală în care se zbat România nu este pur și simplu una economică și socială: ea constă, înainte de orice, în lipsa de credit moral a celor care ne guvernează.

N.M.

Unde ne sînt scriitorii?

UN MARE ghinion generalizat pare să însoțească pas cu pas acest popor, în toate acțiunile sale hotărîte, de cînd comunismul a pătruns în spațiul carpato-dunărean, adus de tancurile și baionetele sovietice. O soartă mărească care ne așteaptă la orice cotitură a destinului, ca să ne devieze eforturile, să ne sugă vîgla și să sporească numărul ratărilor noastre. În nici o altă țară aflată după război în situația noastră nu s-a instaurat un totalitarism atît de sinistru precum în România. Descătușarea de strîmba orînduire s-a făcut și aiurea prin frămîntări sociale, dar nicăieri nu s-a plătit un asemenea tribut de singe ca la noi și nicăieri, după respectivele convulsii, lumea nu a rămas cu un nod atît de amar pe care nici după 11 luni tot nu-l putem înghiți: cine a tras în noi? unde sînt teroriștii? de ce colaboratorii lui Ceaușescu, marii inovatori pentru dezastrul economic în care a fost adusă țara, sînt judecați pentru vini imaginare și nu pentru ceea ce cu adevărat au comis? Repet, e un nod prea mare și prea amar, pe care conștiința noastră colectivă nu-l poate înghiți, oricît ne-am strădui noi. Nici astăzi nu știm cît a fost revoluția și cît complot în decembrie, cine a furat entuziasmul dezgrădit al străzii și imaculata jertfă a eroilor. Condamnați, ca într-o căsătorie blestemată, să conviețuim cu un partener de a cărui cîinste inițială ne vom îndoi toată viața. El se jură că nu ne-a înșelat, dar ne susține doada probatorie. Aceleași cîntece care au adormit în timp opinia publică sînt murmurate insidios de alte sirene, pe aceeași partitură: „dezbină și stăpînește!” Sînt mai multe naționalități, învrăjbește-le; sînt mai multe pătri sociale, asmutele-le una împotriva alteia; românii împotriva ungurilor, ortodocșii împotriva greco-catolicilor, muncitorii împotriva intelectualilor, minerii împotriva celor care își cîștigă existența la suprafață. Dacă a fost foarte bun totalitarismul pentru această devastare a vetrei în care trăim, de ce n-ar fi bună și democrația, prin mijlocirea aceleiași televiziuni, prin mijlocirea aceluiași serviciu de dezinformare și de lansare a zvonurilor, a asurse sub alte nume dar la fel de ascunse ca și sub Ceaușescu; cu ajutorul aceluiași condeie murdare ale vechilor și celebriilor delatori, scriitori și ziariști, răspîndiți pe la numeroasele publicații, însă, „strîns uniți” în jurul insinuatăii lor morale. Mulți s-au vindut, colaborînd cu securitatea înainte de decembrie, dar abia acum, în democrație, nu-i așa? ca într-o cameră clară, îi ve-

dem cum se regrupează și se solidarizează, desigur din vocație, în numele păcatului comis împreună. Mai e de mirare că tocmai cei mai murdari dintre ei încearcă „să ne ia maul” cu obraznicie, minjindu-ne cu vorbele lor soioase, imunde? Va trebui să le răspundem de la obraz, cit de curînd, căci răbdarea noastră are o limită. Acum însă despre altceva, căci ghinionul ne urmărește, cum spuneam. În ultimele luni, frații noștri de peste Prut trec prin momente de grea încercare privind ființa lor națională. Voința lor firească, îndelung oprîmată și care abia în ultimul an a reușit să se exprime, aceea de a trăi ca o națiune română pe un plai românesc, cultivîndu-și limba strămoșească și valorile perene, se lovește de opoziția disperată a rusofonilor, veniți aici în cadrul politicii de deznacionalizare tipică lumii staliniste. Se agită spiritele pentru crearea unor republici autonome gîgăușă și nistreenă pe teritoriul Basarabiei. Moscova condiționează sprijinul autorităților de la Chișinău de renunțarea la deprimirea din închisoarea sovietelor. Sînt trimise trupe MI, în vorbe pentru asigurarea ordinii, în fapt pentru a asigura alegerile separatistilor. Iar România tace, cu brațele încrucișate. Președintele reia sloganuri mai vechi, declarînd că nu avem pretenții teritoriale; mai mult chiar, ni se pune pumnul în gură, precum că marele vecin se poate supăra pe noi și să nu ne mai dea electricitate, gaze etc. Președintele Iliescu, o spunem cu toată convingerea, ar fi putut binemerita de la națiunea română luptînd nu neapărat pentru unirea cu Basarabia (deși nici aceasta n-ar fi imposibil, acum, din moment ce Moscova a dezavuat tratatul Ribbentrop-Molotov, din moment ce Germania s-a reunit, ceea ce acum doi ani părea de domeniul fanateziei și cînd se duc tratative pentru reunirea celor două Corei, atît de diferite din punct de vedere economic și social), deci luptînd pe cale diplomatică pentru ca U.R.S.S. să respecte cerințele fundamentale de viață ale românilor de peste Prut. Dl. Iliescu vrea să lase impresia că noi exagerăm, că sîntem naivi, că nu cunoaștem contextul etc. Așa ni s-a sugerat întotdeauna, că sînt rațiuni pe care noi nu le înțelegem. Noi înțelegem însă prea bine că Basarabia este lăsată de izbeliște, tocmai într-o conjunctură foarte favorabilă imperativelor naționale. Guvernul și el tace, în „consens”, diplomații noștri ocolesc cu îndărătnicie această temă și ocolesc chiar și teritoriul Basarabiei. De șapte săptămîni, în fiecare duminică se adună cîteva sute de bucureșteni care scandează lozinci de solidarizare cu frații

noștri mult urgisiți. Pleacă din centrul Capitalei, trec pe la Universitate, se opresc în fața palatului din Piața Victoriei și apoi la Ambasada sovietică, strigînd cît îi ține puterea: „Basarabia, pămînt românesc!” Cam aceiași de la o duminică la alta, un pîlc de manifestanți, privit cu nepăsare de la ferestre, de pe trotuare. N-or fi cumva niște maniaci? Vorbesc despre ocupația rusă, despre război și refugiu, despre deportări fără întoarcere, despre oameni dezrădăcinați și familii risipite... Povestesc despre împilări vechi și noi, strigă „Basarabia și Bucovina”, iar pe obraji le curg lacrimi de obidă. Guvernarea nu-i aud, au treburi mai importante. Oamenii politici ai partidelor de opoziție, altfel buni la vorbe meșteșugite, visează întruniri triumfale, nu marșuri în fruntea a trei sute de oameni. Te întreb: unde ne sînt scriitorii, artiștii, cîntăreții? E atîta nevoie de cuvîntul lor acolo, de versul lor inspirat din tragedia acestui „cel mai binecuvîntat teritoriu românesc”. Frați într-o simțire românească, cine vreți să redeștepte conștiința națională a compatrioților, dacă nu voi, cei curați la cuget, cei necompromiși în perioada comunistă? Să nu-i lăsăm la greu pe frații noștri basarabeni! Să nu uităm că Revoluția noastră a început de fapt în Basarabia! Să nu uităm că acolo scriitorii s-au pus în fruntea maselor: Vieru, Dabija, Lari, Hădîrcă și alții alții, fără de care poate și astăzi ar fi continuat somnul conaționalilor noștri! Să nu uităm că de peste Prut

ne-au sosit în zilele lui decembrie, 4000 singe, că acolo s-au strîns ca la un semn 15.000 de tineri voluntari care voiau să sară întru sprijinirea Revoluției noastre. Dacă nu o veți face voi, cei cu suflet curat, o vor face în curînd acei prea cunoscuți escroci sentimentali, versificate de ocazie. Deja aud că au dat buzna dincolo de Prut, făcînd paradă de sentimente pe care niște suflete calde nu le pot nici decum nutri, au rostit versuri sforătoare au făcut jurămînte mincinoase, mereu o ochii pe punga și pe ogradă și pe pahar binevoitoarelor gazde, întorcîndu-se de acolo scriitorul X și regizoarea Y și șanistul Z cu televizoare color și cu frigidere, la rigoare chiar cu o „drujbă”. Noi, care sîntem niște profesioniști neuitării, nu trebuie să facem acum aici greșala de neiertat în istorie, aceea de a-i uita pe frații noștri, scoși cu forță de comunism din preocupările noastre de rești. Și să nu uităm cuvintele lui Iorga: „Nu există unitate politică fără unitate culturală”.

Ion Lazu

P.S. Și o ultimă întrebare: unde sînt preoții, cei care ne-au lipsit în Decembrie, cei care în iunie ar fi trebuit să ridice dreapta asupra multîmii învrăjbită și să strige: „Pace vouă!”? Unde sînt preoții, acum cînd putem pierde în o dată Basarabia, sau o putem cîștiga? Cînd își vor regăsi oare vocația de părinți ai națiunii?

Alternanța democratică

SE PARE că Winston Churchill a spus odată că „democrația e cel mai bun din sistemele politice imperfecte”. Subînțeles: cele perfecte găsindu-se numai în cărți, sau în împărăția cerurilor.

Fapt e că democrația are nevoie de-a fi perfecționată pas cu pas și de la caz la caz, de-a fi apărată, susținută și înțeleasă de cetățeni.

E vorba aici de democrația **parlamentară**, în care poporul alege deputații ce vor constitui o adunare legiuitoare, din care poporul alege deputații ce vor constitui o adunare legiuitoare, din care se va alege puterea executivă, adică șeful guvernului. În Statele Unite, șeful guvernului, președintele Statelor Unite, e ales de o adunare separată, ea însăși aleasă anume pentru a-l alege pe președinte. Din democrația parlamentară face parte **separarea puterilor**: legiuitoare (parlamentul), executivă (guvernul) și judecătorească — puterea legiuitoare controlind-o pe cea executivă, iar puterea judecătorească, pe amândouă.

În tinăra democrație română simțământul politic al cetățenilor este limpede și fără șovăială. Asta s-a văzut chiar și peste hotare, în Decembrie 1989 în interviurile televizate în care cetățeni de toate vîrstele, atît bărbați cît și femei, răspundeau întrebărilor puse de reporterii televiziunilor străine. Răspunsurile lor erau de o limpezime politică de o simplitate și sinceritate de cristal.

Democrația este înrădăcinată în firea omenească. Dar ea trebuie înțeleasă, gîndită și apărată. Căci și tirania, și nelegiuirea sînt înrădăcinate în firea omenească. Omul nu este nici bun, nici rău din naștere: este ambivalent, în stare de a fi sau una, sau cealaltă. Deci — să veghem!

România are, după zecile de ani de nefericire dinainte de Decembrie 1989, norocul de a putea profita de învățămintele trase din experiența altor popoare. Căci simțământul limpede și sigur al cetățenilor are nevoie de a fi călăuzit de experiență — proprie sau străină.

Iată cîteva exemple ce ar putea să-i intereseze pe cititori.

Majoritățile mici sînt caracteristice pentru democrațiile cele mai bine înrădăcinate și cele mai bine constituite — Elveția, de multe sute de ani, Anglia, din 1648, Statele Unite, din 1776 — toate trei fără schimbare de constituție. Pe cînd, de exemplu, Franța a avut din 1789 și pînă azi nu mai puțin de unsprezece constitutii. Iar excelenta constituție a Republicii Federale Germania datează abia de după al doilea război mondial... Calitatea constituțiilor se arată după stabilitatea lor.

Ori tocmai stabilitatea opiniei publice și a partidelor politice duc la rezultate electorale „strînse”, unde majoritatea și opoziția obțin rezultate electorale aproape egale. Cele mai bune — adică mai trainice și mai eficiente — democrații trăesc din rezultate electorale de 51 sau 52 la sută pentru majoritate.

Sistemul electoral britanic, cu majoritate simplă, a asigurat sute de ani stabilitatea politică a țării. Deputatul cu cel mai mare număr de voturi este ales în parlament — chiar dacă el n-are să zicem decît 30 la sută din voturi. Contracandidații pot să aibă fiecare 29 la sută, și un rest de 13 la sută să revină unui al patrulea candidat: n-are a face, în parlament va sedea cel dintîi, iar 70 la sută din votanți nu vor fi reprezentați. Fiindcă nu s-au pus de acord pe cine îl vor...

Căci democrația parlamentară nu e făcută numai pentru a reprezenta poporul. Ci și pentru a asigura un guvern eficient și stabil. Sistemul englez e acuzat de a fi nedrept. Dar sistemul italian, votul proporțional, în care fiecare opinie politică e reprezentată în parlament, a avut ca urmare nenumărate guverne de coaliție, în medie unul pe an de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial! În schimb, sistemul electoral german nu admite reprezentarea în parlament a mai puțin de 5 la sută din alegători. Stabilitatea guvernamentală în Germania este la fel de mare ca în Anglia și Statele Unite.

Marile majorități, de 60—70 sau 80 la sută din voturi, sînt simptomul unei situații istorice excepționale. Așa a fost cu alegerile din România în 1990. Este de sperat că legea electorală actuală va fi modificată, spre a se ajunge la constituirea de partide puternice, capabile de guvernare stabilă, de opoziție energetică și de alternanță democratică.

De bajocura majorităților de tip marxist-leninist-

stalinist, de 99, virgulă, 99 la sută, nu merită să vorbim.

Alternanța democratică face parte dintr-o democrație parlamentară sănătoasă și viguroasă. Un partid prea îndelung la putere se uzează, pierde contactul cu cetățenii și, prin aceasta, simțul pentru problemele noi ale țării. Într-o adevărată democrație, fiecare din marile partide știe că îi va veni rîndul său guverneze țara, și că va avea șansa, în caz de succes, să fie ales a doua sau a treia oară. O guvernare mai îndelungată decît trei perioade de, în genere, patru ani, este simptomul unei situații excepționale, de criză, ca și scorul de 60, 70 sau 80 la sută din voturi la alegeri. În schimb, guvernări de două, maximum trei perioade de patru ani, sînt caracteristice pentru o democrație parlamentară sănătoasă.

O democrație parlamentară civilizată și care funcționează bine e înzestrată cu **organe de control** eficiente și independente. Curti de justiție constituționale, de control al partidelor politice, de control al funcțiunilor și funcționarilor statului, tribunale independente de guvern, de parlament și de partide, sînt caracteristice pentru democrațiile americane (U.S.A. și Canada), ale Marii Britanii și Germaniei, ale Elveției și țărilor scandinave, Belgiei și Olandei. În Franța, independența justiției e mai puțin pronunțată.

INDEPENDENȚA PRESEI este absolut indispensabilă într-o democrație.

Atacuri huliganice, devastarea redacțiilor, refuzul tipografiilor de a publica un ziar sau un articol anumit, sînt semne că, în țara respectivă, democrația nu este stabilizată, sau că țara alunecă spre anarhie sau spre o dictatură totalitară de tip marxist sau fascist.

Pentru calitatea unei democrații parlamentare a necesară independența materială a cetățenilor. Sînt necesare asigurările sociale ale salariaților și orice alte condiții economice care stabilizează societatea. **Democrația** are nevoie de cetățeni liberi, liberi de teama zilei de mîine, liberi de frica de mizerie sau chiar de foamete. Iar cetățenii au nevoie de o democrație care să-i apere de persecuție, de nedreptate, de frică și de foamete.

Ura e moartea democrației, moartea libertății și în cele din urmă pieirea chiar și a celor care își urăsc concetățenii. În România de azi, mulți oameni care, sub despotismul înlăturat în Decembrie 1989, s-au făcut de voie de nevoie complicitii tiraniei, sînt expuși urii și dorinței de răzbunare a victimelor.

Dar în democrație, pedeapsa e în sarcina legii și a justiției. Poporul român trebuie să privească în viitor. În Germania fostă de Est, fostă „republică populară” vorbărie barbară, de ignoranți, căci **res publica** înseamnă pe latinește „treaba poporului”, „afacerile poporului”, membrii fostului Minister al Securității de Stat și ai trupelor sale, sînt urmăriti numai în caz că s-au făcut vinovați de neomenie și cruzime. Altminteria se caută reintegrarea lor în societatea civilă. E poate un exemplu de urmat și în celelalte foste „democrații populare” (altă bălmăjeală a primitivului Stalin, căruia nimeni nu i-a spus că „democrație” înseamnă în greaca veche „puterea poporului”, sau „guvernarea de către popor”. Ce-i mai trebuia „populară”? Exagerarea și prisosul sînt semnul nesincerității, iar minciuna e semnul tiraniei).

Democrația română e tinăra, neîncercată de greșeli din trecutul său. Are șansa de a învăța din greșelile săvîrșite altundeva. Și datorită să-i educe pe cetățeni încă din copilărie, într-o limbă limpede și simplă. Să-i învețe „regulile jocului”, fără de care nu se poate juca nici măcar un meci de fotbal, și cu atît mai puțin se poate trăi în pace, bună înțelegere, demnitate, cuviință și belșug într-o societate omenească ce merită acest nume.

Începînd din clasa a treia, cel tîrziu a patra primară și pînă la sfîrșitul studiilor universitare, e necesară o educație cetățenească practică, fără abstracții, fără limbaj de specialiști, în adevăr o învățătură comună tuturor cetățenilor, și de care fiecare să-și poată aminti la nevoie, în viața activă.

Iar cei ce vor redacta cărțile de școală, de liceu, de curs sau seminar universitar, consacrate educației cetățenești a românilor, să se gîndească la Bălcescu, și să învețe din duhul și stilul scrierilor lui! Atunci Românii vor fi, prin anii 2010—2020, exemple de spirit cetățeneesc, respectați de oricine îi va întîlni și cunoaște, și vor intra ca atare în istoria omenirii.

Petru Dumitriu

O brad frumos
cu alte cuvinte

O ceas cu cuc o ceas cu cuc
ce iute mai trec anii
în goana vîntului se duc
cum zboară cormoranii

O ceas cu cuc o ceas cu cuc
stai singur pe perete
e-un timp tăcut un timp năuc
cresc rădăcini la ghetă

O ceas cu cuc o ceas cu cuc
te vād de la fereastră
uite-am venit și iar mă duc
topit în zarea-albastră.

Ștefan Baciu

*) Se cîntă pe melodia „O brad frumos”
Crăciun 1990 —
An Nou 1991
Arhipelagul Sandwich,
Honolulu

Nu trageți în farmaciști!

INTR-UNA din zilele toamnei 1944, la București, întorcându-mă de la școală, am întâlnit în drumul spre casă coloane de manifestanți ce veneau dinspre fabricile înșirate pe Splai, dincolo de fostul Institut Medico-Legal. Era o mulțime înfricoșătoare, prin masivitatea și fanatismul ei. Pe pancartă stătea scris cu litere roșii: „Jos Fasciștii”, pe unele am citit, fără dubiu, „Jos Faciștii”. În același timp, lozincă era scandată de mulțime, mai ales în a doua variantă. La un moment dat, în afară de acești strigăți și de altele, care slăveau pe Ana Pauker, Vasile Luca și Gheorghiu-Dej, am auzit distinct, scandată de un grup numeros, o lozincă surprinzătoare: „Jos farmaciștii”. M-am oprit, cum s-au oprit și alți trecători, și ne-am convins că nu auzisem anapoda. Am auzit apoi, am dat buzna în casă și am povestit parintilor mei, întrebându-i de ce anume se făcuseră vinovați farmaciștii. Parintii mei s-au dumirit în cele din urmă și m-au dumirit și pe mine: era o eroare, din ignoranță. Dovadă — a doua zi, în tot orașul se glumea pe spina rădăcinilor manifestanților care îi confundaseră cu farmaciștii cu fasciști, dintr-o simplă asemănare sonoră și fără să le pese de silaba în plus care intra în alcătuirea numelui comercianților de medicamente.

Farmaciștii au suferit mai târziu, cu toți comercianții, fără excepție: au fost naționalizați, nedesăgubiți, unii conștienți sau arestați pentru delictul de comploturi imaginare, dar pașimile lor nu au avut drept cauză confuzia pe care un grup de manifestanți o făcuseră între denumirea lor și cea a fasciștilor.

EXISTĂ confuzii inocente, din ignoranță, cum e cea mai sus povestită, și confuzii întretinute, premeditate.

Confuzia premeditată și întretinută se numără printre metodele oricărei puteri, și cu atât mai mult ale puterilor autoritare, care s-au descotorosit de instituțiile democratice.

Metoda semănării și întretinerii confuziei și-a atins perfecțiunea în regimurile totalitare.

Să lăsăm deoparte episodul „farmaceutic”.

De ce strigau manifestanții, în toamna lui 1944, „Jos fasciștii”, „moarte fasciștilor”? Fascismul era dușmanul dovedit al omenirii, crimele lui întreceau în amploare și cruzime toate crimele cunoscute din istorie. În ciuda atmosferei emoționale, de înfierbântare, proprie oricărei manifestații, strigății din acea toamnă era „obiectiv”. Apoi, organizatorii manifestațiilor de atunci, aproape-inintegre-me-importatul Partid Comunist și consilierii lui de la Kremlin, făceau parte din tabăra învingătorilor fascismului criminal. Învingătorii criminalilor (despre celelalte forțe care contribuiseră la victorie nu se mai pomenea, ba chiar ele erau acuzate de „cirdăsie” cu fascismul) nu puteau fi decât umani, umanisti, umanitari... În plus, ideologia lor promitea fericirea omenirii, al cărei dușman se dovedise a fi fascismul. Înfrângerea puterilor Axei dăduse întregii lumi grozăvia lagărelor de exterminare naziste, teroarea și planurile de dominație ale lui Hitler și Mussolini.

Aveam pe atunci treisprezece ani. Au trecut câteva triste decenii și „gîndirea” manicheiană mai face și azi ravagii, chiar în țări înzestrate cu toate mijloacele de informare și documentare. Mult timp, în „gîndirea” manicheiană a unor, printre care s-au numărat străluciți intelectuali, „challenger”-ul unic și necesar al fascismului a fost comunismul, eventual în expresia lui stalinistă. Apoi, după dezvăluirile (parțiale) ale raportului Hrușciov, dar mai ales după sugrumarea Revoluției maghiare (1956), a Primăverii prăgheze (1968) și după mărturiile zguduitoare ale lui Solnețitin, „challenger”-ul fascismului a îmbrăcat, pe rând, uniforme, ba a maoismului, ba a castrismului sau a lui Che Guevara — și mai sunt și azi, rarissimi, ce e drept, nostalgici ai culesului trestiei de zahăr în Cuba lui Fidel, care, fără rușine, găsesc justificări înregimentărilor de masă, sub bagheta unui Sef, Cîrmaci ori Căluze, sore viitorului radios și în numele antifascismului. A fost un timp cînd oameni ca generalul de Gaulle sau președintele Valéry Giscard d'Estaing erau „înfierăți” ca fasciști...

Principala, chiar definitoria trăsătură a „gîndirii” politice întemeiată pe opoziția dintre fascism și comunism este excluderea din acest proces simplist, „dialectic”, a democrației tradiționale, parlamentare, liberale etc., pe scurt a democrației garante pentru drepturile fundamentale ale omului și pentru durabilitatea unei societăți civile. În fond, avem de-a face cu un manicheism confecționat, în cuprinsul căruia fascismul reprezintă Răul (ceea ce e adevărat) și comunismul Binele (ceea ce e fals). Dar precesuarea în istorie a crimelor fascismului (și a dezvăluirii lor!) a îngăduit dănuirea iluziilor despre comunism, orbirea celor mai mulți, dintre care unii

refuză și astăzi să vadă în cele două doctrine și în orînduirile lor, variantele unei comune concepții despre Stat și despre masă.

ÎN CONDIȚIILE victoriei asupra fascismului și ale dezvăluirilor crimelor lui, prima etapă tactică dintr-o strategie de vastă manipulare a opiniei — mai corect spus, a imaginii colective — a fost lesne distigată. Plecînd de la adevărul incontestabil al criminalității regimurilor lui Hitler și Mussolini, comunismul apăsă, mai ales în ochii celor ce suferiseră nemijlocit de pe urma fascismului, ca o antiteză salvatoare. Dar nu numai că democrația — concept și practică — a fost exclusă din conflict, ci ea a fost omologată cu fascismul, după modelul de „omologare” ce stătuază: „cine nu e cu noi, e împotriva noastră”. Fascismul procedea în fel: numeroși democrați (liberali, conservatori, socialiști etc.) au fost etichetați drept „bolșevici”. Ameltele ale complotului iudeo-internațional, „lagărul al pluto-crației anglo-americane” etc. Reacionarismul, înțeles la două tabere politice divergente, de ordinărie a ereticilor etnici, nu s-a dat decât una dintre asemănările dintre fascism și comunism.

Protagoniștii doctrinei totalitare nu au scutit niciodată intențiile lor. Și dacă amîzi istoricii și politologii definesc monarhia conceptual de totalitarism trăsăturile comune ale fascismului și comunismului definite de analizele Hannah Arendt sunt confirmate de experiența istorică. Mai întîi, fascismul și comunismul ca și negarea lor erau totalitarism, nu pot apărea decât acolo unde a avut loc transformarea claselor în masă, ca și eliminarea parțială a oricărei solidarități de grup. (H. Arendt, *La système totalitaire*, noul ed. din 1966 și 1971, Sevil, 1972, n. 17). Succesul fascismului și comunismului s-a datorat tocmai subreptiții structurii de clasă, mai ales după primul război mondial, începutul ereticii masei nediferențiate, grupată din indivizi izolați, atomizați, fără conștiință politică, lipsiți de educația spirituală critică și înnebuniri de o logică umană obiectivă prevăzută, accesibile și diversificate. Neamurile secolului XX se pot explica prin destrămarea democrațiilor tradiționale, ale căror stăbilități, scopuri și imobilisme în privința justiției sociale au dat naștere la indiferența față de treburile politice, la depolitizare, la lipsă de proletariatizarea mentală și la constituirea unor indivizi numeroși care trăiau o eretă de identitate din punct de vedere social.

Un al doilea factor, decisiv, a fost războiul. Mussolini, ca și Hitler și-au recrutat simpatizanții printre fostii combatanți (din toate clasele sociale), primul speculînd nemulțumirile celor întorși la vatră și confrunțați cu haosul politic, cel de-al doilea speculînd umilința înfrîntilor, spiritul revanșard. Cît deose Rusia, masa exista deja, sărăcită, lășăgă, într-un regim autoritar care, de secole, întretinea distanțe enorme între polul bogăției și polul mizeriei și nepuinții. Războiul „omogenizează” prin el însuși. E deajuns să citim notate din tranșeele primului război mondial ale

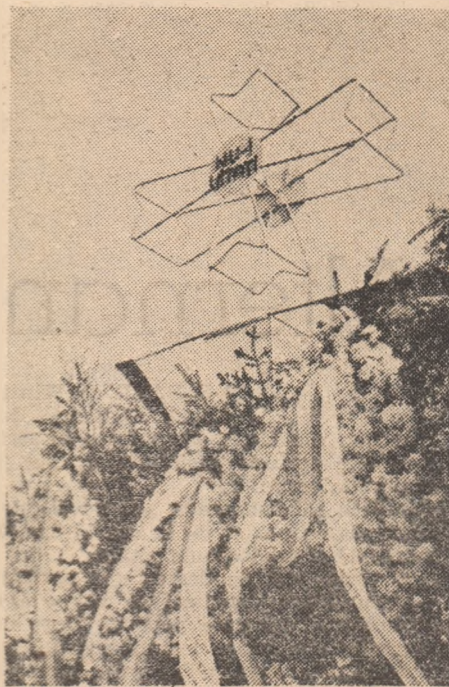
lui Ernst Jünger, pentru a ne convinge. Autorul de mai târziu al *Falezelor de marmură* ne-a surprins prin exaltarea „camaraderiei” de luptă, a „virilității”, și prin elogiul cruzimii și justificarea violenței. E locul să pomenim aici și de scriitori care au intuit primejdia apariției masei ca operator istoric, printre ei, Hermann Broch (*Sominambulii*) sau Elias Canetti (mai ales în *Massa și Puterea*).

Am comite o gravă eroare dacă am crede că fascismul și comunismul au dominat doar grație unor lovituri de stat, instigărilor lor politicești. „Tragorii pe sfioră” a opiniei publice. Toate cercetările istorice dovedesc azi că, măcar într-un al doilea timp, aceste regimuri s-au bucurat de adăruirea reală a maselor, ele legitimîndu-se uneori pe temeiul regulei majoritare. Ascensiunea lui... Arturo Ui, în Germania, a fost legală, în urma unor alegei „democratice”. Se iese aici împasul noțiunii de legalitate: ce este legal, ce este legitim? Una dintre cauzele destrămării democrațiilor este lipsa de claritate a acestor noțiuni. Apariția masei opoziție ca caracteristică istorică a făcut evident faptul că legal și democratic sunt două noțiuni care pot să nu se suprapună. Evidență ce se vede și în zilele noastre.

Negarea în bloc a democrației e periculoasă, atât în fascism, cît și în comunism, cu negarea moralei tradiționale creștine (în termenii ei fundamentali: nu fura, nu ucide etc.), la care se adăugă negarea dreptului roman. În noul tip de regim totalitar, fascist sau comunist, Hanna Arendt constată dispariția aceluia consensului formulat de Cicero și care, după oratorul roman, condiționa existența reală a unui popor: „Judecata morală și pedeapsa legată de ea nu sunt posibile în absența acestui consens”, scrie Hanna Arendt (op. cit., p. 207) și adăugă: „Suprasul ideal al regimului totalitar nu e nici nazist, convins, nici comunist, convins, ci individul pentru care distincția între un fapt real și ficțiune (i.e. realitatea experienței) și distincția între adevăr și minciună (i.e. normele gîndirii) nu mai există.” (op. cit., p. 224).

CUM se știe, fascismul își trage numele de la „fasci” de combatanți, primele grupuri organizate de Mussolini în scopul luării puterii, după primul război mondial. Pînă la război, Mussolini a militat în rândurile socialistilor-marxiști italieni. S-a despărțit de aceștia, tocmai la izbucnirea conflictului. Mussolini ne împărtășind orientarea pacifistă a colegilor lui.

Mussolini e cel ce enunță primul principiu al Statului totalitar: „Principiul esențial al doctrinei fasciste este concepția despre Stat, despre esența, rolul și scopurile lui. Pentru fascism, Statul este absolutul în fața căruia indivizii și grupurile nu reprezintă decât relativul... Totul în Stat, nimic împotriva Statului, nimic în afara Statului... Individul nu există decât în măsura în care el aparține unui Stat, e subordonat necesităților Statului și nu e cît civilizația capătă forme mai complexe, cu atît libertățile individuale se vor restrînge mai mult...” (subl. ns.; extr. din Documente anexe la

monografia lui Ernst Nolte, *Le fascisme*, München, 1963, Mercure de France, 1973). Același Mussolini declara în *Convorbirile* sale cu Emil Ludwig, în 1932 (p. 133-139): „Suntem, ca în Rusia, pentru sensul colectiv al vieții; vrem să întărim acest sens colectiv în detrimentul vieții personale. Nu vom merge pînă la a transforma ființele omenesti în cifre; dar le vom lua în considerare esențialmente din punctul de vedere al funcțiunii lor în Stat...” (subl. ns.). Iar unul dintre militanții de frunte ai fascismului italian, Bruno Spampanato, afirma în 1931, într-un text intitulat *Universalitatea lui Octombrie*, Roma și Moscova sau vechea Europă? : „Doar două popoare... au înfruntat problema regimului, apropiindu-se de noua democrație care va caracteriza secolul XX... Capitalismul și-a sărat propriul mormînt. La Roma și Moscova el a fost înfrînt în groapă mai mult sau mai puțin repede.” (subl. ns.). citat de Renzo De Felice, în *Le fascisme, un totalitarisme à l'italienne?*, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, 1983, p. 239).

Nu ne sunt oare familiare aceste fraze? Nu le-am auzit în ultimii 44 de ani, în variante, desigur, dar pe temeiul aceleiași viziuni totalitare? Pînă și despre „noua democrație” am auzit, ba chiar despre o „democrație originală”...

Cît privește reciprocitatea fascinației între Stalin și Hitler, nu credem necesar să mai insistăm. La echivalența pe plan ideologic și politic — printre altele faptul că Statul-Partid a ființat deopolitiv în Germania nazistă și în U.R.S.S. — trebuie adăugată colaborarea efectivă dintre cele două regimuri, pînă în momentul cînd interesele lor de dominație nu mai coincide: pactul Ribbentrop-Molotov, „schimburile de experiență” între Gestapo și NKVD, în fine, întîlnirea secretă dintre Hitler și Stalin ce ar fi avut loc la Lvov la 17 octombrie 1939, două luni după semnarea pactului germano-sovietic, întîlnire pentru care cercetătorul sovietic Nadjafov aduce drept dovadă un document găsit recent în arhivele americane.

FAPTUL că fascismul și comunismul au sfîrșit prin a se opune unul altuia este important pentru istoria politică și militară, dar pentru istoria ideilor este mult mai importantă și semnificativă comuniunea scopurilor lor: distrugerea definitivă a oricărei societăți civile, a libertăților individuale și fabricarea „omului nou”, număr al masei, ființă în care să coexiste sclavul și călăul.

„CINE nu e cu noi, e împotriva noastră”:

a) Cei ce nu sunt cu „ei”, sunt: bolșevici, pluto-crați, conservatori iudei, reprezentanți ai raselor inferioare etc.

b) Cei ce nu sunt cu „ei” sunt: fasciști, legionari, agenți ai puterilor străine, imperialiste, huligani, golani etc.

Un lucru e cert: „ei — (a)” și „ei — (b)” sunt împotriva democrației.

E legitim să denunțăm fascismul, să-l combatem, ca și pe fratele lui gemă, comunismul. Dar într-un caz și în celălalt, e de dorit să nu ținem la nimereală, fără să reflectăm, proluînd și repectînd lozinci gata făcute, ușor de ținut minte pe dinafară. Riscăm să tragem în democrația la care pretindem a năzu.

Există și riscul să tragem în farmaciști...

Rodica Julian

SAINS-MORAINVILLERS,
Noiembrie 1990

Revoltele Europei Centrale

SATELIZATĂ în chip abuziv de către Uniunea Sovietică, în urma situației create la sfârșitul celui de-al II-lea război mondial, condusă în chip violent să adopte un model societal esențialmente străin de propriile tradiții istorice, economice și culturale, regiunea denumită Europa Centrală nu a conștientizat să genereze stări conflictuale și tensiuni adeseori explozive. În pofda extraordinarei mobilizări de resurse propagandistice, a utilizării formelor celor mai perverse de dirijare și condiționare a conștiințelor, scopul principal al comunismului de tip sovietic, sau al sovietismului, cum numea Kolakowski acest sistem, nu a putut fi atins. De îndată ce presiunea teroristă a fost cit de cit atenuată, starea de apatie generalizată se evaporă ca prin miracol, lăsând loc unei revolte spontane împotriva unei ordini nenaturale și jignitoare pentru individ. Mai întâi la Berlin, în iunie 1953, apoi la Poznań, Varșovia și Budapesta în 1956, carcasa totalitară a fost străpunsă în numele unei redobândite conștiințe a libertății. Este bine să accentuăm relevanța termenului de totalitarism, mai cu seamă acum, când diverși sociologi neo-marxiști încearcă să-i neghe valențele euristice și se agăță de bizara obstinație de succedanțe conceptuale cu valoare explicativă limitată precum noțiunea de stalinism. Problema este așadar de a vedea diversele experimente comuniste, de la Stalin la Pol Pot și de la Tito la Ceaușescu, drept variații ale unei forme politice corect numite de politologul american Kenneth Jowitt „regim leninist”. Fundamentul lor l-a constituit monopolul puterii, deci a violenței pretins legitime, deținut de un partid-miscare animat de o ideologie profetică și fundamental ostilă criteriilor tradiționale de definire a moralității.

Revoltele Europei Centrale nu au fost pur și simplu încercări de corectare a unui sistem leninist trădat de monstrul asiatic numit Stalin. O asemenea interpretare, tributară iluziilor troțkiste și în genere neo-bolșevice, ar distorsiona semnificația autentică a acestor insurecții esențialmente și neechivoc anti-comuniste. Redecția fenomenului totalitar comunist la ipostaza sa stalinistă îmi pare greu de contestat, dar a limita ocrerea la acest capitol, a o sustrage eredității sale marxiste și leniniste, este un subterfugiu ce nu poate fi justificat nici etic nici teoretic. Acest lucru a fost înțeles

de atîta dintre marxiștii revizionisti din statele Europei Centrale de la Leszek Kolakowski la Milovan Djilas, într-o curvă superfluă să-l mai repetăm aici. Și totuși, cînd citim sub semnătura unor Radu Florian, Saviu Brucan sau Pavel Campeanu eseuri în care se încearcă salvarea imaginii marxismului prin limitarea doctrinaristă și nu întotdeauna subtilă a catastrofei comuniste la experimentul stalinist (ori ceșugist), ne întrebăm dacă nu este cazul să insistăm asupra unor chestiuni de mult rezolvate în alte țări din Est. Nu este vorba de o simplă dezbatere speculativă, ci de chestiuni care privesc autodefinirea acestor societăți și capacitatea lor de a ieși din totalitarism. Să luăm ca exemplu pentru această direcție interpretativă „recuperativ-marxistă” (ori, altfel spus, revizionist-leninist), eseul lui Pavel Campeanu *The Origins of Stalinism: From Leninist Revolution to Stalinist Society* (Armonk, N.Y.: M.E. Sharpe, 1986). Fără îndoială superior exercițiilor apologetice ale unui Radu Florian, studiul lui Campeanu rămîne totuși marcat de structurile mentale ale unui determinism economic în care cu greu pot intra elemente ce țin de ordinele ireductibile ale spiritului și politicii. Vulnerabilitatea acestui demers reiese în clipa în care gânditorul român ignoră natura ca zonă, militaristă, fundamental dictatorială a leninismului, faptul că victoria fracțiunii staliniste și deci a stalinismului nu provenea exclusiv din jocul forțelor și relațiilor de producție, ci mai degrabă, și chiar în chip prioritar, din specificul fără precedent al culturii politice a bolșevismului. Numai într-o asemenea cultură, întemeiată pe conspirații exclusiviste și monolitism obsesiv (a se citi, încă și încă odată, *Demonii* lui Dostoevski), pe completa anihilare a libertății individuale, era posibilă distrugerea sistematică a oricărei atitudini și acțiuni critice. Tot așa, este mai mult decît îndolnică ipoteza lui Campeanu după care în Europa de Răsărit și Centrală existau, după al II-lea război mondial, condiții obiective care „implicau absența demonstrabilă a unei alternative viabile la industrializarea anti-capitalistă și anti-imperialistă”. Trecînd peste indigestul alt-husserism al formulării de mai sus, nu mă pot abține să cred că modelul liberal-pluralist, așa cum a fost restaurat pentru prea scur timp după al II-lea război mondial înainte de uzurparea puterii de către comuniști în state precum Cehoslovacia, Ungaria și România, ar fi putut oferi o cale de modernizare incomparabil mai puțin costisitoare decît aceea a falimentului de tip sovietic.

ORIGINILE delirului stalinist trebuie căutate în ambiguitatea nemăsurată de a impune societății scheme oraculare lipsite de orice acoperire empirică. Nu doar Lenin și nucleul dur al bolșevismului, dar și Marx era convins că omenirii trebuie să i se inoculeze o lecție de fucidire din afară. Iar dacă această pedagogie era respinsă, recalcitrantii trebuiau pedepsiți exemplar, pentru că asemenea tentații eretice să nu devină contagioase. Pretenția la omniștiință nu s-a născut cu Lenin sau cu Stalin, ci odată cu absurdă convingere marxistă (în capodopera sa, *The Open Society and Its Enemies* — o carte care a vorbit despre culpabilitatea marxismului cu mult înainte de Bernard-Henry Lévy și André Glucksmann — Karl R. Popper i-a trasat originile la Platon și la Hegel) că este posibilă cunoașterea universală și că există indivizi (ori grupuri) cu acces special la acest nivel de iluminare istorică. Nu vreau să mă extind nepermis în această paranteză, dar cred că trebuie să fim cu precădere atenți în aceste momente, cînd în numele unei presupuse rigori și dorințe de super-nuanțe riscăm să înghițim din nou vetusta frazeologie a celor care ne-au hrănit cu miraje atîția ani.

Nu trebuie să ne jnem de opțiunea noastră deschis anti-comunistă: întreaga tradiție a rezistenței antitotalitare din Europa Centrală este dominată tocmai de acest intrinsec sentiment al refuzului barbariei pseudo-umaniste pe care a reprezentat-o și o reprezentă comunismul. Tocmai în această delimitare de utopia totalitară a constat grandoearea insurecției de la Budapesta în toamna anului 1956. Faptul că Imre Nagy, premierul maghiar care s-a identificat cu fermentul revoluționar pînă la supremul sacrificiu, și-a petrecut aproape întreaga existență în rîndurile partidului comunist reprezintă un element esențial pentru biografia acestui personaj politic intrucit accentuează dificultatea cezurii operate în toamna lui 1956. Gloria lui, titlul său la imortalitate provine însă din ruptura radicală cu spiritul și practica bolșevismului. În clipa în care Nagy, își sfida foștii camarazi gata să declanșeze noi acțiuni represive pentru a bloca avansul revoluției, el se angaja pe drumul unei purificări eliberatoare. Deschiderea spre pluralism, abandonarea mentalității bigote a leninismului, înțelegerea și respectarea dreptului inalienabil la diferență și autonomie, iată care au fost datele despărțirii lui Imre Nagy de paradigma leninistă. Într-o carte care sper a fi cit mai curînd tradusă în românește, Ferenc Fehér și Agnes Heller, doi dintre discipolii favoriți ai lui Georg Lukács forțați de Kádár să părăsească Ungaria în anii 70 și care predau acum la New School for Social Research din New York, au surprins cu splendidă claritate unicitatea demersului lui Nagy și mai ales semnificația universală a Revoluției maghiare din 1956. Intitulat *Hungary 1956 Revisited: The Message of a Revolution — A Quarter of a Century After* (London: George Allen and Unwin, 1983), studiul celor doi gânditori de origine maghiară este semnificativ deopotrivă pentru pricerea fenomenologiei revoluțiilor anti-totalitare, dar și pentru propria evoluție intelectuală a unor intelectuali pentru care stînga radicală a fost multă vreme o patcă spirituală. Divorțul de această matrice năucitoare s-a desfășurat treptat și s-a consumat odată cu admiterea de către Fehér și Heller a substanțelor criminale a sovietismului în oricare din variantele sale. Mai mult, în această sfîșitoare ruptură cu algoritmul marxist, exponenții Școlii de la Budapesta au reușit să construiască o impresionantă operă sociologică și filosofică situată în posteritatea tinărului Lukács, cel de dinaintea convertirii la marxism, și a lui Max Weber, cel care văzuse cîndva în Lukács marea speranță a gândirii sociale occidentale. Cartea mai sus pomenită aruncă o lumină inedită asupra sensului epocal al atitudinii lui Nagy în clipa opțiunii tragice între angajamentul său de o viață, inclusiv loialitatea față de secta comu-

nistă căreia îi aparținuse începînd din 1918, și ideea de justiție așa cum i s-a revelat în momentele de cumpănă din octombrie-noiembrie 1956. Odată ce a trecut Rubiconul hotărînd să nu cedeze ultimatumului sovietic, odată ce a ales partea victimelor iar nu pe aceea a călăilor, Imre Nagy a devenit simbolul unui nou tip de politică, funciarmente diferită de calculele ieziutice ale comisarilor materialist-dialectici. Va fi fost poate și ceva de sfînt, ori poate de yogin în gestul său, dar o șum de la Koestler, tocmai această credință în dreptul persoanei de a rezista asaltului partidului unic cu a sa mistică ideologică, este resursa din urmă și indispensabilă a salvării noastre ca ființe nesubjugate. Un sentiment al participării la o istorie *in statu nascendi*, debarasată de constrîngerii auto-limitative și de justificări pseudo-obiective, o tentativă de universalizare veritabilă a unei secvențe de realitate națională central europeană prindea astfel ființă în Ungaria revoluționară, în pofda, sau poate tocmai datorită imensei presiuni a contrarevoluției sovietice. Iar atunci cînd la macabra inscenare botezată „proces” din iunie 1958, Nagy a fost acuzat de complot împotriva socialismului, răspunsul său indignat, cerîndu-le asasinilor săi să nu îndrăznească să-l reabiliteze chiar ei vreodată, spunea totul despre opțiunea supremă a acestui reprezentant al antimachiavelismului politic care a descoperit în radicalitatea morală contrapondere, sau chiar antidotul, unui funest radicalism politic. Comparîndu-l pe Nagy cu Nikolai Buharin, liderul bolșevic asasinat în urma celui de-al treilea proces spectacol de la Moscova din martie 1938, Ferenc Fehér și Agnes Heller au dreptate să constate: „În aceste cuvinte (ultimelme rostite de Nagy — V.T.) vraja autoimpusă a credinței religioase bolșevice, prin care atîția oameni curajoși fuseseră lîrșiți în umilire, fiind privați de chiar sensul vieții lor (și nu doar prin tortură și șantaj), a fost zdrobită complet. Într-o scrisoare apocrifă, Buharin se pare că apolase la continuitatea imaginară a a-celeiași autorități care îl sortise unei morți înjositoare: un viitor Comitet Central. Nu numai prin felul cum a trăit, dar și prin felul cum a murit Nagy a spulberat această autoritate falsă și uzurpatoare. (...) Acest prim-ministru, care s-a crezut ministru în sensul literal al cuvîntului, care a crezut că fusese impunit de națiunea lui, și-a îndeplinit datoria finală și și-a dus la capăt obligația supremă. Moartea sa... i-a privat pe asasinii săi de legitimitatea care este investită în, există pentru și este constituită din *popor* și *numai din popor*; o națiune pe care acești ucigași o oprîmă, însă *niciodată nu o reprezintă*”.

Acum, cînd Revoluția română este adeseori contestată din cele mai diverse direcții, fiind acuzată de a nu fi fost altceva decît o combinație malefică de acțiuni ale unor birocrații derutate sau super-sofisticate, este bine să așezăm evenimentele din România lui decembrie 1989 în perspectiva lor istorică autentică. Ceea ce s-a petrecut atunci nu a fost, cum ni se spune adesea, numai o lovitură de palat (deși a fost și aceasta), ci mai presus de toate expresia istorică a reîntrării României în spațiul civilizației europene din care fusese smulsă în condițiile colonizării țării de către un imperiu mitocratic. Asemeni Revoluției maghiare din 1956, revoluția română a fost făcută de plebeii care s-au aflat subit plasați sub reflectoarele unei istorii care îi uitase atîtea decenii. Deturnarea acestei Revoluții de către relicvele vechiului regim nu poate nicicum știrbi grandoearea și noblețea ei, tot așa cum mizeria morală a colaboraționismului kádărist nu atîngea în nici un chip frumusețea sacrificiului lui Imre Nagy. Prin Revoluția din decembrie 1989, după prea îndelungată întîrziere național-stalinistă, România a redevenit parte a destinului Europei Centrale.

Washington, 17 noiembrie 1990

Vladimir Tismăneanu

Angela MARINESCU

Lumina

Primul pas, în plin soare, al singurătății,
lăsând în urmă, cîmpul de luptă, războinic în ceață
miinile ating, fără nici o ezitare
pădurea de brazi îmi șterge fața

Coiful de Fier Cîntă Liber pe Piele

aproape singe.
cu fața la zid, cîntece precise
într-un spațiu din ce în ce mai îngust.

cheiul se unește cu zidul
acolo unde, trădătorii,
sub cerul cel mai albastru

Negresele Toamna

Cobor în melancolie cu umilință, într-un oraș
necunoscut, aceeași negresă
urlă un cîntec de gheață.
fără cuvinte, îmi introduc negresa în creier
cu miinile pline de singe.
gura ei senzuală, ca o fîntină,
îmi atinge poezia.
dar sora mea este albă.
cum aș putea, acum, cînd moartea îmi atînge
părul.
flori negre îmi intră în gură
fără să le mai cunosc forma, culoarea
și binecuvîntarea.

biserica se umple ; credincioșii rămin pe loc.
străinii se împrăstie.

Fumul Întunecat al Sfirșitului

„Nu trece cu vederea partea Ta pe care ai răscumpărat-o
pentru Tine”
din patria vieții noastre.

și fumul întunecat al sfîrșitului de secol anunță Timpul.
cadența, fascistă, a umilinței, pe care cei mulți au înțeles-o.
sunete de gheață se prăbușesc în singele meu ; acolo se
odihnește

un șarpe al melancoliei.
cînd voi veni, mă voi întoarce. și cînd mă voi ruga, voi uita
mila.

niște călugărițe își ating pielea, cu sexul.

nu-mi trebuie hrană ; acum, cu miinile,
distrug.

Hei, Tu, Joc de Băiat

Hei, tu, joc de băiat, bilbiit,
floare cu spini,
neagra mea metafizică.
o urmă, fină, vinovată, pe cer,
îmi arată drumul
eu spun așa ; cei care cîntă acum sint veșnici.
undeva, pe cer, îmi apropii
trupul în flăcări.
hei, tu, moarte, bucurie.

răbdarea de a scrie despre moarte.

În această toamnă

În această toamnă, cerul a fost puțin mai negru decît
altădată ;
cuvintele erau obosite, iar miinile celui care s-a drogat au
întrecut
orice măsură.

„numărul, rînduiala și slujba leviților ; douăzeci și patru de
mii să lucreze”
îmi este greu să accept că plămîinii mei sint tatuați cu
litera S ;

Strigătul, Senzualitatea, Sacrificiul.
Sofistul.

și soarele meu este fratele pe care nu-l voi cunoaște
niciodată

și lumina mea este un alt sistem mecanic al unui orb.
și umilința ; și ura.

acum, fără nici o urmă.

Violența armelor

Doamne, cită melancolie ; sintem, fără să atingem,
violenți ; singe uscat pe pereții înalți.
am așezat puritatea în vene. am zdrobit-o cu fața de zid.
și nu pot vedea nici o picătură de singe.
ca un animal de rasă, plăcerea de a simți îmi distruge
iubirea.

mă joc cu animalul pe care nu îl văd.
îmi adîncesc miinile în gura lui îngustă.
degetele albe se plimbă, simplu și precis,

Armele.

Îngerul morții

„aur, argint, aramă și fier ai cit nu se poate
cîntări”
dar, totuși, despărțirea îndepărtată, ca un lanț, egal, al
eșecului.
să nu mai porți nimic pe craniu. să porți craniul în singe

„atunci a zis Domnul către înger ; pune-ți sabia în teacă”
și am atîns sabia cu mina ; era lucioasă și precisă ca un
înger al morții.

Înainte, greu

Înainte, greu, în lanul subteran al unui
cîmp necunoscut.
de cite ori îmi este frică îmi amintesc
sexul ; fără nici o îndoială, sint Bilbiitul.
hei, drumul plin de praf al crimei.
hei, legile de fier ale poeziei.
hei, lumina care îmi arde fruntea.

pe creier, Arhitectul îmi proiectează, cu grijă,
puțină poezie. în plin soare.

vasul de fier.

Instrumente care nu ating

Instrumentul care mă atinge nu mă interesează.
mai multe păsări au fost ucise
într-un loc prea înalt ; acolo am înțeles crima.
câci poeziile mele sint, uneori, lucide.
să picure singe. să se ridice, ca un taur, focul.
să vină fratele meu pe care nu îl voi cunoaște niciodată.
în ușa, Străinul, să cînte cu noroi pe gură.

în ușa casei tale, să mă tirăsc.

Cuvîntul care mă tulbură

În apropierea unei anumite zile, sint multe ziduri care
putrezesc
în lumină ; mai multe sint cele care sint abandonate în
umbră ;
întunericul se înalță, ca o sondă, spre cerul ireversibil.

„câci eu cu plăcere m-aș fi apucat să sărut tălpile
picioarelor lui”
dar timpul șterge religia feței mele ; timpul se înalță, ca un
animal.
se înalță pe armă.

sint într-o biserică ; nu mai trebuie să urlu.
violenta sint eu. biserica, înafară
criptele, vitraliile, icoanele, infirmii și cei care au plecat.
cînd îmi amintesc cuvîntul care mă tulbură ;
acum ,aici, înăuntru.

Craniul și ușa

„Și-a smerit cumplit trupul său și tot locul împodobit
altădată l-a umplut de păr smuls din capul său”.

și craniul și ușa. tăiate de cuvintele celui care...
alte cuvinte.
înfemul se ridică, senin, din umbra cerului său.
mi-e foame de singe, altădată am lovit fruntea ta
cu degetele subțiri și bolnave. altădată am izbit o familie.
odinioară am aruncat cu pietre. hei, cită nepăsare.

atunci regele a zis lui Aman : „Bine ai zis, ia repede
haine și cai, cum ai spus și
fă așa iudeului Mardoheu, care șade la poartă regelui.
Să nu lași nimic din toate cite ai zis”

Eu sint Pentru Capriciul Meu

Am să încerc să-mi calc jurămintul într-o chilie
și gestul deznădejdiei mele să se izbească
să-mi taie venele pe care nu le mai vreau

cuvintele sumbre sint sexul.
cînd voi putea fi eu însămi, va fi umbră.
sint citeva distrugerii ; citeva cuvinte.
saxofonul se umple de singe.
undeva, pe cer, melancolia noastră ne atinge.

infirmi și necunoscuți.

Casa cu Pereții Albi

Casa pe care nu o voi mai avea
stă, cutremurată, în mijlocul unei lumi pierdute
ocolul, inexorabil, al unui zid ; un zid indiferent.

covorul negru, de o stridență ușor atenuată
acoperă singele care a intrat în lemnul vechi.
un tablou de fier acoperă fereastra.
fără pereții albi, liberă, aleg o splendoare care nu există.
fără casă, un singur preț ; șobolanul care închide.

acolo am scris puțină poezie, atunci
cînd copilul, încă, nu avea sex.

Coruri rusești

De ce aceste coruri rusești sint cuvinte ;
evanescente, fetițe fără trup.
îți amintești,
Oglinda și Lampa imensă sub care plămîinii mei au fost
tăiați ;

cu un folos necunoscut, desigur.
am urcat treptele, tăcute, ale pădurii de brazi
și am plîns cu lacrimi de băiat.
am purtat un cuțit mic, pretutindeni.
dîncolo, în stepă, încă arde calul împușcat al tatălui meu
atunci cînd războiul mai avea un sens.
o lumină rece îmi arde cuvintele.

în Orient, poate, ar fi fost posibil.

Eul inesențial

1. NU SÎNT și nu cred că voi deveni un cititor de „biografii”, fie ele strict „literare”, altfel spus avind ca subiect scriitorii (mai mult sau mai puțin interesanți sub raport „biografic”) și, eventual, remarcându-se prin excelența „stilului”. Mi se pare indelul de convinsătoare pledoaria cunoscută a lui Proust din *Contre Sainte-Beuve*, reacție patetică a unui spirit agresat de vanitățile inacceptabile ale pozitivismului, în speță ale biografismului: „(...) cartea este produsul unui alt eu docit cel pe care-l manifestăm în obiceiurile noastre, în societate, în viciurile noastre. Încercând să-l recreem în noi, în străfundul ființei noastre, putem ajunge să înțelegem acest eu, dacă vrem să-nțelegem să-l înțelegem.” (trad. rom., Ed. Univers, 1973, p. 79). Cu alte cuvinte, mortuologia ființei creatoare este una „scindată” sau „divă”, oricum, permite instituirea unui divaj profund ce ar separa persoana empirică de cea „autentică”, „esențială”, angură responsabilă de zămislirea operei. În ordine literară, prima nu poate avea nici o relevanță, oricâtă sofistică ar arunca în joc. Interesul nostru este să treacă să fie captat de cea de a doua, firește, în măsura în care acest interes e de natură „literară”, nu subprodusul unei fascinații nemărturisite, bovarice în fond.

2. „EXISTĂ biografii ușor de scris: aceea, de exemplu, ale oamenilor a căror viață colcăie de evenimente și aventuri: în acest caz, n-am avea decât să înregistrăm și să clasăm fapte împreună cu săvârșirile lor: — dar, aici (în ceea ce-l privește pe Théophile Gautier — în C.M.), nimic din această bogăție materială care reduce sarina scriitorului la aceea a unui compilator. Nimic decât imensitate spirituală! Biografia unui mare artist ale cărui opere mai dramatice aventuri se desfășoară în tăcere sub cupola tăcerii lui sau este un demers literar de ordin cu totul diferit. Cutare astru s-a născut cu funcțiile sale, cutare om, cutare ființă. Fiecare își îndeplinește magnificul sau umilintă rolul său predestinat. Cine putea concepe o biografie a soarelui? Aceasta este o istorie care, din momentul cînd astrul a dat semne de viață, plină de monotomie, lumină și granțiozitate. (...) în definitiv, nu am de scris decât istoria unei idei fixe” (s.a.) (Charles de la Mothe, *L'Art Romanique*; Théophile Gautier, ed. Pléiade — *Oeuvres complètes*, 1954, p. 1021—1022). Nimic normal într-o estetică a „expresiei”, care instalează în sialul ideologiei romantice pentru care opera reprezintă o creație irepetabilă a ființei interioare, a „inefabile”, imposibil de descris, apel la „accidentele” existenței coexistente. Biografia scriitorului devine, în romantism, o „biografie a soarelui”, și avem tot dreptul să fim increduli că nu catagrafierea conștiințioasă a „celor” (citeste: a „datelor biografice”) este, ci aproximarea „imensității spirituale”. Este aceasta de competența biografului? Aproape sigur, nu. Sau, este, atunci biograful cu pricina transformă automat într-un critic mat, de astă dată, de geografie hagiografică a profunzimilor interioare, „ogito-ul” ce structurează opera și care nu ai acces decât în urma a ceea ce Lovinescu numește, atît de fericit, „comprehenșune simpatetică” (v. E. Lovinescu, *Viata și opera*, 1942, p. 213). Un gen literar intră astfel pe nesimțite, o reconfigurare cimpului teoretic după determinismul secolului trecut, zona criticii literare. Adică, fie convine sau nu, în literatură.

3. ÎNREGISTRAREA relației dintre om și „biograf”, „Întoarcerea autorului”. Mihail Eminescu respinsese, în *Critica literară*, și Eminescu, după cum știm, că de vedere sainte-beuveian potrivit căruia „omul ar explica (...) artistul”, că de vedere de artă, spune criticul și teoreticianul nostru, nu pot constitui parțialitate și transitorie din suferință artist, ele relevă, din contră, la reală, partea lui adîncă și „esențială” (s.m. C.M.) (am citat din *Logia criticilor români* întocmită de Eugen Simion, vol. 1). Iată, din nou, o definiție a „eului inesențial”. Trebuie observată, în cazul de față, ponderea deținută în diatriba citată nu atât de biografici literare, cit de biografici înțeleși ca metodă critică. Acesta este „explicarea” abuzivă a operei în circumstanțele existențiale, „biografice” producții ei. Odată recuzat biografismul, se întimplă un fenomen interesant: domeniul criticii literare rămîne „descoperit” într-un imens sector, zonă în care acționau acum criticii (totuși) mari spirite critice. Pe partea aproape paralelă cu succumul interpretării pozitivistice fundamentale, presupunții biografiste, asistăm la o indubitabilă ecloziune a „biografiilor” (mai mult sau mai puțin). Genul „biografic” în cauză are, de la Plutarh la Gene Laertius încoace, lucruri cu o prestigioasă tradiție. Și totuși, în secolul nostru, poate cu precizie în ultimele decenii, este constatat o efectivă explozie a biografiei literare, se-nțelege, nu numai de viciile cititorilor, ci în genere de marile

existente ale istoriei, de la genile militare la actrițele cu viață aventuroasă și spionii misterioși. Mi se pare dincolo de orice dubiu faptul că productivitatea aproape patologică a *Vițiilor*... se explică prin ceea ce mai înainte numeam fascinație bovarică. Iată numai cîteva elemente ale acesteia:

a) *mișcarea eroului* (marile figuri, marile pasiuni, oamenii excepționali vor înțelega întotdeauna ca existențe private în măsura în care aceste existențe, desfășurându-se într-o „cotidianitate” fatalmente împărțită de existența cititorului „curios”, devin modele exemplare, sumulative, formule ale succesului și ne dau senzația că, virtualmente, ne putem și noi înscrie într-o devenire de tip eroic);

b) *obsesia lui „dincolo”* (ne fascinează întotdeauna partea nevăzută a lucrurilor, amintita cotidianitate a celor ce rămîn în istorie tocmai prin sublimarea creației a acesteia);

c) *seducția „exoticului”* (viețile oamenilor „celebri” sînt de regulă bănuite a conține date excepționale ce se încheagă, în imaginația noastră, în lumi exotice spre care biografiile sînt căile cele mai comode de acces, ele permițînd veritabile „voiaje în fotoliu”);

d) *identificarea „fantasmatică”* (legată de precedentele componente, aceasta atrage atenția asupra dorinței de multe ori inconștiente de a ne identifica în/cu personajele excepționale ale căror biografii le devorăm; insesizabil, citim biografia ca pe o autobiografie, instituiind subliminal un *narcisism* al lecturii, prin care, tot inconștient, evadăm din orizontul propriei „cotidianități” în cel al cotidianității specifice marelui destin cu care ne „comparam” fără să realizăm).

Prin amploarea cu adevărat fără precedent a producției „biografice”, ceea ce mai înainte avusesse contingențe cu critica literară și, după consumarea momentului „istoric” (cum spune M. Dragomirescu), se refugiase cu exclusivitate aproape în afara criticii (prin cărți invariabil intitulate *Viata lui...*) a pierdut practic relevanța artistică. De aici, exagerările „imanentiste” ce se dezinteresau ostentativ de orice componentă „de viață” exterioară textului. Acestea evacuu astfel practic nu numai prezumțiile determinismului biografic sau psihologizant (e cazul unui Sainte-Beuve), ci și o întregă problematică: aceea a eului auctorial. Și în acest mod dispărea tocmai distincția dintre un eseu „esențial” (responsabil de originalitatea operei) și unul „inesențial”, empiric, accidental. O dată cu reexaminarea bazei teoretice a noii critici, nu mai puțin o dată cu revoluția „copernicană” a psihologiei abisale, freudismului (care vedea altfel, mult mai complex, *geologia* eului), punctul de vedere strict imanentist își dezvăluia parțialitatea. Structuralismul provoacă așadar o reacție previzibilă: autorul se „întoarce”, pentru a reaminti aici teza cunoscută a lui Eugen Simion.

4. SE-NTELEGE, toate acestea nu implică revenirea la vechile alinamente. Și aceasta pentru că redefinirea relației dintre „om” și „operă” presupune redefinirea „eului” omului respectiv. „Cine vorbește, atunci, într-o carte? Pentru a nu complica o ecuație și așa complicată, să spunem: vorbește o voce impersonală despre o voce iremediabil personală, un eu profund (s.a.) (sau un eu pur, totalizant, mitic) care își asumă toate datele existenței, inclusiv acestea ale eului superficial; vorbește omul care, scriind despre el însuși, scrie fatal, și despre omul care trăiește și, într-o zi, se decide să trăiască într-un fel special: scrie

ind cărți. Vorbește un non-cu (s.a.) (să admitem paradoxul lui Blanchot) care se goleşte pe sine pe măsură ce se transformă în limbaj. Dar chiar golirea (s.a.) este un act uman, chiar sugerea vidului presupune un act de gândire și, deci, un act de existență. Chiar această paradoxală metamorfoză a autorului într-o ființă de limbaj implică o angajare a imaginarii. (...) Numai opera poate spune ceva profund despre omul care a scris-o: propoziție justă și infatuată a unui autor dezgustat de superficialitatea biograficilor și de indiscrețiile înguste criticii biografice.” (Eugen Simion, *Întoarcerea autorului*, Cartea Românească, 1991, p. 127, cap. — cu un titlu atît de semnificativ — *Contre Sainte-Proust*).

5. ATASĂTĂ „criticii biografice” ce se făcuse vinovată de abuzul justificabil cel mult prin *talentul literar* al celor ce o practicau, biografia ca gen suportă și ea o inevitabilă istoricizare, teoretică privind lucrurile. Practic, ea este mai înfloritoare ca oricînd. Dar și mai „precară” ca oricînd, din punctul de vedere mai sus exprimat, anume acela ce acordă semnificație exclusiv „eului” profund. Legăturile dintre acesta, ca mediu genetic (artistic vorbind), și cel „empiric” se manifestă de asemenea la un infirmitate. Ele scapă biografiei tradiționale, obsedată de muntele de documente, acțe și chitance intuit în spatele fiecărei existențe mai mult sau mai puțin prodigioase. Și, în măsura în care sîndoză un asemenea alinament al ființei, pornind de aici pentru a obține justificări în spațiul social în care s-a miscat omul viu, creatorul, biografia devine, cum anticipam, aproape gest critic pur. Replîntă asupra eului „esențial”, ea întîlneste fatalmente critica profunzimilor. Mai mult. Dacă încearcă, apoi, să aducă viața autorului ca argument în scrierile unei anumite configurații lăuntrice bănuite la amintitul nivel abstrus, „mitic”, acce viață se transformă ea însăși într-o operă din care biograful-critic „citcăză” pentru a fi plauzibil.

6. ODATA recunoscută suprema relevanță a „eului esențial” (înst: pentru cine nu este dominat de impulsuri bovarice și dorește realmente să afle lucruri importante pentru un autor), odată denunțate limitele biografiei „clasice”, rămîne totuși să-i admitom merite sociologice, larg-istoriografice, „para-literare, într-un sens, de-astă dată, cituți de puțin peiorativ: ea dă ștampa, poate chiar cu mare talent, de ceea ce este lîngă, alături de literatură. Iată de ce spunem că nu sînt un cititor de biografii, ca în fascinat de ființa „pură” a acesteia.

7. EVIDENT, nu trebuie exclusă situația, nu tocmai frecventă însă, în care biografia este consumată (și înțeleasă ca ersatz romanesc. Este performanța la care au de regulă acces spiritele inrudite

cu cel călinescian, interpretii „creatori”, „artiști”, prin excelență. „Cînd nu mai găsim o hirtie, mă uit la locul de naștere, să zicem, al scriitorului, îl descriu ca-ntr-un roman (...). Ce este biografia unui scriitor? Este viața în sensul cel mai înalt al cuvîntului, succesiunea de momente superioare sufletesti explicînd opera, sinteza ideologică a zilelor trăite, proiectată pe tabloul operei. Biografia ca și romanul e o operă realistă, adică de generalizare concretă, iar nu de notărie naturalistică.” (Croniclele optimistului, E.P.L., 1961, p. 217, *Dreptre biografie*).

8. CLASIFICAREA biografilor poate porni chiar de aici. O distincție sumară de operantă este tocmai aceasta, dintre biografiile „naturaliste” (obsedate de latura documentară), ce vor să reconstituie cu inutilă exactitate „viața” personajului respectiv, și cele „realiste”. Acestea din urmă procedează asemenea romanului de aceeași factură și sînt receptate de multe ori în consecință. Să reținem însă că, într-o altare situație, interesul se mută sensibil asupra disponibilităților literare ale „biografului-romancier”, obscurizîndu-l pe cel „documentar”. Este de altminteri uni a sarsă a biografiei clasice de a căpăta drept de cetate în domeniul literarului. Cit privește biografiile „abisale” mai înainte menționate, îndreptățirea lor ca gen nu mai trebuie aici reargumentată, ele făcînd corp comun cu orice tentativă homeoneutică a cărei țintă este luminarea literaturii.

9. „DE LA Sainte-Beuve încoace, spune Pompiliu Constantinescu, biografia literară se împarte în două tipuri distincte: unul documentar, erudit, și altul psihologic, portretural.” (...) Specia contemporană a „biografiei romantice” este un compromis între biografia sainte-beuveiană și biografia documentară.” (Biografi și biografii, în *Scrieri* 6, Ed. Minerva, 1972, pp. 187—188). Urmă i-ar corespunde, să zicem, *Viata lui I. L. Caragiale* (S. Cioculescu), celui alt cunoscutele biografii călinescine, pentru că în categoria „romantelor” să includem producții și subproducții de St. Zweig, Maurais, Cezar Petrescu, Petru Vișniță ș.a. O dată cu restructurarea unor perspective teoretice referitoare atît la „eul empiric” cit și la cel „psihologic”, primele două subsecii sînt strălucit prezente și în critica actuală (se observă, am spus critică). Mă refer la contribuțiile lui Z. Ornea, care trebuie înțelese în ciuda anarhismului, în afara vechiului „documentarism”, sau la *Istoria*-ul lui Mircea Iorgulescu. Primele încearcă să restituie figura unitară a spiritului în întimitatea ei reală ce nu poate fi aproximată decât după exploatarea tuturor informațiilor referitoare la ființa cumva convențională a scriitorului, am cum ni s-a transmis ea, inertial. Cel de-al doilea exemplu indică nîr revizuirea categoriei de „eu psihologic” prin sondarea insistență a afectivității, detectarea unui model psihic înapert și verificarea funcționalității acestuia prin noua „lectură” a vieții-ca-operă a acestui autor camuflat în spatele conștiinței. Cît despre cea de a treia categorie, ea nu cred că mai merită menționată (de altminteri fiind, din fericire, la noi foarte slab reprezentată).

10. „VIATA ȘI OPERA”. Așa cum observă și Adrian Marino în capitolul dedicat biografiei din *Dicționarul de idei literare* (Ed. Eminescu, 1973, pp. 255 sqq.), o dată cu focalizarea atenției asupra „eului creator”, celebrul binom al monografiei clasice cade într-o iremediabilă tautologie, cu atît mai mult în cazul biograficilor „genetice” (care identifică evoluția „bibliografică” a creatorului cu devenirea sa „biografică”). Acel „și” se transformă așadar într-un salvator „versus”, obscurizînd (pentru a cita oară?) „eul inesențial”.

11. ÎN FOND, dacă ne-am gândi mai bine, biografia trebuie, pentru a-și depăși înconfortabilul statut „paraliterar”, să tindă măcar fie către roman (cazul biografiei „creatoare”, inventive pe latura epică), fie către studiul „psihocritic” (cazul biografiei „eului profund”), fie către lucrarea istoriografică (ceea ce ar permite supraviețuirea subseciei „documentare”), fie către alte genuri conexe. Numai acestea ar permite existența unei zone de preocupări, procedee și tehnici care să nu se justifice numai prin proiecțiile bovarice ale cititorilor și cititoarelor.

Cristian Moraru

Ne scriu cititorii

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

ÎN numărul 47 al **României literare**, la rubrica „Revista revistei”, gaseam de cuviință (reierindu-vă la arucolul meu din **Contrapunct** nr. 44) să-mi puneți în circă „o afirmație greu de acceptat și anume că panica scriitorilor pricinuită de starea critică a editării cărților și publicațiilor ar fi curată fandaxie”. Fără să mă ia prin surprindere, acuzația pe care mi-o aduceți nu face decât să confirme (într-un mod subtil, desigur, dar subtilitatea e calitatea pe care vi-o apreciez cel mai mult) concluzia articolului meu din **Contrapunct**: între scriitorul inventat și inventatorii săi există complicități ale căror efecte sint greu de înțeles și (in)dependența războinică a momentului dezvăluie, de fapt, țesături, pretenții, afaceri mai vechi. N-o să vă spun eu că paranteza asupra căreia v-ați fixat (fiindcă afirmația pe care mi-o atribuiți este „dedusă” dintr-o paranteză și aceasta reproducea, cu ghilimelele de rigoare, vâlcăreala scriitorului inventat) trebuia citită împreună cu întregul articol: în acest fel, oricare dintre cititori ar fi înțeles, fără să fie critic literar, că, așa cum ani de zile falși scriitori au mimat literatura, acum mimează preocuparea enormă pentru „starea critică a editării cărților și publicațiilor”. Bineînțeles, dacă mari critici le-au încurajat, uneori cu surle și tobe, prima formă de mimetism, de ce n-ar sări acum ca arși cind cineva îndrăznește să arate cu degetul (fie și într-o paranteză!) cum știu inventații să se facă indispensabili și să se transforme în... salvatorii culturii?! Numă îndoiesc nici un moment că „bobirna-cul” Dumneavoastră le-a dat satisfacție nu atât inventațiilor (fiindcă ei se cred cu toții mari scriitori), cit inventațiilor (în privința cărora, evident, sint prea mică pentru a-mi fi permisă vreo observație). Dar peate că ați cistigat, așa cum vi se și cuvine, pe ambele planuri.

Cit despre faptul că as privi „realitatea cam prea de sus”, trebuie să vă mărturisesc că am avut un oarecare moment de slăbiciune dar m-am lecut: mai exact, astă-vară, cind era cald, am scris (în numărul 32 al **Contrapunctului**) o frază pe care sint sigură că n-ați băgat-o în seamă, chiar dacă — o lună mai târziu — m-ați sfătuit părintește (folosind, ce-i drept, un pretext oarecum nepotrivit dar tot pe două planuri cistigător) să-mi aleg cu mai multă grijă „țintele criticii”. Acea frază arată că într-atît mă amestise democrația incit am putut confunda dreptul (obținut de toată lumea) de a critica Puterea politică tocmai cu dreptul la opinii și întrebări în privința... Puterii literare. Chiar dacă vi se pare nesemnificativă, dați-mi voie să (auto)citez dovada (inițială) a faptului că nu prea știam (astă-vară) pe ce lume trăiesc: „Dacă am putea lesne înțelege de ce pe Liviu Vălenas îl doare inima că Mazilu școmază și de ce revistele din „concernul Cristoiu” se simt dctoare să publice destăinu-irile lui Nicușor, nu-i așa că-i cam greu de înțeles de ce presa fesenistă (prin sateliții săi literari, pentru început) îi dă atenție lui Stelian Tănase și de ce Nicolae Manolescu, „primit de președintele României”, simte nevoia să reprezinte, în fața acestuia, chiar revista literară pe care o conduce?”

Acum însă, în pragul iernii, fiind, ca orice adept(ă) a lui Cioran, dependentă de climă, recunosc spăsit: deși nu sint încă în stare să privesc realitatea ca un secretar general de redacție (și, totuși, dacă, vorbind despre mine și despre **Contrapunct** spuneți „revista dumsale”, nu înseamnă oare că improprietărin-du-mă dintr-un condei, Dumneavoastră mă puteți și desproprietări?) știu bine că pedeapsa e prea mare și că nu pot suporta să mă văd pusă la colț (de pagină) alături de FSN, Claudiu Iordache, C.V. Tudor, și conu' Barbu! Iar dacă nu

Protest

CONDUCEREA Filialei tirgumureșene a Uniunii scriitorilor din România constată cu indignare că în unele publicații continuă și chiar ia proporții campania de calomniere împotriva lui Sütő András. Cinismul calomniator este nemărginit: vociferanții din acest cor nerușinat sint tocmai aceia care pot fi socotiți direct răspunzători pentru rănirea gravă a lui Sütő András (și a altora); cu scopul de a scăpa de tragerea la răspundere, ei acuză acum victima, strigînd să fie răstignită. În nerușinarea lor sint în stare să neghe fapte netăgă-luite ca orbirea lui Sütő András, așa cum face Ioan Judea în numărul din 17 noiembrie al ziarului **Cuvîntul liber**. Noi, colegii lui Sütő András, refuzăm categoric atacurile mirșave pornite împotriva eminentului nostru frate de condei. Vrem să se termine odată campania de minciuni, menită să salveze pe adevărații vinovați; să se cunoască în sfîrșit adevărul nestirbit în legătură cu evenimentele tragice din Tirgu Mureș, să fie trași la răspundere vinovații, să se dea satisfacție lui Sütő András.

Comitetul de conducere al
Filialei din Tirgu Mureș a
Uniunii Scriitorilor din România

tremur de frică la gîndul că revista **Contrapunct** poate (cum bine spuneți) „să nu mai apară și săptămîna viitoare”, e, probabil, tot dintr-o greșită privire asupra realității: m-am tot gîndit că atita vreme cit va exista **România literară** (și știu bine că nimeni, cu nici un pret, nu va îndrăzni să-i aprobe dispariția) solidaritatea generoasă a directorului acesteia nu ne va lăsa nici pe noi, cei mai mici, la discreția... puterilor: neliterare.

Cu speranța că, de-acolo, din unghiul optim în care sinteți plasat, îi veți înțelege și pe cei ca mine, și cu toată considerația,

ELENA ȘTEFOI

Domnule Director Nicolae Manolescu,

VĂ ROG să binevoiți a insera la rubrica „Ne scriu cititorii” din hebdomadarul **României literare**, ce cu onoare-l conduceți, rîndurile care urmează. Vă mulțumesc în eventualitatea tipăririi lor.

Sărbătorirea Zilei Naționale a României la Întîi Decembrie 1990, mi-a umplut inima de entuziasm, de supremă mulțumire. Festivitatea de la Alba Iulia m-a emoționat doar pînă la sfîrșitul Te-Deumului. Să mă explic. Cred că știu să cînt peste 25 de colinde (corînde), populare și culte, de o mare vechime temporală sau mai recente. M-am mirat însă cînd, în finalul Te-Deumului, minunatul cor al teologilor, dintre atitea colinde care sint încă active în conștiința multor credincioși români, a ales pe cea interpretată. Compozită, colinda oferită la Te-Deum la Alba Iulia, socot că nu are o vechime prea mare, nu s-a clasicizat, devenind antologică. Alegerea ei, îmi face impresia, s-a efectuat deliberat. Pentru acel motiv din cuprinsul ei ce se repetă de cîteva ori „LILIOARA TRANDAFIR”.

Ca să nu stîmcesc nici un fel de bănuială, dirijorul și teologii-coriști s-ar fi cuvenit să evite pentru acel moment colinda cu conținut laic „Lilioară trandafir”. Oare domniile lor n-au auzit înainte de săvîrșirea Te-Deumului minunatele colinde (corînde, cum se spune la Alba Iulia și-n toată Transilvania), cîntate cu atita însuflețire înălțătoare de multimea poporenilor adunați pe Cîmpul lui Horea?

Fără să fi aderat la vreo partidă politică din cele existente, acum la noi, sint totuși mîhnit!

De ce se încalcă statutul de autocefalitate al Bisericii Ortodoxe Române chiar de către slujitorii ei?

Prof. M.D. SOIMAN
(Craiova)

Domnule Nicolae Manolescu,

VĂ ROG, în limita spațiului disponibil, să-mi publicați această scrisoare. Nu de alta, dar fiind și eu ceea ce dumneavoastră sinteți, adică român, românitatea ne obligă să suferim împreună. Sint și voi fi cu dumneavoastră și prin aceasta cu toată intelectualitatea a cărei inimă bate ritmic în magma sacralului **Teaptă-te române**. Nu din ambiție ori ideologie, ci intru iubire și Adevăr.

Sincer mărturisind pun mina pe condei, scriindu-vă, nu pentru a etaca ci pentru a mă (ne) apăra pe noi și Limba Română, deși se spune că atacul e arma cea mai sigură de apărare. Nu vreau să fac pe arbitru, dar nici să „vegetez” în totală inerie, precum un cavou, cînd în grădina mea daco-latină, atitea se mai întîmplă[...]

Nu vreau să judec pe nimeni dar nici să nemesc precum un cavou. Sint că stau cu tălpile desculte pe jărat și joc, joc... un joc al tristeții. Și toate pentru că am citit în **România Mare** nr. 25 (sărmana Românie!), ceea ce d-nul Eugen Barbu propune ori mai bine zis varsă la rubrica **Irozii**, acele „perle” pescuite din apa unit mirositoare a fîntîii dumsale și nicidecum a Limbii Române spre (ne)cinstirea ei. Aceste expresii „savante”, prețioase, sint adevărate atentate la persoane care sint și au fost personalități de frunte ale culturii noastre contemporane, adevărați patrioți și pe care toți românii de bună credință îi iubesc și îi respectă [...]. Dar să vedem ce știe d-nul Eugen Barbu să zică: **bișnițari culturali, bufon, bizdic, gidi-lici, cîrdășie sexual-politică, bizdicoasă, ceată de hăndrălăi, bună de șantan, cutră mondială etc., etc.** Expresii aduse direct din Groapa [...]

Domnilor, as avea o propunere: deschișteți larg ușile Uniunii, evident, a Scriitorilor, să intre Măria Sa, d-nul Eugen Barbu, că el e cit toți la un loc! Și poet și prozator și critic. În rest, nimic și nimeni. Și încă ceva. Tăranii, acești regi neincoronati ai satelor, vor organiza pentru cei interesați (atenție **România Mare**), cursuri de (agri)cultură: vorbele lor sint, poate, mai grosolane, dar cu siguranță, mai digerabile. Așadar, pe curînd într-un cantonament la țară d-lor de la sărmana **România Mare**! În încheiere, propun să ne amintim versurile: „Iar voi care asupra-mi / Săgeți tocite trageti / Cîntați dacă se poate /, fiți buni și nu mai rageti!”

IOAN MANGU
(Bistrița)

Stimate domnule director Nicolae Manolescu,

TRĂIM, între altele, sub semnul lui NU. A demolării a ceea ce merită și a ceea ce nu merită. În acest spirit, domnul Dorin Tudoran continuă, în numărul 48 al „României literare”, campania sa dură împotriva a ceea ce a fost „Tribuna României” și a ceea ce este astăzi „Curierul românesc”, nominalizînd pe „glob-trotterul” Virgil Cîndea, pe fostul redactor-șef și poetul Petre Ghelmez, pe profesorul Raoul Șorban, calificat ca naționalist și ceașist și — doar cu un aer de dojană — pe scriitorul Augustin Buzura, recent ales membru corespondent al Academiei Române, devenit președinte al Fundației Culturale Române. În ultimul număr al „României literare” (48), o notă de la pagina 24 întărește acest atac, unde singurul element justificat pe deplin este demascarea unei circulare absolut demente, de tip securist.

Port o deosebită stimă poetului Dorin Tudoran, admir curajul de care a dat dovadă cu ani în urmă, cînd a înfruntat dictatura, sprijinit de un alt brav, poetul Dan Deșliu. I-am ascultat cu emoție dezvăluirile de la „Vocea Americii” și „Europa Liberă”, despre presiunile exercitate de pecere asupra breslei scriitoricești, îi prețuiesc meritele de editor al revistei „Agora”, unde a reușit să adune unele din cele mai strălucite condeie ale spiritualității românești din diaspora.

Cu toate acestea, cred că aserțiunile scriitorului Dorin Tudoran sint, de această dată, pripite și pătimașe. Știu prea bine că „Asociația României” și „Tribuna României” erau destinate să facă propagandă României comuniste peste hotare, printre românii stabiliți în străinătate, proiectînd o falsă imagine a „înfloririi” unei țări și a unei națiuni care erau martizitate în fapt, ca nicidecî în istoria lor, de o dictatură bicefală odioasă.

În realitate însă, profitînd de „licența” ce le era acordată spre a realiza o publicație capabilă să pătrundă în aria unor oameni stabiliți acolo unde domnea libertatea, colectivul redacțional se folosea de ea pentru a reduce la minimum (în general pagina 3 și un articol la pagina 1), prezentarea relațiilor și elogiilor consacrate regimului (obligatorii pentru apariția publicației), pentru ca în restul cuprinsului să apară materiale obiective, elevate, neconformiste și excepțional ilustrate. Afirmația domnului D. Tudoran că „Tribuna României” apărea în două ediții diferite — una pentru România și una pentru străinătate — este absolut inexactă. M-am putut convinge de aceasta în 1981 și 1986, cînd am ținut conferințe pe teme de eminescologie și de istoria științei românești, cu prilejul unor vizite la fiul meu în S.U.A.

Atribuind distinsului istoric de artă R. Șorban apartenența la „partida naționalistă și ceașistă”, anonimul „Cronicar” ce semnează pagina 24 ignoră cel puțin două lucruri. Mai întîi faptul că domnul Șorban nu a deținut nicidecî o funcție în ierarhia comunistă și în al doilea rînd faptul că a ocupat dificilul post de consul al României la Cluj în perioada dramatică a ocupației maghiare a Ardealului de Nord. În această calitate, a dus o activitate susținută, eroică, de apărare a românilor crunt persecutați de autoritățile care urmăreau deznaționalizarea lor și totodată a salvat viața multor mii de evrei, cărora le-a procurat pașapoarte false, ce le-au permis să emigreze în statul român, aceasta într-o epocă întunecată, cînd 180 000 de evrei au fost trimiși din Cluj, Oradea, Sighet, Tg. Mureș etc. în lagărul de exterminare de la Auschwitz. Recent, statul Israel i-a conferit prof. Șorban de aceea distincția de „Drept al Popoarelor”. Firește, anii petrecuți în zona smulsă din trupul țării, cu populația majoritară supusă celor mai groaznice umilințe, l-au marcat pe R. Șorban pentru întreaga viață.

Revenind la „Tribuna României”, vreau să vă spun, domnule N. Manolescu și domnule D. Tudoran, că după părerea mea, în „epoca de aur” constituia o adevărată oază de civilizație în publicistica noastră. O considerăm și nu numai eu, după „România literară”, „citadela” numărul 1 a rezistenței spiritualității românești față de comunism, și „Secolul XX”, de asemenea o redută a intelectualității, „citadela” nr. 2, cea de a treia revistă promotoare consecventă a valorilor noastre. Vă amintesc că aici în „Tribuna României”, au apărut notabile cronici literare, ca cele semnate de Radu G. Teosu, Gheorghe Bulgăr, Liviu Papadima, Dumitru Radu Popa, excelențele cronici muzicale ale lui Viorel Cosma și Edgar Elian, cronici de teatru semnate Valentin Silvestru, cronici de plastică de Andrei

Pleşu și Dan Grigorescu, „calendarul” de note ale inepuizabilului Ion Munteanu. În fotografii, bisericile puteau apare cu crucea (retușată în alte publicații), era îngăduit să se vorbească de Crăciun și Paște, pe larg despre activitatea de istoric al religiilor a lui Mircea Eliade și despre filosofia lui Lucian Blaga, apăreau admirabile pagini sub genericul „Oameni care au fost” consacrate unor personalități ca Vasile Voiculescu, Vasile Pârvan, Octavian Goga, Nicolae Labiș etc., reportaje documentare de cite trei pagini despre județe sau orașe ale țării, de acum sau de altădată. Și am găsit de asemenea un foarte clarvăzător interviu dat de istoricul literar Nicolae Manolescu în numărul jubiliar 200 din 1 martie 1981 (!) în care prevestea viitorul unor tineri „foarte inzeestrați” din „Cenacul de luni” — azi certitudini — printre ei figurînd Mircea Cărtărescu, Mariana Marin, Florin Iaru, Matei Vișniec, Elena Ștefci, Bogdan Ghiu, Ioan Bogdan Lefter, Radu Călin Cristea, Nicolae Iliescu, George Cusnăreanu, Magdalena Ghica și mulți alții. Oare regretați că ați dat acest interviu, domnule N. Manolescu, publicației considerată de domnul D. Tudoran drept o oficină a Securității? Nu cred. Nici eu nu regret de pildă că am publicat în numărul 333 din 1 februarie 1987 4 pagini de revistă consacrate descoperirilor și inventurilor români (pînă în 1940...), în urma cărora a fost desființată pagina de știință a revistei la ordinul expres al cabinetului 2, căci marea „savanta” dorea să rămînă unică.

Această corabie, mult prețuită de intelectualitatea noastră, era condusă pe talmazuri stîrnite de furtună, uneori amințată cu dispariția, de eminentul erudit arabist Virgil Cîndea — care cînd suferise din greu de pe urma convingerilor sale religioase —, descoperitori icoanelor melkite, autorul unei admirabile cărți despre ctitoriile culturale, românești din străinătate, descoperitor de manuscrise românești importante în biblioteci străine, de asemenea îngrijitor traductor al opere monumentale a lui Dimitrie Cantemir, **Sistemul sau întocmirea religiei muhammedane**. Alături de se afla scriitorul și redactorul-șef Petre Ghelmez, om de o mare finețe sufletească, excelent gazetar, proscris și el, făcînd drept de apel, de domnul Tudoran, Petre Ghelmez, care cred că regretă și el unele din articolele-editoriale pe care le-a scris.

Dacă e vorba de compromisuri de fel celor din pagina 1 și 3 ale „Tribunei României”, care revistă de la noi nu a fost obligată să le facă pentru a exista. Oare „România literară”, marea și autentică prietenă a oamenilor de cultură de la noi în vreme de restriște, nu publica uneori articole editoriale („Marele Forum al comunicării”) sau pagini 3 sau pagini centrale, reportaje, care exprimau poziția de județ față de politica partidului? Și intrucît posed colecția revistei, mă foiesc cu deprimare numerele din 16, 17 și 30 noiembrie 1989 ale revistei, conținând aproape integral Congresului XIV-lea, unde zeci de prozatori și poeți (nu le mai însir numele, căci ar fi cant și ar ocupa prea mult spațiu) osanele regimului defunct. Doar foarte puține excepții în acest cor al rușinii numerele amintite: „Actualitatea literară”, ca întotdeauna necontaminată a N. Manolescu și o admirabilă bravosemnalată, cred, pînă acum, a lui Bogza: chiar în numărul din 30 noiembrie 1989, care titrează cu litere de schioapă pe pagina 1 „Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost reales secretar general al Partidului Comunist Român”. Bine, începe „Trapezul” cu „să-i zicem butada „De cite ori am intrat în tîlă, pe aproape era și puțul”. A fost tr-adevă, foarte aproape noroc că a nîit Revoluția.

Nu concesiiile, de neevitat pentru supraviețuirea în vremuri grele, trebuie reșate. Să ne amintim de spusele autorilor de credință de acum vreo două de ani, ce grăia celor care voiau să deze pe „femeia prinsă în precară „Cine din voi este fără păcat, să arunce cel dintîi piatra în ea”.

În termeni literari, nu poți convaloarea unei **Cronici de familie** fi a existat și un păcătos **Drum fără bere** sau, un munte ca Mihail Sadovnu se poate autodemola printr-o **Mitrea Cocor**.

Domnule Director Nicolae Manolescu, vă rog să publicați materialul de mai în caz de neapariție mă voi adresa alte reviste.

3 decembrie 1990

I.M. ȘTEF

Argument

MIRCEA SCARLAT a publicat la Editura Minerva trei volume din **Istoria poeziei românești**, după cum urmează: primul, în 1982, cuprinzând un Prolog, Cartea întâi și Cartea a doua, merge de la origini la romantism (fără Eminescu); al doilea, în 1984, cuprinzând Cartea a treia și Cartea a patra, se ocupă de Eminescu și de simbolism; al treilea, în 1986, cuprinzând Cartea a cincea și Cartea a șasea, descrie avangarda și modernismul moderat, rezervând apoi capitole ample lui Arghezi, Barbu și Blaga. Cel de al patrulea dintre volumele proiectate a rămas neterminat. A trebuit să fie reconstituit din manuscrise și dactilograme. Om foarte ordonat, meticolos, Mircea Scarlat a copiat de mai multe ori „sumarul” acestui volum, așa că știm cu inevitabilă aproximație, cum ar fi arătat el, dacă ar fi fost dus până la capăt de către autorul însuși. Nu toate capitolele și subcapitolele au fost redactate; există, pe alocuri, variante; de la un punct înainte, nu mai avem decît bruioane.

Chiar și așa, cel puțin prima jumătate a volumului este aproape finisată de către autor. E vorba de **Cartea a șaptea**, consacrată acelor tendințe din poezia interbelică (data limită fiind împinsă până spre 1948), care n-au fost tratate în **Cartea a cincea** din volumul precedent și de autori de asemenea netratați acolo, adică de cei care, valoric, se situează după cîrțile poeziei noastre din respectiva epocă, după, adică cei trei mari din **Cartea a șasea**.

Cartea a șaptea are trei mari subîmpărțiri: **Dezideratul diferențierii**, **Revigorarea concepției clasicizante și Tradiționalismul programatic**.

Cea dintîi, foarte scurtă, este singura care nu pare să fi primit forma definitivă. În câteva locuri, pe marginea dactilogramelor, Mircea Scarlat a indicat posibile adaosuri sau dezvoltări: „cită”, „insistă”, „note”, glosează el bunăoară în dreptul ultimelor două aliniate din capitolul **Autonomia conștiinței lirice**. Voia apoi să citeze pe Luchî Caragiale la **Obsesia anacronismului**. Alte nume indicate marginal spre citare sînt ale lui Camil Baltazar și Miron Radu Paraschivescu în capitolul IV (**Mimarea originalității**), în vreme ce criticii-poeti menționați în capitolul III (**Cultura ca semnificat**) ar fi trebuit mutați în subîmpărțirea care urmează (**Revigorarea convenției clasicizante**). Textele despre ei n-au fost, se pare, redactate. Că această primă parte a **Cărții a șaptea** nu a primit forma ultimă, se poate deduce și din confruntarea cu niste pagini manuscrise pe care Mircea Scarlat a alcătuit o listă de nume de autori, cu indicarea capitolelor unde ar fi urmat să fie citați sau analizați. Nu putem afir-

Argumentul a apărut, ca prefată, la **Istoria poeziei românești**, vol. IV, de Mircea Scarlat, Editura Minerva, 1990 (în curs de difuzare).

ma dacă autorul se gîdea să le acorde un rînd ori mai multe. Poetii în chestiune sînt în general de al treilea ori al patrulea raft, cu excepții însă (Gellu Naum). La capitolul **Obsesia anacronismului**, sînt nominalizați Simion Stîlnicu, Barbu Brezianu („ermetismul barbian”), Apoi, separat, Ion Sofia Manolescu. În fine, cu o mențiune mai amplă, Camil Baltazar: „Semnale aici și încercarea nereușită a lui Camil Baltazar (v. Călinescu). Atenție să nu contrazică paginile unde i-am negat modernismul”. La capitolul IV (**Mimarea originalității**), pe lângă numele de pe marginea dactilogramelor, s-ar mai fi făcut referință și la Cicerone Theodorescu Ion Pogăniș, I. Valerian, Mihai Moșandrei și Sandu Tudor. La capitolele V și VI (reunite de însuși autorul) (**Metamorfizarea modernismului programatic** și **Suprarealismul**) sînt numiți Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost și Virgil Teodorescu, apoi Constantin Nisipeanu, Victor Valeriu Martinescu, V. Dobrian, Mircea Gheorghiu, Tiberiu Iliescu și Miralena Milanu.

Revigorarea convenției clasicizante începe cu trei capitole ample consacrate lui Ion Pillat, urmate de alte trei consacrate unor poezi de aceeași factură neclasică. Textul pare a fi complet redactat. Posedăm și aici cîteva foi manuscrise, cu precizări, pe care le putem confrunța cu ultima redacție, aceea din dactilogramă. Capitolul IV (**Asimilarea simbolismului**) continuă a se ocupa de Pillat, de data aceasta ca asimilator al simbolismului, rol prin care el a dat un exemplu de revigorare a convenției clasicizante. Acest exemplu ar fi fost urmat de poezi ca Alexandru Gherghel, Demostene Botez, și alții, pe care cititorul îi va descoperi în carte. Față cu manuscrisul amintit diferențe minime: nu sînt tratați, din cei care apar în manuscris, Felix Aderca și Emil Isac, fiind în schimb tratați Matei Alexandrescu, M. Breslasu, Sanda Movilă și Traian Lalescu, nemenționați în proiectul manuscris. Capitolul V (**Dețasarea de simbolism**) este introdus de mine, dar îmi dădă că aici i-ar fi locul nu mă răsesse. Capitolul VI (**Lirismul eruptiv**) se ocupă de poezi ca Aron Cotruș sau Radu Gvr. Din foaia manuscrisă, rezultă că au rămas neredactate paragrafele despre Mihai Beniuc și C. Th. Ilea. Restul numerelor coincid. Pe marginea textului, autorul se întreabă o dată dacă e cazul să reducă citatele în paragraful despre Zaharia Stancu. În alt loc autorul indică numele lui Emil Giurgiuca, poet netratat, dar care în acest capitol ar fi fost la el acasă. Capitolul VII (**Conformarea polemicii**) începe cu M. R. Paraschivescu, intrucîtva excesiv analizat, și continuă cu Radu Stanca, cu baladele lui Doinaș

*) Fraza omisă din versiunea tipărită în volum. Din pricina omisiunii, numărul capitolelor care urmează este greșit cu o unitate în minus și nu corespunde sumarului.

(care nu figura inițial aici, judecînd după manuscris). Din aceeași foaie manuscrisă, știm că ar fi urmat un al VIII-lea capitol, fără titlu, în care ar fi fost analizați criticii poezi (Vianu, Streinu, Perpessiciu, Călinescu), aceia amintiți doar în subîmpărțirea precedentă, cu nota marginală care-i „mută” în cea de față.

Tradiționalismul programatic încheie **Cartea a VII-a**. Aici își află locul atît poezii care sînt structural tradiționaliste (capitolul I), cit și cei care au avut un program conservator (capitolul II). Din aceleași foi manuscrise invocate, constatăm că principalele nume la care criticul se gîdise figurează în text. Absențele sînt numeroase, dar probabil că Mircea Scarlat, care, scrupulos, a alcătuit inventarul complet, a fost silit să renunțe la a transforma **Istoria** sa într-un cimitir. Absenții sînt poezi de care n-au auzit, în unele cazuri, nici specialiștii perioadei: Arcadie Cerneanu, Sever Beuca-Costineanu, Procopie Miliste, Nela Popceanu și așa mai departe. E drept că nici de Vasile Huțan nu s-au auzit mai multe, dar el are norocul citorva rînduri critice. Meritau a fi examinați G. Lesnea, sau, din nou, C. Th. Ilea, cum, de altfel, autorul și-a propus dar n-a mai apucat s-o facă. Printre **neclasiciștii** din **Conservatorismul programatic** e menționat N. Iorga, dar paragraful n-a fost redactat. Mai important e capitolul III (**Autobiografismul tematic și toleranța la experiment**) unde e vorba de N. Crăinic și de ortodoxism în general. Dintre numele pe care M. Scarlat își propusese să le cuprîndă, lipsesc în textul redactat: Sandu Tudor, C. Goran, V. Ciorălteu, Paul Sterian, Pan M. Vizirescu și Ovidiu Căldăruș. În legătură cu ultimii trei, criticul avea probabil îndoieli (de valoare? de oportunitate în acest loc?) fiindcă ouna, cite un semn de întrebare la fiecare. Sînt, în schimb, menționați, deși nu intrau la început în vederile criticului, Ion Ciorănescu și Al. Ceusianu. Capitolul **Dincolo de program**, care urmează, s-ar fi ocupat de V. Voiculescu. Din păcate (e golul cel mai mare din întreg volumul), nu l-am putut descoperi între manuscrisele sau dactilogramele lui M. Scarlat. Redactate complet sînt ultimele două capitole (**Retenția în fața modernității postsimboliste** și **Iluzia perenității**), cu excepția paragrafului despre Nicolae Davidescu și a celui despre Mihail Dragomirescu (necris). Asupra lui Emanoil Bucuta, M. Scarlat își propusese să revină. George Gregorian, prezent în capitolul V, ar fi urmat să fie mutat în VI, „cînd discut despre Mihail Dragomirescu”. Nu i-am putut îndeplini dorința, fiindcă paragraful despre mentorul **Convorbirilor critice** lipsește.

PRACTIC, aici se încheie volumul și paragraful din **Istoria** lui M. Scarlat, fiindcă din **Cartea a opta** avem doar sumarul și un început de redactare. Foarte repede se observă

MIRCEA SCARLAT
istoria poeziei
românești
vol. IV

că textul e un proiect. E greu să prețindem că el ne permite să ne facem o idee clară despre cum ar fi arătat, în viața criticului, poezia contemporană.

Intenția lui M. Scarlat era (judecînd după aceleași foi manuscrise, care i-au folosit ca **memento** pe durata alcătuirii volumului) să publice în volumul IV din **Istorie** o erată la volumele I—III. În spital fiind, în decembrie 1987, Mircea Scarlat devenise aproape conștient că nu va putea sfîrși **Istoria**. Nădăjduia că măcar **Cartea a VII-a** va putea fi definitivată. Cum se știe, nici acest lucru n-a fost posibil. Cît privește **Cartea a VIII-a**, despre contemporani, el însuși o amînase o vreme din diverse rațiuni. Se gîdea, în aceste condiții, să adauge la volumul acesta al **Istoriei** un număr de texte ale sale referitoare la poezie. Care anume, nu mi-a spus și nici n-am găsit vreo mențiune la ele. Așa încît am procedat cum m-am priceput. Pînă pe la sfîrșitul anului 1984 Mircea Scarlat publicase în presă 171 de articole (plus 8 intervenții la mese rotunde, dezbateri etc.). Si-a alcătuit singur bibliografia. Pentru următorii trei ani, nu mai avem date la fel de precise. E posibil că cel puțin încă o sută de articole au văzut lumina tiparului. Din acestea, am selectat articolele care se referă la poezie și care mi s-au părut cele mai substanțiale. Împlinirea face ca **Mircea Scarlat** să-și debutat cu articolul **Integrarea poetică** (Ion Barbu), în **Amfiteatru** (nr. 10 din 1974). Am cules acest text iar pe acela intitulat **Elogiul limbii române**, ultimul publicat atîm, în **Viața românească**, nr. 12, 1987. Între altele, am pus un număr de alte texte. O secțiune specială am rezervat studiilor ample: în general, prefete și postfete. **Prefata la o antologie de poezi tineri** este inedită. Tot aici am inclus un răspuns la ancheta **Căteletor critice** din 1983 referitoare la poezia tînă. Mi s-a părut că, atît observator al literaturii congenerilor săi, pe care i-a sprijinit, de îndată ce a avut posibilitatea, M. Scarlat merită să-și reținem opinia cea mai amplă pe care a formulat-o în legătură cu el. Am încheiat cu un **Dicționar al poezilor române** (pînă la 1800), publicat în **Almanahul** de 1988 al Asociației Scriitorilor din București (al cărui redactor coordonator a fost), și care ar fi trebuit să aibă o urmare. E un lucru temeinic, în care apar nume de autori necitați de nici o teorie literară și în care M. Scarlat a descoperit cine este autorul unui text considerat anonim (luîndu-se după acrostihul textului, citit însă de jos în sus).

PREPELEAC DOI

„Sortirons nous jamais?...”

CARACTERUL lui Dimitrie se schimbă în exil. Lipsit de domnie, el devine bănuitor și își tiranizează suita plecată cu el în țară străină... Neculce remarcă: „Și apoi domnul să viziteze ca este tot puternic ca la țara lui. Un hatman, oricît de fidel, dacă e și scriitor, vede, trebuie să vadă, și spune.

Nesiguranța îl înăbușește pe domnitor, deși țara continuă să-l răstească, nerefuzîndu-i nici o cerere. Dacă e gata să-i ofere toată regiunea Itarcovului! Pierduse o țară, să-i dea altă țară, — „că țară au lăsat, țară să-i dea”. Senatul se opune. Zmucilă umblă cu pira, că Harcovul e aproape de Crim, ținut de turci, așa că Dimitrie oricînd poate trece în tabăra cealaltă. Acest Zmucilă e Discontinuitatea noastră. Acțiunea viscerală, primitivă, țesută din mici, viclene lovituri de moment, catastrofale însă în timp... Cantemir primește pînă la urmă vreo mie de gospodării prin jurul Moscovei și 50 de sate cuprinzînd 15 000 de suflete, evident moarte. Suita de boeri capătă și ea o seamă de privilegii, pămînt, iobagi, case măricele. Dar Dimitrie, atît de bun și de tolerant în țara lui, aici devine de nerecunoscut. Că i s-au schimbat hîrta într-altu chipu, nu pre cum era domnu în Moldova, (sau) precum era mai înainte, tînăr, pre cînd era beizade... încă și mai rău și iute la beție. Să scribie, și așa îi era închisă, și nu lăsa pre moldoveni ne- căiuri din tirgu să iasă afară... Suscitiunea vine din Crivăț. Acest intelectual luminat vede acum în jurul

său numai urzeli dușmănoase. Nu s-a scris încă un roman al acestei perioade ce ne amîntește de marii kominterniști ai mișcărilor comuniste din Europa, adăpostii cu toții în celebrul hotel moscovit unde se încuiau, ferindu-se unii de alții; cei ce scăpau de lagăre sau de plutonul de execuție. În orice caz, acest roman nu putea să-l scrie Sadoveanu. Nimic eroic. Doar sumbra năucire a acestui orizont orwellian. Prin spiritul său universal, Cantemir s-a salvat; e scara de incendiu a culturii române. Folosită și de Cioran, Eugen Ionescu, Eliade, Exilul însă cere geniu. Altfel...

Și totuși, fără autohtoni, fără Neculce, Creangă, Caragiale evadarea nu e posibilă.

Neculce este singurul personaj din toată galeria de eroi ai perioadei istorice care a prins atmosfera lumii unde-l tirise Dimitrie Cantemir împreună cu ceilalți boieri moldoveni. Nu-l leg, Doamne ferește, pe cronicar, de Orwell. Să deslușim însă cu atenție textul următor:

Dar eu eram bucuross c-au venit acela ceas (al întoarcerii în țară) de-am găsit vreme să ies dintr-acel norod greu și cumplit. Că-s niște oameni foarte necredincioși, și pre eu greu trai oamenii ce sînt nedepriși cu acestu felu de oameni dintr-acele părți... Și după ce-am venit, încă și Șeremet mi-au dzis să mă așezdu și va scrie la împăratul să-mi dea jalo-vanie și sate. Dar tot n-am primit, că este norod pre-cumplit...
Doi ani trec stăpîniți de obsesia în-

toarcerii, de speranța revenirii în locul natal. Nădejdea domnului — filozofează Neculce estimp — este ca să-ninul cerului și ca înecul mării: acum este senin și să face nor, acum este mare lină și să face furtună. Dacă experiența exilului i-a folosit la ceva, naratorului, ea îl făcu să scrie această frază turburătoare, unică în literatura noastră.

Chinuit de dorul țării, hatmanul suferă pînă în ziua cînd însuși țarul îl slobozește cu mîrinimie, spunîndu-i lui Dimitrie: Dacă nu va să șadă, volnic să fie. Dumnezeu să-i agiute să margă unde i-i voia...

O astfel de generozitate numai la marii seniori se găsește. Lui Cantemir (care se opune) nu-i convine. Poate și fiindcă pentru el Neculce era Moldova.

● **MULTI** dintre noi cunoaștem senzația pe care în anii dogmatici o aveam în marea țară vecină, făcînd cite o vizită. Senzația că de acolo nu te mai poți întoarce. E cunoscută și vorba de pomină a lui Victor Eftimiu pîcat într-o delegație oficială prin 45—46 la Moscova împreună cu Parhon și ceilalți, să aibă o întrevvedere cu Stalin. Împrejurarea în care Eftimiu vîzînd că Stalin tot mîzgălea ceva, pe cînd îi asculta răbdător, îi ceruse la urmă cu fermecătoreala lui împertinentă hîrtia innegrită. Iar acela, surprins, i-o dăduse. Și pe ea erau numai lupi, capete de lupi. Istorică hîrtie se află azi undeva în țară; poate la Academia?...
Dar întrevdereea aceasta tot era aminată. Trece o săptămînă; trec două... Stalin nu-i mai primea. Delegația, la hotel, sta ca pe ghimpi, la

ref ca Neculce pe vremuri.

Și într-o bună dimineață, la al cîtelea mic-dejun?... apare Eftimiu, fres, pempant, cu lăvaliera sa boemă, și, în auzul tuturor, deschizîndu-și teatral brațele, declamă cu voce bu-buitoare, din Racine:
Sortirons nous jamais de ce funeste empire?...
Ieși-vom noi vreodată din ăst funest împér?

● **IMPERIU** ce dănuie încă în noi, de la Elba la Pacific. Fiecare, ins cu ins, purtîndu-l în suflet, alcătuit din dezastrele atîtor conștiințe și minciuni exaltate: nici măcar umbre ale focului universal văzute de prizonierii Peșterii. Minciuni doar. Falsuri. Producția euforică a Globului de sticlă artificial, aparatul ghicitorului demoniac, maimuțărînd lumina, fabricînd din ea virtejuț tuturor utopiilor.

Ce ne vom face noi înaintea sursei divine redescoperite?

Omului de rînd îi vine ușor. El atît aștepta. Nomenclaturile însă... Ele care sînt la fel pretutîndeni, fără a fi ale vreunui popor... Ele care, rupte de toți, nu sînt nici măcar elitele artistocratice de altădată, care aveau o etică, un cod al onoarei, nobilii știînd să piardă, cu fruntea sus, detestabil de orgolioși, să-i împuști, să-i spînzuri, să-i trimiți pe eșafod. Să piară asupritorii. Să dispară privilegiile. Să vie revoluția milioanelor și milioanelor de robi...

Bine, dar odată cu ei se furîșează tîptil în scenă iarăși nemuritorul nostru Zmucilă.

Constantin Țoiu

(Fine Prepeleac Doi)

Stil oracular

AȘA NUMITELE promoții '60 și '70 și-au făcut „ucenicia” la „clasiți”. La o analiză atentă, descoperim, înăuntrul lor, mai multe „atelieri”. Începând cu Eminescu și Bacovia, sfârșind cu Blaga, Ion Barbu și Arghezi. Epoca dintre cele două războaie a fertilizat cele două promoții, vorbindu-se, la un moment dat, de o reînnoire a firului. Opziștii i-au preluat pe cei din generația pierdută: de la Dimov la Tonegaru, asimilând, în parte, și avangarda. Dar „școli de poezie” n-au existat, la drept vorbind. Prin comparație cu pictura, unde ucenicia se făcea în atelierul marilor pictori, după un model paideic sfârșit, cel mai adesea, în „crimă”, în centrele mari culturale au funcționat veritabile școli. Dacă ar fi să o rezum pe aceea de la Iași ar trebui să evoc sfârșitul deceniului șapte, cînd Dan Laurențiu, la vremea aceea încă neomologat la adevărata valoare, dar perceput de generația în formare, Cezar Ivănescu, Emil Brumaru, Ioanid Romanescu și Mihai Ursachi au polarizat în chip magnetic energiile și talentele aceiara care, pe atunci, băteau la porțile literaturii. Nu vreau să fac o ierarhie înăuntrul acestui grup care s-a manifestat cu vehemență și orgoliu. Voi încerca să urmez traseul istoric în scurta lui desfășurare.

Emil Brumaru s-a închis în „domeniul” de la Dolhasca unde a funcționat mai degrabă un cerc literar pentru cei deja „inițiați”, prieteni ai poetului. Cezar Ivănescu și Dan Laurențiu au „emigrat” la București. Modelele generației ulterioare nu rămas Ioanid Romanescu și Mihai Ursachi și înțele semne ale acestor „atelieri de poezie” au început să apară pe la mijlocul deceniului opt. Starea de revoltă intelectuală, atitudinea contestatară, glisajul lent către poetica ironiei și a narativității s-au datorat acestor „mentori”, înconjurati. În viața de toate zilele, de mai totii dintre cei care, astăzi, formează grupul ieșean al promoției '80.

Ce a luat, cu adevărat, fiecare din ucenici e mai greu de decelat, cu atât mai mult, cu cît, după anii de formare, personalitățile s-au decantat, urmele școlii decolându-se greu după trecerea a aproape două decenii.

Aurel Ștefanachi, poet dintr-o grupare revendicativă, agitată cultural de proiecte mai mult sau mai puțin spec-

Aurel Ștefanachi, *Credință și frig*, Editura Cartea Românească, 1990.

CARTEA DE PROZĂ

TANGIBILITATEA sau „intangibilitatea” operei literare, unde se deschide și unde se închide textul unei cărți sînt probleme nu tocmai noi ale teoriei literaturii. Medievalii, mai puțin sfîșiați de orgoliul autoratului, își lăsau, cu infinită generozitate, cărțile deschise, invitându-i pe cei eventual mai abili, mai informați, ori mai mintosi decît ei să le continue sau să le „îmbunătățească”.

Din această viziune cuceritoare asupra cărții și culturii s-au ivit mai tirziu: cunoscuta — era să zic „banala” — idee că „orice lectură este o execuție”; faimosul experiment al lui Mallarmé, care lăsa la latitudinea cititorilor valorificarea variantelor multiple de compunere a cărții, în „al său” *Le livre*; partiturile muzicale ce îngăduiau interpretului opor-tunea creatoare; *Cartea de nisip* a lui Borges și, de ce nu, demolatoarea cen-zură (catolică, fascistă ori comunistă), care luase cuvîntul „execuție” în sensul său cazon.

Ion Anghel Mănăstire, *Noaptea nu se împușcă*, Editura Albatros, 1990.

taculoase, unele duse la capăt, altele abandonate, și-a construit, autodidact, o platformă intelectuală de aspirație filosofică. Magia pe care a exercitat-o dubla calitate a „magistrului” său, aceea de poet, dar și de filosof (este vorba de Mihai Ursachi), a dus într-o primă fază la o stare mimetică. Dezavantajul poetului mai tînr nu sta, în primul rînd, în educație, ci-n gravitatea cu care prelua niște teme tratate, la Ursachi, în registru ironic. Limbajul poeziei lui Aurel Ștefanachi s-a articulat din intuiții lirice și din revelații metafizice provocate, dacă nu simulate. Lipsit de distanță, poetul agit și acum idei, fără ca starea de confuzie să dispară.

Volumul *Credință și frig*, apărut recent la Editura Cartea Românească, marchează trecerea către un stil oracular. Poezia vrea să palpeze mistere. Limbajul se incită, se deschide, ambivalent, către senzație, dar și către abstracțiune. Efectele sînt însă îndoielnice, căci echivocul este servit, la nivelul limbajului, de două registre lexicale incompatibile. La nivelul acesta, metafora e, ca să zic așa, „improprie”. Iată cîteva exemple: în pîntecul său restrictiv; „forma exactă a vieții se desfășoară printre stilpii / realității, precum în opoziție există beatitudinea”; „în amiaza viscoasă — / magnetic de singerie / privindu-mi înfățișarea / am descifrat / materia verbală”; „plantele roșii legănîndu-se fără sfîrșit / evidențiază falcile singurătății”; „apoi se / înalță în adîncuri (la o masă inexistentă rămîn să citec) — / animalul lingușitor / dinăuntru-mi compune laptele eternității”; „mamă de uraniu — sub aceste cărți socotite fundamentale / fiul tău strigă: / am descoperit imaginea pulsatorie — / (tu însuși să rămii în contracție, spre a exemplifica / ochiul ce pururi ne arde) — / mamă de uraniu!”; „să te numesc o / posibilitate chimică a genelor mele? (ah, exercițiu pe care îl practic și-l reinventez / devine propria-mi ființă”; „lumină, pîntec al umbrelor noastre, / remediu că sîntem nicăieri nu există!” ș.a.m.d.

Ce e paradoxal e faptul că textele acestea sînt în marea lor majoritate elaborate minuțios. Demersul intelectual se citește, ca să zic așa, în arhitectura întregului, care vizează un drum de inițiere, ca și în fiecare poem în parte, enunțat nu pe imagini ale subconstienței și nici în jurul unor obsesii, ci într-un plan abstract. La acest nivel, lectura nu poate fi decît tezigă și nu

are fiorul metafizic la care poetul tinde. Că drumul acesta este închis, inaccesibil, o demonstrează imaginile procurate de intuiția lirică în care se disting însemnele talențului: „lucios ca o podobă a întinericului” (aici se mai simte decalcul: „obscure clarță”); „caliopo (în locul chipului meu fiind) împletind un pieptar de cenușă”; „șcările înghețate încep să se rotească — / fata mea cade (un vierme o ridică / și înăuntru-i se pierde)”; „cîrțita care doarme în sertarul / cu manuscrise” (frumoasă metaforă a subteranelor din text, ca și a orbirii ca clarviziune); „Femeie de absentă, / sculptură a muzicii în timp / cînd modelează un umăr, fața ta dispare”; „lumină, pîntec al umbrelor noastre”; „Atîția ani și mereu aceleași săptămîni, / părinții mei îngropați cu / tristul lor suris care nu se mai termină”. Și în planul acesta exemplele se pot înmulți.

E cert că în registrul acesta mijloacele sînt, mai degrabă, convenționale, dar tin de o poetică validată în timp și pe care experiențele veacului nu au

epuizat-o și, încă, nu au făcut-o să cadă în desuetudine. Aurel Ștefanachi e victima propriei sale aspirații. Ucenicia la „clasiți” i-a și slujit, obligîndu-l să vadă și dincolo de pielea limbajului, dar l-a și deturnat, obturînd sensibilitatea. Voi cita în încheiere un frumos poem fără titlu: „ce vom descrie astăzi? / (lumina fierbinte a încreștului? / groapa de fosfor din pîntecul zilei? / tropii lungîndu-se în fața acestei femei? / o melodioasă vale a plîngerii? / lanul de grîu din copilărie? scribul mergînd înspre ATENA? / mina mea tremurînd?) // ce vom descrie astăzi? (ferăstruica mov prin care privim / cocorii pierzîndu-se în toamnă? / manuscrisele aproape cenusă ale lui / Leonardo da Vinci? / statuia evestră care întorcîndu-se / și-a îndepărtat regele? / minunata lucrare din cer? / capul meu abia deosebindu-se de / malurile fluviului Lethe? // ce vom descrie astăzi? / Nîmic. Nîmic. Nîmic — tainic / trecînd ne vom strînge în brațe”.

Val Condurache

Leul din Natuba

Această din urmă (last and least) formă de „imixtiune”, a culturii, în textul de literatură se solda — cum bine știm — cu „croșete”, retragerea cărții din circulație în Fondul Special, destituirea autorului și/sau a editorului, dacă nu adesea cu lucruri mai rele.

O astfel de carte (scîrbită de abuziva morală roșie), căreia i s-a însemnat, precum în grozavele vremi ale Inchiziției, un proces public este *Noaptea nu se împușcă* a lui Ion Anghel Mănăstire. De altfel, textul cărții a fost legat acum de Editura Albatros împreună — sau mai bine zis textul „se continuă” — cu dosarul său: *Procesul de la Girbovi* (din sumar: *Dezbateri — Cartea și cititorii în România literară*, nr. 52/19.XII.1985; Ion Anghel Mănăstire, *Noaptea nu se împușcă* — M. Ungheanu în *Luceafărul*, nr. 41, 21 oct. 1985; *O confuzie regretabilă: Stil realist — Stil trivial?* — Ioan Adam în *Scinteia*, nr. 1354/9.03.1986; *Martorii se suprimă; Lănsarea nu a avut loc*).

„O mulțime de capete de țărani — sune un martor la judecată —, trudi-torii onesti ai pămîntului Bărăganului, stăteau plecați în fața unui prezidiu scortos, înfipt parcă pentru totdeauna la masa roșie. Îngrozirea plînză roșie! Cineva anăsa pe buton și din sală se ridică un biet creștin care citea, nici el nu știa ce, vorbe ticluite de vreun culturmîc. Și iar se anăsa pe buton și iar... Hilar! Adevărul era nădît, gîndul curat era hîduț și dolatiunea făcea ordine de stat. Critică și autocritică, dreptul ridicat, sfaturi strimbe și rinjite, sfînta ideologie a lichelelor, masoara roșie.”

Dar de ce ditamal procesul? Cu siguranță deloc pentru că „Marin Preda înjura în puncte, puncte, nu ca în această carte” (cum zicea un acuzator manipulat

sau ignar), ci pentru că Ion Anghel Mănăstire împingea în ochii cititorului, tulburîndu-i curata conștiință socialistă, un rural românesc pe care rapoartele, „Viața satului” ori cuvîntările de la Mangalia nu-l consemnau. Un sat insalubru, cu noroaie pină-n gît și C.A.P.-uri în decrepitudine, unde barăcile tractoristilor — „proletariatul agricol” — „pu-teau a picioare nespălate, transpirație și pisat”; cu oameni necăjiți, ținuți în ignoranță, puși să-și dezgroape morții pentru a lăsa loc unei autobaze. Țărani care, deși îngrijau de rostul pîinii, nu o aveau pe masă albă și proaspătă: „Ni se aducea piine neagră — pămînt, Odată a venit unul și ne-a vorbit că e foarte bine să mîncăm piine de seacă, asta înseamnă vitamine, cică ascute mîntea și Caracalele i-a răspuns: eu as zice să nu se mai aducă din asta că ne deșteaptă prea mult și atunci cine mama dracului o să mai muncească pămîntul ăsta, în timp ce unii stă și face chefură cine știe pe unde?”

„Conștanții” lui Pistolea — simulacru de filozof moronietan — deconspiră mistificarea, vorbește la cîrciumă de „herghelă de la Jegălia, unde sînt numai cai de curse pentru occident” (ce beneficiază de bună îngrijire nu ca biete de vite ale Cooperativelor) și „suspendă” toate „concepțiile” atît de dragi propagandei P.C.R.: „grija pentru om”, „modernizarea satului românesc”, „revoluția în agricultură” sau bunăoară „zilele culturii la sat” („tu ai auzit de... ăia... greci, care s-au luptat pentru gagică aia și a băgat calu’ din lemn la ei, era unii acolo care se lupta cu alții mai mari, zei adică, și cine n-avea pe cîte unu ca să-l apere murea, oho... cîți chiar și d’ăia protejați n-a murit, asta din cauza celor mari care, ori nu era prea atenți ori se bețeau ori

avea și ei treburile lor, că nu putea să stea numai la război. Pin’ la urmă au reparat-o, vrînd-nevrînd i-a luat în ce și i-a făcut eroi. Dar a murit omu’? A murit, așa o să fie și cu tine”)

Gîndesc că *Noaptea nu se împușcă* are merita să fie citită chiar și numai pentru a identifica — lucru deloc greu de altfel — pasaje isterizante pentru omul cu creionul roșu.

Acum întrebarea creștinească este dacă valoarea cărții lui Mănăstire stă numai în „subversivitatea” ei și în stîndardul sfîșiat, de supraviețuitor al unui proces public, lucruri fără îndoială demne de toată stima noastră. S-ar putea răspunde, că există pagini neizbutite, unde lirismul este căznit și ratat, unde modelul Preda este vădit; unde plictisește maniera, folosită obsesiv, a sincopelor, a contrapunctului, a interferenței planurilor; unde limbajul personajelor e obscur și autopastisant sub pretextul stenografiei „realiste”. Cred însă că în *Noaptea nu se împușcă*, denunțul coroziv („jurnalistic”) și literatura (literaturitatea) mai degrabă se suprapun, sînt simultane, nu în contiguitate și hiatus. Discursul literar nu are pieșe „detașabile” (pină și „anonima” în spirit comunist de la pagina 133 e o „paradigmă”, fiind dusă pină la limitele absurdului). Scriitura nu doar exprimă și vehiculează, ci și „răspunde”. „corespunde” universului conținutistic (afirmația este desigur didactică, dar să nu uităm că pe marile ecrane bucurestene a rulat de curînd un multlaudat film fost-interzis numai pentru că era vorba de o teză de chimie, căci altfel n-ai un „păcat” artistic). Satul lui Mănăstire e unul aflat în pragul sfîrșitului lumii, cînd limbile se incurcă și nu singuri profeții sau învățătorii (Pistolea) ajung țigoreici și incoerenți, ci și cronicarul, scribul ori însuși scriitorul. Limita extremă e afa-zia.

În *Războiul sfîrșitului lumii* a lui Llosa, ziaristul își sparge ochelarii și pierde folie scrise, iar Leul din Natuba hirsutul evanghelist intră în flăcări.

Mihai Iacob

Eugen Ionescu și statuia lui Lenin

DIN URIAȘA statuie de bronz a lui Lenin din fața Casei Scin-teii a rămas numai soclul, zgriyat, mohorit și vag amenințator. Încă de la începutul acestui an o macara l-a ridicat în streang pe omul care decenii la rind ne-a arătat cu mina întinsă drumul spre comunism, fără să-i pese că avea chelia minjită cu găinaț de la ciori. Postamentul eliberat de preioasă povară nu va putea fi refolosit prea curind pentru că păstrează în partea superioară câteva smocuri de fier-beton — rădăcini ale Leninismului incomplet smulse. Și totuși, el servește la ceva: de câteva săptămâni a devenit suport pentru un afiș care anunță un nou spectacol la Teatrul „Ion Creangă”, *Ce nemaipomenită harababură* de Eugen Ionescu.

Numele lui Eugen Ionescu pe soclul dezafectat al statuii lui Lenin — iată o harababură într-adevăr nemaipomenită! Cu numai un an și jumătate în urmă așa ceva ar fi părut de neimaginat. Un matematician a calculat cîndva probabilitatea ca o vioară aflată sub un clopot de cristal să înceapă să cînte singură *Boleroul* lui Ravel. A rezultat o fracție infinitesimală — unu supra șase ori zece la puterea douăzeci și patru. La fel de mică era, în timpul dictaturii lui Ceaușescu, probabilitatea ca opera lui Eugen Ionescu să facă parte dintre preferințele nomenclaturii. Imi aduc aminte, că în perioada studenției mele (1965–1970), dramaturgia ionesciană a fost pentru scurtă vreme în vogă. Piese ale celui care a inventat „antiteatrul” și „teatrul absurdului” se jucau cu mare succes de critică și de public. Tot atunci (în 1968) s-au tipărit două volume cu un sumar de neuitat: *Cîntăreața cheală*, *Lecția*, *Scaunele*, *Uciaga fără simbrie*, *Rinocerit*, *Regele moare*, *Pietonul văzduhului*, *Setea și foamea*. Dar după Tezele din iulie 1971 numele lui Eugen Ionescu a devenit treptat indezirabil, iar în cele din urmă cu totul interzis.

N-a fost o întimplare, era inevitabil să se petreacă așa lucrurile. Chiar dacă marele scriitor de origine română stabilit la Paris n-ar fi luat atitudine, explicit și în repetate rânduri, împotriva dictaturii ceaușiste, tot s-ar fi ajuns la un dezacord ireconciliabil între el și regimul comunist. Opera lui Eugen Ionescu refuză energie, prin însăși natura ei, orice tendință de ideologizare a existenței, considerînd-o o formă de mortificare. Iar marxism-leninismul se distinge, printre alte doctrine, tocmai prin insistența maniacală cu care atribuie fiecărui gest omenească un sens politic. În aceste condiții nu exista nici o șansă ca spiritul ionescian să manifeste vreodată simpatie față de comunism sau ca oficialitatea comunistă să accepte — altfel decît din neglijență — poziția dramaturgului. În principiu, deci, un afiș cu numele lui Eugen Ionescu poate fi lipit pe soclul unei statuii a lui Lenin numai după înlăturarea statuii respective.

Printr-o fericită coincidență, aproape simultan cu pregătirea spectacolului de la Teatrul „Ion Creangă” a fost tipărită, la Editura Albatros, versiunea românească a romanului *Le Solitaire* — *Insinguratul*. După cum se știe, ediția principala a apărut în 1973 la Paris și a constituit... materia primă pentru piesa *Ce nemaipomenită harababură* (*Ce formidable bordel*).

Personajul principal al romanului, considerat de mulți comentatori un Oblomov modern, suferă de o apatie fără leac, care îl face inactiv și greu de înțeles de către cei din jur. Economisindu-și cu mare grijă mișcările, acest bărbat fără nume, în vîrstă de treizeci și cinci de ani, vegetează, nu trăiește. El primește pe neașteptate o moștenire care îi permite să renunțe la serviciu. După ce își cumpără un apartament într-un cartier liniștit, de la marginea Parisului, începe să

ducă o viață și mai stearsă, și mai lipsită de surprize, îndeplinindu-și cu eroism obligația de a se bărbierii dimineața sau de a merge la amiază la restaurant pentru a lua masa. Îndeletnicirile lui preferate sînt să citească ziarele, să bea și să cadă pe gânduri. În ziare caută cu predilecție relatările unor crime sau accidente, pentru a-și activa sensibilitatea anesteziată. De băut bea fără pasiune și fără să ajungă la dezlănțuirii orgiastice, dar bea mereu, umplîndu-și paharul cu frecvența cu care un fumător își aprinde o nouă țigară. Iar cînd cade pe gânduri...

În acest punct începe dezvăluirea secretului straniu al personajului. El se gîndește mereu, obsesiv, la lipsa de sens a existenței. Tot ceea ce îi animă pe oameni lui i se pare înțelegibil. Îi vede, de exemplu, discutînd cu apîndere, dar nu sesizează semnificația cuvintelor lor, ci înregistrează doar o gesticulație inutilă și un fel de gâlăgie fără finalitate. Uneori toți oamenii i se înfășează îmbrăcați în scirie de ticlă — reprezentare sugestivă a sfîrșitului iminent care face derizorie orice inițiativă. Personajul știe că și alți oameni ai săi știu toate acestea, dar se miră că ei nu se gîndesc mereu la absurditatea existenței. (În legătură cu sentimentul absurdului există în text o prețioasă precizare, un mesaj din partea scriitorului: „În realitate, existența lumii nu mi se pare absurdă ci de necrezut, căci în interiorul existenței și al lumii se poate vedea clar, se pot descoperi legi și stabili reguli «rezonabile». Ceea ce e de neînțeles nu apare decît atunci cînd urci la sursele existenței, decît atunci cînd stai pe margine și o privești în ansamblul ei.”)

Pentru a ajunge la „sursele existenței”, pentru a reuși să „stea pe margine” și să privească existența „în ansamblul ei”, personajul lui Eugen Ionescu începe prin a goli de sens fiecare element al vieții de zi cu zi. Iar aceasta nu îi pretinde un mare efort. Este de ajuns să privească insistînd orice lucru sau ființă pentru ca utilitatea sau înțelesul care li se atribuie prin consens să se spulbere și să dispară fără urmă. Un dulap obișnuit, privit astfel, devine un paralelipiped straniu, cu o uriașă cavitate obscură, asemănătoare cu neantul. Un om care bea dintr-un pahar cu apă apare ca o entitate bizară, prevăzută cu mai multe orificii, unul pentru a introduce lichidul, iar celelalte — pentru a-l elimina. Avînd mereu — și nu numai în clipă de revelație — conștiința neverosimilității lumii, a caracterului ei înțelegibil, personajul nu mai găsește entuziasmul de a lua parte la agitația semenilor săi. Revîndînd acum la analogia cu Oblomov, se cuvine să observăm o deosebire de fond între cele două personaje: la eroul imaginat de Goncharov, apatia are o esență socială, în timp ce la protagonistul romanului *Insinguratul* are o esență existențială. Ceva din reaactivitatea lui Meursault și din „grețoa” sartiariană se regăsește în felul de a fi al eroului (antieroului) lui Eugen Ionescu.

PERSONAJUL ionescian nu consideră o nenorocire faptul că a descoperit abisul care există dincolo de aparențe și care îl paralizază și îl orbește. Dimpotrivă, abia așteaptă să fie lăsat în pace de cei din jur pentru a se putea scufunda în eterna lui revelație. „Filosofările” oamenilor cu care vine în contact îl plictisesc și îl exasperază pentru că sînt contradictorii și confuze, pentru că reprezintă o formă caricaturală, jalnică de investire cu sens a existenței. Politicos și apatic, „Insinguratul” creează unor cunoscuți ai săi impresia falsă că știe să... asculte și drept urmare ei îl iau ca martor al unor interminabile confesiuni și dizertații. În felul acesta pune Eugen Ionescu în scenă o adevărată paradă de „concepții despre viață”, toate la fel de ridicole, o adevărată comedie a ideologiilor. Este zona epică în care se desfășoară în toată plenitudinea extraordinarului spirit satiric al scriitorului. Pînă la servitorea singuraticului bărbat are „filosofia” ei, pe care și-o expune cu convingere și cu o pornire agresivă. Ca și în unele monologuri imaginate de Ca-

ragiale, în expunerea ei se ajunge, după numai cîteva fraze, la o contradicție flagrantă a premisei, dar aceasta nu o tulbură pe înflăcărata vorbitoare, preocupată numai să spună, să spună, să spună:

„Primisem o moștenire înțelegea. Dar asta nu era un motiv ca să nu fac nimic. Măcar, să mă căsătoresc. Intenționam să trăiesc absolut singur, ca un neputincios? Trebuia să întemeiez o familie. Trebuia să am copii. Omul e făcut pentru asta și copiii sînt atît de drăguți cînd sînt mici. Și apoi, cînd cresc, iar dumneavoastră îmbătrîniți, nu vă lasă în mizerie, vă ajută. Să mori singur, părăsit de toți, e chiar mai trist decît să trăiești singur. Nu știam ce mă așteaptă. Ea avea un soț cu care nu se înțelegea prea bine, dar acum el era bolnav. Avuseseră un băiat care crescuse și îi părăsise; avea un suflător bun: făcuse asta numai din cauza nevastei. Nu mai știa nimic despre el. Se pare că aveau un copilăș. Jeanne mai avea și o fată, căreia îi dăduse o bună educație; era foarte drăguță. Fuscse. A avut și aceasta un copil, după moartea căruia și-a părăsit soțul. S-a întors acasă, apoi a plecat iar, își trăia viața. Au din cînd în cînd vești despre ea prin niște verișori, se pare că se droghează, și, totuși, cu cîtă grijă o crescuseră. Copiii sînt ingrați. Te sacrifici pentru ei, nu e ușor să-i crești, și apoi, cînd sînt mari, te uită, mai bine să nu-i ai...”

Din punctul de vedere al personajului lui Eugen Ionescu și, fără îndoială, și din punctul de vedere al lui Eugen Ionescu însuși, toate filosofiele sînt la fel de precare. Nu întîmplător, de la un moment dat sînt înregistrate de-a valma, ca un amestec indistinct de vociferări

„Totul are un sfîrșit. Totul are un început.

Asta-i cuadratura cercului.

Nu mai tinerețea are suficient

entuziasm pentru...

Tinerii sînt mai lucizi decît noi?

Experiența bătrînilor.

Tinerii sînt niște ticlăși.

Bătrîni sînt ticlăși.

Există tineri ticlăși și bătrîni

ticlăși.

Cînd ești ticlăș, ești toată viața.

Nu-i vom lăsa s-o facă.

Revoluție de divertisment.

Nu se poate, vedeți, metroul, slujba,

plodul, somnul.

Bucuria, vedeți, putem trăi în bucurie”.

Ia fel de incoerent vorbeau, ne aducem aminte, și domnul și doamna Smith din *Cîntăreața cheală*. În *Insinguratul*, oamenii nu se multumesc să emită la nesfîrșit doctrine, ci trec și la acțiune, într-o manieră la fel de confuză. În jurul locuinței personajului principal al romanului se dau mereu lupte între manifestanți și poliție, iar în cele din urmă între manifestanți și manifestanți. Trec anii și bărbatul se izolează tot mai mult, camuflîndu-și ferestrele și baricadîndu-și ușa. O vagă fericire, o presimțire a fericirii trăiește el în scurta perioadă în care o chelneriță caritabilă, considerîndu-l neurastenic, vine să locuiască la el, pentru a-l supune unei terapii a iubirii. Dar constatînd că boala este incurabilă, îl părăsește și ea. Cu ingeniozitate și forță artistică, Eugen Ionescu accelerează apoi ritmul desfășurării evenimentelor — să le zicem evenimente... pentru a ne face să vedem ciclicitatea lor mecanică. Portăreasa moare și îi ia locul fiica portăresei, revoluția încetează într-un cartier, dar începe în altul etc.

ROMANUL, scurt și concentrat, scris la persoana întîi, într-un stil direct, este în felul său o capodoperă, dar piesa de teatru cu același subiect — să-l spunem subiect... — este și mai bună. De ce? Pentru că în piesă personajul principal *tace* aproape tot timpul și vorbește — despre el, pentru

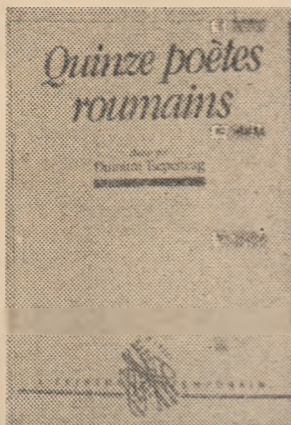
el, cu el — personajele din jur. În roman, fiind argumentat pe larg, într-o manieră confesivă și teoretizantă, refuzul oricărei filosofii tînde să se transforme el însuși într-o... filosofie. În piesa de teatru, însă, personajul principal nu mai are nici o ideologie explicită, fie ca și antiideologie. Teoriile sale despre lipsa de sens a existenței, despre imposibilitatea de a înțelege infinitul etc. sînt transerate altui personaj, care devine la fel de ridicol ca și ceilalți „ideologi”. Este o detașare tragică a scriitorului de el însuși, o ducere a scepticismului pînă la zero absolut. Din nefericire, regizorul spectacolului de la Teatrul „Ion Creangă” nu a înțeles sensul existențial al piesei și l-a distribuit în rolul principal pe Marin Moraru, un excelent actor de comedie, dar nepotrivit aici. Rolul trebuia jucat de un artist care să aibă toate atribuțiile unui bărbat în plină putere, devenit inactiv *numai* din cauza unei revelații, și nu de un artist care, prin individualitatea sa, sugerează ideea că personajul lui Eugen Ionescu este un om uzat, dezamăgit de viață, aflat la sfîrșitul carierei. Dintr-o comedie a existenței, piesa — așa cum a văzut-o Grigore Gonta — tînde să se transforme într-o simplă comedie de moravuri.

Putem vorbi de un moment Eugen Ionescu dacă luăm în considerare și apariția unei noi ediții a versurilor cu care a debutat scriitorul în 1931, *Elegii pentru ființe mici*. Este o ediție concepută cu pasiune de bibliofilul de Nicolae Florescu et. comp., dar realizată în condiții tipografice precare (hîrtie proastă, cerneală decolorată).

„Ce ne mai spun, azi, versurile lui Eugen Ionescu, în afară de faptul că ne emoționează ca document al adolescenței unui mare scriitor? Ele nu au o valoare estetică remarcabilă, fiind influențate puternic, pînă la subordonare, de poezia lui Tudor Arghezi. Dar ne surprinde să descoperim în cuprinsul lor prezența acelei obsesii a morții, pe care o regăsim în opera de maturitate a lui Eugen Ionescu în toate variantele, de la dispararea paralizantă la risul nervos. Tînărul de nouăsprezece ani avea același frison ca și octogenarul. „Și la noi o dată / Va veni să bată / Peste ape trece / Nimeni n-o petrece / Poposește-n sat / Și nici un lătrat / Sosește-n ogradă / Cu pași de zăpadă / Puneți dese perdele / Să nu vadă-n ele / Puneți lacăt la poartă / Să nu îl spargă. / Noi să nu tipăm. / Să nu ne mișcăm / Dacă stăm cuminte / Poate nu ne simte.” Apoi, este de remarcant refuzul scriitorului de a lua în serios cuvintele „A fost un pitic / Era prost / Și petic / Cu frați buni / Gărgăuni / Rătăcea / Prin văgăuni / Făcea pipi / Într-o lăcă / Și locuia / Într-o stea” etc. Spiritul ludic nu explică totul. Se observă că autorul — încă înainte de a avea motive să se simtă oboșit de folosirea cuvintelor — nu suportă gravitatea lor și vrea să le relativizeze înțelesul, să distrugă acea *ideologie în nuce* care stă ascunsă sub aparența lor inofensivă. Ne dăm seama că încă de acum șazece de ani personalitatea lui Eugen Ionescu era programată să respingă orice ideologie și cu atît mai mult ideologia comunistă care își exhibă, printr-o propagandă primitivă, agresivitatea. Libertatea de gîndire a marelui scriitor (care în urmă cu cîteva luni a făcut gestul superb de a se declara „golan” alături de demonstranții din Piața Universității) este prin ea însăși, indiferent de circumstanțele politice, indiferent de aderența la un partid sau altul, antitotalitară. Cît timp afișul cu numele său mai flutură pe soclul statuii lui Lenin, putem spera că nici un alt ideolog nu va mai fi zeificat.

Alex. Ștefănescu

Cincisprezece poeți români

DUMITRU TEPENEAG îmi trimite, de la Paris, cartea pe care a scos-o la Edition Belin, într-o colecție prestigioasă (*L'extrême Contemporain*) dirijată de Michel Deguy. Este vorba, cum spune și titlul volumului, de 15 poeți români traduși de D. Tepeeneag separat sau în colaborare cu Michel Deguy, Bernard Noël și Alain Poirier și Christian Audejean și Alain Paruit, Alegerea, prefata și notele bio-bibliografice aparțin aceluiași D. Tepeeneag, ca și majoritatea traducerilor. În deschiderea volumului, el explică criteriile de selecție. Sunt de natură subiectivă. „Orice alegere este frustrantă”, zice el și se cade să-i dăm dreptate. Alegerea sa ar fi putut fi și mai frustrantă, avertizează D. Tepeeneag, dacă el nu și-ar fi controlat, cu un efort de obiectivitate, simpatia onirică. Lingă Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumaru, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea se află Gellu Naum, Doineas, Nichita Stănescu, Sorin Mărculescu, Ana Blandiana, Dan Laurențiu, Ileana Mălăncioiu, Mircea Dinescu, Mircea Cărtărescu, Mircea Florin Iaru. Așadar: trei generații de poeți. 97 de poeme, câteva absente fraoante (Sorescu, A. E. Baconsky, Geo Dumitrescu, Caraion, Florin Mugur...), notații critice deloc complente, precizări de natură politică și morală și, în fine, conștiința autorului că un oarecare eclecticism salutar l-a împiedicat să devină un fanatic al avangardei... Îi plac și alți poeți, mărturiseste el, în afară de poezia onirică cu care, prin 1967, a pornit la drum...

Despre *scota onirică* de azi, III, l-am consacrat un capitol ambu. pag. 260-321), au scris și alți critici literari, așa

Quinze poètes roumains, Choisis par Dumitru Tepeeneag, Editions Belin, Paris, 1990.

LIMBA ROMÂNĂ

Greierii citeți

INSEMNĂRILE de față mi-au fost prilejuate de expresia argheziiană din titlul lor. Ea face parte dintr-o poezie cuprinzând, cu excepția primului vers (*M-au întrebat dar au și scris*), răspunsul frustrat pe care un tânăr neșcolit îl dă la întrebarea „reporterului” indiscret, venit de la oras. Iată „crimpeul” (ca să recurg la un cuvânt drag lui Argezi — poet al „fărimeii”) care ne interesează: — Ce carte știu, e din țărână. / Pui slove mici cu plod, și mi le-ngin / Și le citești în brazda greierii citeți / Trei nopți întregi și două dimineți / Și ele cresc și dau tulpini și foi / De cărți înfășurate strins, de păpuși. / Școala mi-e câmpul, dascăl mi-e pădurea / Și iscălesc frăția cu săcurea (*M-au întrebat*). Se exprimă aici, cu o vigoare și o prosopie tipic argheziene, orgoliul țărânului înfrățit cu brazda, „citeți” și el, ca și lăutarul greierii, în sfînta carte a Firii, conștient de rodnicia și de utilitatea împlinitoare a trudei sale. Mă voi referi, mai întâi, la imbinarea slove mici cu plod, expresie profund originală, prin care poetul cel „mestegăreț” închipuie, printr-o imagine de o incomparabilă forță artistică, „mirabila sămînță”, tînulul, în sine el firavă, bogatul rod al viitorului. Fără îndoială, imbinarea abia citată sună curios pentru urechea noastră, deprinsă cu echivalența semantică dintre plod și copil, chiar dacă primul termen dezvoltă, de obicei, o anumită nuanță peiorativă. Iată însă, din Baltagul lui Sădoveanu, o replică a Vitoriei Lipan către fiica sa Minodora, în care conotația de,

incit scepticismul lui D. Tepeeneag, exprimat în fața cărții, în timp ce rațiunea criticii dormea... Critica n-a somnolat în acest timp și, dacă n-a putut spune adevărul până la capăt, n-a stat, oricum, resemnată în calea imposturii. N-am putut citi, în capitolul despre *onirismul estetic* (S.r.d.a, III) numele animatorului și, în bună parte, a teoreticianului (chiar D. Tepeeneag), dar multe din ideile lui și chiar propoziții întregi din articolele și interviurile sale au fost reproduse. Am făcut, pe scurt, și noi ce-am putut în privința școlii onirice și a altor fenomene literare postbelice. Să vedem dacă vom putea face ceva mai mult, de aici înainte, pentru poezia românească...

Înainte de a vorbi însă despre calitatea (remarcabilă) a cărții, să spun două-trei vorbe despre autorul ei. D. Tepeeneag este ceea ce as numi un tipic spirit de avangardă: incomod, transant, inventiv, consecvent cu opiniile sale. Gîndește literatura ca o continuă experiență (o experiență, în primul rînd, a scriiturii) și este cel dintîi în literatura română care încearcă să definească o poezică și o practică de tip textualizat. Experiența lui a fost repede curmată, și pe la începutul anilor '70. D. Tepeeneag a fost silit să alege exilul. Situația lui este, azi, din nou incomodă: textualistii din anii '80 nu l-au putut citi și, deci, modelul său epic n-a putut funcționa în proza românească; apărînd, azi, cu cărțile scrise în anii '70 și anii '80 (în mare parte direct în limba franceză), oniricul simpatizant al noului roman și al tel' quelismului, avangardistul din anii '60 și '70 apare, acum, ca ucenic al elevilor săi potențiali... Poziție, într-adevăr, absurdă. Dar istoria ne oferă cazuri și mai ștrani... D. Tepeeneag nu și-a pierdut umorul și, într-o scrisoare pe care o voi da, în curînd, publicității, el explică pe larg rădăcina textualismului său. Sper să fie înțelese cum trebuie și spor, de asemenea, să fie convingător. Pe mine, oricum, m-a convins.

Nu ascund faptul că-l simpatizez mult ca om și nu de azi, de ieri. Irascibil, inteligent, caracter deschis, orgolios, spirit mereu la pîndă, pasionat de o idee și bun propagandist: al ei, D. Tepeeneag are în firea lui ceva din natura ariciului. A intrat în conflict cu toată lumea și continuă să trăiască și azi în conflict cu toți, inclusiv cu exilul românesc. Cînd toți o lăsară spre dreapta, el mergea spre stînga, apoi sensurile s-au schimbat și istorie și D. Tepeeneag este din nou un lup singuratic, gîsind mereu drumul bun și profitabil... Aventura onirică este, în fond, o creație a lui. Din ea a ieșit un

mare poet (Leonid Dimov) și în atmosfera ei s-au dat alții (de la Virgil Mazilescu la Daniel Turcea) pe care de-abia azi publicul românesc îi descoperă. Indignat de injustițiile prin care a trecut și dorind să pătrundă în literatura franceză, D. Tepeeneag a început să scrie în franceză și, trebuie să spunem, scrie bine. O recunoșc, de altfel, criticii săi francezi. A reușit să fie publicat de o mare editură și să se facă destul de bine cunoscut în cercurile literare pariziene. Fîrește, vizibilă, suferă, D. Tepeeneag vrea să se întorcă, acum, la limba și, deci, la literatura română. Sper să-i reușască și această nouă aventură.

QUINZE POÈTES ROUMAINS este ceea ce as numi o carte provocatoare, în sensul pozitiv al termenului. Provocarea poeziei și provocarea cititorului de poezie. În fine, o carte care spune ceva despre o mare poezie (continuu să cred că românii au dat după cel de-al doilea război mondial o mare poezie, în ciuda circumstanțelor!). D. Tepeeneag explică în felul său acest straniu fenomen (nasterea unei arte autentice într-o dictatură obsedată de puritatea ideologică), zîcînd că, în timp ce limba oficială era o limbă de lemn, poezia și-au creat propria limbă. O limbă magică, ermetică, aluzivă, codificată, capabilă, astfel, să treacă prin furtunile istoriei. A reușit, recunoaște D. Tepeeneag: „à l'approche de l'an 2000, la poésie roumaine est florissante”. Faptul se vede și din antologia (totuși antologia, deși D. Tepeeneag respinge noțiunea) pe care o comentez, Mircea Ivănescu, Dan Laurențiu, Brumaru, Ileana Mălăncioiu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Mircea Dinescu, Mircea Cărtărescu... sună bine în franceză. Culegerea, în totalitate, lasă impresia că, aici, la gurile Dunării, într-o latină răsăriteană și în niște vremuri neînchipuite de grele, poezii au reușit să exprime neliniștile lor și schizofreniile istoriei. Cistigă, în traducere, poezii mai puțin muzicale ca Gellu Naum, Virgil Mazilescu sau Mircea Ivănescu, și pierd în chip fatal poezii cantabile ca Doineas și Blandiana. Aleg, spre a exemplifica primul caz, acest *Eacu* al lui Mircea Ivănescu, poet al prozaicității și al deconstrucției: „Écrire encore un bref poème sur ce matin d'automne, avec du vent et un ciel mat et blanc, pour dire comment sur son visage les pensées changeaient l'une après l'autre, et parler aussi de l'ombre bleue qui devant ses grands yeux se courbe.

On pourrait ajouter quelques mots, n'importe lesquels, à propos de ce

qu'elle racontait (tout comme la nuit quand l'on passe dans une rue incon nue et l'on, sous de grands arbres lourds d'amertume et d'automne, on s'arrête pour écouter quelqu'un jouer du piano dans une vieille maison). Elle raconte qu'elle regardait une carte et elle se souvient que de sa longue main il lui montrait un cercle. Sur lui-même la-bas — il a des mains de sainte, disait-elle. Écrire un poème l-dessus. Essayer”.

D. Tepeeneag își prefatează poezii săi cu note, am precizat deja, biografice și scurte caracterizări critice. Cele mai multe sînt corecte. Nu lipsește nuanța malițioasă. Gellu Naum a încercat, de pildă, în perioada stalinistă „de ménager la chèvre surréaliste et le chou prolétaire”. Dan Laurențiu, poet baco-vian, se caracterizează printr-o disprețare „tandăr și muzicală”. Onirismul lui Brumaru este „casanier et pervers”. Nichita Stănescu a fost poetul cel mai antimarxist din epoca sa... Dovadă, zice traducătorul său, trimiterile la Platon, Plotin și Hegel...

Portretul lui Nichita Stănescu mi se pare sever, prea sever. D. Tepeeneag prezintă pe autorul celor 11 Elegii ca pe un cinic nu lipsit de eleganță, un poet, în fine, răsfățat de autorități și de colegi, pe scurt, un profesor... Este limpede că Nichita Stănescu este mai mult, cu mult mai mult decît atît... Este, în fine, de toate, un mare poet și, apoi, în ezitățile, complicitățile și petrecerile lui de beizadca, este (a fost) o ființă tragică. El ilustrează în lumina românească de după 1945 un tip de sensibilitate și, am spus și altădată, un mod de a fi poet într-o societate impură. Făcînd concesii existențiale, el și-a apărut puritatea estetică a poeziei... Nu-l laud, nu-l scuiz. Încerc doar să-l explic și să-i înțeleg corect destiniul... Dar desigur aceste potemi încă discută. Poezii sînt naturi complicate...

Quinze poètes roumains este, în mod indiscutabil, un succes și autorul, oniricul neimblînzit, ereticul, adică Dumitru Tepeeneag, merită toate laudele. Efortul lui cel mai mare, ca traducător, se vede în cazul poemelor lui Leonid Dimov. Care, știm bine, sînt aproape intraducibile din cauza barocismului lor oniric... D. Tepeeneag încearcă să le sugereze chiar și muzicalitatea și fastul lor... Păcat că în acest vast tablou poetic lipsesc câteva personaje importante (citez din nou pe Sorescu) și, și efect fatal, mai multe peste de culoare... Nu mai dau nume. Justificarea ar fi că oricine are, în fond, dreptul de-a alege. D. Tepeeneag și-l asumă chiar în prima propoziție a cărții...

meni „cărțurări” solidari, citese, tincturi cu valori figurative: cîteș, citeți, carte, foi, școală, dascăl, iscăleș.

Din punct de vedere lingvistic alianța greierii citeți e vrednică de luare-aminte pentru că epitetul atribuit își păstrează înțelesul „activ” de odinioară, în timp ce în româna modernă citeț funcționează ca sinonim pentru neologismul lisibil (din fr. *lisible*) care poate fi citit sau descifrat ușor”. Pentru a ilustra sensul actual al cuvîntului funcționează ne oferă un citat din teatrul lui Alexandru: „Ai o slovă mai citeașă chiar decît a dascălului Priocchi din Podu-Iloaiei”. Curînd s-a ivit și antonimul, realizat printr-un procedeu foarte simplu, specific vechimii. Cezar Petrescu, *Comoara regelui Dromichet*: „Vedeă numai o gravură stingăce, și citeva inscripții neciteșe”. După știința mea, un singur derivat cu sufixul „-ceț” face pereche cu citeș, avînd, și el, valoare pasivă: *pluteș*, „navigabil” în expresia învechită *Riuri pluteș*!

În textele de odinioară, ca și în vorbirea populară, citeț, derivat din verbul *citi*, este un „nomen agentis”, sinonim, în sensul său cel mai larg, cu „cîtitor”, „cel care citește”. Cu acest înțeles și cu valoare morfologică de substantiv îl întrebuintează Ion Agărbiceanu în scrișa sa *Un cîntăreț*. „Și s-apucă să citească cu glas tare, gesticulînd. Pe cînd citea, intră în cafenea și Mărcuț, — tînărul care arători umbla cu el și care ocolea saloanele. Se așeză la aceeași masă și ascultă și el articolul. După ce se termină lectura, citețul exclamă: — Admirabil!”. Cuvîntul își îngustează sensibil înțelesul originar în expresia *citeț (ceteș) de stele*, adică „zodier”, identificabilă la Octavian Goga în poemul *O rază*: „Azi, suflînd, trudit ceteș de stele, / Străjerul treaz al visurilor mele, / Străjerul străbate bolta ntreagă”. Bardul ardelean modifică în

chip oniric, recurgînd la două substituiri sinonimice, expresia minusculea cores-punzătoare din finalul basmului *Călin*, unde, printre nuntași veniți „din patru părți a lumii”, ne sînt înfățișiți și „Cîtitorii cei de zodie și sagalnicul Pepele”. Cit desigur termenul simplu, extras direct din zodie, îl aflăm chiar în primele pagini ale *Amintirilor...* lui Creangă: „babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobii, toți zodierii și cărțurările ne la care căutase pentru mine și femeile bisericose din sat îi băgase mamei o mulțime de bazaconii în cap, care mai de care mai ciudate”.

În limbajul bisericesc, mai ales în mediul rustic, citeș ajunge, tot prin restricție semantică, sinonim parțial cu „fircovnic, dascăl, diac”. Tot Goga, în *Dăscălița*: „Moșnegi, cetești ai cărților din strană. / Din graiul tău culeg învățătură. / E scrisă parcă-n zimbetele tale / Seninătatea slovei din scributele”. Atît selecția unor termeni cu miresmă ușor vetustă (*Moșnegi, cetești, strană, grai, slovă, scribute*) cît și opțiunea poetului pentru un fonetism arhaic (*cetești*, cu „-e-”, în loc de *citești*) con-verg spre înfrîparea unei atmosfere în care, „vechimea se confundă, în chip fericit, cu „statornicia”, cu „dălnuirea” unor datini scumpe.

În sfîrșit, echivalența semantică dintre *citeș (ceteș)* și *fircovnic* are darul prețios de a îmbogăți conotațiile verbului *ingina* în contextul său argheziian. Căci „greierii citeți” *psalmodiază* lentă zămăslire a „plo-dului” în răvenala glicii. Cu ritmicii lor tîrît monotone, ei par a silabisi „slovele” semințelor germinînd pe brazdă: „Grilu, grilu! Cu sunetul scump, de zare aleasă!”.

G. I. Tohăneanu

○ restituire

sanda movilă
VIAȚA
ÎN OGLINZI

INTR-UN cenacul, credeau junimiștii, intră cine vrea și rămâne cine poate. Criteriul fundamental de selecție îl constituie, desigur, vigoarea estetică a operei. Dar de personalitatea fizică a creatorului, ca să folosim un termen utilizat de M. Dragomirescu, cenacul nu putea scăpa. N-au putut scăpa de „caracudă” nici junimiștii, cum au rămas tînuți în orice cenacul. Într-adevăr, care scriitor (chiar minor) nu trăiește cu convingerea că opera sa e excepțională și că nu e receptată de contemporani datorită invidiilor de breaslă, cabalelor sau insuficienței zbateri de a și-o impune? Nici unul nu renunță să scrie, chiar dacă nu e publicat și „așteaptă”, disperant de încrezător că posteritatea îi va face dreptate. Dar, la urma urmei, aceste ființe nefericite sînt de mare utilitate în viața literară în genere, într-un cenacul în special. Ei întrețin climatul literar, emulația și acea ambianță fără de care literatura n-ar putea viețui. Lovinescu a înțeles acest adevăr. De aceea cenacul său *Sburătorul* era deschis tuturor, criticul găsindu-și răgazul și răbdarea să asculte lectura, cu glas tremurat sau agresiv, a oricărui începător. În cenacul lui Lovinescu mulți au venit și puțini au plecat. Dar dintre statornici s-au impus mari valori, azi nume de căpății în literatura română interbelică. Veneau în cenacul din strada Cîmpineanu și femei (ceea ce la Junimea jeseană nu era tolerat). Cele mai multe tinere (unele domnișoare) care începeau cu versuri pentru a se cantona apoi în proză. Lucia Demetrius, Anișoara Odeanu, Ticu Archip,

*) Sanda Movilă, *Viața în oglinzi*, Ediție și prefață de Eugenia Tudor-Anton. Editura M. nerva, 1990.

MIC DICȚIONAR

INVINGĂTOR. Cine a ieșit învingător din războiul rece? Întrebarea pare retorică, deoarece răspunsul poate fi citit în toate articolele, comentariile, emisiunile radio-TV, ba chiar și în exegezele universitare din ultimul an: capitalismul, firește. Ce-i drept, din decență diacronică, nimeni nu-l mai numește așa, ci societate concurențială, liberă întreprindere sau economie de piață. Să recunoaștem însă că nu eticheta contează, ci ceea ce se ascunde îndărătul ei.

Așa să fie oare? A învins capitalismul? Cu tot regretul de a contrazice opinia comună, răspunsul meu va fi negativ. Nu capitalismul a învins, ci comunismul a sucombat — ceea ce e cu totul altceva. Cînd în mijlocul celei de a treia reprize a unui meci de box unul dintre combatanți cade secerat de infarct, victoria celui alt trebuie în orice caz pusă între ghilmele, ea rămîne doar o „victorie”. Desigur, pumnii primii de la adversar au avut și ei un rol în tragicul final, dar dacă sănătatea nefericitului sportiv era perfectă, loviturile celui alt ar fi fost mai degrabă stimulante.

Dovezi că așa stau lucrurile sînt cu zecile. Poate că cea mai elocventă o reprezintă stînieneala, perplexitatea și (hai să spunem cuvîntul) regretul cu care Vestul a primit neașteptatul cadou. Cadoul făcut, cu care încă nu prea are ce face, Zîmbetului politicos prin care majoritatea occidentalilor au salutat evenimentele năucitoare din ultimul an seamănă cu cel al soțului dintr-o piesă de Feydeau ce-și intimpină nevasta sosită cu o săptămînă mai devreme dintr-o vacanță pe care el contase intens: a fost crispat și rinjit. Iar memoria occidentală începe să secrete legitime reflecții.

Unde este zidul înalt de cîțiva metri, înconjurat de mitraliere și aparatură electronică, ideal pretext pentru

Ioana Postelnicu și, firește, Sanda Movilă. (Nu le-am citat, desigur, pe toate sburătoristele). Adesea amfitrionul le și boteza, propunîndu-le un pseudonim cu care să intre în lume. Așa s-a întîmplat și cu Maria Ionescu devenită Sanda Movilă. Ea avea aici, de la un moment încolo, un statut oarecum special, fiind soția lui Felix Aderca, personalitate puternică, bun diagnostician literar, ale cărui opinii erau mult ascultate în cenacul (inclusiv de Lovinescu), contribuind enorm la consacrarea unor cariere literare. Era mărunțică la stat, cu ochi vii dar — mărturiseau contemporanii — aprigă și tenace. Am cunoscut-o, fugitiv și întîmplător, cînd era bătrînă, obosită și tracasată în văduvia ei necăjită (Aderca a murit în 1362, pe cînd Sanda Movilă opt ani mai tîrziu, avînd 70 de ani). Părea un bibelou cu fața încrețită și pătată cu pete ruginii. Dar stia să-și apere cu demnitate dreptul de a i se reedita o carte care a și apărut la E.P.L.

Firește că Sanda Movilă a început prin a scrie versuri, publicîndu-și poeziile mai întîi în reviste pentru ca în 1925, să iasă în lume cu placheta *Crișii roșii*. Soria poezie în maniera, de pe atunci anacronică, a simbolismului tîrziu, cu motive din recuzita exotismului facil, de japonezării manieriste căutate, diafanul acuzat tînzînd spre tonurile extincției. Mare lucru nu se putea alege din această poezie, comună unei epoci și unei orientări în care autoarea nu a putut cîștiga relief, deși a recoltat și cronici amabile, chiar favorabile. O mostră îi fixează, cred, bine maniera decorativă și valoarea: „Te voi căta cu spaimă și cu ură / Atunci va trebui să te găsesc, iubire / Otrava-ți voi pica pe inimă și gură / Și voi simți cum cresc în mine abisuri, / Privindu-te murind prin voia mea stăpînă, / Tu, moartea mea înceată și absurdă, / Tu pururi rană vie, de tortură”. N-a încetat totuși să scrie poezie, publicîndu-și încă două volume în 1947, *Calătorii* și *Fruet Nou*. Dar chiar dacă registrul s-a mai purificat, semne reale de valoare a lirismului nu se lasă întrevăzute.

Era în obiceiul vremii și al cenacului lovinescian (obiceiul, valabil și în alte „case”, nu s-a pierdut nici azi) ca poezii să treacă pragul spre tînetul mai sever al prozei. Sanda Movilă a urmat și ea exemplul altora. De la o vreme revistele anilor douăzeci (mai ales *Sburătorul*), apoi cele din anii treizeci (de pildă, *Vreamea*) îi publică schițe și nu-

vele. Nu se grăbea să le adune în volum. De-abia în 1945 i-a apărut o selecție din aceste proze, *Nălucile*. Lucra, între timp, la un roman, voind să atace, curajos, genul cel mai dificil al prozei. Se întîmplă însă ca autoarea, schimbînd condeiul de poetă cu cel al prozatorului, să nu-și fi putut abandona (nici nu era posibil) și eul profund. Proza Sandei Movilă e, în consecință, inundată de lirism și se citește anevoie. S-a spus că e o proză feminină, vapoasă și diafană, amintind, la lectură, de proza dinții a Hortensiei Papadat — Bengescu, cea dinaintea *Concertului din muzică de Bach*. Argumentul nu se susține, și, cine n-o știe, proza Hortensiei din prima ei vîrstă literară s-ar fi risipit în neant de n-ar fi existat ciclul Hallipa. Primul roman al Sandei Movilă, din 1935, *Desfigurări*, sondează universul adolescentin. Eroi cu suflute în constituire, indecisi și navigatori în căutarea unei identități și a unui îns apărîndu-și puritatea personalității. Vin, cei mai mulți, dintr-o lume așezată a moșierilor de provincie și coliziunea cu duritatea vieții îi zdrobeste. Ada Udrescu iubește un tînar care, fatalitate, moare în război. Si-ar putea găsi fericirea cu un alt coleg care o adoră. Se întîmplă că nu se poate decide. Pleacă (aproape fuge) de acasă, trăiește o vreme într-un pension de maici catolice, pleacă de acolo dezgustată și se dedică vocației de pianistă. Un prim concert menit s-o consacre se constituie — datorită unei cabale — într-un eșec. Debutulată, e gata să se prăbușească. Găsește în ea forța de desprindere, își abandonează iubitul, plecînd la Paris pentru a se desăvîrși ca pianistă. Coincidența destinului e o plagă de nevindecă a acestui roman stufos. Pentru că altă eroină, Millya, prietena Adei, și ea cu iubitul mort în război, după ce credea că se adaptase bine neconvenționalului mediu studentesc, decade vertiginos, devine morfomană, sinucigîndu-se, aproape prostituată, într-un hotel din Belgrad. O altă prietenă, Coralia, deși se bucură de o anume faimă ca poetă, nu e nici ea mai fericită. Aceste debusolate (băieții nu arată nici ei altfel, sînt și dezaxate și desirarea morală le pîndește nemilos, strivindu-le. Romanul e și prea lung iar autoarea, cu lirismul ei conținut, nu poate să-i dea densitate și substanță. Pompiliu Constantinescu, amabil, observase, în cronica sa, că „toate deficiențele de compoziție și de analiză se atenuează prin capacitatea scriitoarei de a sugera o atmosferă densă de lirism”. N-are dreptate. De fapt,

avem a constata că deficiențelor de compoziție li se adaugă și cele ale unui lirism diluat, care disipează materia epică. Apoi autoarea scrie o proză așa-zicînd poematică, muțată într-o imposibilă metaforă greu de suportat. „Ada se stînsa înfiorată în brațele lui Ștefan. Gura ei arsă se ridica uscată, cerînd răcoare și răcoarea veni, dar fierbinte, ca un stigmat unic, pe ceafă, pe umeri, pe carnea ei, pentru înția oară deșteptată, pentru totdeauna”. Sau: „Eu însumi o sortisem la început morții, între două săgeți de munți, cu virfurile muțate în nea alunecînd de-a lungul lor, cu inima roșie, ochi turburi, întorși de frică”.

ARCA intruciva mai închegate se dovedesc a fi unele din nuvelele din volumul *Nălucile*. Nu-i vorba, lirismul poematic, ca și metafora, nu apăsesc. Dar pe spațiu mai mic sînt suportabile și unele bucați izbutesc sa creioneze, în crochieri răsinate, un fragment de destin, o atmosferă, un peisaj sufletec. Aș cita *rețeta se pregătește să moară*, în care relief sufletec conturat are tînăra mamă, nelericita nu numai de moartea copilului, dar de traiul ei abrutizant, căsătorită nepotrivit, la 15 ani, cu un barbat nesimțitor de 40 de ani. De asemenea citabilă este nuvela *Nălucile*. Din nervurile sau motivul acesteia (dragostea a doi frați pentru aceeași fată) s-a ivit, mai tîrziu, romanul, din 1947, *Marcel ospăt*, reeditat de autoare în 1970, cu uoare modificări și titlu schimbat (*Viața în oglinzi*). E mai voluminos decît *Desfigurări* și intruciva mai dens, deși suferința compozițională nu e vindecată. Grigore Olmazu, tînar moșier din Colțești (acest sat e mereu invocat în scrierile prozatoarei), e un tînar merit — prin cultură, talent și avere — unei cariere strălucite de avocat și om politic. O va dobindi, spre nelericirea sa. Fratele său Ion, mezinul, va deveni un mare arhitect. Fii de moșier piteștean, se vor căsători, cel dintîi cu o bogată evreică Lucia Brusia, cel de-al doilea cu italianca Gia. Grigore s-a îndrăgostit licean fiind și s-a căsătorit, în studenție, la Paris. Totul merge lin și așezat în căsătoria lui Grigore dăruită și cu doi copii. Dar, fatalitate, în timpul unei călătorii spre Franța, Grigore, ministru fiind, întâlnește o enigmatică rusoaică de care se îndrăgostește fără puțință de lecuire. E o fatalitate care va destrăma familia Gr. Olmazu. Pentru că acest erou dezorientat crede a descoperi în cumnata sa Gia o intruchipare a rusoaicei din tren, dragostea lor adulterină, indiscutabil tragică, ocupă spațiul epic al romanului. E un amor cu consecințe distrugătoare. Ca într-o tragedie antică sau ca într-un roman melodramatic, aproape toate principalele personaje mor cînd adulterul e descoperit. Mai întîi soții Ion și Gia Olmazu (ca în nuvela *Nălucile*), apoi copiii și soacra lui Grigore, soția lui, abandonîndu-l, dispăre unde va în Franța, ieșind cu totul din scenă. Rămîne Grigore, supra-viețuind inutil, un deceniu și mai bine, incapabil, deși ar fi vrut-o, să pună capăt unei existențe letargice, trăită mai mult din reminescentele trecutului. Se rețin cîteva figuri cu personalitate conturată. Jacques Bernard, Lucia, Gia, Niki și, chiar, Grigore Olmazu, cu voînța-i flască, lovit implacabil și cam stupid de un amor care îl pierde și nu se poate împotrivi destinului („Nu era cu puțință, eugată în seninat omul nostru, ca din toate femeile lumii, el să se o-prească la Gia, care era nevasta fratelui său, Ion”). Atmosfera acestui chin al încătușării și al degradării unui destin e nu o singură dată, bine surprinsă. Istoricul și criticul literar d-na Eugenia Tudor Anton, eminenta editoare a operei Hortensiei Papadat-Bengescu, cercetătoare cunoscută a operei unora dintre scriitorii cenacului *Sburătorul*, a avut inițiativa de a restitui și opera autoarei: cele două romane și volumul de nuvele. Ediția e bună iar prefața remarcabilă, deși, în multe judecări, mă despart net de colega mea de care mă leagă o amicitie (nu numai de breaslă) de — vai — vreo trei decenii. Să-i mulțumim, că are vreme pentru gesturi caritabile (o invidiez chiar), amintindu-i că îi aștept, cu stimă recunoscătoare, următoarele volume ale ediției Hortensia Papadat-Bengescu.

munca proprie — cu atîta convingere predicată altora. Au de ce să se întoarcă la Sartre și la o nausă metafizico-politică.

În fapt, Occidentul liberal n-a mișcat un deget pentru ca Estul să se elibereze. Dacă la baza spectaculoasei răsturnări a stat ceva, atunci au fost deceniile de suferință și de experiență a tragediei pe care niciodată omenirea — în epoca modernă — n-a experimentat-o cu asemenea intensitate și pe o asemenea întindere spațială și temporală. Ceva e și mai grav: dacă în Europa s-a prăbușit comunismul, în schimb n-au dispărut în nici un fel și cauzele care au dus, în urmă cu un secol și jumătate, la apariția lui. Capitalismul s-a ameliorat, indubitabil, dar nu și-a pierdut vîna mortală ce a făcut ca milioane de oameni să se drogheze cu euforizantul mediocru al gîndirii lui Marx. Cum se cheamă această vîna mortală? Indiferență criminală. Indiferență față de cei slabi și umiliți, indiferență față de natura exploatăată sălbatic pînă la pragul catastrofei mondiale, indiferență față de tot ceea ce depășește prezentul imediat, indiferență față de popoarele nefericite, de care uneori te despărțea numai firul subțire al frontierei comune. Va duce această vîna nevîndecată la apariția unui nou Marx? Să sperăm că doar peste un secol.

Vîna poate fi răscumpărată și într-o zi, poate, ștersă prin experiența de suferință, speranță și înțelepciune acumulată timp de decenii în partea cea mai oropsită a Europei. E simplu, și neașteptat: doar aici s-ar putea năște o nouă lume.

Pentru moment, să savurăm miracolul: sfîrșitul primului război în care a existat un învins, dar n-a fost, din fericire, nici un învingător.

Mihai Zamfir

Pe uscat și pe ape

Pe uscat și pe ape urmele tale adinci, urmele tale ca niște cuvinte ieșind din versurile grecilor antici cind eu număr în poemul de dragoste silabele care ți-ar sta bine pe gură cind ai șopti ceva nedeslușit ca singele revărsat în obraz ca o erupție de maci într-un cimp galben de griu. Așa, desigur, prin orașul nostru circulă zvonul că prin cărți minulele tale culeg flori pentru o altă cunună. Cine ? Doar un oator surd să-și fi încrustat

cuvintele

în scoarța unui poem retoric și de acolo toți să fi înțeles că iarna aceeași va fi ca o carte nescrisă din care va ieși povestea ta, om singur, femeie singură, — sau pur și simplu te aștept în bibliotecă în timp ce în coșul cu mere viermele deja roade în noi — peluza unor ochi care citesc apele, uscatul...

Poate

Poate. Toate aceste nimicuri fac grămjoara din care-mi scot zilnic miinile, banii cu care-mi întrețin familia, plăcurile către prieteni, istoria de fapt, — dar nu-i nimeni nefericit, în imaginația mea zburdă copii, eu le arăt pe cer umbra lui Dumnezeu și ei își aruncă zmeul în brațele lui de apă, între lacrimile care spun că ei vor fi primii nefericiți de aici înainte. Ce să fac eu, ce să fac, dacă mi-e dat să știu că miine în colțul străzii piciorușele acestei fete vor fi zdrobite de roți ? Sint eu bucuros de acest lucru ? ! Pot trăi fericit ? Nu pot face nimic. Chiar, mai mult decît atît, rid, mă joc cu ea, îi arăt drumul spre casă, care trece prin acel colț de stradă...

Prin jungla de celuloză

Vii tu să mă salvezi. Dar nu știi mai nimic despre primejdiile care

mă pindesc.

Stai lângă mine ca o floare decorativă, exotică, fără pic de suflet,

fără

dragostea pe care o au copiii pentru păpuși. Ascultă-mă : ia trenul și călătorește în țara în care aș fi vrut să ajung, fă acolo din frunze, din marmură, din ce-ți stă la îndemină, dar fă chipul meu și aruncă-l pe ape. Voi ști c-ai ajuns și voi putea cobori liniștit în cimitirul de cărți despre care încă nu ți-am spus nimic — acolo voi învăța să vinez lei, prin jungla de celuloză...

Ei și...

Ei și dacă se tot zvonesc fel și fel de lucruri despre felul

cum dispari și apari

în poemul pe care-l tot scriu. Unii se vor bucura să poată jupui

cîte un vers,

să găsească printre tropi chipul tău speriat printre flori de

romaniță și spini,

alții se vor mulțumi cu poezia pe care au tot așteptat-o ani la

rînd — însă

în bucătăria mea mică, unde fierb toate pînă noaptea tirziu,

versu apare pe furiș cînd și cînd, în mașina de scris, ca o

pianină mecanică

între borcanele de gem și zacuscă. Totuși ei cred că eu

n-am altceva de făcut și pur și simplu scriu ca să-mi treacă viața

în care nu prea am avut încredere. Viața oricum trece, de scris

însă nu știu

dacă tu mă vei înțelege că așa mă apăr de ei, că numai așa singele

meu

se oxigenează, inima bate în piept poemul pe care-l trăiesc, viața

pe care ei o rivnesc

și-n care nu poți trăi decît tu, mușcată înflorind iarna în

fereastra de gheață.

În stînga și-n dreapta

Peste acoperișurile ușoare și reci vine iarna pe care o voi introduce în mașina de scris și-ți voi scrie pe ea stolul de ciori cîncănind deasupra ariei de porumb, în gara mărfurilor îndreptate

spre Est dar

poemul meu nu vrea mai mult decît să-ți arate

în catedrala pustie gura mutului înleștat pe cîntec, mintuirea

ca un planor peste cîmpul plin cu vite — aproape de tot abatorul,

dira de singe pe minuța ta zgiriată de trandafiri...

Mihai, fratele meu

El stă în fața lui Ovidiu și tristețea îi joacă aureolă în jurul frunții ; briza îi răsfoiește cărțile pe care le tot citește înaintînd în mare. N-are vise, nici lacrimi. Cînd era mic mama îl ținea în lanul de porumb pînă asfîntea soarele deasupra frunții lui ; acum soarele îi iese din marea pe care toate speranțele se duc.

El stă și citește lângă Ovidiu, exilat, singurătate de cititor la Pontus Euxinus, fără grija de a scrie un rînd mamei, femeie singură într-un cimp pustiit, ars de secetă — apele și pămîntul...

Scrisoare către Miss

MINUNAT să fii liber și să mănînci salam de vară, pe săturate ! În fine, după atîția ani poți să te uiți la televizor ca orice om liber și pentru că, din întîmplare, am dat de imaginea ireală a unei adevărate Miss (made in Romania) a tuturor continentelor — deci nu e vorba de Miss Mississippii — am zis să-mi dau și eu cu părerea, cu atît mai mult cu cît, la o adică, asta nu are nici o importanță.

Punînd, ca-n fiecare seară, degetul la timplă m-am întrebant : de unde naiba are domnișoara asta frumoasă apă ca să se spele pe miini și pe față, pentru că, nu-i așa, ca orice Miss, trebuie să doar-mă dimineața pînă mai tîrziu și, știți dumneavoastră, apa se mai și oprește ? Dar toaletele ? Ca să nu mai vorbesc despre alte lucruri ceva mai delicate, fără de care nici măcar Miss Univers n-ar putea, din păcate, să se arate în lume ?

Eu n-o cunosc pe Miss a tuturor continentelor dar cred că ar putea să ne spună, cu mina aceea care te face să crezi că ești pe altă lume, ce gust are salamul de vară și în cîte feli se poate găti, ca să-l poți minca, într-adevăr, pe săturate.

Nu e nici o glumă, am văzut femei desperate care îl pot prepara (ce cuvînt !) în zeci de variante, numai și numai pentru a întreține iluzia că acest aliment este comestibil. Ar putea Miss a tuturor continentelor să ne facă, prin orice mijloc ar dori, să putem minca așa ceva, fără să mai facem mutra aia de oameni nefericiți ? Și cît timp ?

Aș vrea să corespundez cu Miss toată viața, promițîndu-i că n-o să mai pomenesc niciodată de alimentul acela nesuferit ; e, într-adevăr, o fată fermecătoare și, de fapt, nici nu mă interesează dacă are acasă apă suficientă ca să se spele pe miini și pe față, așa ca o fată frumoasă ce este.

Altceva mă interesează : avem nevoie de Miss ca o dovadă vie că aproape oriunde în lume minimul confort nu este o convenție ci face parte dintre lucrurile absolut normale ale civilizației, din moment ce a fost posibilă această gratuitate, de a alege fata cea mai frumoasă din lume din cea mai săracă țară a Europei.

Îmi pare rău pentru Miss și pentru frumusețea ei insolită dar asta-i situația ; odată ajunsă pe cel mai înalt podium ar putea, într-o bună zi, să încurce țările, continentele cu care a trebuit să se lupte.

Dar e minunat să fii liber și să nu știi ce să faci cu libertatea ta ; de aceea am hotărît să-i scriu ; cui folosește această libertate atîta timp cît prezentul e ipotecat și asta pentru foarte multă vreme ? Și, apoi, sunt mai multe feluri de a fi liber ; nu insist !

În fiecare dimineață mă întîlnesc cu un domn îmbrăcat în negru care mă privește drept în față. Știți cine e ? E bietul meu viitor, ceva în genul unui bătrîn plicticos căruia nu-i scapă nimic. Degeaba îi vorbesc de Miss, nu-l interesează. Îl aud grăind despre libertate și nu-mi vine să cred ; de unde știe omul asta, asemeni lui Mefisto, că eu n-am ce să fac cu libertatea mea ? Nici măcar nu vrea să facem un tîrg, un pact, să-i dau, adică, libertatea asta a mea, semănînd cu un tub de pastă de dinți folosit, pentru un lucru mai de preț : o viață normală !

De fapt, nici nu-i cer prea mult și, totuși, bătrînul ăsta fardîndu-se ca-n celebra povestire a lui Thomas Mann, nici nu vrea să audă, dar să mai și cadă la învoială. Pentru el libertatea are un singur sens : să trăiești omenește.

În asemenea momente mă întreb exact ca-n filmele cu Stan și Bran, la ce

naiba folosește libertatea asta a mea, dacă nici pe bătrînul ăsta nu-l interesează ? Și de ce fac eu atîta caz de ea ? Poate că nici Miss n-ar putea să răspundă la o întrebare atît de simplă.

În jurul meu viața a reînceput să se desfășoare cu aceeași normalitate a deriziunii ; privațiuni de tot felul ca-n bancurile cu Bulă (despre care nu mai știu absolut nimic), mici compromisuri pentru aceleași și aceleași elanuri bine temperate alimentare, din nou schizofrenia acceptării infinite a situației, aceeași dezarmare.

În curînd, Miss, va fi solstițiul de iarnă (fără insinuări). Eu, unul, Miss, îl aștept cu sufletul la gură și încerc să înțeleg cîte ceva din tot ce se va petrece acolo sus unde, bineînțeles, cineva te iubește. Cum va să fie ? Ce se va mai petrece cu noi ? Va fi bine ? E singura întrebare care ne interesează pe toți.

Acești oameni care își duc târguilele cu prețul unor mari umilințe și-au zis, pe bună dreptate, anul trecut, că și-au luat rația de libertate. Atunci, ce mai vor ? Atunci, Miss de ce au fețele cenușii, exact ca-nainte, de ce au uitat atît de repede să se bucure de viață și de ceea ce au hotărît că era dreptul lor ?

Eu îmi beau cafeaua (prima cafea liberă) și-i privesc cu aerul că înțeleg cîte ceva din această luptă cu promiscuitatea vieții dar întotdeauna viața îi învinge ; de ce, Miss ?

Un singur român a avut inspirația, imediat după Revoluție (alt cuvînt nu găsesec) să spună cu acea distanțare sarcastică : „Acum în România sunt posibile toate iluziile“. Nu mai comentez ! Habar n-ai, Miss, că grecii au scos din punitiva cutie a Pandorei, ca pe ultimul lucru oribil, speranța, ca și cînd aceasta ar fi cel mai mare viciu. Acești oameni, Miss, care și-au luat rația de libertate, au luat, în același timp, din același loc, și rația lor de speranță. Ca pe un viciu.

Dar, se pare, că au luat rații duble, triple, să le ajungă, cine știe, toată viața ; că dacă tot se dă, să ia, să fie acolo în casa de lut a omului, speranța, un fel de codoasă.

Cam asta e situația, Miss, dar n-a fost să fie așa, speranța nu folosește decît celor disperați și, de cele mai multe ori, nici măcar lor ; speranța asta seamănă, mai degrabă, cu cianura, cu șoricioaica, cu soda caustică (nu se mai găsește). Părem, dragă Miss, niște sinucigași ?

Și, pentru că tu, dragă Miss, ești ca și scăpată de această lume a deriziunii (eufemism) poți să fii sigură că-ți va fi bine ; lumea te va uita, Miss, așa cum se întîmplă întotdeauna și tocmai din cauza asta ți-am scris, ca lumea să nu te uite.

Vrei nu vrei, pur și simplu te-ai născut din această lume bolnavă, cea mai frumoasă fată a continentelor ; nu e grozav ? Dintr-o lume atît de plină de păcate să se nască — odată la o mie de ani — o fată așa de frumoasă ? Cum s-a întîmplat acest miracol ? Și apoi, șansa nu e de găsît, cum foarte bine știi, în tot locul. Cu atît mai mult aici !

Probabil ai să fii, în cele din urmă, manechin, așa cum își dorește orice fată frumoasă, cu aerul acela profesional (se plătește fabulos) dar, deocamdată ești Miss a tuturor continentelor, născută într-o țară epuizată, stoarsă, încît, pentru oricine, paradoxul poate fi ușor la îndemină.

Cît despre minunatul nostru salam de vară nu voi mai sufla nici un cuvînt. Dragă Miss, nu mai vreau să-ți amintesc de asta, nu vreau să te fac de ris. Îmi voi ține gura, așa cum am făcut-o atîția ani. Nici un cuvînt. În asemenea situații pînă și muzele trebuie să tacă.

Vasile Petre Fati

Portretul unui armean

VA VOI împărtăși cite ceva din cele auzite de la H. Dj. Siruni, de la a cărui naștere s-au împlinit 100 de ani. Precizez că, deși prieten cu ilustrul armenolog care a fost, mulți ani, Președinte al Asociației Române de Orientalistică, și deși eu înșiși de origine armeană, trebuie să mărturisesc cu rușine că nu știu decît cîteva cuvinte armenesti. Ca atare n-am avut acces la opera în limba armeană a lui Siruni. Mă voi strădui ca atare să chitiez doar un portret moral și spiritual al acestui armenolog care a scris norm și în românește.

Nu lipsit de oarecare trufie și ambiție, deobște indispensabile pentru oricine vrea să întocmească o operă de mari dimensiuni, Siruni și-a trăit viața cu direcție și spirit de sacrificiu, muncind neostentat în bibliotecă, iubitor neclătinat al celor două patrii: cea armenescă și cea românească (de adopție) pe care le-a îmbrățișat cu dăruire și înflăcărare. S-a mulțumit cu un trai modest (în unele epoci chiar prea modest) în căsuța umilă din strada Vaselor, în a cărei mansardă înfășurată de cărți și documente a lucrat împătimit, lăsînd o vastă operă.

Siruni știa să-și primească vizitatorii cu amenitate și dăruire, cucerindu-i cu vorbirea lui sfătoasă, dădora de considerații despre oameni, cărți și timpuri istorice. A trecut prin grele, cumplite încercări.

E locul să spun că Siruni a avut printre cîntărilor români foarte mulți prieteni și admiratori.

Cel pe care-l îndrăgise cu venerație și recunoștință era Nicolae Iorga, pe care l-a slujit cu devoțiune tălmăcindu-i documente, texte armenesti și turcești privind Istoria Românilor.

La 80 de ani și mai bine Siruni avea o memorie perfectă a numelor și descriptorilor sale. În pofida contrarietăților ce nu l-au cruțat, omul acesta a lăsat, cu duimul, lucrări publicate și nepublicate. Nu-l displacea taifasul. Dimpotrivă. Era deajuns să-l întrebi ceva că te purta în zbor de pasăre de la monografiile pe care le-a închinat lui Zohrab, Tumanian și Manuc Bey la volumele ce tratau despre Istoria Armenilor din sud-estul Europei, a diferitele rîte opuri de armenologie ce urmau să apară la Erevan, Beirut, chiar și la Lisabona unde-și are sediul Fundația Gülbekian.

Fără să aibă suflul de genialitate al lui Nicolae Iorga, Siruni avea o deconcertantă putere de muncă și un simț special de a se descurca între hîrtoage vechi, descifrînd scrisori sau testamente, documente oficiale sau neoficiale, resuscitînd o lume, epoci revoluate. Știa de oate și din toate timpurile, de la relații istorice riguros verificate la un noian de lucrături de culise. Deținea cheia multor întimplări aparent obscure, a multor mistere pe care le pătrundea, le despleta și le lumina scoțînd ca dintr-un sac fără fund amănunte rămase necunoscute, scurse prin pivniți, pod sau arhive uitate pe care le-a tot investigat cu o misuitoră pasiune pentru ce e vechi. Pe easupra a fost și poet. Și omul avea un armec deosebit.

Siruni a fost departe de a fi un șoașec de bibliotecă. A avut o viață aprigă, artunoasă.

În 1908 a fost arestat în ultima clasă la Petronagan, cel mai mare colegiu armean din Constantinopol în acea vreme, fiind suspectat că unelțește împotriva statului turc în vederea cuceririi mai multor drepturi și libertăți pentru poporul armean. Fusese interceptată o corespondență cifrată primită din Filipopol (Plovdiv) în care figura și numele lui Siruni. Ar fi urmat condamnarea la moarte.

Asta seamănă cam cu ce păteau în secolele trecute bieții ardeleni sub austro-ungari și nu de mult unii români cu adevărat patrioți în propria lor țară sub irigă stăpînire comunistă.

Murad și adoptată de Abdul Hamid fusese suspendată de ultimul chiar în anul adopției ei, sub motiv că Turcia nu e coaptă pentru ea. Rusia și Anglia amenințînd în 1903 cu împărțirea Imperiului Otoman, Abdul Hamid reproclamă constituția pe care o suspendase. Acest eveniment a coincis cu judecarea în ultimă instanță a celor șase acuzați pentru uneltire (cinci armeni, printre care Siruni, și un turc ce făcea parte din Junii turci liberaliști), urmînd ca toți să fie condamnați la moarte. În timp ce ședînd de judecată avea loc, din uliță se auzi manifestările de entuziasm a multîmii care în rumele libertății statuate de-o nouă constituție liberală în Turcia pătrunse în sala Palatului de Justiție și eliberă pe tinerii din boxă, între care — după cum am spus — figura și Siruni.

După intronarea regîmului comunist în România, vreo 24 armeni anticomuniști au fost piriți de conaționalii lor fanatici la Ambasada sovietică, arestați, condamnați de K.G.B. în Rusia și expediați vreo zece ani în Siberia la muncă grea. Printre aceștia a figurat și Siruni. Cam jumătate din cei 24 nu s-au mai întors.

Siruni a scăpat și de astă dată cu viață, dar după cite suferinți!

Această a doua salvare de la moarte ca prin miracol seamănă într-un fel cu păntia lui Dostoievski, care, dară nu mî-nșel, se găsea în fața plutonului de execuție în momentul în care a venit ordinul salvator de comutare a pedepsei. Un fleac de întîrziere a receptării ordinului și magnifica operă dostoievskiană n-ar mai fi existat pentru posteritate.

În timpul marelui din primul război mondial cînd un milion și jumătate de armeni au fost exterminați de turci, Siruni a locuit timp de patru ani într-o mansardă cu teama de a fi descoperit în orice moment și ucis. Se pare că un turc de mare omenie l-a găzduit și l-a salvat.

Abia după 1918 a putut ieși din ascunzătoare, refugiindu-se în atît de ospitaliera Romînie.

În ciuda acestor zdruncinătoare vicisitudini, Siruni și-a păstrat echilibrul, luciditatea, curajul și entuziasmul, o exemplară putere de muncă pentru salvagardarea și valorificarea patrimoniului spiritual al Armeniei. Îmi spunea odată că trebuie să trăiești ca și cum în orice moment ai putea muri. Și să lucrezi în consecință cu sîrg și înflăcărare. Nu să amii ceea ce-ți propui să faci închipuindu-ți că ai avea încă timp destul să realizezi.

La 82 de ani Siruni era încă plin de entuziasm și-mi arăta manuscrisele, ca și fișele puse, stivă, în ordine așteptînd finisarea sau elaborarea.

A publicat enorm. 400 titluri (numai scrierile în limba română) au figurat în cererea de intrare în Uniunea Scriitorilor Români, uluindu-l pe Zaharia Stancu, atunci președinte al uniunii. „Acesta a făcut atunci remarcă” — îmi spunea Siruni nu fără un dram de vanitate — că „numai Victor Eftimiu m-a întrecut într-o cerere similară”.

Pînă ce Uniunea Scriitorilor i-a dat lui Siruni o diferență de pensie au trecut cîțiva ani buni, astfel că abia în ultimii ani de viață omul a beneficiat de un surplus la pensia modică pe care o avea.

E adevărat că Siruni avea mulți prieteni și admiratori, dintre care unii mai avuți care-l ajutau bănește pentru ca bătrînul armenolog să se ocupe exclusiv de finisarea multilelor lucrări la care lucra simulan și fără preget. Rasturile acestui neobosit cercetător erau pline de materiale neprelucrate de al căror secret el singur știa să dea precizări. I-am reproșat de multe ori că nu-i alege un secretar pe care să-l inițieze în roșul scrierilor și fișelor sale. Au fost cîteva tineri care ar fi fost incantați să-l ajute pe Siruni. Omul acesta atît de inteligent și toabă de carte, de cunoscînt, n-avea de gînd să încredințeze altcuiva tot ce acumula cu trudă și fervoare. El nu-și dădea seama că i-ar trebui încă o sută de ani ca să-și prelucereze toată agonisînța. Or, zilele îi erau numărate, cu oricîtă sănătate l-ar fi dăruit Dumnezeu. Cu un ochi de altfel nu vedea, iar cu celălalt se descurca numai cu o lentilă de 14 dioptrii. Și totuși așa a lucrat întruna pînă ce o boală de inimă l-a doborât.

Avea aproape gata scrisă o istorie a armenilor din Constantinopol din care s-a și tipărit la Beirut o parte. Era alarmant că unul din volume se rătăcise, respectiv manuscrisul pe care nu-l mai putea reface așa ușor.

I s-a tipărit și un volum închinat lui „Nicolae Iorga văzut de un colaborator”. Acesta era titlul.

Toată corespondența lui Siruni cu Iorga a dispărut o dată cu cele șase lăzi în care erau tot felul de documente, lăsate toate în păstrarea Bibliotecii armenice din București, în absența proprietarului condamnat și internat într-un lagăr din Siberia.

După întoarcerea din Rusia a lucrat la o monografie despre Manuc Bey care urma să apară în două volume compacte, dar această lucrare, care conținea un vast material salvat de Siruni din proprietățile din Basarabia ale lui Manuc, n-a apărut. În schimb o scurtă biografie a lui Siruni despre Manuc Bey a fost publicată în „Revista Istorică”. Ștefan Ionescu a alcătuit o amplă și extrem

de sugestivă evocare a lui Manuc Bey după indicațiile lui Siruni.

Toată agonisita de pasionat cercetător a lui Siruni se află la ora actuală la loc sigur, la Arhivele Statului. Urmează să se ivească cineva care cu aceeași osîrdie și pricepere ca Siruni să se ocupe de prelucrarea în continuare a materialului existent.

Siruni era și un inepulzabil depozit de amintiri. Într-o bună zi, printre altele, mi-a vorbit despre un album care i s-a propus spre cumpărare de un anticar de pe Calea Victoriei, pe nume Kehayoglu. Acesta cerea pe album 1500 lei. Era prin 1939. Nicolae Iorga aflînd de asta de la Siruni, îl sesizează pe generalul Radu Rosetti, care atunci era director al Bibliotecii Academiei. Generalul spune că n-are bani pentru cumpărări de cărți, că de altfel el a adoptat deza lui Bianu care spunea: „Cer, cersesc și fur” sru — după vorba franțuzească — „Prendre, ne jamais rendre et toujours prétendre”. Rosetti aștepta așadar ca albumul să fie donat Academiei. Numai că anticarul a refuzat să-l doneze și l-a vîndut ungurilor pe 3000 de lei. Ungurii fuseseră informați că albumul conținea două hărți de mare însemnătate privind Ardealul dintre care una indica prezența pretutindeni pe pămîntul transilvan a elementului valah. Siruni care tratase problema avusese însă grijă să facă o copie fotografică după hărțile cu pricina pe care le-a dăruit lui Nicolae Iorga, acesta amuzîndu-se copios de istețimea lui Siruni.

INTREBÎNDU-L odată de valorile universale pe care le-a dăruit Armeniei culturii și artei în genere, Siruni s-a referit la arhitectura armeană, la miniaturile care sînt de o uluitoare frumusețe. În ce privește arhitectura, unii cunoscători în materie — ca de pildă, Strzygowski — susțin cu argumente de specialitate că arhitectura bizantină este tributară arhitecturii armenesti. În domeniul literaturii s-au afirmat Henry Troyat de la Academia Franceză; profesorul Charles Dedeian de la Sorbona; dramaturgul Louis Verneuil, soțul Elvirei Popescu; bizantinologul Sirarpi der Nersesian; dramaturgul Adamov; Mikel Arlen Saroyan; în muzică Hacıaturian; ca regizor și actor Pitoeff, tatăl Georges, fiul Serge; Ruben Mamulian, care a fost printre primii regizori de film etc. etc.

Amintindu-mi pe cei citați Siruni tot căuta călăutul său în care însemnase numele armenilor care prin talent, prin strădanie deveniseră notorietăți în diferite țări. I-am spus că-mi sînt destui cei numiți mai sus. Bietul om începuse să se enerveze că nu-și găsește călăutul care ar trebui să zacă acum la Arhivele Statului.

Siruni se minuna de puterea creatoare a unui popor hăituit, urgisit de contrarietăți, lovit adeseori și măcinat de cascada unor bestiale năvăliri, făurînd împotriva piedicilor o cultură majoră în epoci în care trebuia să suporte dominația politică a persanilor, arabilor, turcilor...

Siruni mi-a spus de numeroase ori că Grigore din Narek a fost în secolul X un geniu universal pe care poporul armean l-a dat literaturii și spiritualității. Ca să mă conving mi-a încredințat „Cartea de rugăciuni” tradusă în limba franceză.

Aceste rugi oglîndesc o amănitoare,

fertilă imaginație și o combustie sufletească a autorului. Ca cititor nu m-am putut înălța însă la nivelul trăirii autorului. Erau însă unele imagini și idei care dădeau cîștig de cauză afirmației lui Siruni. De pildă, Grigore din Narek are o imagine tot alit de plastică și elocventă ca cea a lui Pascal, a cărui definiție „omul, această trestie gînditoare” poate rivaliza cu sumbra definiție a lui Grigore: „omul, cenușă gînditoare”.

PRIN noiembrie 1971 Siruni a fost la Iași, la un congres al „Asociației de Studii Orientale”, vorbind acolo despre vechimea armenilor în Moldova. Dacă am reținut bine, el a stabilit (nu știu cum) că Biserica armeană din Botoșani e din 1350, cea de la Suceava din 1325, cea de la Iași din 1390, așa încît aceste date dovedesc după el că armenii s-au așezat prin părțile acelea mai demult, de îndată ce s-au încumetat să clădească biserici. Siruni credea că înaintea clădirii bisericii de azi din Iași trebuie să fi existat alta. Ceea ce dovedește că la Iași exista atunci așezare urbană încă dinainte de secolul XIV, de îndată ce armenii, popor cu vocație comercială (și nu numai atît) s-au stabilit acolo. Siruni punea atîta nobilă pasiune în aceste afirmații și deducții încît eu însumi care ascultam fără deosebit interes ascemenea constatări și concluzii mă trezeam captat.

LA ÎMPLINIREA vîrstei de 80 de ani Siruni a fost sărbătorit în București (în sala din strada Biserica Amzei prin inițiativa Institutului de Studii Orientale); la Beirut (în absența sărbătoritului); la New York (tot în absență); la Paris (unde Siruni a fost prezent) și mai tirziu în Armenia.

Cînd s-a întors de la Paris mi-a spus că n-a putut vizita orașul din cauza festivităților în cinstea lui, precum și a vizitelor nenumărate ce i s-au tot făcut, unii vrînd să-l revadă, alții să-l cunoască.

LA 81 DE ANI Siruni ținea cu orice preț să plece în Armenia unde era invitat spre a fi sărbătorit. Deși bolnav, întîmpinînd opoziția celor apropiați, cu o extraordinară tenacitate, Siruni se agăța de hotărîrea sa și a realizat-o. Iată ce înseamnă forța de atracție a patriei. Dar Siruni avea atunci două patrii și — în pofida celor din Armenia care-l împlorau să rămînă la Erevan, recunoștința și dragostea pentru noua sa patrie România îl fac să refuze cu obstinație orice propunere, întorcîndu-se în căsuța lui din strada Vaselor 8, în mansarda lui de lucru, printre prietenii din România care-i respectau munca și-l admirau fără preocupări.

Omul acesta, care pe lîngă multe neazuri, a avut și multe bucurii, satisfacții și care ardea de dorința de a rămîne încă în această lume spre a-și desăvîrși opera, s-a prăpădit curînd după aceea, în 1973.

S-a prăpădit? Un fel de a spune. Iată-l reînviat aici prin scrisul și admirația noastră și dacă-l adevărat ce afirmă Maxim Mărturisitorul că (citez): „Armenia se tălmăcește prin «așezarea păcii» și acumularea virtuților”, ei bine, H. Dj. Siruni se află acum chiar acolo unde e pacea.

Arșavir Acterian

Ion IOANID

ÎNCHISOAREA NOA

● **PUBLICĂM** în acest cadru fragmente dintr-o vastă lucrare memorialistică (peste 2000 de pagini!) intitulată *Închisoarea noastră* cea de toate zilele. Autorul ei, Ion Ioanid, a încredințat-o editurii Albatros, unde urmează să apară, în mai multe volume, anul viitor.

Ion Ioanid este un nume cunoscut în România, dar, pînă azi, doar ca nume al unei voci. O voce deseori auzită, în ultimii douăzeci de ani, de milioanele de ascultători ai postului de radio Europa liberă.

Această voce ne va vorbi acum din paginile unei cărți: despre oameni și fapte din acest veac, despre autor și despre experiențele lui de fost deținut politic în închisorile comuniste.

Cavnic, Aiud, Oradea, Pitești, Jilava, Salcia, purtat dintr-o incintă a ororii în alta, pe parcursul a doisprezece ani, între 1952 și 1964, un itinerar și un timp care fixează bornele arhipelagului românesc al gulagului.

Jurnalul de detenție al lui Ion Ioanid impresionează prin amplitudine, prin dimensiunea de frescă. Am putea spune că este atotcuprinzător, în sensul că se deschide atît către marea istorie cît și (mai ales) către istoria mărunță, către omenescul cotidian. Fără preocupări de meșteșug literar, dar cu neîndoielnice efecte expresive, autorul depune o grăitoare mărturie despre viața captivă de toate zilele. Acesta este principiul după care se conduce: să-și amintească și să consemneze noianul de întâmplări astfel cum i-a fost dat să le trăiască, fără ierarhizări după ordinea importanței. Să mai observăm lipsa resentimentelor, a recriminărilor, a gesticulației acuzatoare. Acest om care a trecut prin infern își amintește fără crispări avaturile.

G. DIMISIANU

VAGONUL penitenciar fiind atașat la coada garniturii, se afla oprit la o oarecare distanță de peronul gării din Pitești.

Transbordarea în duba automobil s-a făcut în condiții mai dure și mai brutale decît la urcarea în vagon, la București. Gardienii penitenciarului, veniți să ne ia în primire, s-au întrecut în răcnete și injurături, împingindu-ne cu sălbăticie spre camionul „Praga”, carosat în dubă de transportat deținuți. Erau întotdeauna nervoși cînd aveau spectatori.

Cu toate că la o distanță de aproape 50 de metri de gară, spectacolul se desfășura sub ochii lumii de pe peron. Furnicarul de oameni din stație știa ce se petrece, și ca sub efectul unei baghete magice, își încetase forfota. Toate fețele erau întoarse spre noi.

Sub privirile acestei mulțimi mute, zgomotul lanțurilor noastre și răcnetele gardienilor sunau aproape indecent.

Sensibili la toate nuanțele ce se manifestau în comportarea gardienilor față de noi, primirea din gara Pitești ne-a pus pe gânduri. Aici nu părea să mai domnească

atmosfera din Jilava, unde ne bucurasem de o intenție vizibilă a administrației de a elimina brutalitățile și de a crea impresia unui regim de „oarecare legalitate”, cum se exprimase chiar tînărul procuror care ne vizitase în celulă.

Cu trei ani în urmă, cînd intrasem prima dată pe poarta închisorii din Pitești, fiind izolat într-una din celele servind de „prea-plîn” Securității din oraș, al cărei local devenise neîncăpător, nu știam nimic despre cele ce se petrecuseră în acest penitenciar. Între timp, îmi complotasem această lacună din cultura mea generală de pușcărie, și acum, la gîndul că aveam să intru din nou în temnița între zidurile căreia se petrecuseră grozăviile „reeducării”, nu-mi puteam stăpîni un fior de spaimă. Toți eram persecutați de acest gînd, ca de un viș urit, pe care nu-l puteam îndepărta din minte.

Nuanța mai dură ne care o sesizasem în comportarea gardienilor la coborîrea din tren a făcut să crească îngrijorarea pentru ce ne va aduce viitorul și să fim și mai obsedați de amintirea „reeducării”.

Pe tot parcursul, nîmă la penitenciar, în dubă, se lăsase o tăcere apăsătoare.

Coborîrea din dubă, intrarea pe poarta închisorii, formalitățile de încarcerare, percheziția, predarea bagajelor și repartizarea în celulă, s-au realizat tot sub acompaniamentul corului de răcnete și injurături al gardienilor.

Temerile noastre se dovediseră justificare:

Era limpede că aveam să regretăm regimul din Jilava! Mai rămînea de văzut, în ce măsură.

NE AFLAM într-o celulă de tranzit, fără paturi și fără saltele, numai cu o tinetă într-un colț. Era neîncălzită dar din fericire, pe jos nu era ciment, ci dușumele de scindură.

În afară de noi, cei veniți de la Jilava, în celulă se mai aflau cîteva persoane, venite cu o zi sau două înaintea noastră, cu alt transport de deținuți.

A doua zi dimineața, la ora „numărului”, Titu Coșereanu i-a amintit ofiterului de serviciu că nu ni se scosese lanțurile de la picioare. Răspunsul a fost un ris batjocoritor și usa trîntită în nas.

Atitudinea ofiterului nu ni s-a părut a fi un semn bun.

De obicei, după sosirea la destinație, scoaterea lanțurilor care ți se pusese pentru transfer făcea parte din formalitățile de încarcerare în noul penitenciar.

Chiar în ziua aceea, cînd am fost mutați din camera de tranzit, m-am lămurit de ce nu s-au grăbit să ne taie lanțurile.

Cam ne la ora prînzului, am fost scoși pe coridor.

Un ofiter ne-a verificat datele personale din dosare și ne-a împărțit în două grupuri. Primul, în care se afla Ion Vorvoianu, a fost îndrumat de gardieni spre scările ce duceau la etaj. Cei patru sau cinci rămași, între care Titu Coșereanu și cu mine, am fost conduși chiar de ofiter, spre subsol.

Criteriul de selecție l-am aflat mai tîrziu: cel cu condamnări sub 20 de ani erau încarcerati în celele de la parter și etaje, iar cei cu condamnări peste această limită, în secția de la subsol.

Cînd am relatat despre prima mea sedere în închisoarea din Pitești, în 1952, am arătat că penitenciarul avea forma literei T. Ofiterul ne-a condus pe scări pînă la grilajul de fier, care închidea accesul spre coada T-ului.

Aici începea secția celor cu condamnări mari.

Gardianul de serviciu ne-a deschis grilajul. Am pătruns într-o sală, cu ciment pe jos, lată de vreo 6 metri și care se întindea pe toată lungimea acestei aripi a clădirii.

În peretele din dreapta, sus, la înălțimea capului, o singură fereastră dădea spre o curte interioară, chiar la nivelul solului.

Iluminatul sălii era asigurat de două becuri destul de slabe, aprinse zi și noapte. Pe fiecare parte a sălii se vedeau cîte două uși. În total deci, 4 camere, toate mari, dar de dimensiuni diferite.

După ce ne-a mai cercetat odată dosarele, ofiterul mi-a strigat numele și mi-a spus să-l urmez.

M-a dus la prima ușă din stînga și înainte de a-mi fi avut timpul să-mi iau rămas bun de la Titu, am fost împins în cameră.

Încăperea în care intrasem era atît de sumbră, încît mi-a trebuit un timp de adaptare, ca să pot distinge ceva în jurul meu.

Primele simțuri cu care am luat contact cu mediul înconjurător au fost: mirosul și auzul.

Cu toate că amalgamul de mirosuri de tinetă, de corpuri nespălate și de D.D.T. nu mai mi-era străin, o duhoare neobișnuit de grea și fetidă mă izbise de cum intrasem.

În timp ce căutam să-mi obișnuiesc ochii cu întunecimea încăperii, am simțit cum în jurul meu se stîrnisese o mișcare, care părea că declanșase totodată clinchetul unui mecanism, ca de angrenaje metalice.

Ca prin ceață, am început să disting o adevărată schelărie de paturi de fier suprapuse, care ocupau toată camera, nelăsînd între ele decît minimul de spațiu necesar pentru trecere.

Mișcarea pe care o detectasem provenea de la locatarii camerei care coborau din paturi spre a-mi veni în întâmpinare. Tot ei erau și sursa zgomotelor metalice, pentru că toți aveau lanțuri de picioare!

Atunci am înțeles de ce risese ofiterul cînd Titu îi ceruse să ne scoată lanțurile.

Cîteva minute mai tîrziu, aveam să aflăm de la noii mei camarazi, că toți deținuții din secția de la subsol erau ținuți în lanțuri. În situația asta se găseau încă din toamnă, de cînd toți cei condamnați pentru „înaltă trădare” fuseseră transferați din diferitele închisori prin care se aflau imprăștiati, la Penitenciarul Pitești.

Cei selecționați pentru secția de la subsol fuseseră și ei împărțiți în trei categorii, după cantumul pedepsei. Astfel, camera în care mă aflam acum, era destinată celor cu 20 de ani condamnare. Urmă-

toarea, pe aceeași parte a coridorului ocupată de cei cu 25 de ani, iar în două camere de vis-à-vis, erau ier-

Între timp, înconjurat de un grup de deținuți, am fost îndrumat spre fundul celulei, în afara unghiului de vedere vizetel. După ce am făcut cunoștință toată lumea, a început obișnuitul schimb de informații reciproce.

Toți erau dornici de știri.

Eu mi-am desțertat sacul cu ultimele noutăți din Jilava iar ei m-au pus la rent cu detalii vieții de toate zilele din Pitești, care nu se arăta a fi deloc ușoară.

Primele impresii erau chiar deprimante: lipsă de lumină, de aer, de spațiu, căldură. O jumătate de oră mai tîrziu ocazia împărțirii mesei, am mai adăugat pe listă și lipsa de hrană. Primisem gamelă un polonic de apă caldă și linguri, în care pluteau cîteva foi de cafea acră!

Nu eram departe de regimul de minimare ce mi se aplicase timp de aproape cinci luni la Oradea!

Erau doar două deosebiri: nu eram singur în celulă ca la Oradea (ceea ce a fost imbecilă) dacă avantajul n-avea fost anulat de înghețurile care domneau în cameră, și de temperatura din încăperie. Acest ultim factor era pozitiv: era doar nu sub zero grade ca la Oradea Mare!

Cu această concluzie mai optimiste mi-am încheiat bilanțul primelor cîțări, urmînd ca timpul și ceilalți deținuți să-mi dezvăluie și alte aspecte ale vieții din nou mea reședință.

Pînă una-alta însă, fusesem adoptat de un grup de deținuți mai tineri, care luaseră cu ei însepe fundul camerei. Unul împart cu trei din ei locurile din camera alăturată de la parter. Deasupra noastră dormeau alți prieteni de-ai mei.

Se adunaseră în acest colț din fundul camerei, fiind toți foarte legați între ei de o prietenie ce se cimentase în anii trecuți împreună în pușcărie. Cei mulți fuseseră la minele de plumb de la Baia Sprie.

În condițiile mizerabile din această celulă, sub nivelul de demnitate chiar al unor animale, am regăsit în mijlocul camaraderiei călduroasă omenească și atmosfera plină de optimism, care-ți dea din nou încrederea în oameni și stimulau dorința de a supraviețui.

Printre cei aproape 40 de locatari ai camerei, nu găsisem nici un cunoscut. Toate astea, nu ne eram chiar comuna străină. Despre cei mai mulți din cel fuseseră la Baia Sprie, auzisem vorbindu-se de la camarazii lor, aduși mai tîrziu în lagărul de la Cavnic. Numele unora îl știam de la oamenii din același lot, ei, al altora, de la prietenii de-ai lor, chiar rude, cu care stătusem prin alte pușcării.

Iar în ceea ce mă privea, de îndată ce mi-am spus numele, am și fost localnic și identificat: eram unul din cei cunoscuți de la Cavnic!

Începușem să mă obișnuiesc cu acest mediu de cal breaz, care m-a urmat pînă la sfîrșitul detenției.

TOT ACEL sfîrșit de iarnă și început de primăvară a fost marcat de regimul de privațiuni și de tot felul ce ni s-a aplicat. Lipsă de căldură, de igienă, de aer și hrană.

Eram toți extrem de slăbiți, cu ochii adînciți în orbite, cu fețele trase și de paloare cadaverică.

Problema hranei, care alterna în ciorbă de varză sau de cartofi (cele două legume fiind rareori prezente în alimentația noastră), a fost de mai multe ori ridicată în fața ofiterului de serviciu sau a comandantului. Aceste intervenții indifferente de termenii în care au fost formulate, n-au avut nici un efect asupra alimentației noastre. Singura consecință a acestor intervenții a fost că făcuseră apel la inteligența administrației, fie că protestaseră mai energic, acuzăția fusese aceeași: instigație la rebeliune.

Într-una din zile am încercat o acțiune comună dar totodată ponderată, pentru a evita represaliile.

La ora mesei, am denus toți gamelotele pline pe jos, în spațiul liber din fața ușii declarînd gardianului că nu vom mîncă pînă ce nu va veni comandantul închisorii.

Pentru că discuția să nu degenereze prin vreo intervenție deplasată a cuiva căzuserăm de acord ca să nu vorbim cu comandantul decît Ionică Despan și Ghedoș Ravoze.

Amîndoi aveau însușirea de a ști ce mai bine să parlamenteze cu membrii administrației. Își păstrau cumpătul, nu se lăsau provocați de ei și, poate lucrul cel mai important, le menajau susceptibilitatea, utilizînd pînă și vocabularul potrivit spre a nu le trezi complexele de inferioritate de care sufereau.

După un timp de așteptare, usa s-a deschis de perete și în prag a apărut căpita-

CEA DE TOATE ZILELE

Măndreș, comandantul închisorii. Cu poarele depărtate și cu miinile înfipite Cold, a răcnit cu vocea lui de stentor : „Ce bă ! Nu vreți să mincați ?!”

„Onul și atitudinea erau vădit menite să intimideze încă de la primul con- iar întrebarea era și ea o primă pro- are, știut fiind că refuzul mesei sau a foamei erau considerate acte de re- une.

„Ba vrem, Domnule Comandant (a buns Despan, evitind cursa întinsă), am păstrat gamelele ca să vă arătăm și se dă de mincare și să vă rugăm să i măsurile pe care le credeți de cu- tă.”

„De ce vorbești bă în numele celor- ? Inseamnă că tu ai organizat greva !

„Sergent ! Bagă-1 pe banditul ăsta la

„În timp ce Despan ieșea din cameră re- nat, a intervenit Ravozie :

„Domnule Comandant, nu vrem să em grevă. Vrem numai să vă rugăm să uitati în gamele ca să vă convingeți și neavoastră că, cu mincarea asta nu se te trăi.”

„„Ia bagă-1 și pe ăsta la beci, că și a e cap de rebeliune !”

„„Poi, convins de efectul măsurilor ce le se, ne-a întrebat :

„„Mai e cineva care zice că nu e bu- mincarea ?”

„Cu toate că ne dădusem seama că pier- em partida, am răspuns în cor : „Da !”

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

„„Bine ! Lasă că vă învăț eu să vă

„Ia Măndreș a început să-și aleagă vic- jele, înscind cu degetul vreo 7-8 de-

fel la cele ce se petrecuseră. Străin de tot ce se întâmpla în jur, rătăcind pe me- andrele gândurilor lui într-o lume des- prinsă de realitate, Popescu Liviu Nasta, așezat cuminte pe marginea patului, cu gamela pe genunchi, minca. Cu privirea în gol, ducea lingura la gură cu o mis- care lentă și puțin sacadată de mecanism dereglat și încetinit, ce te așteptai să se oprească în orice moment.

Savurindu-și victoria, Măndreș asis- tase cu zimbet pe buze la defilarea și- rului de pedeșiți ce ieșeau din cameră, îndreptându-se spre beci. După ce ulti- mul își tirise lanțurile peste prag, coman- dantul își mai rotise o dată privirea mul- timită peste noi, pregătindu-se să ne pă- răsească și el.

Abia atunci i-au căzut ochii pe bătrînul Nasta, care continua să mănince, concen- trat asupra gamelei și lingurii lui, neau- zind și nevăzind nimic din tot ce se pe- trecea împrejur.

Măndreș îl cunoștea, deoarece de nenu- mărte ori i se raportase despre starea lui, cerindu-i-se să dispună internarea lui în infirmerie pentru îngrijire și trata- ment medical.

Cu o lăcărare răutăcioasă în privire și simulind o politețe excesivă, căpitanul s-a apropiat de patul lui Nasta și l-a întrebat în bătaie de joc :

— „Poftă bună D-le Popescu-Nasta ! Vă place menu-ul de azi ?”

Vorbele lui Măndreș n-au străbătut

„Măndreș nu s-a lăsat. A mai făcut un

„Ca trezit din somn, Nasta a tresărit și

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Cum vi s-a părut masa, Domnule

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

„Deodată, fața bătrînului Nasta s-a lu-

ESUAREA tentativei noastre de a îndupleca administrația să ne im- bunătățească regimul alimentar ne-a făcut să înțelegem mai exact situația în care ne găseam. Era limpede că infometarea, ca și toate celelalte pri- vațiuni la care eram supuși, nu le dato- ram unor simple abuzuri ale conducerii locale, ci fuseseră prescrise de organele superioare ale M.A.I.

Încă de la sfârșitul anului 1954, odată cu reorganizarea penitenciarelor și noua re- partizare a deținuților, cind închisoarea din Pitești fusese destinată condamnaților pentru „crimă de înaltă trădare”, căpita- nul Măndreș luase în primire postul de comandant. Chiar din primele luni își do- vedise calitățile, executând fără șovăire instrucțiunile în privința regimului de de- tenție pe care trebuia să ni-l aplice, im- punându-și autoritatea prin teroare. Te- roare ce o inspira deopotrivă deținuților cit și cadrelor subalterne ale închisorii.

Toate aparițiile lui pe coridor sau vi- zitele lui inopinate pe secții se soldau pentru deținuți cu pedepse și noi res- tricții menite să ne facă viața tot mai mizerabilă, dar și cu măsuri disciplina- re împotriva gardienilor, pentru cea mai mică neglijență în serviciu.

Gardienii îi stiau de frică și cred că îl urau chiar mai mult decit deținuții. Măndreș reușise să creeze, pină și în rindurile lor, o solidaritate greu de conce- put la o categorie atit de lipsită de sentimente omenești.

Ne-a trebuit o vreme pină să facem o asociere între vocea gardianului de pe secția noastră, care îi striga uneori tova- rășului lui de pe secția vecină, să-i im- prumute mătura, și venirea lui Măndreș în inspecție. Cind ne-am dat seama că ce- rutul măturii, care precede totdeauna a- apariția comandantului, nu era o simplă coincidență, ci reprezenta „parola” prin care gardienii își semnalau unul altuia pericolul vizitei lui Măndreș, am înce- put și noi să profităm de pe urma acestui avertisment.

Mai mult chiar, gardienii ne băteau cu pumnul în usă, de fiecare dată cind se a- nunța o inspecție, străgindu-ne astfel a- tenția în mod tacit asupra primejdiei. Era și interesul lor să nu fim surprinși în vreo activitate nepermisă (cusut, scris pe săpun, jucat șah sau table), deoarece, pe lângă pedepsirea deținuților respectivi, furia lui Măndreș se dezlănțuia și asupra șefului de secție, pe care îl invinovătea de lipsă de vigilență.

Ferindu-ne pe noi de represaliile lui Măndreș, se fereau în același timp și pe ci !

Ajunsesse astfel să trăim într-un fel de simbioză cu propriii noștri temnerici.

CEI sosiți înaintea mea, în toamnă, la Pitești, îmi povestiseră tot ce in- duraseră din partea lui Măndreș, în prima perioadă a detenției lor în subsolul închisorii.

Între altele, una din plăcerile lui sadi-

ce era să facă periodic exerciții de stin- gere a incendiilor. Cind se suna alarma (de obicei în toul nopții), un număr su- plimentar de gardieni năvăleau pe secții, mărind efectivul obișnuit de pază, iar cei afectați echipelor de pompieri simulau măsurile de stingere a focului.

Primii băteau în ușile celulelor, răc- nind cit îi ținea gura : „Alarmă ! Culca- rea pe jos, pe burtă și cu capul spre fe- reastră !”

Ceilalți, pompierii, alergau în toate păr- țile, unii desfășurind pe coridoare furtu- nele de apă, alții, înarmați cu lopeți și tirnăcoape, ocupind poziții lângă lăzile de nisip, care se găseau pe fiecare secție. Toată această teatură era acoperită de glasul lui Măndreș, care răcnea ordine, amenințându-și și injurându-și subalternii pentru încetineala executării comenzilor.

După ce, sub diferite pretexte, își ale- gea dintre ei cîteva victime, care la în- cheierea exercițiului urmau să rămînă consemnați la serviciu în penitenciar sau chiar la carceră, venea rîndul deținuților.

La ordinul lui, era descuiată ușa unei ca- mere și cu o plăcere perversă, uneori pu- nînd mina personal, îndrepta furtunul ex- tinctor spre interior. „Se distra să plim- be jetul puternic de apă peste saltelele din paturi și peste deținuții culcați pe jos. În camera odată inundată, gardienii simulind înăbușirea ultimelor flăcări ale presupusului incendiu, trebuiau să arun- ce apoi lopeți cu nisip.

În tot acest timp, deținuții erau obligați să stea cu fața la pămînt, neavînd voie să-și părăsească poziția. La cea mai mică mișcare sau semn de protest, respectivul îndrăzneț lua calea beciului, așa ud cum era.

Cind, în fine, Măndreș, punea să se su- ne încetarea alarmei și ne părăsea, celu- larul arăta, în urma lui, ca și cum într-a- devăr ar fi fost devastat de incendiu.

Nu lipseau decit fumul și cenușa !

Acum începea însă partea a doua a cal- varului : curățenia, care trebuia să fie gata pină la ora „deschiderii”.

Cu cîteva cirpe din saci vechi și o mă- tură, aruncate pe usă de gardieni, dețin- uții uzi, rebegiți de frig și sleiți de pu- teri, munceau să repare dezastrul, pentru ca la deschidere, camera, măcar aparent, să arate curată.

Consecințele exercițiului de stingere a incendiului dăunau însă mai multe zi- le. Saltelele îmbibate de apă se uscau în- cet, mărînd și mai mult gradul de ume- zeală din camera rece, neîncălzită și ne- aerisită.

Cu toate că de cind sosisem în Pitești, camera noastră fusese cruțată, în timpul unei alarme de incendiu, trăisem totuși cîteva ore sub teroarea că ne va veni și nouă rîndul.

Sortii căzuseră însă pe una din cele două camere ale „viețasilor”, pe care Măndreș și-o alesese ca să-și satisfacă cruzimea.

Culcați cu burtă pe cimentul înghețat al camerei, așteptîndu-ne în orice moment să se tragă și zăvoarele ușii noastre, am putut urmări zarva de pe coridor, ascu- tind tropăitul cismelor, vocile răstite și zgometul apei care ținea din furtun, u- dîndu-i pe nenorociți din celula de vis-ă- vis.

Prin sălbăticia măsurilor ce le lua și regimul de teroare pe care îl instaurase, Măndreș, îi nuse în umbră pină și pe cei mai răi dintre membrii administrației. Personalitate puternică, cu un simț neo- bisnuit de dezvoltat al autorității și o in- clinatie naturală spre tiranie, Măndreș îi domina ne totii ofiterii penitenciarului, impunîndu-se ca un adevărat sbir, care nu înțelegea să-și împartă puterea cu ni- meni.

Orice apariție a lui Măndreș pe secție ne expunea riscului de a cădea victime cine stie cărui pretext de nerespectare a regulamentului și a fi trimisi la beci pen- tru o sănămină. Mai ales pentru cei mai în vîrstă, bolnavi sau cu sănătatea mai subredă, pedeapsa era echivalentă cu o condamnare la moarte.

Așa avea să se întîmple, în larna ur- mătoare, cu Comandorul Condescu, care, după primele două zile petrecute între zidurile înghețate ale beciului, a fost gă- sit de gardian, zăcînd pe cimentul rece, scuturat de friguri și arzînd de febră. Alarmat, gardianul a raportat imediat cazul. Ordinul lui Măndreș a fost ca de- tinutul să-și execute mai întii cele șapte zile de pedeapsă și numai după aceea să fie dus la cabinetul medical.

A șaptea zi, Comandorul Condescu a fost dus pe brate la Cabinetul medical, iar de acolo expedit imediat cu duba-au- tomobil a penitenciarului, la spitalul în- chisorii Văcărești. După cîteva zile a mu- rit.

Se pare că făcuse o congestie pulmona- ră și totodată un blocaj renal.

La mulți alții, trecuți prin aceleași pro- be, efectele beciului s-au arătat mai tir- ziu.

● REGRETATA Ioana Em. Petrescu ne-a incredințat, anul trecut, o piesă a tatălui său, cărturarul D. Popovici (1902—1952) istoric literar, profesor la Universitatea Clujana, comparatist, autor al unor valoroase ediții critice ale operei lui Bolintineanu și Elade Rădulescu. Piesa, din care publicăm un act, e intitulată Regele din Propontide și subtitulată „comedie a-proximativ istorică, în patru acte”. A fost scrisă la Cluj, între anii 1948—1950. Scurte fragmente au mai apărut în revistele Steaua și Manuscriptum. Nu s-a publicat integral și nu s-a reprezentat niciodată pe scenă.

V. S.

PERSONAJELE

1. Theagenes, regele Propontidei (35 ani)
2. Tzutzikio, ministru al lui Theagenes (30 ani)
3. Heliodor, ofițer al palatului regal din Propontide (30 ani)
4. Nicetas, ofițer al palatului regal din Propontide (30 ani)
5. Lambros din Rodos, nebunul regelui : slab, mic, figură agitată (40 ani).
6. Rosettis Frantzolaris: prostul regelui ; mare, bleg și păros (30 ani)
7. Urechea I
8. Urechea II
9. Urechea III scunzi, indesați, fete turtite ; fără vîrstă
10. Urechea IV
11. Urechea V
12. Basilios, șeful enuncilor regelui Theagenes

ACTUL I

(Sală mare în palatul regal din Propontide. Uși mari, sculptate, în fund. Pe planul din fund, la dreapta și la stînga, față în față, uși mici, sculptate. Patru ferestre mari la dreapta. În fund, în colțul drept al scenei, bust mare al fostului bufon al regelui. Lipite de peretele din fund, între colțul drept al scenei și ușile cele mari, două socluri libere, care își așteaptă pensionarii. Pe peretele din dreapta, între ferestre, busturile lui Socrate, Platon, Aristotel, și, între fereastră și colțul din fața al scenei, bustul lui Hegesias din Cirenaica. Soclurile sînt lucrate în lemn și vopsite în culoarea marmorei. Fiecare este prevăzut cu o ușă laterală mascată, prin care se poate intra și ieși. Toate busturile sînt de aceeași mărime. La stînga, pe planul din față, jeturi sculptate ; în fața lor, masă masivă sculptată. Sală înaltă ; jos, mozaic.)

SCENA I

Regele Theagenes, Tzutzikio

Regele — Hotărîrea rămîne neschimbată... Cînd fiecare își vede de socotelile sale, este cu cale să vedem și noi de socotelile noastre. Bulgarii vor să-i înghită pe unguri, ungurii pe bulgari, arabii pe bizantini și bizantinii pe toți. Așa este legea lumii : fiecare dintre noi năzuim să ronțăm pe vecin, pe supus sau pe stăpîn... De data aceasta însă noi vom rămîne afară din joc, mulțumindu-ne numai să vedem cum se desfășoară comedia.

Tzutzikio — Tratatulele vor fi îndrumate așadar către refuzul alianței, atît cu solii Bazileului cit și cu aceia ai Emirului de la Mossul.

Regele — Și totul după programul stabilit...

Tzutzikio (ezitînd) — Dar... totuși... ce se va spune ?

Regele — Se va spune ceea ce se spune deja : că regele Propontidei este un om cu ciudățenii, care s-ar putea numi chiar nebunie curată.

Tzutzikio — Și cum se va simți măritul rege ?

Regele — Mărețul rege se va simți incîntat. (Se oprește în fața lui Tzutzikio și-l privește fix). Spune-mi, te rog, cînd voi mai avea eu prilejul unui joc atît de amuzant, fără să mă tem că voi avea să plătesc scump potcoavele măgarilor pe care îi voi descălța ?

Tzutzikio — Dar vedeți...

Regele (întrerupîndu-l) — Înțeleg : un rege trebuie să fie un înțelept, nu un nebun.

Tzutzikio — Așa ar crede lumea...

Regele — Firește ! Așa cred și eu. Dar vezi tu, Tzutzikio, nebunia și înțelepciunea n-au măsuri proprii, ele se măsoară totdeauna după roadele pe care le dau. Numai prostia se îmbracă în haine pestrițe și merge grăbită în frunte... Și-apoi ce vrei ? Nu știu dacă voi înțelegeți cit de adînc mă roade viața aceasta, cu amăgirile și dezamăgirile ei. Mi-am inchipuit că pricina plictiselii este izolarea în care se află un rege. Am părăsit atunci tunica regală și am călătorit ca un om oarecare, minat numai de dorința de a cunoaște. Am ciocănit viața din toate laturile, cu gîndul că voi culege de undeva un sunet necunoscut. Zadarnic totul, însă ! Pretutindeni același miros putred de saturație, pretutindeni același glas dogit al iluziilor schimbate în decepții. Și pretutindeni același om, căruia n-ai decît să-i tai pletele și barba ca să-i scoți la lumină capul de măscărici. Și dacă fac o mie de lucruri din datorie, un singur lucru mi-a mai rămas pe care îl fac din plăcere : să-nlătur straiul de mătase sau de purpură și să scot la lumină omul, omul adevărat. Și tu, înțeleptule Tzutzikio, socotești că jocul acesta nu mi se poate îngădui ?

Tzutzikio — Unui rege nu i se poate îngădui tot ce se poate îngădui unui om oarecare.

Acțiunea e situată fantezist în regatul Propontide, dar localizată în perioada bizantină, în anul 944. Ceea ce se petrece la curtea regelui Theagenes, unde forfotesc sfetnicii duplicitari, curtenii slugarnici, „urechile” conducătorului, întreținutele, eunucii perverși, solii feloni, diplomații acreditați dau acestui apolog moral, scris cu talent și, într-un fel, în spiritul în care-și compuseseră Călinescu al său „mit mongol” Sun, o savoare actuală.

Ar prilejui, pe scenă, un fastuos spectacol de comedie pretextual istorică.

V. S.

13. Eudoxia, fostă curtezană la Bizanț ; supraveghetoarea gineceului regal din Propontide ; sfetnică a regelui (50 ani)

14. Theophano, tinăra curtezană bizantină (20 ani)

15. Constantin Sicilianul, filosof, retor ; sol al Bazileului Constantin Porfirogenetului (75 ani)

16. Coridaleus, discipol al lui Constantiu ; soț de solie al acestuia (30 ani)

17. Al-Farabi, filosof arab ; sol al emirului Saif-ad-Dawla de la Mossul (65 ani)

18. Al-Mutanabbi, poet arab ; soț de solie al lui Al-Farabi (27 ani).

19. Patru eunuci

20. Curteni și ofițeri ai palatului din Propontide.

Acțiunea se petrece la Propontide, în anul 944 p. Chr.

Regele — Și de ce nu ?

Tzutzikio — Pentru că el are răspunderi pe care nu le au oamenii de rînd. Ar fi oare potrivit ca din pricina aceasta să ne pomenim priși într-un război ?

Regele — Cine crezi că ar îndrăzni să pornească astăzi cu războiul împotriva noastră ? Toți au interesul să ne crute ; și ar fi în stare să facă cele mai mari sacrificii ca să ne aibă aliați. Ar putea oare ei să ne arunce în tabăra dușmanului cu atîta ușurință ? Sîntem mici și slabi, este drept : dar sîntem așezați în așa fel incît nimeni nu îndrăznește să se atingă de noi. Nu este vorba de bulgari și de unguri, dar lucrul acesta nu vor îndrăzni să-l facă nici bizantinii și nici arabii... Așa, dragul meu, interesele altora fac tîria noastră. (Scurtă pauză, îngîndurat. Cîteva pași către planul din fund ; se oprește apoi, se-ntoarce și arată cu mîna către statui). Sînt la locul lor toate urechile bizantine ?

Tzutzikio — Da.

Regele — Cite ?

Tzutzikio — Două perechi, dar sigure. (Arată statuile lui Socrate și Aristotel).

Regele — Și celelalte ? (Arată către celelalte statui).

Tzutzikio — Sînt urechi arabe, pregătite pentru solii Emirului. Am crezut că este bine să avem trei perechi, pentru control.

Regele — Foarte bine.

Tzutzikio — Și fiindcă nu mai aveam la îndemînă statuia unui filosof, am promovat pe fostul nebun al curții la demnitatea de filosof și am așezat bustul lui pe cel din urmă soclu. Sper că măritul rege nu va socoti faptul ca o necuvîntă față de filosofie.

Regele — Dimpotrivă ; măncîntă să constat că ai ajuns la părerea mea că nebunia stă alături de înțelepciune. (Se apropie de bustul lui Socrate, pe care îl cercetează paralel cu acela al măscăriciului. Către cele două busturi) : Drept vorbind, care este deosebirea dintre voi doi ? Sînteți tot atît de frumoși și nu știu care ar fi mai înțelept, dacă am putea smulge din jurul vostru legenda în care v-a îmbrăcat slăbiciunea minții omenești.

Tzutzikio — Chiar dacă nu-l mai face, trebuie să-l bănuim ; de aceea i-am dat un loc de unde poate sluji deopotrivă de bine pe Bazileu și pe noi.

Regele — Foarte bine. Putem pleca, nu ? Îngrijește însă ca sala să fie rînduită pentru primirea ambasadorilor și nimeni să nu bănuie că vechii filozofi au căpătat urechi noi, mai potrivite cu timpurile noastre.

Tzutzikio — Măritul rege să fie liniștit : toate se vor petrece cum trebuie să se petreacă.

Regele — Atunci, roata poate începe să se învîrtească. (Se întoarce la dreapta).

SCENA II

(Cîteva clipe sala rămîne deplin liniștită. După aceea bustul lui Socrate începe să se clatine, apoi se ridică și de sub el se arată fața bărboasă a unui om. Acesta se-nalță treptat din cavitatea soclului, minuieste bustul pe dedesubt, îl

D. POPOVICI — inedit

Regele din

întoarce către el și-l cercetează atent și încrunțat, între timp, cu toate celelalte busturi s-a petrecut la fel, toate sînt prinse de oameni bărboși, urîți și încrunțați, semănînd grotesc unul altuia ca e-zempearele aceleiași ediții prost executate. Cel din urmă, pe deasupra, este și cîrnă).

Urechea I (Sucind bustul în dreapta și-n stînga) — Pe ziua de astăzi cred că sînt Socrate. (Către Urechea II) Tu cine ești ?

Urechea II (Uitîndu-se cu atenție la chipul filosofului din brațe ; fără convingere) — Bănuiesc că sînt Platon.

Urechea III — Și eu Aristotel.

Urechea V (Sucește nedumerit bustul din brațele sale) — Pe mine să mă ia aracul dacă știu cine sînt. (Zgomot ajura. Toți asculta speriați, apoi se retrag și busturile se așază la locul lor. Prin stînga intră Heliodor Eupatis și Nicetas din Trapezunti).

SCENA III

Heliodor, Nicetas (Pășesc cu grijă, cercetînd atent sala)

Heliodor — Astăzi sosește una dintre solii. Trebuie îngrijite toate sălile de primire ale palatului. Ordine și curățenie pretutindeni, Nicetas, dacă vrei ca minia regelui să ru se abată asupra noastră.

Nicetas — Într-adevăr, regele este tot mai greu de mulțumit în timpul din urmă.

Heliodor — Și tot mai enigmatic. Nici pînă acum nu se putea lăuda cineva că a pătruns în tainele gîndurilor sale, dar acum mintea lui schimbă drumurile ca un cal năvălav care țî-a scăpat din frîu. N-ăș vrea să fiu în pielea miniștrilor săi.

Nicetas — Da ; n-ar fi șanse să rămîi vreme îndelungată în pielea ta. Se pare că vom avea un spectacol interesant astăzi. Știi la ce oră ?

Heliodor — Peste o oră. Trebuie să ne grăbim, ca să nu pierdem spectacolul. Ce-ar mai fi de făcut aici ? (Cercetează sala, arătînd cu mîna către peretele din fund, unde sînt așezate cele două socluri libere). Acolo vom avea doi filozofi noi. (Se oprește în dreptul statuiilor filosofilor). Aici ar mai fi ceva de curățit. (Trage cu degetul pe bustul lui Platon). Filozofii aceștia adună toate necurățiile pe ei. Voi trimite pe noul lor majordom să-l frece cu perna, să le dea ceva lustru. (Întorcîndu-se către Nicetas și scuturîndu-și degetele de praș). Dacă n-am fi noi să-i ținem la lumină zilei, s-ar acoperi de mușchi și s-ar înconjura de bălării de n-ai mai cunoaște nici filosof nici filosofie. (O parodie de om îmbrăcat într-o parodie de costum imperial deschide larg ușile din fund și intră pășînd cu mărșă : Lambros din Rodos, nebunul regelui. Heliodor și Nicetas salută pînă în pămînt și se retrag rîzînd și arătînd cu mîna că-i lasă liberă scena. Ies prin stînga. Lambros cercetează din ochi sala, înaintînd pînă în mijlocul scenei și își ia înfățișarea normală, cu o tristete adîncă înscrisă pe figură).

SCENA IV

Lambros

Lambros — Pentru că oamenii și timpurile cer să ne schimbăm zilnic repertoriul, haidem, nenorocit fiu al lui Aristip și al Ingerinei, să ne punem la punct pentru ziua de astăzi. Regele imi spune că mă pregătesc pentru jurămîntul de război pe care îl vom face cu toții. Vom jura așadar să căutăm pe cei vinovați de asasinarea fostului măscărici al palatului și să le dăm pedeapsa cuvenită... (Cu aerul că ar comunica o mare taină). În Propontide, măscăriciul este mai prețuit decît un general sau un ministru... Va jura așadar regele ; și vor jura după el toți sfetnicii bătrîni ai tronului, toți generalii și toate femeile de la palat. Se vor pleca în fața statuii măscăriciului toate capetele încărcate de bărbii și de filosofie ale curtenilor și toate capetele pline de plete și de simțeluri ale femeilor... Mulți vor ride, firește, socotînd că totul nu este decît o glumă pe spatele celor ce îndeplinesc meseria de curtean. Și va ride, mai ales, regele, care este aproape tot atît de înțelept... sau tot atît de nebun... ca mine. Va ride văzîndu-l încurcat, neștiind ce să creadă din toate cite le trec pe dinainte. Ca să-i lumineze și mai mult, mă va pune și pe mine să jur. Și eu voi jura cam în felul următor (Se duce în fața statuii bufonului și se pleacă pînă la pămînt. Scoate sabia, o învîrtește de cîteva ori și o ține apoi nemîșcată cu vârful în jos, cu aerul că ar fi implîntată în pigitul unui dușman nevîzut, culcat la pămînt. O ridică în urmă, o pune din nou în teacă și își înalță mîna dreaptă, cu degetul arătător și cel mijlociu întinse, în poziție de jurămînt). Jur aici, în fața statuii tale și în fața Dumnezeului la care ne închinăm cu toții, că moartea ta nu va rămîne nerăzbutată. Jur eu, Lambros din Rodos, fiul lui Aristip și mai ales al Ingerinei, că moartea

ta nu va rămîne nerăzbutată... Fii liniștit în mormîntul tău de piatră sură de pe malul mării, fii liniștit sub crucea ta de marmoră albă, că-n scurtă vreme ticăloșii care au tăiat firul zilelor tale vor fi chemați înaintea judecării de foc a nemîitnicului judecător din ceruri. Sînt sabii în Propontide ! Sînt săbii însetate de sînge în Propontide ! A regelui și a mea ! A regelui (pleacă mina, scoate sabia pe care o agită în aer) și mai ales a mea ! (pune sabia la loc și, după o adîncă plecăciune în fața statuii, se-ntoarce și străbate scena cu pași mari. Se oprește îngîndurat pe planul din față). Cam așa se vor petrece lucrurile, dacă se vor petrece. Și ele se vor petrece, dacă o mascaradă mai mare nu le va amîna. (Pauză). Aici în Propontide lumea este plină de minunății, fiecare om se mișcă după o mecanică proprie și singurul care știe să le învîrtească șurubăria este regele. Numai el știe dacă seara se vor încheia socotelile pornite dimineața aceasta, sau dacă nu vom încheia azi socotelile pe care le vom porni mîine. Pentru că noi secerăm uneori înainte de a fi semănat. (Se plimbă puțin, apoi se oprește în fața statuii bufonului). Și-acum, tovarăș necunoscut pe drumul nebuniei, mă-ntreb dacă tu ai fost un nebun oarecare, un ghiduș de rînd, sau dacă în haina nebuniei ai îmbrăcat o înțelepciune adîncă ? Dacă așa ar fi, ai vedea poate că în mormîntul tău este mai plăcut decît în Vîlleimul nostru de aici. Știu, ai și tu oaspeți care nu te cruță. Dar ce să faci ? Ursa a hotărît așa. În pîntecele urias al lui Cronos se aflau Cerul și Pămîntul, Uranos și Ghea. Uranos a vrut ca Ghea să-i fie soție și a făcut cu ea pe Titani. Dar Ghea și Titanii s-au răscolit împotriva lui Uranos și-au voit să-l nimicească. Îndrăzneală nejudecată ! Ei au căzut înfrinți și pedeapsa a fost ca trupul Gheei să rodească dintr-insul viermi care să-l roadă. Așa am apărut noi oamenii, înțelepți și nebuni, regi și cerșetori, — toată păducheria omenească, în care (îndreptîndu-se către statuile filosofilor și plecîndu-se adînc în fața lor), o, înțelepți ai timpurilor, umilitul vostru serv i-a fost hărăzit să-și ascundă darul înțelepciunii în haina măscăriciului... Pe cei mai mari decît noi îi roadem încetul cu-ncetul, sau ne străduim să-i roadem ; cit despre noi, cei de-o seamă unul altuia, ne roadem pe întrecute și-ajungem în cele din urmă hrană micilor vietăți ce populează mormintele. Așa este legea dîntii : oricît am căuta să ne dăm la o parte din calea bătută de ființele de rînd ale vieții, morișca lumii se-nvîrteste pretutindeni sub picioarele noastre și ne cuprinde în vîrtejul general. La fiecare pas ce facem, o mie de pliscuri se-ntînd să ne sfîșie, o mie de fălci își pornesc pîetrelle să ne macine. Circulăm așadar, oricît am vrea să rămînem în afara acestui joc sinistru : circulăm cu toții, circulăm. Circulăm și cit timp pasărea de aur stă ascunsă în colivia trupului nostru, circulăm și după ce ea își adună cînturile și ne părăsește, chemată de glasurile cu mărgele argintii ale marilor păduri din răsărit. (Scurtă pauză : aer de meditare. Revînire lentă. Către cei patru filosofi). Hei, frumoșilor, voi ce mai faceți pe ziua de astăzi ? Și ce socoteli veți încheia seara, cînd luminile se vor stinge și oamenii vor merge să se odihnească ? Regele v-a așezat aici, în sala ambasadorilor, unde prostia omenească se ridică în fiecare zi în valuri furioase, ca să aveți motive de gîndire și să cunoașteți mai adînc neamul omenească... Și eu îl studiez, așa cum l-ați studiat voi. Și mă-ntreb căruia dintre voi s-ar fi convenit haina și sceptorul măscăriciului, dacă în loc să trăiți pe timpurile vechi ați fi trăit pe vremea regelui Theagenes ? (Către statuia lui Socrate). Tie poate, care ai împins ghidușia atît de departe incît din capul tău au zburat cele două stele cu cozile de foc, (arătînd către Platon și Aristotel), una care se înalță către tăriile cerești și alta care scurmă cu pliscul de foc măruntalele pămîntului. (Ușile din fund se deschid larg și intră, cu aer imperial, înarmat cu o mătură și cu o cîrpă de șters praful, Rosettis Frantzolaris).

SCENA V

Lambros, Rosettis Frantzolaris

Rosettis (Surprins de prezența lui Lambros) — Hei, mintosule, așa de dimineață te-ai sculat ?

Lambros — Da, prealuminate ; voiam să cercetez într-ascuns și să aflu mesteșugul tău nemăsurat de a rumeni piinile palatului.

Rosettis — Și pentru ce, mă rog ?

Lambros — Acum înțeleg totul : se vede treaba că regele a aflat de vecheta ta slăbiciune pentru filosofie și te-a trimis aici ca să îi tovarășie filosofilor.

Rosettis — Chiar așa. Că pe mine m-au urzit stelele să mă fac filosof și eu tot filosof am să mă fac. Așa, să crape Pikrosarkos de ciudă !

Lambros — Și cred c-o să vă-nțelegeți.

Propontide

Știi că filosofi au deprinderea să tacă, mai ales cînd au ajuns cum au ajuns astia.

Rosettis — De-nțeles cred c-o să ne-nțelegem; numai, nu știu cum s-o-ncep cu ei.

Lambros — O, asta este foarte simplu. Trebuie numai să le cunoști firea și gîndirea, ca să te știi purta cu ei.

Rosettis — Este nevoie de aceasta, ca să-i pot spăla pe cap?

Lambros — Vezi bine! Gîndurile sînt rodite în cap și ele stau prinse pe toată scînfirila. Cum o să umbli acolo așa orbește, cu peria și cu mătauzul?

Rosettis — Trebuie să-i și oloiesc, nu numai să-i perii. (Începe să steargă busururile de praf. În continuare lucrează, se întrerupe, vorbește și iar lucrează.)

Lambros — Cu atît mai mult, atunci.

Rosettis (se oprește din lucru; ezitănd.) — Ascultă, măscăriciule! Să nu-ți închiniu ea te întreb din pricină că eu nu aș ști; vreau numai să văd ce crezi și tu de asta: de ce-or fi stînd filosofi astia mereu așa? Nici nu se mișcă, nici nu beau, nici nu mîncă; ai zice că sînt de piatră. Și la Pikrosarkos tot așa erau.

Lambros — Da? Și nu l-ai întrebat și pe Pikrosarkos?

Rosettis — Ba da.

Lambros — Și ce ți-a răspuns?

Rosettis — Era cam supărat în ziua aceea.

Lambros — Cum asta?

Rosettis — Așa cred, pentru că mi-a dat mie răspunsul care se cuvenea altcuiva — nu știu cui — dar desigur altuia.

Lambros — Și ce ți-a spus?

Rosettis — Mie nu mi-a spus nimic. Ce-ai alt i-a spus.

Lambros — A, da; și ce i-a spus celui-alt?

Rosettis (surizînd cu satisfacție) — Avea cioc ascuțit Pikrosarkos. I-a spus una bună.

Lambros — Bună?

Rosettis — Bună de tot! I-a spus că este bou.

Lambros — Bou? Chiar așa i-a spus?

Rosettis (rîzînd de-a binelea) — Și încă ce bou! Zicea că nici măcar creier de bou nu are; că și-n cap are tot coșite. A, i-a spus-o rău de tot, cine-o fi ăla!

Lambros — Într-adevăr, rău i-a spus-o, cine-o fi ăla! Și tu ai mai rămas mult timp acolo?

Rosettis — Nu, am plecat și eu. Nu știu cum dracul și-a adus aminte tot atunci și de pergamente. Să-ți spun cum s-a întîmplat. (Heliodor Eupatis intră pe ușa din stînga.)

SCENA VI

Heliodor, Lambros, Rosettis

Heliodor (uitîndu-se în toate părțile) — Totul este în ordine. Solii pot să fie primiți aici. (Către cei doi) Voi sinteti singura necurătenie în toată sala; haide, cărați-vă!

Lambros — De ce atîta furtună în cuvintele tale, fiu al lui Ares?

Heliodor — Pentru că doi fii ai Atenei vor veni aici să trateze probleme de stat. (Lambros și Rosettis se-ndreaptă spre ieșirea din stînga. Rosettis, cu cirpa pe umăr și mîtura în mîna dreaptă, merge în urmă. Trage pe Lambros de mîneră și-l întrebă, după ce acesta se-ntoarce spre el și se oprește.)

Rosettis — Cine a spus că vine?

Lambros — Doi fii ai Atenei.

Rosettis — Cine sînt aceia?

Lambros — Aceia sînt doi filosofi, care vin aici să discute cu regele treburile țării lor.

Rosettis — Doi filosofi care vin aici?

Lambros — Da.

Rosettis — Va să zică sînt și filosofi care umbli?

Lambros — Unii din ei umbli.

Rosettis — Si-o să trebuiască să-i spāl și pe ei pe cap?

Lambros — Nu; pe aceia are să-i spele regele. Se pricepe mai bine. (Ies prin stînga. Heliodor se plimbă puțin înaintea statuiilor. Se oprește, ascultă. De afară, zgomot de pași. Se duce la ușile din fund, pe care le deschide larg. În ușă apar Constantin Sicilianul și Coridaleus, însoțiți de un ofiter al palatului. Acesta se oprește în spatele lor, apoi se retrage. În timp ce Heliodor se pleacă adînc în fața lor, Constantin și Coridaleus înaintază în sală, se opresc apoi o clipă privind în toate părțile.)

SCENA VII

Constantin, Coridaleus, Heliodor.

Constantin (Se oprește în fața lui Heliodor și-l privește de aproape) — Copil al înțelepciunii, trăsăturile feții tale nu sînt străine memoriei mele. Nu ești un fiu al înfloritului Helespont?

Heliodor — Da, strălucite ambasador!

Constantin — N-ai supt mierea științei în școlile Bizanțului?

Heliodor — Așa este, strălucite.

Constantin — N-ai luat adeseori parte la cursele care aveau loc în hipodrom?

Heliodor — Prea adesea, mărite.

Constantin — Și după amiezile, nu ți s-a întîmplat să petreci ore întregi în fața bazarului cu parfumuri din piața palatului imperial?

Heliodor — Mi s-a întîmplat, prea înțeleptule.

Constantin — Si n-ai fost ispitit uneori să dai cei din urmă bani pentru un dram de mirodenii orientale?

Heliodor — N-am așteptat niciodată pină la cei din urmă.

Constantin (Către Coridaleus) — Memoria mea biruiește timpul și așază lucrurile în ordinea lor firească. Filosofia divinului Platon, pe care eu am supt-o din învățăturile marelui meu profesor, Leon Filosoful, ajută și de data aceasta nepuțințelor omenești, făcîndu-le să se ridice deasupra a ceea ce este trecător. (Către Heliodor) Fiu al lui Ares, am venit să dăm săbiilor voastre prilejul de a străluci pe cîmpul de luptă și de a spăla în singele necredincioșilor insultele aduse bisericii noastre. Ce se crede despre lucrurile acestea în rîndurile ostasilor voștri?

Heliodor — Ostașii noștri așteaptă ordinele regelui.

Constantin — Și regele ce crede?

Heliodor — Aceasta nu o știe decît el și ministrul palatului.

Constantin — Tzutzikos?

Heliodor — Da.

Constantin — Intelențuinea a condus totdeauna pașii ministrilor voștri. Și regele însuși s-a ocupat de aproape de marii filosofi din vechime; cu el s-a putut vorbi întotdeauna despre astfel de lucruri.

Heliodor — Intelențuinea sălășluiește în capetele regilor.

Constantin — Adevărat și adînc grățios: atîta timp cît un rege n-a trecut încă în lumea umbrelor, tot ceea ce sălășluiește în capul său intelențuine se numește. Dar un înțelent adevărat este regele vostru, pentru că un înțelent este cel care își petrece timpul în tovărășia filosofilor (arată către busturi).

Heliodor — Regele nostru nu se mai ocupă acum cu filosofia. I-a lăsat în seama lui Rosettis Frantzolaris, care-si asculte intelențuinea petrecînd zilnic în tovărășia lor. Să vi-l aduc?

Constantin — Am dori să vo-him mai întîi cu ministrul palatului, cu Tzutzikos.

Heliodor — Il voi anunța. (Se înclină în fața lor și iese la stînga.)

Lambros — Omul este bine să știe de toate. Roata norocului se poate schimba așa de ușor. Încît s-ar putea întîmpla într-o bună zi să mă văd lipsit de demnitatea mea de astăzi și nevoit să mă fac franzelar.

Rosettis — Vrei să spui că s-ar putea să schimbăm locurile, nu este așa? Nu m-ai întrebat însă dacă vreau și eu.

Lambros — N-am spus asta. Și nici nu se poate așa ceva.

Rosettis — Cred și eu!

Lambros — Și mai cu seamă eu cred.

Rosettis (atîns) — Și de ce mă rog?

Lambros — Nu este greu de ghicit.

Rosettis — Eu totuși nu pot ghici.

Lambros — Nici asta nu era greu de prevăzut.

Rosettis — Cum, cum?

Lambros — Foarte simplu, prealuminate; ca să fii un nebun adevărat, trebuie să fii mai presus de orice om deștept și de spirit. Și tu, — asta o știe tot palatul —, nu c-ai fi prost sadea, dar, oricum, n-ai putut afla pînă acum mijlocul de a recunoaște blana oii în coșocul ciobanului. Vezi tu, mintea nu se coace la cuptor, ca piinea.

Rosettis — Ești în urmă cu știrile palatului, mintosule. Află că de ieri am început de a mai coace piini și plăcinte pentru stomacurile voastre. Regele a descoperit talentele mele ascunse și mi-a dat însărcinări mai înalte, mai pe măsura puterilor mele.

Lambros — Însărcinări mai înalte? Și mai pe măsura puterilor tale? Încep să nu-mi mai recunosc regele. Și ce anume însărcinări ți-a dat?

Rosettis — Ceva ce se potrivește cu mine.

Lambros — Hei, doar nu vei fi vrînd să spui că te-a făcut moștenitor al tronului?

Rosettis — Asta nu încă.

Lambros — Dar atunci?

Rosettis — Așa-i că nu ghicești?

Lambros — După cum vezi.

Rosettis — Află atunci, mintosule, că de astăzi înainte Rosettis Frantzolaris nu mai este franzelar și nu mai coace piini. Face lucruri mai de seamă. (Agită plin de semnificație mîtura și cirpa de șters praful) Lasă la o parte toate ghidușile; mai bine vino de-mi sărută mîinile și roagă-mă să te iau sub ocrotirea mea. Eu nu mă supăr pe cuvintele pe care mi le-ai spus; sînt om bun și am să mă milostivesc de slăbiciunile tale.

Lambros (arătînd cirpa de praf) — Mi-ostivește-te, prealuminate, și pune-mă sub adăpostul și apărarea stindardului tău

Rosettis — Ei vezi, asta-mi place.

Lambros — Dar ce slujbă însemnată arată steagul și schiptrul pe care le ții în luminatele tale mîini?

Rosettis — Regele m-a făcut maestru de ceremonii.

Lambros — Maestru de ceremonii? Chiar maestru de ceremonii?

Rosettis — Da, da! Maestru de ceremonii. Te prinde mirarea?

Lambros — Drept vorbind nu!

Rosettis — Ei vezi, asta-mi place.

Lambros — Și mie-mi place, dar bănuiesc că din altă pricină.

Rosettis — S-ar putea cunoaște?

Lambros — Cum nu! Mie-mi face plăcere fiindcă recunosc în această măsură a regelui pe discipolul meu.

Rosettis — Crezi așadar că este o faptă de nebun?

Lambros — De nebun sau de înțelept; depinde de însărcinările pe care ți le-a dat. Cred că nu l-ai înlocuit pe ministrul palatului, pe Tzutzikos?

Rosettis — Asta nu; era însă loc pentru amindoi.

Lambros — Și ce sarcini au fost lăsate pe seama prealuminatei tale minți?

Rosettis — Cred că împărțirea pe care-a făcut-o regele este foarte potrivită. Tzutzikos a rămas la curtea regală, ca unul care cunoaște mai bine tabieturile marilor demnitari și ale diplomaților, iar pe mine m-a trecut aici, la curtea filosofilor. Cu ei o să am de lucru pe viitor.

Lambros — Într-adevăr, aveți nevoie unii de alții.

Rosettis — Nu este așa? Adică nu, nu este așa. Ei au nevoie de mine, nu eu de ei.

Lambros — Și ce trebuie să faci? Ai un program?

Rosettis (arătînd cirpa) — Deocamdată trebuie să-i curăț pe cap. Regelui i se pare că au prins și praf și mușchi. Tu ce crezi? Este numai praf, sau să fie și mușchi?

Lambros — Eu cred că ar fi bine să cercetezi ca să te convingi.

Rosettis — Eh, nu așa; ce crezi din capul locului: un filosof poate să facă mușchi pe cap?

Lambros — Știu eu? Unii spun una. Alții spun alta. Asta depinde și de cap și de filosofie.

Rosettis — Ei vezi, asta nu-mi place;

nu-mi place că umbli tot cu sucei și cu fivireti și nu spui omului verde în față ce știi și ce crezi. Eu nu fac așa, eu vreau să știu de la început ce fîină am de frămîntat. Am învățat și eu multe lucruri în viața mea — știi doar la cite mă pricep — dar cu filosofia n-am putut-o răzbi. Nu ținea!

Lambros — Cine nu ținea, filosofia?

Rosettis — Nu, frate, nu filosofia; pergamentul nu ținea.

Lambros — Care pergament?

Rosettis — Pergamentul pe care ora scrisă filosofia. Era prea slab.

Lambros — Pergamentul! Era prea slab și de aceea n-ai putut studia filosofia?

Rosettis — Stai să te-lămuresc că văd că nu te ajută mintea să pricepi lucruri mai subțiri. Tu știi că eu sînt din Capadochia.

Lambros — Asta o știi.

Rosettis — Ei bine, în Capadochia era pe vremea aceea o școală de filosofie pe care o ținea unul Oreste Pikrosarkos.

Lambros — Amarnică filosofie trebuie să fi-nvățat de la el!

Rosettis — Înțeleg; te gîndești la nume; nu este așa? Așa-l chema pe el: Carne amară. Dar nu din pricina filosofiei, ci din pricină că rădea pergamentele și le mîncea. Și-așa le subția de tare că dacă un om mai voinic punea mîna pe ele, se topeau de parcă ar fi fost foi de unt. Acu, tu știi că eu nu sînt chiar așa de slab. Să-ți arăt. (Reazimă mîtura de bustul lui Platon, aruncă jos cirpa de praf și-și dezbracă mineca stînga, scoțînd la lumină mușchiul uriaș al brațului. Vorbește, mîngîindu-și mușchiul.) Tata ținea mult să mă facă filosof. Și-apoi, și eu aveam o înclinare foarte puternică spre filosofie. (Începe să-și îmbrace mîna) Așa se face că într-o bună zi am ajuns elevul lui Pikrosarkos, și elevul lui am rămas aproape două luni, pînă cînd m-a dat afară.

Lambros — Te-a dat afară? El pe tine? (Arată către mușchiul lui Rosettis)

Rosettis — Da, da, m-a dat afară; el pe mine. Spunea să-mi caut altă școală unde pergamentele sînt făcute din piele mai rezistentă, bunăoară din piele de cîrleț, că numai acelea s-ar potrivi cu țăria mea. Este drept că-l făcusem praf pe Platon (arată către statuia lui Platon); asta este, nu? Dar vina nu era a mea; dracul știe din ce erau făcute pergamentele lui Pikrosarkos? Din capră, din oaie? Destul că nu ți era cum puneam degetul să citească o literă cum se rupea pielea.

către Paul Goma (II)

Sursa bănuiește că Gelu Voican pe căi ocolite este în relații cu occidentul. O fostă legătură a lui Gelu Voican se găsește stabilită definitiv în Israel.

O serie de prieteni, al căror nume nu le cunoaște sursa au plecat în mod ilegal din țară.

Gelu Voican era prieten cu TEPENEAG și alți scriitori care au fugit din țară.

Sursa este sigură că în cazul în care s-ar crea o posibilitate de a fugi din țară Gelu Voican ar fi cel care ar fructifica din plin acest lucru.

Sursa bănuiește că Gelu Voican prin specificul muncii lui (deplasări în diferite zone de țări) în mod camuflat, se face exponentul celor ce și manifestă nemulțumirile față de politica statului nostru, a faptului cum înțelege statul Român să acorde aprobările de plecarea definitivă, a felului cum se face retribuția muncii etc. (sublinierea mea.)

Nu am identificat sursa, dar bate cîmpii: — nu lucrăm la institutul geologic; — nu am lucrat niciodată la exploatarea petroliferă din Ploiești. În rest aceleași lucruri oarecum anodine. Cu excepția finalului, care e elocvent în ce privește atitudinea mea.

După cum rezultă din aceste câteva documente, securitatea era preocupată de o serie de activități ale mele legate și de PAUL GOMA.

Nu insist asupra faptelor, căci nu vreau să am aerul de a-mi crea merite pe seama trecutului, dar compararea continuului acestor documente cu afirmațiile lui Paul Goma este grăitoare și las judecata în seama cititorilor.

Paul Goma mă nedreptățește grav atunci cînd mă face mincinos, mai ales că atunci cînd el deja fusese condus la aeroport și expediat în Franța, la 22 august 1977, eu am fost arestat de la serviciu împreună cu colega mea la care locuim și am fost anchetați separat, pînă după miezul nopții, exact pe tema relațiilor cu el și cu amestecul pe care l-am avut în legătură cu acțiunea sa.

Toți colegii de serviciu din Bd. Kisseleff 2, au rămas consternați văzînd cum, pe rînd, am fost ridicați și toată lumea a știut că am fost anchetați pentru legătură cu Paul Goma. Asta, cu toate că nu am fost decît o dată la el, în împrejurările arătate. Și am mai vorbit cu el la telefon, așa cum o menționează el însuși în cartea sa *Cutremurul oamenilor*.

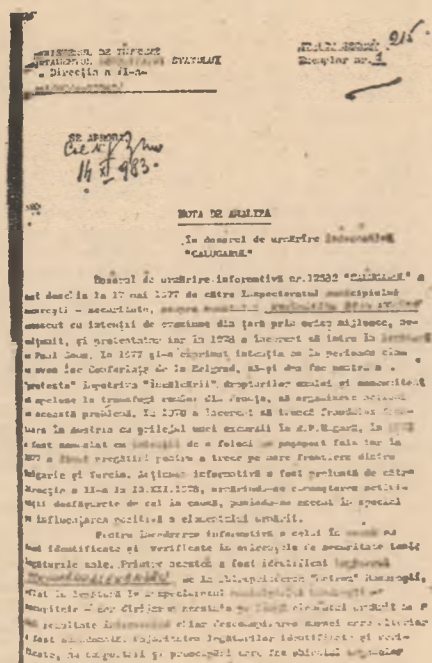
MAI REPRODUC două documente:

— Primul: o Notă de analiză din 11 nov. '83, în dosarul de urmărire, informația „CĂLUGĂRUL”.

Dosarul de urmărire informativ nr. 12582 „CĂLUGĂRUL” a fost deschis la 17 mai 1977 de către Inspectorul municipiului București — securitate, asupra numitului VOICULESCU GELU VOICAN cunoscut: cu intenții de evaziune din țară prin orice mijloace, nemulțumit și protestatar, iar în 1978 a încercat să intre în legătură cu Paul Goma. În 1977 și-a exprimat intenția ca în perioada cînd va avea loc Conferința de la Belgrad, să-și dea foc pentru a „protesta” împotriva „încălțării” drepturilor omului și concomitent să apeleze la transfulgi români din Franța, să organizeze acțiuni în această problemă. În 1970 a încercat să treacă fraudulos frontiera în Austria cu prilejul unei excursii în R.P. Ungară. În 1972 a fost semnalat cu intenții de a folosi un pasaport fals, iar în 1977 a făcut pregătiri pentru a trece pe mare frontiera dintre Bulgaria și Turcia. Acțiunea informativă a fost preluată de către Direcția a II-a la 12.XII.1978, urmărindu-se cunoașterea activității desfășurate de cel în cauză, punîndu-se accent în special pe influențarea pozitivă a elementului urmărit.

Pentru încadrarea informativă a celui în cauză au fost identificate și verificate în evidențele de securitate toate legăturile sale. Printre acestea a fost identificat inginerul TOCINEANU ALEXANDRU de la Întreprinderea „Metrou” — București, aflat în legătură cu — inspec-torul Municipalității București — securitate, — dar dirijarea acestuia pe lină elementului urmărit nu a dat rezultate intervenind chiar desconfianța sursei care ulterior a fost abandonată. Majoritatea legăturilor identificate și verificate au comportări și preocupări care fac obiectul organelor de securitate — intenții de evaziune, manifestări ostile, legături neoficiale cu cetățenii străini — aspecte care au fost comunicate organelor competente.

A mai fost identificată legătura SERBAN ANTON de la ICES GEOMIN, cunoștință a urmăritului din timpul facultății. Din materialele de la sursa „G”, a rezultat că ing. SERBAN ANTON are o influență pozitivă asupra lui VOICULESCU GELU VOICAN și-l îndru-

mă cum să se comporte, cum să se imbrace și cum să se poarte în societate.

La 25.06.1983, a fost obținută aprobarea organelor de partid, pentru folosirea și dirijarea ing. SERBAN ANTONIU pe lină VOICULESCU GELU VOICAN. În urma sarcinilor trasate, acesta, l-a contactat mai des pe cel urmărit, s-au vizitat reciproc la domiciliu, au făcut schimburi de cărți și l-a verificat dacă deține literatură sau alte materiale interzise sau de circulație restrînsă. Ca urmare a măsurilor de influențare efectuate de către sursă, cel urmărit a renunțat la ideea de a „întîia acțiuni de protest”, fiind nemulțumit că nu i se permite plecarea peste hotare. Fiind întrebat ce acțiuni a intenționat să inițieze, aceasta a relatat că pe lină trimiterii unor memorii la diferite organisme de partid și de stat, ar fi vrut să ceară „ajutor” în acest sens și de la unele persoane influente din străinătate.

Cel în cauză a fost de mai multe ori căutat și contactat la locul de muncă cu care ocazie s-au purtat discuții privind preocupările sale și activitatea colectivului de protecție din care face parte. Fiind văzut de mai multe ori în prezența ofiterului de securitate, a fost izolat de colegi, fiind suspiciat că ar furniza informații despre ei, astfel că în urma unei discuții avute cu acestia, în ultimele patru luni, cel în cauză a stat mai mult pe teren sau a lucrat la organizarea colecției de carote din Șoseaua Chitila.

Tot ca urmare a unei acțiuni de compromitere a celui urmărit, împreună cu ofiterul de la I.M.B. a fost organizat un control la xerox-ul Trusului de construcții și montaj utilaj chimic — cu care ocazie a fost ridicată o carte de „yoga” care a fost dată funcționarei pentru multiplicare. Cartea i-a fost înapoiată celui în cauză în schimbul promisiunii ferme că va renunța la preocuparea de a multiplica și comercializa cărți xeroxate, promisiune pe care a respectat-o pînă în prezent.

Din discuțiile purtate cu cel urmărit a rezultat că acesta continuă să fie nemulțumit și să aibe o atitudine violentă față de colegii de muncă. A relatat că a întrerupt orice legătură cu colegii de serviciu pentru a nu putea fi urmărit prin acestia de către organele de securitate. În mai multe rînduri și-a exprimat nemulțumirea și a relatat că-l va reclama pe ofiterul de securitate care se ocupă de F.C.T. București, obiectiv în care lucrează soția sa, deoarece acesta a făcut atmosferă neplăcută și s-a exprimat față de mai multe persoane că soția sa, plecată în Franța, nu va mai reveni în țară, exprimîndu-se „nu mă las pînă nu-l voi vedea pe acest individ degradat”. A mai relatat că este nemulțumit și de faptul că nu i se dă voie să plece peste hotare și a relatat că „aș dori să merg la pasapoarte să cer socoteală pentru această nedreptate, dar imi este teamă de o reacție violentă din partea mea care ar strica ceea ce am clădit timp de 10 ani”.

Deoarece geologul VOICULESCU GELU VOICAN este o fire nestatornică, cu comportări violente și reacții spontane, relații oficiale cu cetățenii străini și transfulgi români, fiind un element potențial periculos, propun să fie urmărit informativ în continuare, subliniindu-se următoarele măsuri:

— Menținerea în continuare în contact a elementului urmărit, în scopul cunoașterii activității și preocupărilor sale și a influenței pozitive a celui în cauză.

— Dirijarea în continuare a sursei „COSTEL” pe lină elementului urmărit

pentru cunoașterea preocupărilor și intențiilor sale.

— Identificarea și verificarea în continuare în evidențele de securitate a legăturilor elementului urmărit, selecționarea și dirijarea celor cu posibilități și calități informative pe lină cel în cauză și semnalarea la organele competente a celor cu comportări și preocupări negative.

— Deoarece obiectivul împreună cu soția sa au două locuințe — una în str. Pitar Mos și alta în Dionisie Lupu — fiind dificil de urmărit la domiciliu, prin combinații și legende, cel în cauză va fi determinat să se mute într-o singură locuință.

În funcție de datele obținute și problemele ce vor apare vor face propuneri în funcție de situația operativă.

cpt. C-tin Moisă (ss)

ACEST ACT este semnificativ pentru că arată lucrurile evolutive. Se poate vedea cum minciuna și falsificarea erau atât de întrinsece instituției securității, încît se mincea chiar pe ea fără să-și mai dea seama:

— astfel acum rezultă că tocmai în 1978 am încercat să intru în legătură cu Paul Goma, cînd știu este că acesta a plecat în vara lui '77.

— în al doilea rînd, dacă în 1977 (asta se poate vedea din textele reproduse) era vorba de 4 inși care ar fi fost dispuși să-și dea foc, cu ocazia conferinței de la Belgrad, acum în 1983 eu am vrut să-mi dau foc, ducîndu-mă la Belgrad.

Este foarte semnificativ o atare metamorfoză.

În sfîrșit, acest act menționează un alt turnător pe nume Alexandru Tocineanu de la „Metrou” care deși a fost „dirijat” în preajma mea, pînă la urmă a fost deconspirat, cu regret trebuind să fie abandonat... Nu s-a renunțat de tot la el, pentru că în 1985 cînd am fost condamnat, una din declarațiile care m-au infundat pentru chestiuni care nu aveau tangență cu obiectul dosarului meu de drept comun, a fost a acestui rob domn — jalnic vîlstar a mai multor ilustre familii din aristocrația moldovenească.

Pentru claritate, acum în 1983, referirile sînt la a treia mea nevastă — Sanda Voicu.

A I. DOILEA document datează din 15 ianuarie 1985 și este premergător arestării mele din 16 iulie 1985:

Nota de analiză:

În dosarul de urmărire informativă „CĂLUGĂRUL”

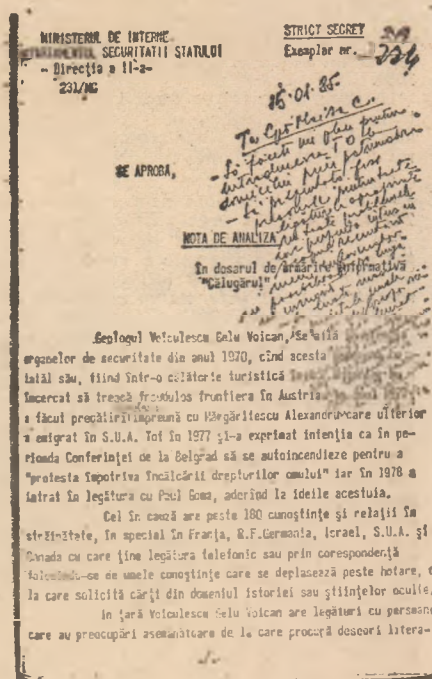
Se aprobă GI. N. Bogdănescu (ss) 15 ian. '85.

Geologul Voiculescu Gelu Voican, se află în atenția organelor de securitate din anul 1970, cînd acesta împreună cu tatăl său, fiind într-o călătorie turistică în R.P. Ungară au încercat să treacă fraudulos frontiera în Austria. În anul 1977 a făcut pregătiri similare împreună cu Mărgăritescu Alexandru care ulterior a emigrat în S.U.A. Tot în 1977 și-a exprimat intenția ca în perioada Conferinței de la Belgrad să se autoîncendieze pentru a „protesta” împotriva încălțării drepturilor omului”. Iar în 1978 a intrat în legătură cu Paul Goma, aderînd la ideile acestuia.

Cel în cauză are peste 180 de cunoștințe și relații în străinătate, în special în Franța, R.F. Germania, Israel, S.U.A. și Canada cu care ține legătura telefonică sau prin corespondență, folosindu-se de unele cunoștințe care se deplasează peste hotare, de la care solicită cărți din domeniul istoriei sau științelor oculte.

În țară Voiculescu Gelu Voican are legături cu persoane care au preocupări asemănătoare de la care procură deseori literatură în domeniul științelor oculte, gimnastică Yoga etc., pe care le multiplică ilegal la xerox și le comercializează contravies sau prin schimb cu alte lucruri xeroxate. Prin astfel de procedee a intrat în legătură cu Bivolaru Gregorian cunoscut ca practicant al gimnasticii Yoga și adept al Meditației Transcendentale, care a fost arestat în aprilie a.c. fiind surprins în flagrant delict împreună cu un grup de studenți. După arestarea lui Bivolaru Gregorian prin diverse procedee Voiculescu Gelu Voican a încercat să dezinformeze organele de anchetă. Astfel, a furnizat mai multe materiale despre Bivolaru Gregorian încercînd să-l prezinte pe acesta ca un om bolnav și iresponsabil, a înstruit-o și pregătito pe S. Z., martoră în procesul lui Bivolaru Gregorian, cum să se comporte în anchetă, să nu răspundă la anumite întrebări, sau să-l apere pe Bivolaru Gregorian în anchetă și proces.

Din lucrarea informativă a mai rezultat că Voiculescu Gelu Voican posedă un mare volum de xeroxuri din domeniul literaturii universale, istorie, științe oculte etc., pe care după arestarea lui Bivolaru Gregorian le-a transportat

la diferite adrese pentru a fi „salvate” de la o eventuală percheziție.

Voiculescu Gelu Voican domiciliază efectiv împreună cu soția în str. Pitar Mos nr. 8 și mai deține o garsonieră în strada Xenopol nr. 3 et 2, ap. 15, locuință pe care o închiriază colegilor de serviciu pe termene scurte pentru relații intime, iar pentru a nu putea fi urmărit de organele de securitate și-a creat o legendă că locuiește în strada Bruxelles nr. 11 bis (adresa din buletin), că face multe deplasări în provincie și nimeni nu știe unde lucrează.

Cel în cauză nu întreține relații cu colegii de serviciu, motivînd că nu are preocupări comune și în același timp nu poate fi (sic!) urmărit de către organele de securitate.

Cu ocazia discuțiilor purtate, în scopul influențării pozitive a lui Voiculescu Gelu Voican, de fiecare dată acesta cere lămuriri și sprijin cum să procedeze ca să obțină pasaport pentru o excursie turistică în Franța. În acest sens a păstrat legătura cu fosta sa concubină Arnold Aurelia, emigrantă în S.U.A. în 1979, care i-a transferat în cont personal suma de 50\$. De asemenea cel în cauză caută relații care să-l introducă în audiență la serviciul pasapoarte pentru a obține mai ușor aprobarea de plecare peste hotare.

În concluzie Voiculescu Gelu Voican este un element cultivat, inteligent cu o memorie foarte bună, dar cu un comportament violent fiind potențial periculos, pentru care, este necesară urmărirea lui în continuare. Propun următoarele măsuri:

1. Dirijarea în continuare a sursei „Costel” cu sarcini pentru influențarea pozitivă a celui urmărit și cunoașterea intențiilor în viitor privind deplasarea peste hotare.

Răspunde: cp. Moisă Constantin
Termen: permanent

2. Introducerea de mijloace T.O. la domiciliul unde locuiește Voiculescu Gelu Voican la telefon, deoarece nu sînt condiții de pătrundere fără riscul desconfinării acțiunii.

Răspunde: maior Condou Ion
cp. Moisă Constantin
Termen: 30.I.1985

3. În funcție de situația operativă se vor propune noi măsuri.

4. Deoarece Voiculescu Gelu Voican lucrează la I.C.P.M.L. Craiova, obiectiv asigurat informativ de tov. mr. Condou Ion, propune predarea dosarului de urmărire informativă „CĂLUGĂRUL” și sursei „COSTEL” (Serban Antoniu).

Ofiter ing. cpt. C-tin Moisă.
De acord

lt. col. Mircea BOURUC (SS)

SE VEDE limpede cum intenția de autoîncendiere la Belgrad devenise delat o certitudine. În plus a mai apărut o pregătire de fugă în 1977 complet imaginară care nu apăruese nicăieri mai înainte. Aceasta denotă nerespectul, nici măcar concordanta cu propriile-i acte mai vechi din aceleași dosare.

Pentru profani: T.O. înseamnă tehnică operativă adică în clar: mijloace de ascultare — la telefon sau în casă, plasate în pereți.

(Continuare în pagina 22)

Scrisoare deschisă către Paul Goma (II)

(Urmare din pagina 21)

Deși se afirmă că e riscant să se nătrundă în locuință, noul ofițer care m-a preluat mi-a băgat T.O. în pereți, ascuțindu-mă 21 de ore din 21 de ore până în 1989.

În acest sens mi se pare instructiv de transcris și avizul șefului de serviciu, același col. Nicu Bogdănescu, scris de mină destul de necitez :

Tov. Cpt. Moisă C.

— Să faceți un plan pentru introducerea TO la domiciliu prin pătrundere.

— Să prezentați fișe personale pentru toate legăturile apropiate cu toate problemele care prezintă interes în scopul recrutării unui informator cu posibilități pe lângă urmărit.

— Să luați măsuri la județele unde se deplasează să fie lucrat informator, eventual să folosim un informator bun de la județ și să sintetizăm la București.

Col. N. Bogdănescu (SS)

Nota de analiză mai cuprinde o mișcăvie rezultată din aceeași nestăpinită dorință de maculare : — se afirmă că închiriasem garsoniera colegilor de serviciu pe termene scurte pentru relații intime, pentru că imediat mai jos să se susțină că nu întrețineam relații cu colegii de serviciu pentru a nu putea fi urmărit de Securitate. Contradicția în termeni este flagrantă și știut este că unor colegi de serviciu dacă li se fac astfel de servicii... nu li se percepe chiria... Dar orice putea minji subiectul analizelor securității era folosit cu predilecție !

DESIGUR că reproducerea acestor texte a obosit poate cititorii și sigur a consumat spațiu tipografic, dar față de afirmațiile făcute de Paul Goma asupra poziției mele mincinoase în legătură cu evenimentele din '77, era singura posibilitate de a le infirma fără prea multă vorbărie.

Pentru a încheia cu acest punct al contestării activității mele trecute, dublată de permanenta insinuare insidioasă și implicită că aș fi fost și securist sau cel puțin informator-colaborator, mai reproduc copia unui act rezumativ asupra persoanei mele, nedatată, care a fost înaintat prin 1988, sau 1989 generalului Iulian Vlad, dovadă că devenisem o persoană îngrijorătoare. În facsimil apare adresa de insotire cu apostila marelui inchiizitor.

General - colonel

- IULIAN VLAD -

Vă rog să-mi permiteți să vă prezint pentru informarea Dumeavoastră, o notă privind pe Voiculescu Gelu Voican.

Pe ce este acesta?

General-major
Edu. Iacobi

STRICT-SECRET
Exemplarul nr. 009924/27

NOTA

Geologul Voiculescu Voican Gelu, fiul lui Ștefan și al Dafinei, născut la 8 februarie 1941, în București, se află în atenția organelor de securitate din anul 1959, când a fost exmatriculat ca agitator periculos în rândurile tineretului.

Fiind semnalat prin medii culturale-artistice, în special în relațiile de prietenie cu scriitorii, reîntră în atenția organelor operative în decembrie 1963, când este implicat în organizarea manifestației studențești, cu ocazia Crăciunului.

În ianuarie 1969 a instigat studenții de la I.A.T.G. și Facultatea de Drept să facă o grevă de protest cu ocuparea sediilor pentru eliberarea Anei Șincai.

Ateșat în februarie 1959, se retrage din activități suspecte, dar în 1970 intră din nou sub urmărirea organelor securității. În mai 1971 este arestat și cercetat la C.S.S. pentru tentativa de trădare pentru transmiterea de secrete, prevăzută și pedepsită de articolul 157, alineat 2 Cod penal.

Este scos de sub urmărire penală și eliberat după 3 luni din lipsă de probe, rămânând în evidența generală a organelor de securitate pentru desfășurarea de activitate ostilă regimului, repetate proteste împotriva încălcării dreptului omului în țara noastră și pentru angrenarea altor persoane cu concepții și atitudini similare. A întreținut totodată relații cu cetățeni străini, corespondind cu crainici de la postul „Europe Liberă” (Paul Barbă Negră).

La 22 august 1977 este arestat fiind amestecat în mișcarea lui Paul Goma și făcând precădrii de trecere frauduloasă a frontierei în R.P. Bulgară. Este sever atenționat și eliberat din lipsă de probe. Din cauza atitudinii suspecte i se interzice accesul în Valea Jiului, apreciindu-se că poate exercita o influență nefastă în rândurile minerilor.

Tot în 1977 și-a manifestat intenția ca în perioada Conferinței de la Belgrad să se autoîncendieze pentru „a protesta împotriva încălcării drepturilor omului”. Aceste acțiuni au fost prevenite, interzicându-i-se efectuarea delegațiilor la Moldova Nouă de unde urma să treacă în Iugoslavia.

În 1978 continuă să întrețină legături cu Paul Goma, Virgil Tănase, Dumitru Tepeș și Vintilă Ibrăncescu, aflați în străinătate. A întreținut totodată legături cu o serie de străini și intelectuali dizidenți, manifestând interes pentru o serie de doctrine obscurantiste mistice, orientate și antice.

Nu a avut legături cu Meditația Transcendentală.

A întreținut corespondență și s-a rizițat cu Vasile Lăzărescu, care îl îndruma în informarea unor studii legate de mitologie și vremuri arhaice. Aceste scrisori nu erau destinate publicării fiind difuzate doar unor cunoscuți care împărtășeau aceeași concepție noivă. Scrisorile se transmiteau în circuit închis, evitându-se înținiri mai numeroase de 2-3 persoane. Pe lângă manuscrisele pe care le redacta, reținea numeroase cărți și lucrări xeroxate având aceeași tematică. Această documentație cu caracter teologic sau mistic, o răstindea în tiraje restrinse, de 2-3 exemplare cunoscuților și complicitilor săi în aceste activități obscurantiste.

Pe fondul acestor preocupări a redactat, multiplicat și difuzat în diferite zone ale țării, materiale cu conținut nociv.

Profitând de sistemul deficitar de evidențiere a deplasărilor în interes de serviciu în diferite zone ale țării, inginerul Gelu Voican Voiculescu a procedat la decontarea unor ordine de serviciu, încercând să inducă în eroare organele în drept asupra locurilor și perioadelor în care s-au efectuat aceste deplasări, în cadrul cărora de fapt, difuza materiale cu conținut subversiv.

În urma controlului efectuat la decontările sale prin organele financiare la solicitarea noastră, în 1985, în urma susținerii a 2 persoane, care arestate fiind, au declarat că i-au multiplicat prin xeroxare diverse materiale, multe dintre ele cu conținut dușmănos, s-a trecut la arestarea sa cooperându-se cu miliția (I.G.M.) pentru soluționarea cazului.

Ancheta desfășurată de fapt pentru acțiunea de propagandă împotriva ordinii socialiste, prevăzută și pedepsită de

art. 166 al. 1 Cod penal, a confirmat pre-ocupările sale și intențiile pe linia atrăgerii altor persoane la acțiuni similare (George Cruceru, Sanda Voicu, Zina Săbău, Viorel Harosa, Aurel Dragoș Munteanu).

Intrucit din anchetă a rezultat că în activitatea lui Gelu Voican Voiculescu au existat încălcări ale legislației de drept comun, referitoare la decontări necorespunzătoare, deținere ilegală de valută, s-a dispus tragerii sa la răspundere pentru aceste fapte, neaplicându-se art. 166, al. 1 Cod penal. Luarea acestor măsuri a fost impusă de dispozițiile în vigoare de a nu fi trase la răspundere penală pe linie politică persoane care ar fi putut crea dizidență.

Astfel, inginerul Gelu Voican Voiculescu, a fost condamnat la 1 an și 6 luni închisoare. În urma unor expertize a Consiliului Culturii s-a dispus restituirea acestor manuscrise, cărți și xerocopii care nu erau nicidecum ideologice.

După detenție deși trăind izolat, aparent, a continuat să manifeste atitudini dușmănoase. Din 1987 a reluat relațiile cu dizidentul Aurel Dragoș Munteanu cu care s-a asociat în numeroase activități suspecte. De asemenea a avut contacte frecvente cu George Cruceru și Viorel Harosa, iar sporadic cu George Gucea. În 1989 a reluat activitățile potrivnice, prin redactarea, multiplicarea și răspindirea de inscripții cu conținut anticomunist.

În afară de Aurel Dragoș Munteanu nu este menționat în D.U.I. al principalelor persoane dizidente.

De asemenea, consider comentariile de prisos. Acest text este bine venit pentru cei care în frunte cu România Liberă au bătut monedă din faptul că am fost condamnat de drept comun și deci sint banal infractor, un hoț...

REVENIND la interviul lui Paul Goma mă voi referi la pasajele despre actualitate, despre rolul meu în revoluție. Aici P.G. este omniscient și arhisuficient. Îmi pare foarte rău că adevărul pare atât de nevrosimil.

Am mai repetat-o și în alte dăți și nu vreau să mai insist. Aproape toți membrii nucleului care s-a agregat în jurul lui Ion Iliescu la 22 decembrie '89 s-au cunoscut atunci. Toți cei care nu au fugit de gloanțe și au rămas zile și nopți în șir, în jurul lui Ion Iliescu, am devenit grupul conducător care și-a asumat exercitiul puterii în stat.

Fuzionând într-o adevărată echipă unită în neclintire și temeritate, fiecare dintre noi a primit însărcinări și funcții.

În ziua de 24 decembrie '89, Ion Iliescu m-a numit pe mine să mă duc a doua zi la Tirgoviște să asist la procesul Ceaușecilor, pentru simplul motiv că eu fusese cel care susțineam de la început și insistent, teza suprimărilor imediate.

Cind s-a căzut la un compromis, pentru acceptarea soluției executării lor în urma judecării unui Tribunal Militar Excepțional, a cărui sentință era necurabilă și imediat executorie, era normal să mă dessemnez pe mine să mă duc acolo, deoarece fusesem cel care susținusem cel mai aprins că numai moartea lor va aduce încetarea focului și a rezistenței contra guerrilei urbane, care ucidea nemilos oameni nevinovați.

Cum nu eram decât o mină de oameni, dintre care unii mai virșnici, era normal să mă trimită pe mine.

Și apoi nu am mai fost singur. În film s-a văzut că asistența — publicul procesului — era formată din cinci persoane. În al doilea rând, de ce i se pare lui Paul Goma, prezența mea acolo ceva atât de extraordinar ? Oricum, nu am organizat singur totul : fără generalul Victor Stănescu,

culescu, fără concursul celor din unitatea de la Tirgoviște nu aș fi putut face mare lucru.

Pe de altă parte, este trist că Paul Goma, ca român, își însușește definiția unui scrib din presa franceză a fost o răfuială între mafioți. El știe foarte bine că între noi, cei 40 de primi componenți ai Consiliului F.S.N., care luasem puterea, și Ceaușescu inclusiv camarila lui, nu putea exista nici o legătură. Nici unul dintre noi nu făcea parte din anturajul lui Ceaușescu și asta se poate vedea limpede din semnăturile Comunicatului către țară al C.F.S.N. publicat în ziarele din 23 decembrie '89.

Cine privește acolo vede că în afară de noi, masa necunoscuților emersi din revoluție, mai figurează 4 persoane care au avut cindva funcții înalte, dar toate disgrățiate mai devreme sau mai târziu : Alexandru Bălăceanu, demisionat în 1967, în urma opoziției față de Ceaușescu ; Corneliu Mănescu, aliat dintotdeauna în continuu antagonism cu Ceaușescu și scos din funcție ; Silviu Brucan, oponent vechi și îndepărtat din funcții din 1965, disident din 1987, cind a luat partea brașovenilor ; toți trei semnatori ai scrisorii celor 6 din martie 1989 ; și în sfârșit Ion Iliescu, opozant deschis și consecvent din 1971, disgrățiat succesiv, până a fost redus la condiția de director al Ed. Tehnice.

Atunci unde sint mafioții, Paul Goma ? Unde sint compliciti, în rindurile noastre, ale celor care am hotărât moartea lui Ceaușescu și am îndepărtat-o așa cum s-a văzut pentru că împrejurările nu ne-au permis s-o facem altfel ?

De ce trebuie să se alăture și un român acestor ineptii tendentioase, care se emit în raport cu o hotărâre decisivă și funcționarmente necesară, care a asigurat viabilitatea Revoluției noastre și a scutit sute ori mii de alte victime ?

În sfârșit neputind să mă mândăresc în nici un fel, referitor la Tg. Mures, P.G. s-a rezumat să bagatelizeze magnanimitate : „a făcut ce a făcut acolo“...

Mă mir, dacă se silca precum colegii lui întru venin, care scriu în presa din țară, găsesc și el destule mișcări cu care să-mi umbrească meritul de a fi pacificat situația. Păcat, rețeta bazată pe permanența calomniei e infailibilă !...

AM LUNGIT nepermis de mult acest răspuns, fără să mă fi pretat să ripostez în maniera sa.

Faptul de a fi zăbovit atita asupra atacurilor sale, atât de meșteșugit exprimate, pe măsura talentului său literar, unanim recunoscut, mai ales în rindurile confrăților, este totuși o dovadă de tandrețe involuntară față de bătrînul meu fost prieten.

Intr-un fel, m-a mîhnit tonul și reaua credință... Și acum am naiva convingere că dacă am fi stat față în față și ne-am fi privit în ochi, nu ar fi vorbit atât de disprețuitor și pur și simplu, atât de urît de mine, care de fapt nu i-am greșit cu nimic.

Nu am nici o vină că soarta m-a propulsat într-o condiție care face ca invidiile să secrete venin, deși în realitate e siluația cea mai de neînviat.

Repet, poate că dacă ne-am fi privit în ochi, ar fi fost altfel.

Aceasta este consecința efectului de distanțare...

E și Paul Goma precum pilotul de bombardier : dacă i-ai da benzină să dea foc direct la citiva sute de oameni, s-ar scutura oripilat și indignat, dar de acolo, din slava cerului, ar azvîrli tone de bombe incendiare asupra unui orașel, fără nici o ezitare...

Ba chiar un zîmbet zeiesc i-ar schimonosi chipul...

Stagiunea la Naționalul clujean

O piesă românească nouă

PROFESIONALITATEA cu care a fost montată piesa lui Andrei Mădărieș „Am-am jucat mîr-o zi” de către regizorul Victor Ioan Pîrzan este un gest augural, marturie a unui temeinic program estetic. Realizat cu o minuțioasă imagine a scenei (în vederea careia s-au reinventariat depozitele teatrului și s-au reparat mecanisme defectate) spectacolul alina preponderența vizualului și efectelor imagistice în teatrul pentru copii, în desăvîrșirea narațiunii spectaculare accentuate se constituie din punerea în imagine a vorbelor, din ritm și muzică. Și dacă, în permanență, tratarea mirifică, în felul ei, conține în subsidiar un discret umor sau, dimpotrivă, instaurează afișat gagul prin comentariu gestual apăsător, acestea sînt numai micul zîmbet care acreditează legitimitatea, seriozitatea viziunii infantile.

Scenografia Adrianei Grand (semnează și costumele), un mic cub strălucitor în mijlocul scenei, care adăpostește ca o cutie fermecată personajele basmului tradițional folosește o turnantă plină de biețe-manivele de jucărie — un fel de perpetuum mobile cu stelute de hirtie și roțițe, care este și casa povestitorului (interpretat de Victor Nicolae). Pe ușă năvălesc invitații convocați în alai. Baba Cloanța, îndrăcită cochetă bătrînă dansînd neobosită french can-can (tinărul actor Dorin Andone, plin de vervă, se dezlanțuie cu plăcere în travesti), făcînd grații zadarnice Zmeului Zmeilor (Marius Olteanu) căruia îi lipsește tocmai temperamentul „zmeiesc”, îngropat în surplusuri adipozice. Eroii care și-au cam pierdut rosturile sînt tratați parodic, în tonalitatea originară a textului. Făt Frumos al lui Călin Nemeș e „dosenat” cu subțiri de miniatură. Plastica, dinamică, vie, strălucitoare a scenei cultivă bunul gust și nalvitatea infantilă (Ileana Cosînzeana — Anda Chirpelean e idealizată ca în desenele fetițelor). Frumosul e celebrat

mai ales în cîteva scene memorabile, cînd în cavitatea cutiei rotite se deschide orizontul visului. În „Tara vinturilor” vîjele vîlurilor e animată de un violonist diabolic, care-i frămîntă miezul. Acordurile lui Paganini răsună triumfător, dansul inefabil al pinzelor subțiri se desăvîrșește în filtrele de lumină ireală. Nici o respirație nu se mai aude în sală. Copiii sînt cu toții sorbiți în lumea fanteziei. Ca și în scena în care Făt Frumos merge către soare, cînd imaginea scenică se deschide în lumină.

Scenele de dans (coregrafia Ileana Todea), comentariul sonor, buf (care decupează și construiește momente comice, încadrînd textul) muzica antrenantă (ilustrația muzicală a lui Bucur Stan cuprinde și cîteva melodii originale), utilizarea marionetelor e încă sangace, însă manevrarea marionetelor pînă în scena de la Polul Nord, conferă un ritm antrenant acestei feerii jucăuse. Distribuirea unui copil în universul scenic în ciuda virtuții comuniunii de perspectivă cu sala (e „copilul teribil” preocupat de calculatoare, rachete cosmice, imponderabilitate, pentru care lumea de basm trebuie renovată și aseasonată) nu contribuie însă în aceeași măsură la păstrarea tonusului dramatic.

Un requiem Harag György

TURNEUL Teatrului maghiar din Novisad a adus relativ recent pe scena clujeană, în condiții de exemplară viabilitate, spectacolul Edes Anna, pus în scenă de regretatul regizor Harag György, în 1933, după romanul omonim al lui Kosztolányi Dezső. Evenimentul, încercat de emoția aparte a contactului cu atmosfera înconfundabilă a creației artistului, la cinci ani de la moartea sa, devine astfel un tulburător Requiem. În fragila construcție spectrală, miraculos conservată, vibrează spiritul larg european al regizorului, turneul devenind — cum arăta directorul teatrului

Faragó Árpád în conferința de presă — un emisar al apropierei între oameni, într-o vreme în care voci naționaliste încearcă să-i învrăjbească. Spectacolul creditează încă o dată forța artei de a depăși granițele, o bună parte din istoria tinărului teatru din Novisad fiind legată de personalitatea reputatului regizor din România. Înființat cu șaisprezece ani în urmă, în 1974, promovînd la început, sub direcția de scenă a lui Dragoslav Dorić, un repertoriu de avangardă, teatrul s-a impus în viața culturală din Iugoslavia (animată de emulația întreținută de festivalul european de teatru experimental BITEF) prin orientarea estetică imprimată de Harag György, care, cu binecunoscuta lui vocație formativă și pedagogică, a schimbat stilul actoricesc aprofundînd exercițiul dramei. În acea perioadă de aur, Harag György a montat la Novisad, în permanentă colaborare cu scenografa Doina Levintă — autoare a unor „poezii” de costume, cum a fost apreciată de gazde — trilogia cehoviană (Treii surori, Unchiul Vanca, Livada cu vișini), apoi piesa chinezească Stația (montată recent la Cluj de Tompa Gábor) și Edes Anna.

Deși au existat în cursul timpului cîteva schimbări succesive de distribuție, s-a păstrat în montarea de la Novisad (asistentă de regie Berki Klára) acel flux spectral unic, propriu lui Harag György, derivînd din articularea imagistică tensionată și armonioasă, aidoma unui dans de secvențe, și acea modalitate sibilică și simplă de desfășurare scenică și emiteră a vorbelor, care confereau creațiilor sale o stranie strălucire întunecată, un halou metafizic.

Spectacolul se constituie într-o suită de imagini scenice care imprimă vizual, prin modalități cinematografice, atît atmosfera cit și problematica romanului social al lui Kosztolányi, ieșit din aria învierii lui Lev Tolstoi. Scenografia Doina Levintă (semnează și costumele) figurează plastic ideea de captivitate și predestinare: salonul-verandă (spațios, ritmat larg de un mobi-

lier de epocă sau de accentele albe ale mobilierului anodin al locurilor publice) — e apăsător de un plafon înclinat pus în valoare de eclerajul rafinat — adevărat poem de lumină în gama întunecată a cenușiurilor, a iluminărilor ireale de vis (în scenele care animă viziunile de cosmar ale eroinei, fantezmele anxietăților ei, parodia funambulescă a scenelor de salon) sau, dimpotrivă, lumini crude, strălucitoare. Costumele elegante — pelerine, rochii de seară, pălării strălucitoare, jebene — drapează discret eroii în linia vestimentară stilizată a anilor următori primului război mondial. Timp de neliniști, instabilitate, confuzii, timp de răscrucă de epoci, ce răzbate mai ales în scenele de grup, remarcabil dirijate regizoral. Decorul sonor de rară sugestivitate (muzica: Lengyel Gábor, sonorizare Szilvási András) definește peisajul uman asigurînd racursurile și „cortinele” într-o sintaxă strălucit armonizată cu luminile. Istoria tinerei fete seduse de nepotul stăpînilor (interpretat cu finețe de Venczel Valentin) se întrefăse astfel cu un fundal uman dinamic, de susținută relevanță socială, psihologică (remarcabil realizat de întreaga echipă de actori). Portretul Annei se desăvîrșește progresiv, dată fiind expresivitatea corporal-mimică a actriței Szilágyi Rövid Eleonóra, ținută dreptă cu capul ușor spre spate, sugerînd mindria, sfiala, o anume inflexibilitate morală care, contrariate, o duc la crimă. Memorabilă e scena angajării eroinei — instantaneu al umilirii în care replicile și tăcerile răsună agresiv (stăpîna: Ladik Katalin) — ca și dezvăluirea singurătății complexe a protagonistei, a oscilațiilor ei, a încercărilor zadarnice de a se salva. Ca o incununare a polifoniei spectaculare orchestrare savantă a mișcării, luminii, muzicii — finalul contrapunctic în care fata sfîrșește condamnată la spînzurațoare, în timp ce rechizitoriul societății e proferat pe mai multe voci, iar seducătorul e adumbrat de vagi remușcări.

Doina Modola

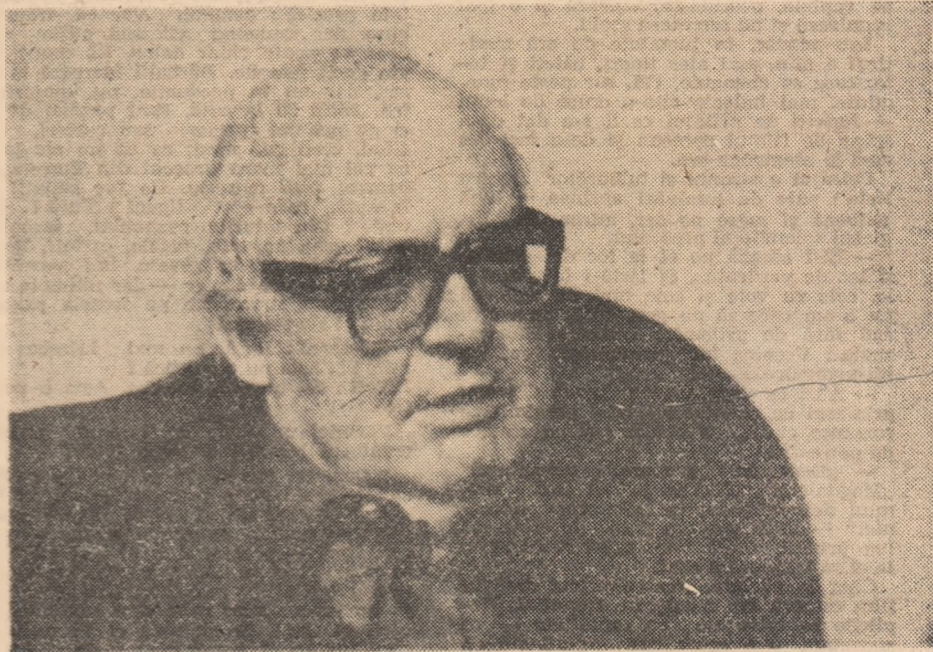
O companie engleză la București

PIESA The Guise prezentată de compania engleză „Arts Threshold” (Pragul Artelor) la Teatrul „Eulandra” este o alegorie despre încrederea în puterile teatrului, despre forța lui adversă în societățile totalitare, o meditație despre condiția artistului și sensul superior al artei histrionului. Amestec de ficțiune și realitate, textul lui David Mowat se inspiră dintr-o situație anacronică din istoria Marii Britanii a secolului XVII — cînd activitatea teatrelor a fost interzisă timp de 40 de ani, puterea considerînd că ele sînt cauza decăderii moravurilor în societatea vremii. Titlul trimite chiar la o piesă dispărută misterios, aparținînd unui contemporan al lui Shakespeare, John Webster. Autorul actual apelează la o convenție consacrată, cea a „teatrului în teatru”. O trupă povestește (în 1654) publicului ce s-a întîmplat cu 12 ani în urmă, cînd aceste instituții de cultură au fost prohibite de cenzură. Ea prezintă fragmente din piesa The Guise, care a dus actorii și dramaturgul la un conflict puternic cu autoritățile. Este o oglindă demistificatoare a unei epoci corupte, în care tronează un rege opresiv ce se distrează scriînd piese pornografice și în care acționează un conspirator revoluționar, ducele Guise, ce încearcă să-l înlăture și să asaneze moral societatea. Interpreții refac în paralel atmosfera culiselor, evocă frămîntările actorilor compunînd în același timp și cadrul social-politic care a născut această operă dramatică. Este evocată o lume bolnavă, măcinată de violență și sărăcie. Istoria a devenit un teren al alienării pentru individ, dar răul din lume se datorează în ochii puterii exclusiv libertăților de expresie pe care și le permite scena. Fanaticul William Prynne, fost actor, el însuși victimă cenzurii, se transformă în judecător și călău. Orice formă de emancipare a gândirii teatrale va fi anihilată, supraviețuind sub ochii indulgenți ai puterii fenomene aberante ca teatrul „disciplinar” sau cel „organic”, ce frîcă din aceste lăcșuri de cultură locuri ale desfrîului și ale senzațiilor tari. Aici se narcotizează conștiința și luciditatea spectatorului, maculindu-se și mutilindu-se nobletea artei actorului. Ca și eroul revoltat al piesei sale, ducele Guise, Richard Daborne refuză compromisul. Supus presiunilor psi-

hice și fizice el va rezista. Arta pare să învingă vremurile revolte, suferințele și tragediile vieții. În timp ce unelte asine ale mecanismului puterii îi ucid soția și copiii, artistul, înveșmîntat în mantia lui Guise, rostește monologul personajului.

Textul, în formule oferite, este rodul colaborării de un an și jumătate a dramaturgului cu interpreții și regizorul, compania „Arts Threshold” fiind preocupată de incurajarea experiențelor teatrale și a artiștilor aflați la început de drum în profesiune. A rezultat un scenariu cu o compoziție mozaicată, cu structuri libere și mobile, în care sensul crește din contrapunctul unei secvențe cu altă secvență, din juxtapuneri de imagini și socuri de sensibilitate. Titlul este ambiguu; el exprimă numele conspiratorului din opera contestatarului Richard Daborne, dar înseamnă și în același timp, în traducere, și „deghizarea”. În cadrul formulei de „teatru în teatru”, abil minuită de autor, asistăm la un perpetuu joc al măștilor, al confruntărilor între aparențe și esențe, între afirmații și negații, între teze și antiteze. Această scriitură imprimă o dinamică interioară evenimentelor și oferă o mare libertate de mișcare și o expresivitate modernă evoluției actoricești. Dar, din pendularea oglinzilor paralele, adevărul grav iese la iveală. Semnalăm că această interrelaționare complexă între spectacolul vieții și cel al scenei este totuși la un moment dat mecanică, transformîndu-se într-o demonstrație ostentată. Lipsind o metafizică a relației celor două planuri, ea devine vulnerabilă prin didacticism.

Un didacticism pe care artiștii companiei „Arts Threshold”, sub bagheta tinărului și experimentatului regizor Brian Astbury (de origine din Africa de Sud, profesor în prezent la London Academy of Music and Dramatic Art), reușește s-o atenueze. Echipa, deși foarte tinără, la începutul profesiei, impresionează prin siguranță și rafinament în evoluție. În spațiul cenușiu și rece al scenei, în care sînt descoperite culisele, se află doar cîteva elemente de recuzită indicative. În scenografia creată de Katrina Lindsay sărăcia mijloacelor este o virtute. Ea accentuează precaritatea condiției teatrului în timpuri de restriște, comentează, hiperbolizînd inspirat prin amănute accente

A încetat din viață dramaturgul, prozatorul, eseistul elvețian Friedrich Dürrenmatt (născut în 1921). I s-au tradus și reprezentat pe scenele românești Vîzita bătrînei doamne, Fizicienii, Frank V., Romulus cel Mare, Meteorul, Play Strindberg, Regele Ioan.

cu efecte comice. În această armbianță, simplă, mizanscena lui Brian Astbury, imbinare de rigoare și improvizatie, structurează admirabil, din punct de vedere vizual și dramatic, spațiul de joc și relațiile dintre eroi. Desfășurarea tramei este vie, ritmul tensionat, tinerii actori — prezenți tot timpul pe scenă — se identifice și se detașează de personaje cu un firesc și o spontaneitate revalorabile. Ei practică armonios un teatru al trăirii, dar și al distanțării. În diferite ipostaze, fiecare oferă cîteva minirecitaluri.

Harriette Ashcroft este o prezență scenică reliefată în diversele sale apariții, rolul actriței Bridget impunînd-o ca un adevărat maestru de ceremonii al reprezentației, la fel de nuanțat în momentele de umor sau în cele dramatice, grave. Excelent portretizează Michael Hodgson în William Prynne. Cenzorul regal, inflexibil, cu o mască imobilă, opacă, sub care simți zvicnirile unor frustrări ascunse, arată ca un funcționar cultural dintr-un minister. Eroul este construit din tăceri apăsătoare, priviri fixe și gesturi calculate. La antipod, Andrew Weale îl va întrupă pe rebelul Richard Daborne, intrat în conflict

deschis cu puterea, dezlanțuit, tumultuos, cu un patos romantic, încrezător, cu fanatism în sensul înalt, spiritual al artei sale. Timothy Chipping se impune mai ales prin chipul creionat regelui Charles, obtuz, instinctual, tiranic și brutal. Tania-Jayne Bowers, în sacrificata Janine Daborne, are emoție dramatică și o vibrație interioară profundă. Jucul actorului de culoare Karol Kollins în Milenka și celelalte schițe de portret se remarcă printr-o mobilitate fizică admirabilă și apreciable disponibilități pentru comedie. În grupul teatral, Patricia Pierce, interpreta lui Beryl, se achită de celelalte sarcini dramatice cu adevărat. O mențione specială pentru muzica lui William Hetherington, cîntată de actori, un comentator subtil ironic al secvențelor teatrale.

Cu spectacolul The Guise, compania „Arts Threshold” s-a remarcat în cadrul mișcării „Fringe” (marginală) la Festivalul de la Edinburgh în această vară, fiind incununată și cu un premiu. Invitată de Uniunea Teatrală Română, trupa și-a continuat turneul în mai multe centre universitare din țară, impunîndu-se ca un mesager valoros al teatrului britanic.

Ludmila Patlanjoglu

Trist an și solda-i mică

Fragment din scenariul regizoral
după BALANȚA de Ion Băieșu

MĂȘINA securității a tras în fața casei primarului. Primarul, un bărbat tânăr, solid, roșu în obraji de băutură, cereștează actele și după ce vede și mașina pe care-o cunoaște, și pe băieți — decide pe loc: „Gata dom'le, îl înmormintăm. Chemăm și pe popă?” (adică primarul are două variante după client: cu popă și fără popă).

— Cum credeți.
— Să-l chemăm, ca să fie, ce strică. Are voce, place la lume.

— Care lume? întrebă Mitică. Cine-o să vie la înmormintare la ora asta?

— Păi nu-i pun să tragă clopoșele? Vine dom'le lumea, lumea e curioasă, la televizor e un film coreean, într-un sfert de ceas cimitirul e plin.

La cimitir: Doi oameni, la care se aude un securist care și-a lepădat pe pământ tradiționala haină de piele, și sapă groapa de zor, cu spor și veselie.

Altul trage clopotul și celălalt securist, împins de duioase „amintiri din copilărie” — îi face semn să-l lase să încerce și el.

Preotul — călare pe o Mobră, provocând un zgomot infernal, se apropie și el cu mare viteză de acest carnaval.

Primarul îl face semn lui Mitică — cu cotul — când se vede imaginea preotului care stărneste colburile și gîștele.

— Asta bărbat dom'le; fumează, bea pe rupele, pescuiește, vinează și o mai regulează și pe secretara școlii.

Între-adevăr, în jumătate de oră cimitirul e plin, mai ales tineri, băieți și fete, care se zbangue, rid, sar peste morminte, mai îndoaie cite-o cruce de lemn — fericiți de prilejul ce li s-a dat de-a scăpa de filmul coreean și de-a ieși din casă la asemenea oră.

Peisajul e straniu și tulburător pentru Nela: sute de luminări aprinse, o lună galbenă și mare pe cer, miros de flă, glasul splendid al preotului.

— Și-l așază pe el la loc de odihnă și loc de verdeață... Și iartă-l lui păcătoarele, cele cu voie și cele fără de voie, că nu e om care să nu greșească, numai tu ești fără de prihană... Doamne Dumnezeu... Veșnica lui pomenire... veșnica lui pomenire...

— Auzi ce voce are? se laudă din nou primarul cu preotul lui. Să-l ascuțiți ce primar cîntă, ce balade și ce cîntece de petrecere.

— „Deschide gropare, mormintul” „Magdalena”, „Bidineaua”. A luat premiul doi pe județ în „Cîntarea României” — dacă nu era făta bisericească lua primul. După înmormintare mergem la el să tragem un chef.

Chef la părinte. Pentru prima dată în film camera are o mișcare frenetică. Replicile se înlanțuie cu rapiditate — se suprapun — o acumulare aglutinată de replici — în sfîrșit un stil care este cunoscut din anumite secvențe din alte filme ale mele.

Mitică termină de consultat copilul hidrocefal al părintelui.

— Ni s-a zis, îi explică preoteasa, că are creierul sclerozat, adică nu-i mai crește de la vîrsta de patru luni.

— Cîți ani are?

— Doi. Dar nu vorbește și nu vede. Cit o să trăiască?

— Cel mult douăzeci de ani.

— Vai de mine! Ce chin pe capul nostru, Doamne! Părintele e de părere să-l înfometăm pînă moare, dar eu nu pot. Copilul cînd îl hrănesc ride, e vesel, se bucură. Cum să nu-i dau de mincare?

Au ajuns vorbind la masă. Masa, pregătită, așezată și servită chiar de preot, era un adevărat regal: pastramă de ied, uscată la vînt, pastramă de gîscă, cîrnăciori afumați, ghiudem de casă, păstrăv afumat, slăninuță, ceapă, usturoi, roșii, gogoșari, ardei iute, piper. Apoi friptura de iepure și de găscă, caș afumat, mămăliguță și piine de casă. Vinul — un roze acrișor, gustos și de-o limpezime perfectă.

— Din asta bea și Dumnezeu, părinte? întrebă primarul.

— Din asta, da' nu mai am decît o damigeană. Dumnezeuască dom' doctor nu luați o tîrîre înainte?

Tocmai atunci intră preoteasa cu niște colaci.

— Dacă te îmbeți și te apuci de cîntat, închide, dragă, ferestrele să nu te audă tot satul cum behăi ca un măgar. Dacă se discută politică nu zînici da,

nici nu, fii ambiguu — zice ea mai șoptit, făcîndu-i un semn și către cei doi securiști. Popa îi face un semn de liniștire cu înțelesul de „nu de ei mi-e frică mie”.

— După cite vîd, n-o duceți tocmai rău — zice Mitică.

— Deocamdată, răspunde preotul. Deocamdată mai avem.

— Dom'le doctor, spune primarul, care continuă să mănince cu lăcomie, românul e dat în mîsa: se vaită toată ziua că n-are de nici-unele, dar se descurcă el... se descurcă. Vorba lui tata, Dumnezeu să-l ierte: de bine, de rău, o ducem bine.

— Deși soția mea prea-iubită... spune preotul.

— Prea-iubită de cine? De dumneata sau de Dumnezeu?

— De mine în nici un caz. Deși, deci, dumneai preoteasa, mi-a recomandat confidențial să nu mă bag în discuții politice, eu am să vă spun un adevăr. Atîta vreme cit va mai exista țărănimie în țara asta, o să ne descurcăm. Întrebarea e: ce ne facem cînd n-o mai fi?

— Ați văzut că discută politică? — îl demască primarul comensilor.

— Nu, domnule, asta nu e încă politică, se supără bărbătește popa. Fii atent aici, continuă el. Satul nostru, ca să nu zic țara noastră, are o anumită mentalitate precisă: oamenii vor să trăiască bine, dar muncind cit mai puțin sau dacă se poate chiar deloc. La ceape nu vin decît femeile. Bărbații lucrează la oraș, dar nu în producție, nu, majoritatea, adică 90 la sută, sunt paznici de zi și de noapte, portari sau curieri, noi fiind, cred eu, satul, ca să nu zic țara, cu cel mai mare procent din Europa de oameni fără meserie. Ce fac ceilalți 10 la sută, care sint țigani? Fură! De unde? Din loturile ceapeului, iaseului, adică fructe, totumb, fasole, cartofi, legume, grîu, tot ce găsesc. Îmi permiteți — să vă întreb sincer — dar ultimele cuvinte sunt suprapuse pe textele primarului și ale celorlalți.

Primarul: Lasă, nu mai întreba nimic. Păi asta nu e politică?

Toți: Să nu mai întrebe. Asta e politică.

Părintele: Asta e țărănul român, creatorul Mioriței și talpa țării?

(Ei au un joc al lor cu „asta e politică” — „asta nu e politică” — un fel de „biza” — cînd toți decid că „asta e politică” — rostind cu mina în sus — sau scandînd — jucătorul e obligat să tacă — și astfel ei se apără, printr-o solidaritate a lășității, prevenindu-se reciproc, să nu luncce spre zone prea periculoase, căci, în fond, de cine au ei teamă? de securiști au ei teamă? nu, de ei înșiși au teamă).

— Ce vreau să spun? — s-a ridicat în picioare Primarul. Ca nu aveți nici un pic de dreptate în ceea ce spuneți și am să vă zdrobesc ficcare afirmație în par-

te. S-o luăm, deci, pe puncte. Unu: părintele vine și zice: nu mai avem țărănimie în țara noastră. Fals. Avem țărănimie. Adică avem cit ne trebuie. Dacă ar fi mai mulți țărani, ce-ar face ei? Ar sta toată ziua cu cracii pe pereți sau la bodegă, unde ar pune țara la cale, adică s-ar crea un plus de mină de lucru.

— Bravo, domnule primar, va să zică dumitale își convine situația ca la strînsul recoltei să fie aduși elevi, studenți, militari și funcționari de la orașe? — se infierbîntă popa.

Și mai tare se-ntfierbîntă primarul — iar ceilalți organizează un sabotaj colectiv — începînd să strige tot mai tare, pînă ajung la ritm de slogan — ASTA E POLITICA; chiar securiștii participă animat la acest joc.

— Da, imi convine — urlă deci infierbîntat primarul — pînă va fi învins de slogan. Statul e în cîștig, iar elevul, studentul sau funcționarul învătă, cu ocazia asta, că dacă vrea să aibă piine pe masă, să muncească! E o plăcere și o onoare.

— Chestia cu plăcerea și onoarea n-o mai auzisem. Dar amîndoi sint obligați de codul jocului să tacă din gură.

Ciocnesc — beau — viața e frumoasă — cineva mai riglie — atmosfera se destinde și mai mult.

Primul care profită de pauză este primarul — dar spre surpriza generală lansează o temă care cucerește unanimitatea. (Așa că ultimul discurs al primarului este punctat cu tot soiul de exclamații de tipul „Așa e” „Bravo dom'le” etc.)

— Și toate acestea din ce cauză? Din cauza datoriilor! Și datori sintem din cauza crizei mondiale de energie și a politicii porcești a băncilor străine. Mai ales cele americane. Ordinarii de americani vor să supună lumea cu ajutorul dolarilor, și al dobinzilor (Toată lumea e de acord, îi debitez popa) — „americani” — unii pentru că americanii n-au venit la timp — alții că vin prea tirziu și le încurcă ploile). Vor minca un mare căcat pînă la urmă pentru că n-o să le plătescă nimeni datoriile. Toate țările din lume le sint datorare, în afară de Japonia. Și dacă toate țările le zic americanilor „hai sictir”, americanii rămîn cu buza umflată. Vă spun eu, și țineți minte ce vă spun, că mai avem de trăit domnule doctor și sfinția-va părinte: cel mai prost om de pe lume este americanul.

(Satisfacție generală — genul „Noi nu ne vindem țara” și încă la niște proști).

— Sînteți născut la țară, domnule doctor? întrebă tînărul preot.

— Da.

— Dintr-o familie de intelectuali sau de țărani?

— De țărani.

— Si ce părere aveți despre situația actuală a țărănimii?

— Am să vă spun — zice Mitică — ce

părere am despre situația orașenilor — intrucit la țară nu mai locuiesc, practic, de la vîrsta de 10 ani.

— Dumnealor — și Mitică îi indică pe cei doi securiști — lucrează în organele securității — după cum bine știți, dar vă faceți că nu știți. (Toată lumea îngheață, inclusiv securiștii, pentru că nimeni nu știe unde vrea să ajungă Mitică). Ei au fost în misiune aici — ce misiune numai noi știm — și nu avem nici o intenție să v-o divulgăm dumneavoastră. Nu-i așa, îi privește Mitică pe securiști, cerîndu-le consimțămîntul pe care ei îl acordă imediat.

— Vedeți portbagajul instalat pe capota mașinii din curte. (Și Mitică indică cu mina unde anume trebuie să privească — și toți întorc supuși privirile în direcția indicată). Ei bine, el este instalat acolo pentru ca la întoarcere dinșii să poată duce acasă ceva struguri, cartofi, un vinuleț, — mă rog, ce s-o găsi, dacă s-o găsi. Deci la ducere ei erau pe post de James Bond — la întoarcere pe post de Aprozor. Aceasta este la ora actuală situația orașenului din România — și încă a celui mai privilegiat care este: securistul. (Securiștii dau din cap — ei sint de acord cu Mitică, din discursul căruia asta au înțeles — „cit de groa e viața securistului”; sunt un cuplu comedia de rezonanță kafkiană, ca acela de la începutul filmului, din scena inundăției).

— Ești dat dracului, doctore, spune primarul ca să spargă doctorele ghețoasă. Te fac un brudersaft?

— Nu, mulțumesc, nu e genul meu — zice Mitică care își dă seama cum a fost „recuperat”.

— Părinte, urlă primarul, dacă nu ne cîntă ceva, să fiu al dracului dacă nu-ți închid biserica. Declar molimă și epidemie locală, îți închid biserica și te las șomer, te trimit la muncile agricole.

— Ce să cînt, comandante? întrebă popa beat bine și el, luînd o poziție corectă, de solist aflat pe scenă în fața publicului, cu pieptul bombat.

— Repertoriul dinainte stabilit, comandă primarul. Începe cu o „magdalenă”. Îți dau prima strofă:

„Magdaleno, de ce minți / Că albina n-are dinți / N-are dinți, n-are masele / Ca să te muște cu ele / Cit am fost eu militar / Te-ai servit particular / La... la, la, la...”

— Să închidem mai întii ferestrele, că mă aud enoriașii. Primarul se ridică brusc, răsturnînd scaunul și vîrsînd un pahar de vin.

— Îi bag în paște mă-sii de enoriași! Îi aretez pe toți! După care se repede la fereastră și urlă, ieșit din minți.

— Bă enoriașilor! Futu-vă paștele și evaghelia mamelor și taților voștri! La muncă, ortodocșilor!

— Dom'le, imi trezești copiii, dom'le! Ce dracu? Nu mai sînteți oameni, domnule? — spune preoteasa în pragul ușii, trezită și indignată de urletele primarului.

— Părinte, strigă primarul, dezlanțuit, arestează-o! Arestează-o pe loc!

Primarul fuge după preoteasă — preoteasa fuge spre geam — dar primarul continuă mișcarea după o altă nălucă, de data aceasta erotică, după Nela, de care se îndrăgostese subit și mută centrul de atenție al tuturor spre încercarea lui clătinată de-a o lua în brațe și de-a o pupa. (În așa fel incit abia mai tirziu — se va observa — că preoteasa a încremenit la geam și indică afară ceva cumplit, apariția unei fantome, care i-a luat glasul și pe care ea o denunță tremurînd, spasmodic).

Primarul e așezat cu fața pe scaun către preot:

— Primare, stai blind, că te pleznesc. Respectă-mi casa și musafirii.

— Părinte, răspunde primarul, umil, dacă am fost măgar te rog să-mi dai două palme.

— Dă-ți-le singur.

Primarul cade sub masă și se pămăie scurt și sonor, pentru a deveni rezonabil.

(Continuare în pagina 27)

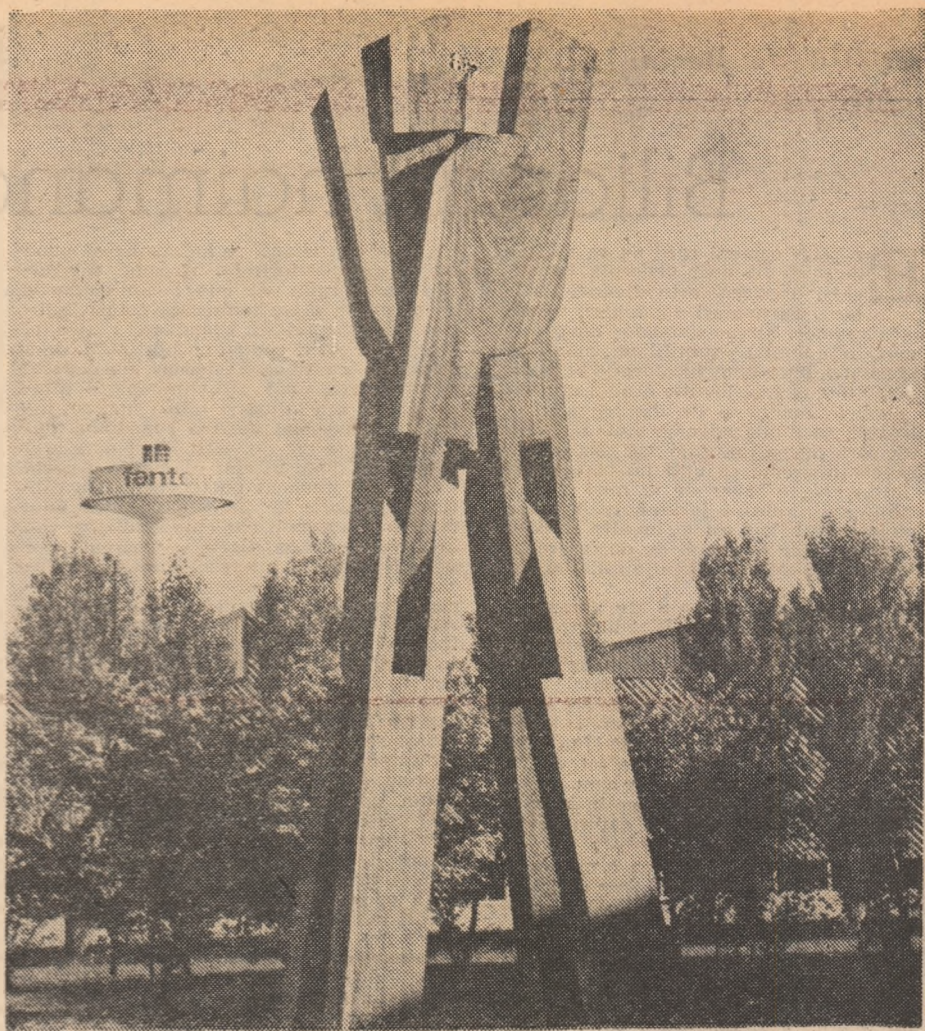
Un „canadian”: Octavian Olariu

ÎN 1980, sculptorul Octavian Olariu — care, în preajma vârstei de cincizeci de ani începea să se bucure, cu „monoxilele” sale de o notorietate, s-a stabilit la Montreal. În Canada, a dobândit un statut profesional superior în toate privințele cu ai din patrie, situație ce se explică mai ales prin aceea că a avut posibilitatea să-și materializeze ideile. În nici o artă, chestiunea materializării unei idei nu se pune mai direct ca în sculptură. Generații de creatori extraordinari de dotați își consumă talentul în realizări lipsite totuși de anvergură. Aproape toate materialele care contează în creația monumentală au avut și au, la noi, un regim prohibitiv. Din care cauză, biografiile unor artiști, despre care putem afirma că înseamnă ceva în arta contemporană românească, dezvăluie momente de criză în relație imediată cu criza bronzului, a marmurei și a unor esențe de lemn.

În Canada există mult lemn. Atât de mult, încât a-i aminti canadianului de această imensă bogăție naturală aduce a afront. O monoxilă e o „sculptură dintr-un lemn”. Rezultă că o mare monoxilă se taie dintr-un singur mare trunchi. Creația e, cu un termen mai puțin întrebuințat în comentariul operei de artă, **inventie**. Uneori speculațiunea e foarte acuzată. Artiștii care pun la punct tehnologii, tehnici de formare și repertorii de obiecte cu articulații de tot ingenioase trăiesc sentimente contradictorii: vor să se facă repede cunoscuți prin ele, știind că popularitatea poate însemna și deteriorarea ori banalizarea contribuției. Nu trebuie să ne sfîim s-o recunoaștem: în sculptura modernă, îndeosebi, multe lucruri semnificând, în principal, un travaliu tehnic se bucură de considerația pe care altădată o avea filozofia (de la baza) operei. Sansa lui Octavian Olariu a fost că speculația pur tehnologică s-a suprapus pe consistente elemente poetice. Octavian Olariu a pornit de la butada care afirmă că fiecare marmură ascunde o statuie. El a considerat, în sensul cel mai practic cu putință, faimoasa zicere, tăind însă în lemn, în paralelipipe de nuc, forme care, organizate pe un element sustinător și o articulație, se pot desfășura în spațiu și replea, totodată, în paralelipipedul mamă. În fond, un soi de scamaterii de artist. Octavian Olariu a știut să pună în gingașa sa manie am-

biția unui om de știință astfel că, evoluind de la simplu la complex, a evoluat și de la explicabil la miraculos. Nimeni nu mai stăruie acum asupra originalului și, în definitiv, nu atât de importantului (sub raport estetic) procedeu, fiindcă impresia operei e strălucitoare. Ionel Jianou, în „Dicționarul artiștilor români din Occident”, observă că Olariu „a devenit unul din cei mai buni sculptori în lemn din vest în linia prestigioasă a unor Brâncuși și Apostu”.

Pentru artistul „montrealais”, cum e considerat astăzi Olariu, problema principală a fost sponsorizarea. Marele colecționar de sculptură în lemn, italianul Marco Fantoni, l-a invitat, în 1984, după ce obținuse premiul Simpson al provinciei Quebec, să-și materializeze — fie-mi iertată sublinierea, dar cred că se motivează — ideile cele mai îndrăznețe. În Italia, la Ostia, în regiunea Fregene, românul a creat „cel mai mare monoxil din lume”, reținut ca atare în toate cărțile cu recorduri: 7,40 m. înălțime și 1,40 m. diametru (dimensiunea trunchiului de esență rară în care s-a lucrat). Nu trebuie să ne sperie faptul că o operă de artă e tratată ca o curiozitate. Unele detalii privind elaborarea sunt extrem de interesante și dovedesc că efortul mental e dublat la sculptori de un considerabil angajament fizic: 700 ore de lucru, cite opt pe zi vreme de trei luni. Critica de artă canadiană și americană, care sore deosebire de cea europeană, impresionează prin pragmatism, prin atenția acordată sistematic tuturor faptelor ce pot defini travaliul creator, pune la mare cinste orice fel de performanță. Probă că în anii următori Octavian Olariu a fost solicitat, cu contracte, în sfârșit serioase, pentru monumente în cadru urban. În zece ani canadieni Olariu a recuperat în planul considerației sociale foarte convingător, el numărându-se acum printre artiștii cei mai solicitați ai regiunii francofonice Quebec. „Cît privește premiile — imi suna — trebuia să stau astfel: dară juriile sînt internaționale, de regulă sînt nominalizate: cînd e vorba de jurii locale sau alcătuite din canadieni, câștig de cauză au, mai ales, canadienii. Așa e cînd amori într-un loc unde jocurile, cum s-ar zice, sînt făcute. Unii artiști de origine română s-au integrat greu, fiindcă n-au vrut sau n-au putut să aprecieze corect normele vieții artistice de peste ocean. Sînt multe și

Sculptură de OCTAVIAN OLARIU

foarte selective. Nu a fost posibil să mă impun numai cu monoxilele, deși am evoluat de la tipul coloană spre tipul, mult mai spectaculos, amintind roata. Am realizat, în ultima vreme, o serie de sculpturi în metal. E un material mai potrivit pentru monumente sub cerul liber. Nu credeam că o să renunț vreodată la monoxile, eram foarte sigur de forța ideilor, dar chiar această forță m-a trimis spre metal. Important e să obții contracte, iar contractele au aici clauze foarte absorbante”.

În Canada am căutat să-i vizitez pe cîțiva artiști de origine română. Despre lucrul de azi al lui Nică Petre voi scrie cu alt prilej. Voi încerca, de asemenea, să-mi completez documentarea privind

creația marelui sculptor din Toronto — și el plecat din România — Etrug Sorel, un artist cu opere în toate muzeele de seamă ale artei contemporane, rareori amintit de critica noastră. Pe unii dintre pictorii și decoratori, pe care plănuisem să-i întîlnesc, nu i-am solicitat deoarece am aflat că lucrează puțin ori deloc. Integrarea nu e tocmai lesnicioasă, dacă ții cu tot dinadinsul să impui un tip de formă ori un tip de imagine mai potrivite sensibilității europeanului.

Succesul lui Octavian Olariu se datorează cred și psihicului său robust, plăcerii ce-o arată muncii. E un atlet al artei, tonic în tot ce întreprinde.

CRONICA MUZICALĂ de Alfred HOFFMAN

Dinu Lipatti în actualitate

S-AU ÎMPLINIT PATRU DECENII de la moartea lui Dinu Lipatti. Nu prea sînt amator de comemorări oficiale, de cuvîntări omagiale, de adunări indoliate... au ceva obligatoriu și împăiat, care pare a masca sentimentul adevărat. Excepțiile sînt cu atât mai relevante și simpozionul organizat de Uniunea compozitorilor și muzicologilor în colaborare cu Academia de muzică din București a avut meritul unei călduri a inimii, convenite unui artist român de geniu, stîns la numai 33 de ani dar intrat, în pofida acestei vremelnice cumpline, în conștiința omenirii ca unul din pianiiștii secolului. Chiar mai mult decît atât, există o dragoste pentru chipul lui Dinu Lipatti, pe care am aflat-o de fiecare dată în manifestările ce-i sînt, cu o rară fidelitate, închinare. Am urmărit la B.B.C.-World Service, adică la un post recepționat pretutindeni, evocări ale muzicianului care atestau că prezența lui (chiar numai în înregistrări pe discuri) nu a încetat să învierească atât pe simplul meloman cît și pe profesionistul cel mai rafinat. În Japonia, există o „Societate Dinu Lipatti” și am auzit că înregistrările lăsate de el sînt difuzate în continuare în

milioane de exemplare. Este cazul să încercăm a explica această forță extraordinară de iradiere a personalității lui Dinu Lipatti, care face din arta lui un punct de referință statornic, ieri ca și astăzi și — probabil — ca și mâine.

Noi cei ce trăim aici avem, adesea, tendința să ne subestimăm frunții: „El, și ce-i dacă a fost mare pianist? Mai sînt și alții...” În adevăr, mai sînt și alții, dacă ne gîndim la Edwin Fischer, Arthur Schnabel, Emil Gilels, Glenn Gould — din întîmplare sau nu, toți sînt morți, unii mai demult, alții mai de curînd. Lipatti însă este unic în felul său. A avut totuși șansa să viețuiască o parte din anii ce i-au fost hărăziți în același timp și nu prea departe de Clara Haskil, una care a înțeles cu cine are de a face, pentru că era din aceeași speță artistică.

De ce susținem că Dinu Lipatti a creat unul din criteriile, probabil cel mai de preț, al interpretării pianistice contemporane? Pentru că mai sînt, de pildă, mari **charmeuri** ai pianului — un exemplu tipic este al lui Arthur Rubinstein, care a avut și avantajul de a trăi peste 90 de ani — au existat și mărcieni de necrezut, însă foarte contestați ca gust, asemeni lui Vladimir Horowitz, Sviatoslav Richter are o „hipnoză” căreia i-am succumbat cu toții, însă Dinu Lipatti răspunde o anume **dezinteresare** care, poate tocmai de aceea, a rămas mai rară. Importanță e că el a încetăținit o tradiție prețioasă, aș spune românească, fără să pot fi acuzat de naționalism — să ne gîndim la Radu Lupu, care stîrnește aclamații peste tot printr-o puritate inrudită, care alungă departe efectul ieftin și atrațiozitatea concesiivă. Interpretările lui Dinu Lipatti nu se demodează și vor fi valabile și după un secol, ele „datînd” doar din punctul de vedere al detaliilor captării sunetului; estetica lor însă nu poate fi depășită. De ce? Pentru că — a spus-o în repetate rînduri —, călăuza permanentă i-a fost doar textul muzical, privit nu ca un obiect de muzeu ci ca ceva viu, căruia trebuie să-i aducem aofrandă tot ce este autentic și nevătămat în noi. După cum susținea și Enescu, important este să înțelegem **sensul** muzicii, iar pe această linie **Sonatele** de Domenico Scarlatti cîntate de Lipatti rămîn exemplare, oricîte clavecine le-am opune,

dat fiind că el a consacrat pianul de concert modern drept un mediu optim de propagare a textelor clasice. Să ne gîndim doar la **Coralul în sol major** de Bach, care este o transcriere (împură, deci) a Myrei Hess după coralul **Jesus, bleibe meine Freude** de Johann Sebastian Bach. Ni se pare, oare, vreodată, ascultîndu-l cîntat de Lipatti — care îl înfățișa ca o emblemă a artei și chiar a ființei sale — că sîntem în prezența unei copii neautentice? Nu cred, mai curînd resimțim pornirea de a ne ridica în picioare, pentru a saluta expresia muzicală cea mai elevată cu putință.

Cînd am prezentat, în 1960, comunicarea despre **Dinu Lipatti, interpret al muzicii lui Chopin** la un congres muzicologic de la Varșovia, polonezii s-au arătat incredințați că pianistul român este un profet veritabil al marelui lor bard. Lăsînd înregistrarea **Nocturnei în re bemol major**, Lipatti a propus un model de nedepășit, **Valsurile**, pe care le-a cîntat și la Besancon, la ultimul său recital, din 1950, au devenit **esența** Valsurilor de Chopin, sugestive, dansante, exuberante, dar de o noblete consecvent păstrată, care ridică aceste miniauri chiar deasupra accepțiunii lor inițiale. Se poate spune, păstrînd proporțiile și respectînd stilurile, că orice pagină de muzică atînsă de pianul lui Dinu Lipatti s-a ridicat spre înălțimi, a devenit un simbol. Așa s-a întîmplat cu **Concertul în la minor de Grieg**: a fost transformat într-un poem eroic al Nordului, i s-a conferit o măreție și o putere de generalizare, sugerate de partitură dar care n-au fost dezvăluite de alții. Doar în anumite cazuri — cum este acela al **Concertului în la minor** de Schumann, înregistrat în compania lui Karajan, am putea considera că un anume **clasicism** al viziunii lui Lipatti ar putea fi amendat: n-am ascultat cealaltă versiune, dirijată de Ernest Ansermet, pusă și ea în circulație în ultimii ani, sînt convins că aici apar alte nuanțe sufletești. Lipatti era un adevărat artist, care, în cadrul convingerilor sale proprii, se înnoia fără încetare. De aceea, e bine, de pildă, să ascultăm **Valsurile** gravate special pentru disc, dar și cele reținute de memoria benzii de magnetofon, din ultimul recital de la Besancon. Perfecțiunea este aceeași, doar din seria ultimelor lipsește unul singur din cele 14, pe care nu l-a mai putut cînta, pentru că se afla în cea din urmă fază a bolii care l-a și doborât. Aici mai aflăm și o altă lecție dată tînerilor artiști, care alegă de colo-colo și sînt gata să renunțe la un angajament ferm dacă se ivește la orizont ceva mai atractiv sau

mai avantajos, chipurile. De fapt, cuvînta și cîntea cer să-ți respecti angajamentele, odată asumate. Să ne gîndim și la George Enescu, care cîntărea orășelele de mîna a treia-natra pe cînd era aclamat la Paris sau New York.

În simpozionul de care am amintit, s-au evocat majoritatea aspectelor esențiale ale măiestriei și personalității lui Dinu Lipatti, inclusiv realizările componistice, asupra cărora n-am insistat aici. Cred că trebuie să menționez pe toți cei ce au înțeles că este o datorie și o onoare să marcăm data stingerii din viață (2 decembrie, acum 40 de ani) celui venerat de toată suflarea lumii, fie că erau compozitori, profesori, muzicologi: Pascal Bentoiu, Nicolae Beloiu, Lisette Georgescu, Dragoș Tănăsescu, Marta Paladi, Titus Moisescu, Eugen Pricope, Iosif Sava.

În cuprinsul comunicării pe care am înfățișat-o, am afirmat, deci, că arta lui Dinu Lipatti este determinantă pentru interpretarea pianistică contemporană. În chip salutar, un mod de a privi muzica în felul în care el a privit-o — ca un dat absolut, care se cere doar slujit, nu supralicitat — mai este propagat astăzi de unii artiști și de anume concursuri, cum este cel de la Vevey (Elveția) purtînd numele Clarei Haskil. De altfel și Conservatorul din Geneva, unde Dinu a fost profesor la clasa de măiestrie, a rămas un centru al respectului, al evlaviei pentru memoria marelui muzician român. Peste tot locul însă, proliferază cît doritîl vedetismul, cîntatul repede și tare, afișarea personalității chiar cînd ea nu există, cultul exclusiv al copilului-minune. Am auzit că un element tinăr de la noi, pe care din întîmplare îl apreciez cu deosebire, s-a prezentat la un concurs, unde nu s-a situat pe un loc de primă mînă. I s-a răspuns, la nelămurire, printr-o frază concludentă: „Ce vrei, dragă, alții și-au dat mai mult poalele peste cap!” Asta este realitatea. Ieri, ca și azi, ca și mâine, au fost și vor fi virtuozii îndemnateci și exhibiționiști și nu este exclus ca ei „să ia crema”. Dacă vrem să fim demni de pilda lui Dinu Lipatti — și nu în mod artificial, afișînd un puritanism de circumstanță sau anulînd din texte „tot ceea ce este omenesc”, să promovăm doar cultul anti-vedetistic, care, iată, a făcut din Dinu Lipatti un model universal al pianismului contemporan. „Slujind muzica și nu slujindu-ne de ea” (este mesajul lui, adresat tînerilor interpreți) vom ajunge mai departe, bineînțeles dacă există premisa valorii nefalsificate.

Biliardul haimanalelor

EXISTĂ oameni care nu se mulțumesc să fie doar nedrepti. Ei vor să-și asocieze, prin diverse tertipuri, susținători imaginari. Asemenea cavaleri ai cacialmalelor dovedesc, uneori, o anumită subtilitate, amintind dexteritatea unor buni jucători de biliard: bila lovită cu tacul lovește o alta, aceasta se duce în manta și de-abia de aici se îndreaptă spre bila adversarului, făcând-o să dispară de pe masa de joc. Și, așa se face, că în vreme ce unii nu obosesc să te injurie, să te acuze de te miri ce ne-ghioabii, alții, subtilii jocului, îți folosesc numele spre a lovi cu el în alte victime ale nesfîrșitelor campanii de denigrare în care-și zidesc zilele și nopțile turburei lor viotli.

Printre cei mai prigoniti de asemenea campanii se află și Ana Blandiana. Stim cu toții de ce. Pe lângă plutoane bune de calibran, aruncind împotriva poetei cu gunoazele ce le rîmîn de la mesele zilnice, iată și citiva subtili care își spun că n-ar fi tocmai o idee rea să lovească în Blandiana cu Dorin Tudoran. Îmi este greu să realizez cât de mare efect vor fi avînd asemenea mîrsăvii, dar cum realitatea românească devine din ce în ce mai halucinantă, cred că este de datoria mea să intervin.

Mă leagă de Ana Blandiana o prietenie care fără să fie una afîșată sub semnele ostentative gălăgioase a rămas întotdeauna durabilă. Se pare însă că un editorial al meu (*Agora*, Volumul 2 nr. 2, iulie 1989), intitulat *România sau/și „Cazul Arpagic”*, a avut darul să dea ană la moară unor din cei ce nu se pot odihni noaptea, dacă peste zi n-au azvîrlit, încă o dată, împotriva Anei Blandiana o piatră.

Oprindu-mă, pe de-o parte la ecoul stîrnit în diferite cancelarii politice ale lumii de scrisoarea celor șase adresată lui Nicolae Ceaușescu și, pe de alta parte, la modul infantil în care o parte a presei din exil nega orice semnificație gîșului celor șase, schitană cîteva din pericolele ce pîndeau comentariile privind radicalizarea contestației, dizidenței, opoziției față de absurditatea regimului Ceaușescu. Astfel, semnalăm că, indiferent dacă ne place, ori nu, dacă ni se pare drept ori nu, realitatea era — și este — ca cele mai multe cancelarii politice ale lumii reacționează mai prompt cînd este vorba de ostracizarea unor foste figuri politice, de felul celor șase, decît cînd reprimat este un scriitor. Și considerăm că gestul acelor foști demnitari comunisti de stat și de partid era binevenit în închegarea imaginii vorbind despre o Romînie în care se va întîmpla ceva; că deși — din varii motive — atîta lume se împăcase cu ideea că „mămăliga nu explodează”, explozia românească era iminentă. Semnalînd, deci, infantilismul politic al celor ce negau orice semnificație *Scrisorii celor șase*, mă opream asupra unui alt pericol, un fel de pandant ce însoțea permanent aceea atitudine: cel al supralicitării altor gesturi, altor atitudini, ce nu aveau — din păcate — cum să cîștige prea ușor atenția unor foruri politice. Din nou — ne place ori nu — așa stăteau și așa stau lucrurile: între un gest ca *Scrisoarea celor șase* și cartea de copii a Blandianei, cancelariile politice (și tot ce înseamnă lumea din jurul lor, lumea determinînd luare de poziții și decizii oficiale) vor fi mai interesate de semnificația *Scrisorii*. Cum tot așa (ne place ori nu): victimizarea semnatărilor *Scrisorii* avea un ecou mult mai mare în asemenea medii decît victimiza-

rea Anei Blandiana, ce îndrăznise să pună în mîna nesuferitului Arpagic trăsăturile dictatorului. Și iată acum rîndurile de care vor să se folosească astăzi „subtilii” denigratori ai Blandianei: „Un al doilea pericol îl constituie obstinția de a folosi, în continuare, măsuri neadecvate în cîntărirea unor atitudini foarte diferite. Sint, din atîtea și atîtea motive, infinit mai apropiat de Ana Blandiana, decît de oricare din Cei șase. Mi se pare însă o lipsă de discernîmint ca, pe de-o parte să ridici monument poetei, pentru o cîrtică de copii, în care sub mîna unui pisoi încrezut poți citi chipul nu-știu-cui, în vreme ce bagatelizezi scrisoarea celor șase. Nu este în interesul nimănui — inclusiv al Anei Blandiana — să distorsionăm semnificațiile unui gest ori ale altuia. Ana Blandiana este o scriitoare importantă și decentă, ce nu are nevoie de-a fi transformată în altceva decît este. Sigur, psihosocial, o anume supralicitare a demersului caricaturizant este lesne de inteles: în România, de puține ori pînă acum, scriitori reputați au lăsat deschis atitudini critice împotriva regimului. (Și cînd au făcut-o, au rămas aproape singuri. Acum, deci, lucrurile se arată puțin altfel.) Și cînd un asemenea scriitor schitează un gest critic cit de firav, el este primit de presa românească din exil cu mare entuziasm. Există o sete justificată de a vedea asemenea scriitori luînd atitudini publice. Ca să nu mai spun că, cu citiva ani în urmă, poeta publicase acele excelente poeme în *Amfiteatru*. Iată însă că citind acum interviul unui Mircea Dinescu din *Libération* ori scrisoarea lui adresată președintelui Uniunii Scriitorilor; scrisoarea lui Dan Desliu către Nicolae Ceaușescu; scrisoarea celor șapte în favoarea lui Dinescu etc., putem realiza diferența între un gest ori altul. Sigur, în orbirea lui, clanul Ceaușescu va continua, probabil, să administreze aceleași pedepse unor Mircea Dinescu și Dan Desliu ca și Anei Blandiana. Firește, gîndul nostru trebuie să fie alături de fiecare din ei. Dar este datoria noastră de-a nu ne face vinovați de aceeași lipsă de discernîmint ca și Bucureștiul, ci să judecăm cu dreptă măsură atitudini atît de diferite.”

Nu regret și nu îmi este rușine de nici un cuvînt al citatului de mai sus. Dar sint dezgustat și îmi este rușine de nerusinare a acelor „subtili” ce vor să transforme rîndurile mele într-o „dovadă” că da, ei au dreptate calomniînd-o în fel și chip pe Ana Blandiana. Sigur, îmi face plăcere să văd că nu s-a uitat de toți și de „tot că Dorin Tudoran a fost un dizident, dar mă dezgustă să văd folosită această realitate împotriva unui om ca Ana Blandiana care nu poate fi „descalificată” sub nici o formă prin folosirea unor antiteze atît de ieftine.

Spre cîntea ei — fără să se fi angajat în gesturi de mare anvergură politică îndreptate împotriva regimului Ceaușescu — Ana Blandiana a fost sub acel regim de o probitate profesională și etică pe care mulți din atît de guralivii (astăzi) ei colegi și concetățeni nu și-au asumat-o nici o clipă. Nu îmi amintesc vreo luptă sau chiar vreu război purtat, în ultimii zece ani, de scriitorii români împotriva absurdității regimului Ceaușescu de la care Ana Blandiana să fi lipsit. Cum nu uit acel mai mult decît iritat „Si asta ce mai vrea?” scrisnit de Elena Ceaușescu, cînd Ana Blandiana îi spunea lîmpe de dicta-

torului ce vor scriitorii ce se aflau în acea încăpere.

Și tot sîre cîntea ei, ca și înainte, după decembrie 1989 Ana Blandiana s-a dovedit (nu cu puține riscuri, cum bine se vede!) a fi întotdeauna de partea Bineului, Decentei, Responsabilității, de partea Țării. Gîndindu-mă la oameni care înainte de decembrie 1989 s-au manifestat mult mai deschis și mai riscant împotriva regimului Ceaușescu decît o făcea Ana Blandiana, dar oameni care — vai! — după acel decembrie se dovedesc niste mici (mari?) habalere, îmbătate de-o iluzorie putere și de-o glorie pe care, înțelegem acum, și-a dorit-o în chin patologic, îmi spun că — și o fac cu voce tare — Ana Blandiana rămîne nu doar un om cu un trecut de care nu are motive să se rușineze, dar și cu un prezent ce impune respect. Pot fi în dezacord cu Blandiana într-o sumedenie de detalii, poate chiar în cîteva chestiuni esențiale, dar trebuie să îi orb să nu vezi că ceea ce merită nu este decît respectul nostru. Cei care astăzi, în loc să-i fie recunoscători pentru puterea de a sta dreaptă în fața calomniilor Puterii — cum inflexibilă s-a dovedit — și imediat după decembrie 1989, în fața încercărilor de a fi mituită cu niscai, va „putere” — se amuză batjocorînd-o, nu pot avea din parte-ne decît disprețul cel mai profund.

Vorbînd, nu de mult, cu Paul Goma despre toate acestea, Paul îmi spunea: „Mă bucur că ti-ai schimbat părerea despre Blandiana”. Îi răspundeam cam așa: „Paul, nu mi-am schimbat nici o părere despre Blandiana și nu mă lenă de ce am scris în *AGORA*. Ce cred despre Blandiana de azi nu este deloc incompatibil cu ce credeam — și cred — despre Blandiana de ieri. Explicită este simplă: Blandiana de ieri și Blandiana de azi nu sint incompatibile. Există un adevăr al fiecăreia din aceste ipostaze care nu este în contradicție cu adevărul ce dă unitate unei personalități.”

De fapt, îndirîirea cu care își îndeplinesc mîndra lor muncă denigratorii de azi ai Anei Blandiana se explică și prin faptul că între chipul lor de ieri (scrisul, viața, opțiunile, etc.) și cel de azi (atît de „revoluționar”, „antitotalitar”, „patriotic”) nici un om cînsit nu poate găsi vreo legătură. Singura compatibilitate o dă acestor ipostaze un rinjet greu de ascuns — ieri ca și azi.

Dacă este (și este, de ce să nu recunoșc?) ceva de învățat (și sint gata să o fac!) din asemenea întîmplări ar fi să pretuim mai mult coerența unei personalități umane, rectitudinea ei, felul ei de a rămîne consecventă, chiar dacă gesturi, atitudini mult mai spectaculoase și mai riscante ale altora ne pretind și ele cuvenita cotă de respect. Lîmpe de ca lumina zilei: dintre numele ce au tînut — fiecare în felul lor — trează atenția opiniei publice interne și internaționale, făcînd-o să se îndoiască din ce în ce mai mult că „mămăliga nu explodează”, nu Ana Blandiana a trîsat înainte ori după — mai ales după — decembrie 1989.

Să dăm Cezarului ce este al Cezarului. Și în cazul de față — ca și în altele — Cezarul este adevărul. Cu toate acestea, nu-mi fac nici o iluzie că mîșliitorii ce vor să dea cu unii din noi în alții din noi, spre a nu ne mai ști de aceeași parte a baricadelor, vor renunța la munca lor de cîrtice buimace.

De fapt, cu ce altceva s-ar putea ocupa acești nepoți ai Apocalipsei?

Washington, 1 decembrie 1990.

TELEVIZIUNE

Utilitatea comisiei

● MI S-AU PĂRUT descurajante cloșile nemăsurate aduse conducerii T.V.R. de către o parte dintre vorbitorii la sedința Comisiei pentru mass media, televizată în cadrul emisiei de șapte ore de sîmbătă. Oare, din punctul de vedere al acelor domni, conducerea Televiziunii sî reprezintă perfecțiunea însăși? Să fie sindicalistii persoane care nu-și merită conducerea, ba chiar care nu merita sa lucreze la T.V.R.? Nu e pripit să consideri că 1700 de oameni fac politică, și încă una destabilizatoare, la Televiziune, în vreme ce conducerea se ghidează după principiile unei independente ireproșabile? Spre deosebire de alte dăți, cînd telespectatorul află numele și partidul reprezentat de fiecare parlamentar care ia cuvîntul în sedințele Camerelor sau cu prilejul unor interviuri, de astă dată am fost siliți să facem apel la memorie ori să culum urechile pentru a afla identitatea vorbitorilor. Încît e cu puțință ca persoanele care nu urmăresc anumite emisiuni t.v. să aibă impresia că atitudinea majorității vorbitorilor de la sedința comisiei parlamentare pentru mass media, culturală și artă a tînut de calitate acestora de membri ai comisiei, nu de aceea de reprezentanți ai partidului de guvernămînt și ai unor formațiuni politice simpatizante. Din păcate, lucrurile au stat mai degrabă invers, încît se pune problema utilității unei asemenea comisii, în care majoritatea își impune punctul de vedere fiindcă e majoritate, nu prin argumentație. Cu atît mai puțin notivită mi s-a părut atitudinea arhielogică și arhiericică a acestor vorbitori, cu cit, din cite am inteles, această comisie nu e deo-

camdată îndreptățită să facă dreptate la Televiziune. Astfel că luările de cuvînt au fost, din acest punct de vedere, demonstrații de forță ale majorității față de Sindicatul Liber de la Televiziune. Mă întreb cum vor mai privi, după această sedință, sindicalistii de la T.V.R. comisia cu pricina? Cit de asigurați se vor simți că împotriva lor nu se vor lua măsuri punitive dacă acum, cînd comisia n-are decît păreri, reprezentanții partidului de guvernămînt și simpatizanții necondiționați ai acestuia le-au intentat procese de intenție și le-au adus nenumărate acuzații dintre care, pe primul loc, aceea pe cit de gravă pe atît de nemeritată de destabilizare a țării?

De altfel, mă întreb cit de asigurați se simt în general gazetarii care au urmărit această emisiune de sîmbătă după-amiază? La ce să se aștepte cine nu e de partea majorității în clipa cînd această comisie va avea dreptul legal de a interveni? Cînd mass media va depinde chiar de această comisie? Reprezentanții majorității parlamentare, voit sau nu, ne-au dat de inteles ce ne așteaptă. Cine din această comisie l-a contrazis pe vorbitorul care a afirmat că cei 1700 de membri ai Sindicatului Liber al T.V.R. constituie o minoritate nesemnificativă? Cine l-a rugat să-și nuanțeze afirmația pe membrul comisiei care l-a taxat pe dl Dumitru Iuga drept santajist fiindcă face „greva foamiei”? S-a o pus cineva, la tribună, afirmației că Sindicatul în totalitate e cu zece clase sub nivelul conducerii T.V.R.? D-na Carmen Dumitrescu a trebuit să precizeze ea însăși, din sală, că aforismul cu proștii din România aparține d-lui Brucan

și că d-ei nu a prezentat emisiuni în ultimii cinci ani la Televiziune. În cel mai bun caz, vorbitori mai miloși — ca să zic așa — și-au luat distanță de persoanele care i-au infierat pe sindicalisti, spunînd că nu e chiar așa, ceea ce, de fapt, nu înseamnă nimic. Mai bine zis nu înseamnă nimic bun! Să ajungi în fața acestei comisii în calitate de parte și să te vezi în postura de acuzat, iar asta fără argumente, ci fiindcă pur și simplu nu e cu puțință ca la conducerea Televiziunii să se afle persoane care să poată fi bătute de partizanat — după logica vorbitorilor care au elogiat conducerea T.V.R. — nu mi se pare deloc incurajator pentru gazetarii ale căror puncte de vedere nu coincid cu ale majorității parlamentare — reprezentată proporțional în această comisie.

Un argument, tot atît de democratic, al celor care n-au avut nimic de obiectat împotriva conducerii T.V.R. a fost acela că respectiva conducere nu a fost aleasă ci numită și deci Sindicatul n-are nici un drept să ceară înlocuirea ei. Bineînțeles că dacă această conducere ar fi fost numită de o instanță absolută, argumentul ar fi fost de luat în seamă, dar cînd această numire s-a făcut în cadrul C.P.U.N., care nu mai există, argumentul dovedește neseriozitate și rea credință. În afară de asta, mulți dintre vorbitori și-au făcut rău singuri, fiindcă dincolo de atitudinea lor necondiționat partizană ne-au făcut martorii unor jenante probleme personale cu acordul gramatical, cu stercotipiile de limbaj ori cu sîrăcia de vocabular care, lîmberent de convingerile politice, nu-i recomandă deloc pentru o asemenea comisie.

Cristian Teodorescu

Schimbare de optică și nu doar atît

■ SÎMBĂTĂ seara, la 21.40, am ascultat, la radio, *Lecturi în premieră*. Inutil să observ că, de o bună bucată de vreme, această emisiune care ar trebui să ocupe un loc de prim plan în programul săptămînal, fie numai pentru că difuzează (și comentează) în premieră absolută pagini încă netipărite sau abia intrate în librării, este expulzată sîre zone periferice de audiență. Este o observație asupra cărcia rubrica noastră și-a luat permisiunea a insista și în alte rînduri. Poate nu, dacă schimbarea de optică a coordonatorilor radiofonici se va produce. Oricum, sîmbătă seara m-am numărat printre cei (mulți, nu-lîni?) care au abandonat fără nici o urmă de regret atît televizorul cit și tot ceea ce ne poate tenta la sfîrșit de săptămîină, pentru a deschide aparatul de radio. A fost o emisiune dedicată cărții *Cele cinci fete ale modernității* de Matei Călinescu, aflată, în trei ani de la apariție, în planul Editurii Univers. O foarte bună emisiune (redactor Claudia Tita) în care o egă contribuție și-au adus-o traducătoarea volumului, Tatiana Pătrușescu, cu un eseu evidențînd principalele vectori ai construcției critice și actorul Adrian Pintea care a citit, cu însuflețită intelectualitate, un fragment din capitolul *Modernitate, moartea lui Dumnezeu și utonie*. Emisiunea și-a îndeplinit autentică sa menire, anume aceea de a fi o invitație la lectură și meditație. Invitație cu atît mai imtempestivă cu cit *Lecturile în premieră* au inteles să netezească drumul spre noua carte a lui Matei Călinescu reformîndu-se la o mai veche carte a sa, publicată în 1969, la Editura pentru literatură (și distinsă, atunci, cu Premiul Uniunii Scriitorilor), *Viața și opiniile lui Zacharias Lichter* din care, în deschidere, ne-a fost oferită o substanțială secțiune exemplificativă. Justificînd armonios legile intertextualității, trecutul și prezentul au vorbit, astfel, pentru cititorul (ascultătorul) român, consonant, Matei Călinescu s-a născut în 1934 și începînd cu 1964 a publicat în opt ani, opt cărți. Apoi, deodată, între noi s-a aflat oceanul. A fost urmat, în această decizie, și de alți distinși cercetători, între ei Sanda Golopenția și Toma Pavel. Silueta lor, cunoscută sau doar imaginată, s-a retras din raza privirii noastre imediate, absorbită vertiginos de timp și spațiu. Nouă, celor de aici, nu ne-a rămas decît să calculăm kilometrii, milioane marine și anii care ne desparteau. Erau departe, deveniseră aproape o legendă. Nu eram invadati niciodată, în schimb, am înconjurat cu aceea nedemn sentiment pe toți cei care aveau privilegiul de a-i auzi, de a le cere sfatul, de a le urma cursurile și citi cărțile. *Ultimile Lecturi în premieră* ne îndeamnă, însă, la o modificare de optică. Dacă, în inelabilul domeniu al culturii, invidia ar putea fi acceptată, doar ca pură ipoteză, noi suntem, de data aceasta, cei ce trebuie să fim invidiați, noi care avem acces la cărțile mai vechi, imprevizibilele temelii a nouațiilor, Modernitatea sfîrșeste prin a deveni tradiție, după cum revoluția eșuează în mitologie, iată o idee din *Cele cinci fete* pe care am întrezărit-o încă din *Conceptul modern de poezie*, din 1972. Și *Viața lui Zacharias Lichter* prin care am pîșit în *Lecturi* se află în aceeași situație. Cine ar fi bănuț, atunci, în 1969, că *Viața* aparține, de fapt, mai puțin prezentului ei cit prezentului nostru, adică viitorului, și că ecourile ei vor răsună, după două decenii, în *Cele cinci fete ale modernității*? Să ne reamintim, așadar, Comențînd anxietățile unui cunoscut, Zacharias Lichter conchide: „Așa cum oamenii capabili de o viață spirituală autentică se tem de a fi definiți și de a fi, astfel, frustrați de absurdul existenței lor profunde, proștii au — exact invers — o uriașă frică de a rămîne descoperiți, lipsiți de protecția știutului, sub amenințarea misterului care, în ochii lor, capătă sensul unei forțe malefice și monstruoase. Commoditatea proștilor nu negă — de ce s-ar obosi? — existența unui Dumnezeu nominal și convențional, un Dumnezeu care garantează simbolic o anume disciplină — atît de necesară funcționării proștilor — o anume igienă a sufletului chiar; cea mai efemeră umbră de adevărată spiritualitate este însă semnul unei boli alarmante, care trebuie repede diagnosticată și tratată cu maximum de seriozitate. (...) În Imperiul prostic, comoditatea e condiția primordială a oricărei activități, dar totodată valoarea și telul suprem: nici un efort nu-l prea mare pentru proști cînd e vorba să se simtă bine instalați în ceea ce fac: la drept vorbind, ei nu acționează niciodată, ci se instalează într-o formă de activitate sau în alta, cu grija constantă de a nu se lăsa tulburați de nimic.”

Antoaneta Tănăsescu

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Anul editorial 1991 va fi un an mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA ION CREANGĂ
Redactor șef, Daniela Crăsnaru

1. Ca în toate editurile, foarte multe. Unele citite, altele nu. În diverse faze editoriale, se pare că erau vreo 90.

2. Apte? După ce criterii? Cele ale anului 1989 (când au fost citite) cu „tovarăși”, „pionieri” și lozinci?

3. Intii am stopat toată producția, pe citeva le-am creat, pe altele le-am „pieptănat”, dar „fundă roșie nu le-am mai pus”. S-a dres ce s-a mai putut dreg, avind în vedere fazele avansate de producție în care se aflau unele. Redactorii au făcut alte propuneri, la baza cărora s-a pus exclusiv criteriul valorii... al rentabilității. Merg împreună? Uneori da, alteori nu.

4. Aproape 80, din care multe se aflau în diferite faze în tipografie, de un an, un an jumătate și chiar doi.

EDITURA KRITERION
Redactor șef, Hedi Hauser

1. Oricum, numeroase, de ordinul sutelor.

2. 200 manuscrise.

3. 125, avindu-se în vedere posibilitățile de publicare, conform planului de apariție.

4. 61 plus 15 titluri pentru export, deci, în total 75 de volume. De exemplu, în limba maghiară: *** — Memorialiști clujeni, Szilágyi Domokos — Versuri inedite, Szilágyi Ist-

5. Dacă ne referim la cenzură politică, răspunsul e clar, nu. Dacă ne referim la selecția valorică pe care cei lipsiți de talent vor s-o identifice cu cenzura, răspunsul e categoric — da. Mă tem însă că date fiind condițiile actuale, vom avea parte de o „cenzură” economică. Unele cărți n-au fost publicate, fiind de-a dreptul nocive, altele pentru că erau foarte proaste, iar altele pentru că ne-au „ajutat” tipografia și lipsa hirtiei să nu le putem publica încă.

6. Multe sertare sînt pline. Ale editurii, ale autorilor. Cărțile care cuprind literatură valoroasă vor fi publicate dacă vom avea bani să plătim incalculabilele costuri ale hirtiei și manoperei tipografice. Printre cărțile care oricum n-ar fi intrat în discuție anul trecut, menționez *Tatăl nostru* (în patru limbi, bogat ilustrat), *Biblia pentru cei mici* în imagini și cartea lui Matei Vișnăc, *Țara lui Guță*, care sper să apară cit mai curînd.

7. Din punct de vedere economic, perspectivele par a fi dezastruoase. Dar dacă am rezistat noi în „epoca de aur”, nu vîd de ce n-am încerca să rezistăm și în cea a economiei de piață.

8. Deocamdată mult prea mare pentru buzunarul nostru, care oricum e cam gol (în medie 70 — 80 lei cartea). Dar cine știe la ce mare loterie internațională o să cîștigăm.

vân — *Tufșul de coarne de cerbi* (roman), *** — *Jurnal de bord* (tineri poeți români), Zaharia Stancu — *Uruma*. În limba germană: Hermann Closs — *Adiere de toamnă*, Cezar Petrescu — *Valsul rozelor*. În limba sîrbă: V. Barzin — *Neliniștite întîinderi de vis* (noezii). În limba ucraineană: Corneliu Irod — *Pianina albă*.

5. Nu. Avem greutăți cu hirtia și tipografiile.

6. Da. La noi în editură am avut cam 60 de asemenea manuscrise. Unele au apărut, altele sînt în tipografie, altele le vom publica în anul viitor. De exemplu, volumul *Memorialiști clujeni* este o asemenea „carte de sertar”.

7. Totul depinde de hirtie și situația poligrafică.

8. Prețul unei cărți va fi, în general, de 4 ori mai mare decît cel al volumelor apărute pînă în prezent, adică pînă la sfîrșitul lunii noiembrie, 1990.

Premiul Perpessicius

● Premiu acordat de Muzeul Literaturii române și de revista *Manuscriptum* pentru cea mai bună ediție critică de autor român apărută în anul 1989, (juriu: Liviu Onu — președinte, și Z. Ornea, Florin Moșescu, Mircea Angheliescu, George Gană, Ion Vartic, Alexandru Condos-

cu, Petru Creția, Dimitrie Văti, man. uc, Cornel Ungureanu, Elena Sorohan, Mihai Cimpoi, Alexandrina Cernovă — membru) a fost acordat lui Petru Creția pentru îngrijirea ediției M. Eminescu, *Poesii*, publicată în 1933 de Titu Maiorescu și reeditată în facsimil la Editura Academiei.

machina”)

Entuziasm general (La această masă rotundă a societății românești — aproape completă — mai lipsea reprezentantul armatei — căci aveam deja Partidul, Biserica, Inteligența, contestatară și Securitatea).

Replicile se amestecă:

— Vă rog să mă iertați, m-a împins vîntul încoace spre sat.

— Ai căzut peste seră, domnule... Mi-ai distrus toată conopida.

— Nu-i nimic doamnă, plătește arma-ta.

— Noi să fim sănătoși.

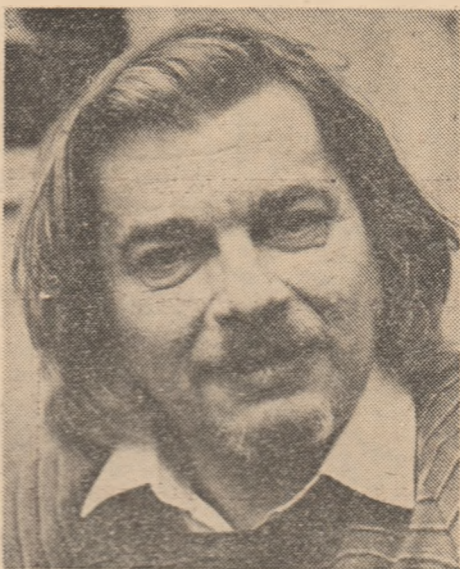
— Alo, alo, Pitulice doi... aici Pitulice trei (ofițerul la walkie-talkie).

— Cînd ne-o fi mai rău așa să ne fie!

— Eu vă cunosc pe dv. domnișoară (tot ofițerul).

— Trăiască armata română și coman-dantul ei suprem.

— Magdalena... Pitulice, cîntă Pituli-ce...

■ La 13 decembrie s-a aniversat 50 ani de la dispariția lui Nichita Stănescu

În librării

● M. Eminescu — *PROZA ȘI VERSURI*. Ediția V.G. Morțun, reapărută în îngrijirea lui Florin Rotaru; în Addenda, Mihai Eminescu și V.G. Morțun de aco-luș. (Editura Eminescu, 256 + 138 p., 27 lei).

● Mihai Eminescu — *POEZII*. Ediție în colecția „Texte comen-zate — Lyceum”; tabel cronologic prefațat, note și bibliografie de Paul Dugănuș. (Editura Albatros, 148 p., 30 lei).

● Eugen Ionescu — *ELEGII PENTRU FIINȚE MICI*. Primul număr al seriei „Poesis” apărută ca supliment al *Jurnalului literar*; cuvînt introductiv de Nicolae Florescu. (Editura Jurnalul literar, 30 p., 20 lei).

● Caius Dragomir — *ARGUMENT PENTRU O ESTETICĂ A ȘTIINȚEI*. Eseuri. (Editura Dacia, 182 p., 26 lei).

● Doina Cetea — *MISTERUL DIN LACUL NUFERILOR*. Povestiri. (Editura Ion Creangă, 92 p., 18 lei).

● Dan Cojocaru — *ZECE PRIETENI MIȚITEI*. Schițe. (Editura Ion Creangă, 64 p., 19 lei).

● Vasile Petre Fatî — *O DOAMNĂ LA MARGINEA ORAȘULUI*. Povestiri. (Editura Eminescu, 296 p., 22 lei).

● Pan Solcan — *NU FACETI CASE MAI ÎNALTE CA ARBORII*. Roman. (Editura Albatros, 340 p., 35 lei).

● Marica Beligan — *TIMPUL DE VEGHE, TIMPUL DE VIS*. Nuvele. (Editura Cartea Românească, 144 p., 15 lei).

● Vasile Gogea — *SCENE DIN VIAȚA LUI ANSELMUS*. Roman. (Editura Litera, 88 p., 16 lei).

● Giovanni Papini — *GOG*. Traducere de Ileana Zara în colecția „Romanul secolului XX”. (Editura Univers, 264 p., 49 lei).

Premii literare

● În cadrul Colocviilor de literatură de la Slobozia, ediția I, cu tema *Forme de rezistență a literaturii*, Premiul pentru literatură al orașului Slobozia

(în valoare de 20 000 lei) a fost decernat poetului Florin Iaru, pentru volumul *Înnebunesc și-mi pare rău*.

Les Arts Florissants

● Luni, 17 decembrie, orele 20, a avut loc la Ateneul Român, Concertul extraordinar al ansamblului francez de muzică barocă Les Arts Florissants. Programul axat pe lucrări de Marc-Antoine Charpentier (1643—1704) a fost interpretat de Sandrine Plan, Caroline Relon, Noëmi Rime, Benoit Thivel, François

Piolino, Jérôme Corréas, François Bazola, Hugo Reyne, Jean-Pierre Nicolas, Anne-Marie Lasle, Sylvia Abramowicz, Elisabeth Matiffa, Eric Bellocq și, bineînțeles, la orgă și clavecin, regizorul William Cristie, fondatorul acestui ansamblu vocal și instrumental.

Calendar

● 19 DECEMBRIE. A apărut, în 1925, revista *Cetatea literară*, condusă de Camil Petrescu. S-au născut: Neculai Chirica (1920), Dinu Pillat (1921), Nicolae Pop (1923).

● 20 DECEMBRIE. S-au născut: Constantin Mille (1861), Israil Bercovici (1921), Al. Căprariu (1929), Daniel Drăgan (1935), Magda Ursache (1943).

● 21 DECEMBRIE. S-au născut: G. Bogdan-Duică (1865), Constantin Apostol (1904), Ada Orleanu (1915), Dan Zamfirescu (1933). A murit Valeriu Ciobanu (1966).

● 22 DECEMBRIE. S-au născut: Virgiliu Monda (1898), Valentin Raus (1918), Dan Mutașcu (1956). Au murit: Ioan Nădejde (1928), Nicolae Labiș (1956), Constantin Ioniță (1985).

● 23 DECEMBRIE. S-au născut Ion Trandafir (1924). A murit Constantin Z. Buzdugan (1930).

● 24 DECEMBRIE. S-au născut: Victor Tornyopol (1922), Ion Țugu (1935), Cristian Li-vescu (1945). Au murit: Radu Ionescu (1972), Romulus Demetru (1972), Ion Bălan (1979).

● 25 DECEMBRIE. S-au născut: Ion Stoia Udrea (1901), Horia Deleanu (1919), Mihai Stoian (1927).

● 26 DECEMBRIE. S-au născut: Felix Mîlorad (1920), Neagu Rădulescu (1912). Au murit: Gh. Proca (1943), Radu Stancu (1962).

● 27 DECEMBRIE. S-au născut: Tudor Vianu (1907), Emil Giurgiucă (1906), Ion Schintee (1911). A murit Erwin Wittstock (1962).

● 28 DECEMBRIE. S-au născut: Ovid Densusianu (1873), Ștefan Stănescu (1917), Nagy Olga (1920), Ioana Em. Petrescu (1911).

● 29 DECEMBRIE. S-au născut: Lia Hârsu (1876), Emilian Conțanțescu (1894), Petre Iosif (1907), Radu Ponescu (1912). A murit Franyô Zoltán.

● 30 DECEMBRIE. S-au născut: Iancu Alecsandri (1826), George Magheru (1892), Al. Marcu (1894). A murit Zoe Verbiceanu (1975).

● 31 DECEMBRIE. S-au născut: Iacob Negruzzi (1942), Jean Grosu (1919). Au murit: Ion Creangă (1899), Mărgărita Miller Verghy (1953), Eugen Herovanu (1956), Ana Mășlea (1930).

● 1 IANUARIE. S-au născut: I. Al. Brătescu-Voinești (1863), George Murnu (1863), Constantin Fintineriu (1907), Vera Hudici (1917), Mihail Crama (1923), Teodor Păcă (1923), Nicolae Tic (1929), Jiva Popovici (1934), Emil Brumaru (1939), Ioan Alexandru (1942), George Virgil Stoenescu (1947), Dumitru M. Ion (1948). A murit Valeriu Braniște (1923).

● 2 IANUARIE. S-au născut: Petre Paulescu (1914), Francisc Păcurariu (1920), Ion Băieșu (1933).

● 3 IANUARIE. S-a născut Elena Costache-Găinariu Varone (1906). A murit Alfred Margul Sperber (1967).

● 4 IANUARIE. S-au născut: Sextil Pușcariu (1877), Emil Girleanu (1878), Nora Iuga (1931), Ovidiu Hotineanu (1942). A murit Horváth István (1977).

Trist an și solda-i mică

(Urmare din pag. 24)

Acum abia se aude tipătul bolborositor al preotesei denunțînd fantomă. Toți se apropie de fereastră. Încercînd să rădă la rîndul lor.

Ilmat cu încetîntorul, ceva ca o pensă parasută albă palpită, se umflă de dezumflă în curte. Un personaj submat, un marțian, un plonjeur submat — tirind după el enorme fișii de plastic — încearcă să iasă din capcana ei enorme caracatițe albe.

— Futu-te-n cur să te fut, așa-i chiar parasutist. E de-ai noștri — cu marelle (în același sens în care securisul spusese puțin mai înainte „băieții”) — A căzut peste seră, mi-a distrus — zice cu veselie popa, cuprins de-o plă „euforie a distrugerii”

— Militarul — care, în sfîrșit, a scăpat parasută (mai păstrează doar un walkie-talkie în mină) apare în pragul ca- (și așa e născut în zodia „Deus ex

— Alo, Pitulice doi, Pitulice doi... Dacă ne dă baterii consumate... (walkie-talkie nu mai funcționează).

— Trăiască armata română...

— „Pitulice, de ce minți...”

— ...că albina n-are dinți”

— Dă-o dracului de seră... că facem alta.

— „Pitulice de ce minți” — se cere tot mai insistent. Se optează pentru „Pitulice”.

Cîntă toți „Pitulice — de ce minți”. Tîrîș, trezit de zgîmot, a venit și oligofrenul cel care nu vorbește și nu vede — și întoarce capul lui greu — pentru că aude — în direcția cîntecului deșușiat.

MERG cu toții spre mormîntul proaspăt al lui Titi, să continue cheful acolo (securiștii în mașină acompaniați de preoteasă și parasutist); popa cu Nela călare pe Mo-bră, producînd un zgîmot infernal, care îngrozește tot satul; primarul acățat de brațul lui Mitică, în mina cealaltă ținînd o sticlă de vin:

— Piramidele — căcat! Grădinile Se-

miramidele — căcat! Colosul din Rodos — căcat! FEMEIA RRROMANĂ — MAMA ȘI AMANTĂ — cu ochi, cu buzele cu sinii ei — ea e minunea lumii!...

La cîmîtir, instalat „poetic” pe o colină foarte aproape de gară. Cheful are o ciudată rezonanță orientală „Ultima gîndire” a primarului, „căci ce este omul, este... Spune dumneata că ai studii superioare” — dar Mitică nu mai apucă să răspundă căci se aude un fluierat de tren. Mitică — Nela își iau rămas bun de la „pretini”. Securiștii mai rămîn și ei, căci popa le-a promis niste vin nou. Pe mormîntul lui Titi, continuă cheful pînă-n zori.

Trenul face o buclă, „poetică” în jurul colinei cu cîmîtirul, apoi se îndepărtează. Cei de pe colină fac semne simpatice și originalului cuplu Nela — Mitică. Cu melancolie „bergmaniană” ne îndepărtăm — din perspectiva trenului — de această „insulă a fericirii și idio-teniei”.

* — nouă creație folclorică născută din combinație „Magdalena” și „Pitulice”

MARAT ASASINAT — desen de Louis David

Prietenul poporului

Toare un om care n-a fost gândit pentru momentele de război, iar semnatura sub care apare nu este un pseudonim. El aparține efectiv lui Jean Paul Marat (1743—1793), unul dintre principalii protagoniști ai Revoluției Franceze, și a văzut lumina tipăriturii cu titlul de mai sus, la Paris, acum aproape două secole, la 7 iulie 1792, în *Le Pensée révolutionnaire en France de 1789 à 1793* (Paris, 1959), arhivă de distinsul istoric francez Jacques Godechot, textul mi-a părut de o incredibilă actualitate, zugrăvind parcă impreviziunile pe care le trăim. Fiind evident nepublicabil, m-am mărginit să-l conștientez și să-l semnalez cititorilor mei.

Intilnit cu patru sau cinci ani în urmă în paginile antologiei *La Pensée révolutionnaire en France de 1789 à 1793* (Paris, 1959), arhivă de distinsul istoric francez Jacques Godechot, textul mi-a părut de o incredibilă actualitate, zugrăvind parcă impreviziunile pe care le trăim. Fiind evident nepublicabil, m-am mărginit să-l conștientez și să-l semnalez cititorilor mei.

Abstracție făcînd de articolul pe care personajul Marat îl citește în actul întâi al dramei inchinată de Camil Petrescu lui Danton, traducerea prezentată acum este cea dintîi scriere a lui Marat ce se înfățișază cititorilor români. De aceea, intrucît la noi biografia și bibliografia lui Marat recuperate abia în prima jumătate a secolului curent n-au pătruns încă nici în lucrările de referință, nici în manuale, este nimerit să amintesc impreviziunile care au inspirat această scriere și să spicuiesc unele date mai puțin cunoscute relative la viața și activitatea lui Marat.

TEXTUL a fost conceput în toată criza determinată, pe de o parte, de înfrîngerile suferite de armatele Revoluției în războiul cu Austria și Prusia care, coalizate, invadaseră Franța, și de insurecția din 20 iunie 1792, iar pe de altă parte, de panica generală care la 11 iulie avea să ducă la chemarea la arme a cetățenilor, proclamîndu-se că *La patrie est en danger!*

De bună seamă, faptul că observațiile lui Marat asupra frământărilor aceluiași moment se mulează aproape perfect celor pe care le trăim se explică prin aceea că totdeauna și pretutindeni au existat și există tensiuni mai mult sau mai puțin acute între oamenii de rînd, de o parte, și aparatul de stat — miniștri, reprezentanți ai poporului, funcționari publici, agenți etc. — și pătura traficantilor și potlogarilor, de altă parte.

NĂSCUT în Elveția din părinți de origine spaniolă, Jean Paul Marat și-a făcut studiile în Franța, după care, în 1765, la 22 de ani, s-a stabilit în Anglia unde a practicat medicina, obținînd un doctorat *honoris causa* din partea Universității Saint Andrew din Edinburgh, și a dat la iveală mai multe lucrări de filozofie și istorie socială printre care: *Essay on Human Soul* (1772), *A Philosophical Essay on Man* (1773) și *The Chains of Slavery* (1774).

Intors în Franța, paralel cu practica medicinei, efectuează stăruitoare investigații în domeniul fizicii. Darea de soamnă intitulată *Notions élémentaires d'optique* (1784) stîrnește inte-

resul lui Goethe, Alessandro Volta îi citește numeroasele comunicări privind electricitatea, iar Franklin, cu care corespundea activ, asistă personal la câteva dintre experiențele și demonstrațiile lui.

În preajma Revoluției, Marat se dedică trup și suflet cauzei stării a treia. Puțin după ce publică, în august 1789, un proiect intitulat *La Constitution ou Projet de Declaration des droits de l'homme et du citoyen*, lansează primul număr al ziarului său *L'Ami du peuple*. Cu două întreruperi determinate de urmărirea penală pornită împotriva lui de adversarii politici care l-au silit să se refugieze temporar în Anglia, această publicație avea să apară pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1792 cînd adoptă un nou titlu — *Le publiciste de la Révolution* — sub care subzistă pînă la moartea lui Marat.

Ca ziarist și orator, este implicat în declanșarea măcelurilor din 2—6 septembrie 1791, precum și a campaniei contra girondinilor care avea să se încheie, după asasinarea lui Marat de către Charlotte Corday la 13 iulie 1793 cu pielea pe eșafod a frunzișilor acestei grupări.

Post mortem, Marat este proclamat „martir al libertății”. Apoi, în septembrie 1794, ca o supremă cinsură rămășițele sale sînt așezate în Pantheon. Dar după numai cinci luni, în februarie 1795, ele sînt evacuate.

DE AICI înainte, timp de un veac și mai bine, memoria lui Marat a fost improșcată cu noroi. Investigațiilor sale pe tărîmul fizicii li s-a contestat orice valoare, iar scrierile politice și publicistice lui au fost ignorate. Chateaubriand, Lamartine, Sainte-Beuve, Michelet și Taine, în Franța, și Walter Scott și Thomas Carlyle, în Anglia, n-au conștientat să-l gratifice cu epitețe înflamante, de la „posedat” și „cîine turbat” la „Caligula al maidanelor”. Iar în dicționarele, enciclopediile și manualele vremii, caracterizările, în general superficiale, pendulează între „vestit demagog” sau „demagog feroce” și „cel mai fanatic dintre capi Revoluției Franceze”.

În secolul al XIX-lea, singur Victor Hugo s-a apropiat fără prejudecăți de persoana lui Marat pe care a evocat-o în cunoscutul său roman *Quatre-vingt-treize* (1874).

Un reviriment categoric s-a produs însă abia în primele trei-patru decenii ale veacului nostru cînd s-au alcătuit primele culegeri din scrierile lui și primele selecții din vasta lui corespondență și i s-au închinat numeroase studii și monografii. Acestea li s-au adăugat în 1912 romanul lui Anatole France *Les dieux ont soif*, iar în 1964 piesa de mare succes a teatrului documentar „Persecutarea și asasinarea lui Jean Paul Marat” reprezentată de grupul teatral al oșpițului din Charenton sub conducerea domnului De Sade, semnată de Peter Weiss, care nu l-au prezentat nici ca erou, nici ca scelerat, ci ca pe un om cu vocația cercetării științifice (mai complex, desigur, decît Danton sau Robespierre), un om care, observînd natura și societatea, a chibzuit, a scris și a acționat în circumstanțele date.

Ioan Comșa

MARAT

Planul revoluției

DE trei ani ne zbatem ca să ne redobîndim libertatea, și cu toate acestea sîntem mai departe de a ca în prima zi: niciodată n-am fost mai înrobiți.

Revoluția, întorcîndu-se împotriva poporului, reprezintă pentru el cel mai mare rău. Libertatea, pe care o consideră drept sursa tuturor principiilor bune, a devenit, în cadrul Statului, un izvor nesecat de violențe, dezordini, dezastre, calamități. Dintru început, revoluția n-a însemnat pentru Curte și acoliții ei decît un veșnic motiv de ademînare, de momire, de corupere, de uneltiri, capcane, atentate, omoruri, otrăviri sau sinistre comploturi. Cîrînd, ea a constituit pentru intriganți un prilej continuu de ipocrizii, de perfidie, de tot felul de manevre și stratageme, de venalitate și josnicie, de crimă. Nu mult după aceea, a devenit pentru funcționarii publici un temel mereu reînnoit de jignire și oprimare. Pentru legislatorul însuși n-a fost decît un pretext de prevaricații și înșelăciuni, de gîlnării mașchine și urzeii machiavelice, de tiranie. Și de pe acum ea nu mai înseamnă pentru cei bogăți și avari decît o dezastru de cîștiguri ilicite, de monopoluri, de acapărare, camătă, fraudă, spoliere; groaznice banditisme care au ruinat poporul și au situat imensa clasă a celor sărmani între teama de a pieri de foame și necesitatea de a se vinde.

Din toate timpurile oamenii au fost ca niște tigri unui față de alții. Sub vechiul regim aveam drept stăpîni pe despot împreună cu agenții și lacheii săi, care ne despuiau și ne împilau pe întrecute, însă legea ne lăsa apărarea naturală și ne îngăduia să adresăm plîngeri. Sub noul regim, legea care ar trebui să ne apere nu servește decît spre a ne oprima; nu mai avem stăpîni, dar gemem sub călcîiul de fier al propriilor noștri reprezentanți; sîntem abandonati fără ocrotire la discreția propriilor noștri agenți; și ceea ce e cel mai ticăloș, ei ne apasă în numele dreptății: ne pun în lanțuri în numele libertății, ne împiedică să-i demascăm pe trădătorii care folosesc abuziv puterile noastre spre a ne pierde; ne pedepsesc fiindcă rezistăm prevaricatorilor care profită în mod nedrept de forțele noastre pentru a ne asupri; ne acuză ca de o crimă de dreptul nostru la apărare naturală; ne interzic orice murmur; ne pun opreliști pînă și la o simplă reclamație. Grație instituțiilor fătarnice ale imputerniciilor noștri n-am avut niciodată altăca motive să ne plîngem de vechii tirani, pe cît avem astăzi să protestăm împotriva barbariei propriilor noștri delegați. Smintiți ce sîntem! Oare ne vom cheitui întreaga viață ca să ne păzim de atacurile dușmanilor dinăuntru și dinafară, să ne apărăm de funcționarii publici care atentează la drepturile noastre cetățenești, să ne vălăm sub loviturile asupritorilor pentru a cădea învinși în cele din urmă, istoviți de veghe, de eforturi, de griji, de amărăciune și mizerie, după ce am suferit sub așa-zisul regim al libertății de o sută de ori mai multe rele decît ne amenințau sub cel al despotismului?

Repetăm fără teamă — sîntem mai departe de libertate ca oricînd, căci nu numai că sîntem sclavi, dar sîntem astfel în mod legal ca urmare a perfidiei legislatorilor noștri, deveniți compliciti despotului reabilitat. Ar însemna, deci,

pură nebulie să ne mai încăpățînim în voința de a reintra în posesia unui bun ce s-a depărtat mult de noi; poporul a murit, și pentru el libertatea e pierdută pe veci. Dar înainte de a abandona lupta, din fundul sălii de teatru unde sîntem plasați, să mai cercetăm cîteva clipe scena, să examinăm jocul actorilor, sentimentele spectatorilor și să căutam principalele cauze ce s-au opus la instalarea libertății, după ce pentru un moment am doborît despotismul.

Să aruncăm o privire asupra scenei Statului. Numai decorurile s-au schimbat, dar actorii sînt aceiași, după cum aceleași sînt măștile, intrigile, resorturile ascunse ale acțiunii; ca și înainte, un despot înconjurat de acoliți; la fel ca altădată niște miniștri care jignesc și oprimă; tot un legislator unic, tot niște depozitari ai autorității neloiali și prevaricatori; mereu aceiași adulatori hrăpăreți, care se ploconesc, implăază și umblă cu mașinații; aceiași ambițioși mărunti, intriganți obraznici, fătarnici lași și escroci abili; și astăzi, aceiași oameni mistuiți de selea după aur, surzi la glasul datoriei, al onoarei, al umanității, urmăresc avantajele îmbogățirii în disprețul justiției și caută să pună mîna pe toate funcțiile în detrimentul valorii. Principalii actori se află astăzi în culise: acolo completează ei la largul lor cu cei ce au roluri reprezentative sub ochii noștri. Cei mai mulți dintre aceștia au și dispărut; alții actori au înaintat pe scenă pentru a juca aceleași roluri; la rîndul lor vor dispărea, alții le vor lua locul și vor fi înlocuiți în același chip, fără ca nimic să se schimbe în mecanismul politicii. Atita vreme cît poporul nu va fi nici destul de clarvăzător spre a zădărnici planurile înșelătorilor, nici suficient de curajos pentru a-i pedepsi pe sclerații care l-au mințit. Dar ce s-aștepti de la popor atita timp cît nu se vor fi schimbat moravurile! Și care-i leacul împotriva inveteratei molipsiri care a cuprins toate treptele sociale?

Primul și cel mai important motiv al neputinței strădanilor noastre de a aduce la libertate decurge din însăși natura revoluției.

Împînși la disperare de excesele tiraniei, popoarele au încercat de sute de ori să-și scuture jugul.

Izbutesc întotdeauna, cu condiția ca națiunea în totalitatea ei să se ridice împotriva despotismului. Cazul acesta e foarte rar; nimic mai obișnuit decît să vezi națiunea, împărțită în două grupări politice care se declară, una pentru despot, cealaltă contra lui...

E tocmai cazul Revoluției franceze; deoarece nu este adevărat că întreaga națiune s-a ridicat împotriva despotului, de vreme ce despotul a rămas, înconjurat și acum de complicități săi, de nobili, de clerici, de magistrați, de financieri, de capitaliști, de savanți, de oameni de litere și de protejații lor. Dacă oamenii instruiți cu dare de mîna și intriganții din clasele inferioare au luat mai întîi atitudine contra despotului, n-au făcut acest lucru decît pentru a se întoarce împotriva poporului după ce s-au înconjurat de încrederea lui, și după ce s-au slujit de forțele lui ca să

În ceea ce îi privește pe savanți a firmăția e destul de inexactă, însă Marat le purta pică pentru că-i criticaseră cercetările în domeniul fizicii și medicinei.

20 iunie 1792 (Aquadorte de Pauquet după un desen executat în iunie 1792)

cu desăvîrșire ratate de popor

locul claselor privilegiate proserise, dar revoluția n-a fost făcută și n-a fost sprijinită decât de clasele de rînd ale societății, de muncitori, artizani, mici negustori detașiști, agricultori, în-un cuvînt de către plebe, de către cei nenorociți pe care bogăția nerușată îi numește calicime, și pe care în-țența romană îi numea proletari²). Ar ceea ce nu ne-am fi închipuit nici-odată că faptul că revoluția s-a făcut elusiv în favoarea micilor proprietari miciari, a oamenilor legii, a complicii unor proceduri de șicană³).

PLANUL Revoluției a fost cu desăvîrșire ratat. De vreme ce ea era îndreptată împotriva despotismului, trebuia să se înceapă în a-i suspenda din funcții pe despot pe agenții săi, prin a încredința guvernarea unor mandatarî ai poporului. În a decreta că va exista un interregnum timp cit nu va fi redactată constituția. Odată pusă la punct, constituția trebuia să fie prezentată prințului, care să fi fost declarat ca înlăturat de pe tron dacă ar fi refuzat să jure supremația noile legi și fidelitate națiunii. Dacă n-ar fi fost mai ușor pentru reprezentanții poporului a doua zi după căderea Bastiliei. Dar pentru aceasta ar trebuit să aibă vederi clare și calități morale. Or, departe de a fi oameni de stat, ei nu erau mai toți decât niște escroci dibaci care căutau să se vîndă, niște intriganți nemernici care își afișau falsul civism ca să fie cumpărați la cel mai mare. De aceea au început să asigure prerogativele coroanei înainte de a statua asupra drepturilor poporului. Mai mult, ca primă măsură au redat prințului puterea executivă supremă, l-au făcut arbitru al organului legislativ, l-au dat sarcina executării legilor, și i-au încredințat cheile tezaurului public, gestiunea bugeturilor naționale, comandamentul flo-tilor și armatelor și dîspunerea pe teren

² Utilizarea cuvîntului **proletar** de către Marat este de notat. Totuși enumerarea care precede arată că e vorba de „san-chiloti”.

³ Afirmația corespunde în mare măsură realității.

a întregii forțe publice, ca să i se asigure mijloacele de a se opune cu mai multă eficacitate la instaurarea libertății și de a răsturna mai ușor noua ordine a lucrurilor. Și asta nu e totul; reprezentanții poporului au despuat, în numele națiunii, clerul de bunurile sale, noblețea de titluri, finanța de averi, clasele privilegiate de prerogativele lor; dar în loc să-i doboare pe acești partași ai despotismului declarîndu-i inapți de orice funcție, le-au lăsat o mie de mijloace să ridice fruntea alături de ei; apoi, mulțumiți că împart cu aceștia preeminența și că se asociază la destinul lor, au format împreună o coaliție, vinzîndu-se despotului.

Primii reprezentanți ai poporului trebuiau privilegii, prin urmare, ca niște sprijinitori ai contrarevoluționarilor, ca dușmanii săi de moarte.

Cel puțin dacă poporul și-ar fi cunoscut drepturile, dacă ar fi știut să judece conduita perfidă a imputerniciților săi, și să simtă necesitatea de a-i opri de la primul pas greșit pe acești delegați necredincioși, de a lua măsuri drastice împotriva cetățenilor răi, de a se descotorosi de trădători și a-și rezerva exercitiul deplin al suveranității în sancțiunea legilor; dar nici măcar nu s-a gîndit la mijloacele de a nu fi readus sub jug. În loc să se înarmeze pînă la ultimul om, a conșimțit ca numai o parte dintre cetățeni să fie înarmată, pe urmă s-a încrezut în mandatarii săi și, împreună cu dușmanii revoluției, a făcut totemai contrariul celor ce trebuia să înfăptuiască [...].

Cei care speră să ne liniștească în privința situației noastre dureroase atribuie nenorocirile actuale lipsei de înțelegere a poporului; eu însumi înclin către o asemenea convingere, cu condiția să nu facem din această cauză exclusivă. Apoi, ca să ne irsufle speranța pe care o nutrește în fundul inimii, ei invocă argumentul că e în natura lucrurilor ca mersul rațiunii să fie lent și progresiv. Faptul e adevărat pentru numărul limitat al oamenilor care cugetă; dar nu există progres al rațiunii și al înțelegerii pen-

tru marile mase, deși ele par uneori că renunță la anumite prejudecăți, sau mai curînd că și le schimbă. Artificiile machiavelismului dibaci și profund scapă masei poporului, și-i vor scăpa întotdeauna perspicacitatea, pentru a descoperi capcanele întinse de dușmanii ei. Iar discuțiile politice au fost, sint, și vor fi veșnic deasupra puterii ei de pricepere [...]. Să presupunem în favoarea maselor populare concursul de împrejurări cel mai favorabil; ele nu vor fi niciodată în stare să analizeze un decret, să sesizeze ce e insidios în formularea lui, să deducă urmările, să prevadă consecințele și să prevestească efectele acelui act. Dacă aș avea nevoie de un exemplu fără replică al acestui trist adevăr, aș spune că în pofida eternelor discursuri ale societăților noastre patriotice și a noianului de scrieri care ne inundă de trei ani de zile, poporul e mai departe de a simți ceea ce se cuvine să facă pentru a ține piept opresorilor săi decât în prima zi a revoluției. Atunci se lăsa în voia instinctului său firesc, a bunului simț care-i îngăduise să descopere adevăratul mijloc de a-și pune la respect dușmanii implacabili.

Ca atare, îndocîrnat de un roi de șafisi, plătit ca să ascundă sub vălul ordinii publice loviturile aduse suveranității sale, ca să acopere cu mantia justiției atentatele împotriva drepturilor omului, ca să înfățișeze drept mijloace de a-i asigura libertatea măsurile luate spre a o distruge: amăgit de multimea celor interesați să-i adoarmă bănuțelile spre a-i ascunde primejdiile col-amenitate, să-l hrănească cu speranțe iluzorii, să-l îndemne la liniste și pace: derutat de o droaie de sarlatani al căror interes este să laude falsul patriotism al celor mai neleali funcționari publici, să îngrumute întinții pure celor mai de temut uneltitori, să-i cîntecoleze pe cei mai buni patrioți, să-i trateze drept rebeli pe patrioții revoluției, drept instigatori pe patrioții libertății, drept bandiți pe patrioții finanței; să defăimeze înțelepciunea măsurilor propuse spre a se

asigura triumful dreptății, să minimizeze ca simple scorneli comploturile urzite împotriva patriei, să legene poporul cu iluzii agreabile și să ascundă sub imaginea înșelătoare a fericirii prăpastia spre care vrea să-l împingă; mințit de funcționarii publici coaliizați cu trădătorii și conspiratorii în scopul de a-i stăpîni indignarea, a-i înăbuși resentimentul, a-i înfrîna ardoarea, a-i încătușa îndrăzneala predicîndu-i neîncetat încrederea în magistrați, supunerea în fața autorităților constituite și respectul față de legi; în sfîrșit, tras pe sfoară de propriii săi reprezentanți perfizi, care îl legănuu cu speranța că-i vor revendica drepturile, îi vor asigura suveranitatea, vor instaura domnia libertății și a justiției, poporul a căzut în toate capcanele lor. Iată-l înlăunț în numele legii de către legistilor și tiranizat în numele dreptății de către depozitarii autorității de stat: iată-l rob pe temeiul Constituției; și astăzi, cînd a renunțat la bunul său simț natural pentru a se lăsa ademinit de vorbele fălarnice ale afitor impostori, e departe de a-i privi drept dușmanii săi cei mai înverșunati pe lași săi mandatarî, vînduți Curtii, pe delegații săi necredincioși care au făcut negot cu drepturile cele mai sfînte, cu interesele cele mai scumpe inimii sale și ne toți acești scelerati care i-au înșelat încrederea pentru a-l înfrîni și tiraniza: e departe de a privi drept izvor al tuturor relelor acele decrete funeste care i-au rănit suveranitatea, care l-au readus în întințurile răului. E departe de a cădea în piciorare această monstruoasă Constituție pentru menținerea căreia se dău să moară proteste la inamie. E departe de a-si da seama că unicul mijloc de a înfrîna libertatea și de a-si procura liniștea este acela de a-i sfîrși fără cruțare pe trădătorii patriei și de a-i îneca în propriul lor sînge pe șefii conspiratorilor.

(Din **Prietenul poporului**, nr. din 7 iulie 1792)

În românește de
Georgeta Pădureleanu

UN FOARTE viu, impecabil tehnic, magazin ilustrat apare pe țărnul de sus al Lemman-ului, săptămînal, cum indică însuși titlul: **L'Hebdo**. Regulat, între 125-150 de pagini iau pulsul actualităților politice, economice, sociale, culturale, în formele cele mai variate: comentarii, anchete, reportaj, interviu, cronici de librărie, teatru, cinema, televiziune — toate însoțite de documente fotografice originale. Aria de cuprindere a revistei prin trimiși în afară, poartă o amprentă europeană și, adesea, intercontinentală, în funcție de evenimente.

Cînd, acum un an, Estul continentului nostru a fost în centrul atenției lumii, „L'Hebdo” s-a prezentat, prompt, la fața locului. La noi, a trimis-o pe d-na Anna Lietti, deținătoarea rubricii permanente tv în revistă, aleasă, probabil, tocmai pentru că aici televiziunea, liberă pe atunci, părua a juca rol proeminent. A venit, a văzut și... a scris mai multe pagini de revistă, nutrite de atente investigații la București și Iași, cu mărturii sur le vif asupra atmosferei tensionate, contradicții, răvășite între derută, uimire

Sincronizări via Lausanne

și speranțe, destul de incerte din capul locului. Mai ales din conversații cu intelectuali, dar și pe stradă, la întîmplare, rezulta pentru cititori că, implicați istoricilor desfășurări în perimetrul căsăritean al Europei, românii așteptau, în covîrșitoarea lor majoritate, surparea definitivă a comunismului, cu sechelele (lichelele) lui cu tot. Cu ce rezultate s-ar întoarce astăzi observatorul străin după un raid similar?

Chestiunea și-au pus-o și confrății de la „L'Hebdo” (vezi nr. 45 din 8 noiembrie). De astă dată, l-au desemnat pe Bertil Galland (autorul citorva memoriale de călătorie, din Statele Unite pînă în China) să execute turul de orizont, aniversar dar nicidecum festiv: **Anul I de după comunism**. În capul textului, o hartă cu traseul urmat, în lungime de 3.000 km., un peisaj complet, în limitele foartelui la modă concept de „Europă Centrală”. Schema avută în vedere ne lasă pe de lături și... totuși. Destule din întîmplările relatate nu par deloc străine evoluției situației la meridianul nostru. Chiar prima experiență, înregistrată la Kôšice (lingă granița Slovaciei cu Ucraina), la mijlocul lui octombrie trecut, are elemente familiare nouă. Reporterul a căzut în redacția cotidianului local exact în momentul scîndării echișei, între cei ce acceptă tutela municipalității și cei ce o resping. Vechile practici comuniste de îndrumare a opiniilor și dictat autoritar în funcție de interesele puterii se mai conservă, — avem prilej să constatăm, — și pe alte meleaguri. Străzile Budapestei, inundate de firme importante: Pierre Cardin, MacDo, Bonetton, elvețianul le parcurge într-o „Dacie”, al cărei proprietar a studiat informatica la Varșovia. Acum, practică mai multe meserii, ca să se „descurse” financiar. Bine le merge, în general, fostelor cadre de nădejde, deși marginalizate: „...nevestele și oamenii lor de paie deschid butici”, informează interlocutorul lui Bertil Galland. Acesta conchide: „...vechea nomenclatură dispune adesea, hē, hē,

de capitaluri pe care alții nu le au”. Alte păreri, aceleași semne de neliniște sint depistate la Eger: „Economic, lucrurile merg prost. Sintem din ce în ce mai strîmtoși. Se trăia mai lesne sub Kadar”. Deruta este evidentă, în prag de a friza absurdul, într-o nostalgie ce și-ar afla subscriitori-năuci și aiurea, din păcate. Sîrilitudini? Cîte vrei! Din nou la Kôšice, în cabinetul responsabilului cu programele postului de radio; surprins de vizita străinului, gazda se blochează la adăpostul limbajului de lemn. Doar cu translatorul, ulterior, se sparge gheata și își mărturisește spaimile față de sărăcia în creștere, pe măsură ce privatizarea inebunește prețurile. Mai sint încă probleme cu țigani, deplasați cîndva cu forța în cartierele istorice ale urbei, pentru a o teroriza, apoi, cu deșăntarea și furtisagurile în lanț. Contrastant izbitor se înfățișează luxul întîlnit la marile hoteluri din Tatra. „Care să fie — reflectează călătorul — noua nomenclatură, venită în parte de la Praga, ce își îngăduie să trăiască pe un asemenea pîcior?”. Lămurirea se produce cînd află că însuși responsabilul „palace”-ului este un ex-bonz comunist. Mai departe, alte aspecte culese pe drumuri polonice: în tren, vecinii de compartiment își asîmpără foamea cu pine goale, în vreme ce, la ferestre, defilează un peisaj dezolat din pricina abundenței poluării industriale. Iarși discuții ce se invîrt în jurul costurilor umflate, al recesiunii, mai grav resimțite decît în restul regiunilor colindate, obsesia opresantă a confuzei „perioade de tranziție” fără sfîrșit. Ar fi eșuat sîmbrau întreg voiajul pentru Bertil Galland, dacă nu avea parte de, măcar, unele compensații livrate, aflîndu-se ici-colo pe urmele lui Goethe și ale altora mai puțin iluștri, însă apropiați sufletului său, cum bunăoară, seria arhitecților de sorginte elvețiană (tîcneză!) ce au semănat ținuturile Bohemiei cu falnice castele medievale.

Ne întoarcem, astfel, în Elveția, unde sint în toi preparative pentru o

aniversare impunătoare: 700 de ani de existență a Confederației. „L'Hebdo” nu aduce, însă, vești prea roze (trandafirul pare în disgrație printre urmașii legendarului Wilhelm Tell), căci la amploare are democrație „Kulturboycott”. Un apel chema încă din primăvară pe artiști să refuze participarea la ceremonii, retrăgînd creditul lor oficialităților acuzate de manevre politice abominabile (scandalul „fișelor” întreținute de poliția secretă în contul a numeroși cetățeni, amestecul unei persoane sus-puse în afaceri cu narcodolari, malversazioni bancare pe scară internațională). O inițiativă la fel de decisă s-a observat cu ocazia adunării scriitoricești, la mijlocul anului, la Soleure. Pe lista opoziților nume celebre: dramaturgul și prozatorul Max Frisch, cineastii Alain Tanner și Michel Soutter, alți numeroși creatori. De curînd, la Zürich, un amplu symposium a ocazionat hotărîte manifestări de împotrivire. Totodată, s-a băgat de seamă că din sală lipseau, cu o unică excepție, reprezentanții celorlalte două zone specifice: Elveția francofonă și cea de limbă italiană. Absența întîmplătoare sau reținere programatică? Întrebare inevitabilă de natură să repună pe tapet tema „identității elvețiene” care își trage resursele dintr-un pluralism spiritual prolific în consecințe.

Pe deasupra disputelor, oricît de înverșunate, se prevăd de pe acum, pentru aniversarea în perspectivă, măsuri iesite din comun, cel puțin pe plan editorial. Sub egida Fundației „Pro Helvetia”, s-a pus la cale o vastă lucrare de istorie și exogeză dedicată „culturii vizuale” elvețiene, din care au apărut, pînă în prezent, 6 din cele 12 volume prevăzute. Casa de editură Payot, cu sediul central la Lausanne, își aduce ofranda sa de zile mari, sub semnătura eruditului Alfred Berchtold: o monografie în două volume, reconstituire savantă a existenței centrului universitar și umanistic Bâle (Basel), ca foaier străvechi al spiritualității europene. Și într-un caz și în altul, bogăția informaticii, anvergura orizontului interpretativ se iau la întrecere cu o luxuriantă ilustrație probatorie. Va trebui revenit asupra fiecărei tipărituri în parte.

Geo Șerban

Revista revistelor străine

U.S. News & World Report

● În numărul pe noiembrie, din rubrica intitulată Conversation, aflăm că dl. Mario Vargas Llosa — fost candidat pentru funcția de Președinte al Peru-ului anul trecut, autorul romanului *In Praise of the Stepmother* (Laudă mamei vitrege) — consideră că „America Latină are o predispoziție către absolutism, spre extremism. În artă este minunat. Dar în politică este o catastrofă care produce un Somoza, un Pinochet sau un Castro [...] În viitor, bătaia nu se va da între socialism și capitalism, ci între populism și liberalismul clasice. Populismul este un instrument distructiv, deoarece el sacrifică viitorul pentru prezent“. Și dacă în continuare exemplul Argentiniei care a fost o țară bogată, dezvoltată, din America de Sud dar, „după patruzeci de ani de populism, este haotică și săracă. Aceasta este extraordinară realizare a populismului!“ (Să ne ferim, deci !)

Din rubrica *World Report* aflăm că după dl. A. Volksi, unul din cei mai apropiați consilieri ai d-lui Gorbaciov, „războiul rece abia acum începe“ (în U.R.S.S.). Cum să ne explicăm oare faptul că dl. Volksi are câteva idei foarte asemănătoare cu ale unor voci de la noi ?! Astfel : „Ar fi o greșală, spune el, să se înceapă o altă revoluție, care să dea totul peste cap, așa peste noapte“. Sau îngrijorarea emoționantă de „părintească“, față de „soarta“ Georgiei : „Bine, separați-vă de U.R.S.S. ! Dar cum veți trăi atunci ?“ etc... Și, cu toate acestea, arată raportul în continuare, în toate republicile sovietice, în grade diferite, cererile de independență includ, printre altele : libertatea

de alegere a propriului sistem politic și a constituției, și controlul politiei locale asupra politiei secrete și KGB, lăsate oarecum în „vag“, dar beneficiind de fapt de conducerea Kremlinului. ceea ce a aprins deia dispute însemnate în anumite părți ale U.R.S.S.

Articolul *Capitalismul cu prudență* subliniază ideea că toată Europa de Est „se împiedică în piața liberă“. În ce privește România, „după o mișcare lentă în cea mai mare parte a anului 1990, dl. Prim Ministru Petre Roman și echipa sa de tehnocrați sint pe punctul de a lansa și a impune o reformă pe bază de piață (liberă ?) unei populații prost informate și sărace. La începutul lunii noiembrie prețurile vor crește cu 100-120% (de presupus, că acestea erau datele oficiale pe baza cărora s-a făcut articolul ?) [...] Cea mai săracă din cele cinci țări est-europene, această națiune (România) și-a văzut nivelul de trai atât de scăzut, alungind și mai mult după dărmarea regimului Ceaușescu [...] S-a căzut de acord asupra faptului că „anul 1991 va fi dureros“ și, așa cum s-a exprimat un diplomat vestic la București, „populația va simți durerea, dar nu va vedea rezultatele“ !!

Ne oprim de asemenea asupra unui articol cu caracter cultural intitulat *The Mother Tongue*, din care reiese că abordarea antro-psiho-sociolingvistică propusă în ultima vreme, ar putea da răspunsuri celor mai mari întrebări ale omenirii. Și un articol științific : astfel aflăm că „peste trei milioane de oameni trăiesc cu „piese de schimb“ artificiale“ — pielea sintetică, nervii de silicon (în studiu deocamdată la Stanford University — California) vor fi în mare vogă destul de curând !

În sfârșit, ne-a atras atenția un articol legat de succesul în afaceri, despre Lee Iacocca, cel care a reușit să pună pe picioare Chrysler-ul în 1980, fiind purtătorul de cuvânt la TV al firmei, reușind să creeze ceea ce se numește „image publică pozitivă“ implantată în „conștiința colectivă“ (de altfel, dl. Iacocca are și o carte cu acest subiect, un fel de manual care ar putea fi consultat de factorii noștri de decizie !). M.G.)

Meridionala Sophia Loren

● Telespectatorii italieni au urmărit, în luna noiembrie, cele două episoade ale filmului *Simbătă, duminică, luni* realizat de Lina Wertmüller după o piesă a regretatului Eduardo De

Filippo. Sophia Loren, Pupella Maggio, Pierluigi Cucmo (în imagine) și Luca de Filippo fac risipă de talent reinviind Italia meridională, în cea mai recentă producție Carlo Ponti (TUTTO MILANO, 15-21 nov. 1990)

Sur Napoleon

● La editura pariziană Tallandier — specializată în documente și comentarii istorice, în colecția „Bibliothèque napoléonienne“, condusă de Jacques Jurquin — urmează să apară în curând următoarele volume : *La Police parisienne de Napoleon*, scris de prefectul Jean Rigotard, un prim studiu despre poliția creată de Bonaparte ; *Le Retour des Condres*, de Gilbert Mar-

tineau, consul al Franței la Sfânta Elena ; *Marie-Caroline, reine de Naples*, de Michel Lacour-Gayet, prima biografie a adversarei lui Napoleon, soră cu Maria-Antoaneta și bunică a împărătesei Maria-Luiza ; *Le General Leclerc*, de Henri Mézière, prima biografie a generalului șef de la Santo-Domingo, soțul Paulinei Bonaparte. (LE FIGARO LITTÉRAIRE, 30 nov.—6. dec. 1990).

Muzică și politică

● „Cum au dobândit cele două arii din Figaro impact politic ? De ce lucrarea *Winterreise* a lui Schubert este socotită un protest la adresa regimului lui Metternich ? De ce Rusia țaristă se temea atât de mult de *Studiile*, *Mazuricile* și *Polonezele* lui Chopin, incit a interzis prezentarea lor publică ? Cum s-a ajuns la politizarea muzicii lui Richard Wagner ? În ce

măsură Hitler și Stalin au abuzat de muzică pentru scopurile lor politice ? Ce rol au jucat cîntecele americane folk în încetarea războiului din Vietnam ? Există o muzică avînd un caracter politic ? Răspunsurile la aceste întrebări promise să le dea Congresul Muzică și politică, organizat la Konzerthaus din Viena, între 14 și 17 ianuarie 1991. (DIE BÜHNE, 3 dec. 1990).

Madonna

● După ce a lucrat la filmul *Soapdish*, o comedie realizată de Michael Hoffman, alături de Sally Field și Whoopi Goldberg, cunoscuta vedetă americană Madonna (în imagine) va filma cu Woody Allen și Mia Farrow într-un nou film al primului.

Doctorul Petiot

● Regizorul Christian de Chalonge a adus pe ecran povestea zguduitoare a Doctorului Petiot care a făcut o mare vîlvă în Franța ocupată și eliberată. Doctorul Petiot a omorît și ars, în timpul ocupației zeci de evrei promițându-le evadarea din Franța. Descoperit după eliberare, încearcă să-și ascundă identitatea și să dispară. Procesul a început la 18 martie 1946 și a fost ghilofinat la 25 mai 1946. Interpretul principal este cunoscutul actor de teatru și film Michel Serrault care realizează o cutremurătoare creație în acest rol.

Premiul Kleist

● În cadrul recentului colocvii Kleist, desfășurat la München cu tema *Mit și istorie*, a fost atribuit cel mai important premiu literar german scriitorului Heiner Müller. În cuvîntul de răspuns laureatului a vorbit despre condiția scriitorului. (LE FIGARO LITTÉRAIRE, 30 nov.—6. dec. 1990).

O carte a vieții

● „Emily Dickinson a fost un poet cu un suflet viril, care a știut să privească în față, fără iluzii, singurătatea spectrală a destinului său“ afirma despre poeta, cunoscută mai ales postum, Eugenio Montale. Emmanuel Sauterson, în suplimentul lunar al ziarului *La Croix*, consacra un amplu eseu analitic poetei, cu prilejul apariției la editura Hatier a volumului *Auto-biographie* au roitelet. „Avem sentimentul că ne facem un drum către inima unui poet urias. Cu fiecare pas, cu fiecare pagină, sporește convingerea noastră că avem de a face cu o carte a vieții“. (LIVRES & IDÉES, nov., 1990).

Ideea fixă

● Acesta este titlul piesei lui Paul Valéry reluată de actorul Pierre Arditi pe scena Teatrului Hébertot din Paris în începutul lunii noiembrie. Este dialogul dintre bărbat disperat, la sfîșitul unei povești de dragoste, și un medic aflat în vacanță. Ideea este pusă în scenă de Bernard Murat, care interpretează și rolul medicului. Creat cu succes în stagiunea trecută, spectacolul va mai rămîne afișul teatrului pînă la ianuarie 1991. (În imagini doi interpreți ai spectacolului).

Itinerar UNESCO

● În cadrul programului UNESCO — Căminul — și-a început călătoria de patru luni Națiunii, pusă la dispoziție de sultanul Oman. Pornirea în această gînală cursă a avut la Geneva, considerat un simbol al punții între Occident și Orient, bordul navei, care urma „calea mîrodoilor“, s-au imbarcat 54 oameni de știință, arhologi, antropologi și specialiști în diverse discipline. Ei vor dezbate timpul călătoriei timp de patru luni în diferite porturi pe care se consulta cu experți locali.

Brecht

la cînd sprezece

● În cel de al 10-lea Caiet al jurnalului Bertolt Brecht editat de germană Suhrkamp publică un grunaj de poezii care completează însemnările de tre 15 mai și 25 decembrie 1913 și le înlocuiește de 15 ani. Eugen-Brecht. Lecturile comitate de viitorul scriitor sint din Shakespeare, Schiller, Lagerlöf, Nietzsche, Daudet. (LE FIGARO LITTÉRAIRE, 30 nov.—1 dec. 1990).

Un film da un film nu

● Marcel Carné a acceptat ca Pathé să încerce colorarea peliculei *Les enfants du paradis*. „Se poate face o experiență cu acest film. Niciodată însă nu voi fi de acord pentru „colorarea“ filmului *Le jour se leve*, declară Carné adăugînd : „dacă procedeul va permite, o mai largă difuzare voi accepta și la alte realizări ale mele amestecul culorilor. Voi vedea, mă voi gîndi“.

SCRISOARE DIN PARIS

Un mileniu de viață spirituală

A M VĂZUT manuscrisele lui Pascal — da, manuscrisele „autografe“ ale reflecțiilor sale, consecutive, desigur, Revelației — de care am mai vorbit —, fulgerătoare convertiri care i-a schimbat, în sensul unei intense spiritualizări, viața, preocupările, gîndurile. Însemnările aruncate rapid și nervos pe foi mari de hirtie, marcate în partea de sus de o cruciuliță, tot de mina sa pusă acolo, ca pentru a întreține starea de grație și fluxul amenințat al inspirației — însemnări mărunte, destul de necitite pentru privirea inexpertă, grafie aparent dezordonată, cu dese ștersături și reluări de cuvinte, cu adaosuri printre rînduri ori pe margine, inclînindu-se neregulat cînd în stînga și cînd în dreapta ca sub bătaia unui suflu dinăuntru dar și din afara ființei, a „trestiei gînditoare“. Menite să nutrească edificiul unei proiectate — neduse la capăt — apologii a creștinismului, poate mai bine așa, pentru că păstrează intactă, neincorsetată de norme compoziționale — fervoarea, abia ea adevărat pascaliană, în toată fragilitatea și „insecuritatea“ ei, de nimic protejată. *Pensées* — de Blaise Pascal — așa arată deci, așa au fost concepute — manuscrisul „crud“ nu prea seamănă cu impunătoarea Carte pe care o știm... Începînd să le claseze, să le introducă într-o minimală structură (asta se întimpla în anul 1965) un deceniu înainte de moartea autorului proceda la o decupare a foilor — potrivit originarelor note în mici bucăți de hirtie, înși-

rate pe cite o sfiorică... în ordinea dorită. Mai tirziu, în secolul 18, pentru a se evita risipirea notelor, bucățile au fost din nou lipite pe file mari (dar în altă ordine decît cea inițial stabilită de autor) — și sub înfățișarea aceasta le putem contempla astăzi.

Emoția descoperirii lor, în rînd cu a altor monumente ale scrisului francez — începînd cu primul text atestat, cel mai vechi text în limba franceză, datînd din 842, adică de 1150 de ani ! (un „legămint“ — stipulînd alianța dintre Louis le Germanique și fratele său Charles le Chauve — la Strasbourg), această complexă emoție o datorăm Bibliotecii naționale din Paris, extraordinarei expoziții sub tutela ei organizate în prima parte a anului, avînd ca emblemă „En français dans le Texte. Dix siècles de Lumières par le livre“.

O mie de ani — o mie — de neîntreruptă scriere franceză, la vedere mergînd — în literatură și cultură cel puțin — din triumf în triumf, din far în far, un lung mileniu de viață spirituală materializată în texte, toate în expresia lor originală, de la *Cantilena Sfintei Eulalie*, poemul cel mai vechi scris în limba franceză (aproximativ 881) pînă la textele lui Proust, ale existențialistilor, pînă la Ionescu și Cioran...

Începu-se cu Pascal : imaginea umilelor bucățele de hirtie, acoperite de notații dictate de inspirația clipei, făcute parcă spre a fi neglijent abandonate după ce au servit la edificarea Operei „definitive“, a celei „adevărate“, dar care, iată, ele și numai ele, pentru că nu le-a urmat altceva, s-a constituit de fapt Opera — și anume una din cele cîteva supreme, ale gîndirii din toate vremurile — această imagine are de ce să șocheze, să-ți dea fiori... În apropiere, flancînd esențialele „gînduri“ pe care se întemeiază întreaga filosofie „existențială“ a omului modern, două simboluri-realități pascalienne (cele două ipostaze ale personalității scîndate : omul de știință genial dotat și filosoful precarității umane și al gîndirii religioase) : mașina de calculat inventată de el în prima ti-

nerete — înainte de revelația „mistică“ survenită în noiembrie 1654, așadar puțin după ce împlini douăzeci de ani — și vestitul așa-numit „memorial“, fila de manuscris purtată cu sine de Pascal, ascunsă în căptuseala hainei sale, începînd din ziua revelației pînă la moartea, survenită la 39 de ani.

În catalogul expoziției fuseserăm de altfel preveniți cu „cine și ce“ avem de-a face, citez : „Lucrările prezentate constituie tot atît jaloane în progresia cunoașterii și au drept numitor comun caracterul lor fondator : răspîndirea sau publicarea lor a antrenat după ele o schimbare, o ruptură sau o evoluție. Posteritatea le-a consacrat pe toate ca pe niște monumente ale patrimoniului nostru scris“.

Dintre acestea „toate“ (pentru că toate într-adevăr corespund fără nici o dilatare emfatică a sensului cuvîntelor proiectului expus de inițiatorii acestei „re-viste a monumentelor scrisului francez“) voi mai desprinde doar două în incheiere : ediția originală manuscrisă a dicționarului lui Rashi (animatorul școlii rabinice de la Troyes, în Champagne, în sec. XI) conținînd 1300 de termeni din franceza veche, traduși și explicați în ebraică — dînd o idee clară despre stadiul cunoașterii în Franța anului o mie, nu mai mult, ca și despre întinderea și caracterul limbii franceze din acea epocă ; și — la o distanță de cîteva secole — ediția originală a *Eseurilor* lui Montaigne învecinată cu exemplarul „personal“ al autorului, ediția — deja a V-a — din 1588, cu adnotările și adaosurile lui Montaigne însuși, cu mina sa scrise acolo pe marginea textului. Reprezentînd vreo trei mii de corectări și un adaos substanțial — cam încă o treime față de volumul publicat, aflat pe masa scriitorului la data respectivă patru ani înaintea morții sale. Deocamdată atît.

Lucian Raicu

(Text difuzat de Radio-France Internațional)

Fără regrete...

● După succesul re-purtat în Franța, unde a fost plasată pe lista bestseller-urilor, biografia lui Yves Montand — „Tu vois je n'ai pas oublié” — scrisă de Hervé Hamon și Patrick Rotman, urmează să fie publicată în versiune italiană de editura Rizzoli. Italian prin origine, Yves Montand a fost intervievat cu acest prilej de ziarul „Corriere Della Sera”. La întrebarea dacă regretă decesul comunismului, artistul a răspuns: „Mai pot gândi

ca marxist-leninist după tot ceea ce ne-a împovărat istoria? Ar fi o formă de masochism.” În ce crede Montand astăzi?

„În respectul față de individ. Încerc să nu mă înșel pe mine și pe oamenii pe care le stimez. Prietenii, de exemplu. Putini, foarte puțin, doi sau trei. Restul intră în sfera relațiilor, a complicităților. Sint gata să lupt pentru mai multă libertate, democrație, pentru mai multă toleranță.” („Corriere Della Sera”, 26 nov. 1990).

Lorenzaccio

● La începutul lunii noiembrie a fost reluată pe scena Comediei Franceze Lorenzaccio de Alfred de Musset, în regia lui Georges Lavaudant. Redjep Mitrovitsa (în imagine), revelația spectacolului, îl interpretează pe Lorenzo, alături de Christ'an Blanc (Cardinalul) și Richard Fontana (Alexandre, ducele Florenței). Intrat în repertoriul Comediei Franceze în 1896, Lorenzaccio este cel de al doilea spectacol pe care-l pune în scenă Georges Lavaudant pe scena „casei lui Molière” după Balconul lui Jean Genet în 1984.

Generozitate

Reflecțiile lui Dalai Lama

● Pe un ton cald și confidențial care îi este firesc lui Dalai Lama — Premiul Nobel pentru pace pe 1989 — chiar și în prezența unor numeroși interlocutori, autorul volumului O sută de elefanți pe un fir de iarbă (Editura Seuil) livrează în aceste pagini fructul reflecțiilor sale asupra omului, mediului inconjurător, societății, instituțiilor, politicii, religiilor. Ce propune el? „Care este secretul dvs?” este întrebare pretutindeni unde este invitat. „Înțelepciunea, compasiunea, dragostea față de ființe”, răspunde cel al cărui nume semnifică „Ocean de înțelepciune”.

Teatru în versiune originală

● Succedându-l pe Giorgio Strehler, regizorul catalan Lluís Pasqual a luat în mână sale destinele Teatrului Europei, găzduit de sala Odeon din Paris. Stagiunea s-a deschis cu Piesă fără titlu de Lorca. Un text necunoscut publicului francez. Pe scenă, un autor ia deoparte publicul în prezența unei actrițe și a suflorului, în timp ce în depărtare revoluția amenință. Redjep Mitrovitsa joacă alături de Anne Alvaro și de Georges Mavros. Fiecare reprezentație a Pieseii fără titlu este urmată de o reprezentație în limba spaniolă.

Chaufontaine-ès-Liège

Reconsiderarea romantismului

● LA 30 DE ANI de la apariția primei tentative — reușite — de re-evaluare, de „repunere în drepturi” a clasicismului, odată cu apariția celebrului tratat al lui Roland Barthes Despre Racine, ce avea să facă epocă în critica literară, după ce am asistat, mai apoi, în ultimele două decenii, la multiple încercări — și ele, izbutite — de a reconsidera Epoca Luminilor și literatura sa prin prisma teoriei și a criticilor moderne (dacă n-ar fi să amintim decât colocviile de la Pisa sau pe cele de la Cérisy-la-Salle din preajma anilor '80, ca și multiplele manifestări prilejuite anul trecut de Bicentenarul Revoluției Franceze), se pare că a sosit, în sfârșit, și rindul romantismului.

În Belgia, foarte aproape de Liège, în comuna suburbană Chaufontaine, funcționează de mai mulți ani un centru de documentare unic în întreaga lume a cărților. El se numește, modest, Biblioteca de Paraliteratură și cuprinde, într-un spațiu relativ redus, sute de volume de — și despre — literatură pentru copii, romane picturale sau de capă și spadă, proză fantastică și științifico-fantastică, benzi desenate etc.

În ultimii patru ani, remarcabilii oameni de cultură Jean-Marie Graitson și Colette Geradin, bibliotecarii la Chaufontaine — ce și onorează această calitate îmbogățind continuu tezaurul de carte (este impresionantă și banca de date de care dispune centrul de documentare) și păstrind permanent contactul cu personalitățile științifice, didactice și culturale ce se ocupă, din diverse perspective, de domeniile amintite — au avut binevenite idei de a organiza, în luna noiembrie sau decembrie, cite un colocviu internațional dedicat unuia sau altuia dintre aspectele pe care le implică recitarea „paraliteraturii” în lumea contemporană.

Cea de a patra manifestare internațională de paraliteratură desfășurată în acest an s-a intitulat Alexandre Dumas ou l'histoire au pouvoir. Din punct de vedere științific, pregătirea reuniunii i-a revenit profesorului Charles Grivel, decanul Facultății de Limbi Romane de la Mannheim, cunoscut om de știință, scriitor și critic literar, și, mai presus de toate, așa cum mărturisește cu mândrie, un dumasolog pasionat. Printre participanții de marcă s-au numărat, de asemenea, Lise Queffelec, conferențiar la Universitatea din Grenoble, Maria Marchetti, lector de literatură romantică la Universitatea din Roma, Jacques Goimard, cunoscut redactor de carte

și director, în ultimii zece ani, a diverse colecții de literatură „populară” sau „serioasă”, Jacques Dubois, membru fondator al demult celebrului Grup Mu de la Liège și Jean-Claude Varelle, profesor de literatură franceză (sec. XIX—XX) la Universitatea din Limoges. N-au lipsit nici tineri autori ai unor teze de licență sau de doctorat privitoare la opera lui Alexandre Dumas; trebuie menționați aici Sylvie Milliard (absolventă a Universității normande din Caen) și Michael Hohmann (doctorand la Mannheim) A participat, de asemenea, domnul Danny Hesse, atașat al ministrului Educației și Cercetării științifice reprezentând comunitatea franceză din Belgia.

„Paraliteratură, și totuși... Au fost analizate în profunzime și cu competență transformările și proiecțiile ficționale într-un discurs specific ale unor mituri și simboluri esențiale pentru civilizația de sorginte europeană. S-a vorbit îndelung despre reprezentările și reflecțiile substanței narative într-o întretăiere de oglinzi și perspective care duc la conturarea, cu pregnanță, a constantelor inconfundabile ale enunțării dumasice. În comunicări și în dezbaterile aprinse — și romantice! — ce-au urmat fiecăreia dintre acestea s-au făcut referiri multiple la textele „celebre”, considerate „mari” ale romancierului (Joseph Balsamo și Conte de Monte-Cristo, dar, firește, desi într-o mică măsură, și la ciclul Muschetariilor sau al ultimilor Valois), dar, cu deosebire, la scrierile sale așa-zis „minore”: Le lièvre de mon grand-père, Le grand dictionnaire de cuisine, Histoire de mes bêtes, Le batarde de Moulon, Les Blancs et les Bleus, Les 1001 fantômes, memoriile, impresiile de călătorie, auto-prefetele și „cause-riile” acestui mare scriitor.

Căci, așa cum a subliniat la încheierea lucrărilor colocviului Charles Grivel, dezbaterile din cele trei zile au constituit un punct de întâlnire al unor specialiști care s-au ocupat și mai ales, vor continua să se ocupe de punerea în valoare a acestui teren fertil pentru cultura umanistă.

Astfel, Chaufontaine-ès-Liège a reprezentat, așa cum o va dovedi, de altfel, și publicarea Actelor colocviului, placa turnantă a unei mentalități. Cliseele și etichetele au fost depășite începând, sub bune auspicii, un proces autentic de reevaluare, de recuperare a unui scriitor și a unei episteme.

Mariana Neț

O viață pentru cinema

● Kirk Douglas (în imagine) este al 19-lea mare actor al Hollywood-ului care și-a adjudecat trofeul O viață pentru cinematograful, decernat anual de către American Film Institute.

Celebrul actor-memorialist-romancier a declarat ziaristilor, cu prilejul lansării noului său roman: „Pentru mine, efortul de a scrie este o prelungire a meseriei de actor, o ocazie de a putea interpreta toate personajele, toate rolurile”.

Jean Galmot aventurier

● Noul film al regizorului Alain Maline, Jean Galmot aventurier, este povestea aproape clasică a unui aventurier pornit spre Guyana în căutarea aurului. Îndepărtata colonie franceză se transformă din Eldorado într-un ținut de care Galmot se leagă sufletește devenind cu timpul o personalitate importantă, un om foarte popular. Interpretul principal, Christophe Malavoy, se confundă cu Galmot realizând unul din rolurile importante ale carierei sale cinematografice.

Ecranizare

● „Să transpun pe ecran cel mai apreciat roman francez este pentru mine o experiență deosebită, deoarece Madame Bovary corespunde concepției mele despre opera de artă în care forma și conținutul au aceeași valoare. Încerc deci să rămân fidel textului original din respect pentru autor” — a declarat regizorul Claude Chabrol. În rolul principal, Isabelle Huppert. („Corriere Della Sera”, 8 dec. 1990).

Viața lui Rossini

● Mario Monicelli a început filmările, prevăzute să dureze patru luni, în Italia, Franța și Anglia, pentru Viața lui Rossini. Pelicula are ca producător pe Enrico Rosso. Scenariul: Suso Cecchi D'Amico, Nicola Badalucco și muzicologul Bruno Cagli. Rolul titular va fi interpretat de Philippe Noiret (Rossini adult) și Paul Rhys (Rossini tânăr). Marcello Mastroianni a fost distribuit în rolul impresarului compozitorului.

Olga Havel

● Soția lui Vaclav Havel — Olga — a fost oaspete de onoare al Teatrului Argentina din Roma, unde Giorgio Albertazzi a prezentat spectacolul Scrisori către Olga. „Scrisorile lui se adresau deopotrivă tuturor concetățenilor mei care luptau, în acel moment, împotriva fricii” — a precizat Olga Havel. („Corriere Della Sera”, 3 dec. 1990)

Constatările lui Brook

● Celebrul regizor Peter Brook a declarat printre altele revistei pariziene L'Evenement du jeudi: „La cinema unde se repetă foarte puțin actorul se află ca în prima zi la teatru. Jocul la film se oneste acolo unde începe munca pe scenă”.

Petru DUMITRIU

Întâlnire la judecata de apoi (II)

A MURIT la Spitalul Comitetului Central. La prima operație, chirurgul văzînd că nu mai e nimic de făcut au închis-o și au ținut-o sub drog. Pînă la urmă ea și-a dat seama ce are. Pentru prima oară în viața ei s-a îmbolnăvit; a fost drăguță cu infirmierele; duritatea și furia au părăsit-o. Chipul îi era vag roz.

Alfred Anania se străduia, încercînd să o salveze; i s-a spus, bărbătește, că nu mai e nimic de făcut, așa cum se vorbește între comunisti.

Cu două-trei zile înainte de a muri, Ligia a cerut să-i fie adusă o prietenă veche; lucraseră împreună în ilegalitate iar acum prietena era membră a Comisiei de cadre a Comitetului Central, știa toate dosarele, toate secretele. Prietena a rămas un sfer de oră cu muribunda, a plecat și s-a întors peste două ore. Ligia o aștepta. Refuzase injecția calman-tă. Avea nevoie să fie lucidă. Se uita cu aviditate la prietena sa.

„L-ai văzut pe Malvolio?”

— Sigur, i-am spus tot. Nu l-a făcut nici o impresie. Îl știi. Apoi i-am dat hirtile. Le-a luat fără să se uite prin ele, le-a pus pe masă cu fața în jos”.

Ligia a ris slab:

„Specific lui. Chiar și prudența. N-a înțeles și pot să jur că nu s-a uitat la nimic. Sint liniștită totuși. Nu-l iubeste pe Dioclețian iar Alfred e omul lui Dioclețian”.

Cine îl lovea pe omul lui Dioclețian îl lovea chiar pe șef. Amindouă știau. Cealaltă a spus:

„Mi-am făcut datoria”.

A rostit cu sinceritate. Ligia a continuat:

„Îți mulțumesc, draga mea. Adio”.

A privit-o cu o tandrețe prietenească, pe care nu o avusese niciodată. În acea clipă Alfred a intrat ușor. Le-a salutat. Prietena nu i-a răspuns și a plecat. Ligia i-a zîmbit bărbatului său. Albul ochilor îi bătea în cenușiu, obrajii supti, nasul ascuțit, tenul galben, brațele peste pled, subțiri asemenea celor ale unui copil de zece ani.

„Cum te simți?”, a întrebat-o Alfred Anania.

— Mulțumită, i-a răspuns, ca și tine”.

Vocea îi era slabă, extenuată.

„De ce vorbești așa? i-a reproșat.

— Asta e adevărat, a șoptit Ligia. Ești multumită că, în sfârșit, ai scăpat de mine. Poți să-ți găsești o secretară drăguță, să te căsătorești.

— De ce te frămîntă așa? a întrebat-o cu tristețe. Nu m-ai iertat niciodată?”.

L-a privit gînditoare. Ochii i s-au umplut de lacrimi. A șoptit:

— „Te-am iubit foarte mult”.

El a lăsat ochii în jos, tulburat, mișcat, văzînd-o pe ea că plînge.

„Știi, a continuat cu vocea înăbușită — am avut documentele tale aici. Le-am transmis partidului. Lui Malvolio, care tine la tine”.

El și-a schimbat poziția, a deschis gura fără să scoată vreun sunet. Ea îl privea cu dragoste, durere și ură; lacrimile îi curgeau pe obraji îngălbeniți de boală. Alfred a ridicat pumnul suferînd:

„Fără blestemată! Fără blestemată!”.

A ieșit. Ea plîngea. Infirmiera a găsit-o cu fața udă de lacrimi. I-a suris infirmierei care i-a făcut injecția și a privit-o adormind.

Alfred Anania s-a îmbolnăvit și n-a mai văzut-o. De altfel nu mai avea decât rare momente de luciditate deplină. Au incinerat-o și totul s-a sfîrșit.

Alfred Anania s-a vindecat, a fost foarte la locul lui, foarte prudent, tortu-

rat de frică. A contribuit pe ascuns și în public la căderea șefului său, Dioclețian Sava. L-am văzut la tribună, vorbind violent, cu ochii fixați asupra lui:

„Partidul, tovarăși, este mai înțelept decît ambițioșii care-și urmăresc numai scopul lor, sub masca muncii politice! Ne întrebăm, tovarăși, ce a vrut D. Sava? Noi ceilalți, care lucrăm în preajma lui, sintem vinovați că n-am observat la timp ce se întîmplă, că n-am anunțat partidul! Cer să fie pedepsit cu asprime!”.

Dioclețian se uita în gol. Anoi a înțors disprețuitor capul privind copacii, pe fereastră.

La masa prezidiului, Malvolio Leonte asculta plin de gravitate. Avea înfățișarea unei demne baba din Basarabia și totodată a șoferului de pe un camion încărcat cu alcool, în epoca prohibiției. Cele două înfățișări apăreau și dispăreau de pe chipul său, aproape imperceptibil.

Deodată a devenit impenetrabil.

Nimeni n-a mai auzit niciodată vorbindu-se de hirtile care îi fuseseră încredințate. Prietena defunctei n-a vorbit nici ea; poate că a uitat. Iar cariera lui Alfred Anania a continuat spre surprinderea tuturor. Este mai puternic ca niciodată și va juca, așa cum se va vedea, un rol implicat, în povestea mea.

In românește de
Andriana Fianu

